Ana RONKOV
Maria PARVAN
Anamaria MIRCOVICI
Constantin KALCSOV
Ioan VASILCIN
Pavel VELCIOV
Ioan SÂRBU
Ecaterina GANCIOV
Maria BOBOICIOV
Iancu BERCEANU

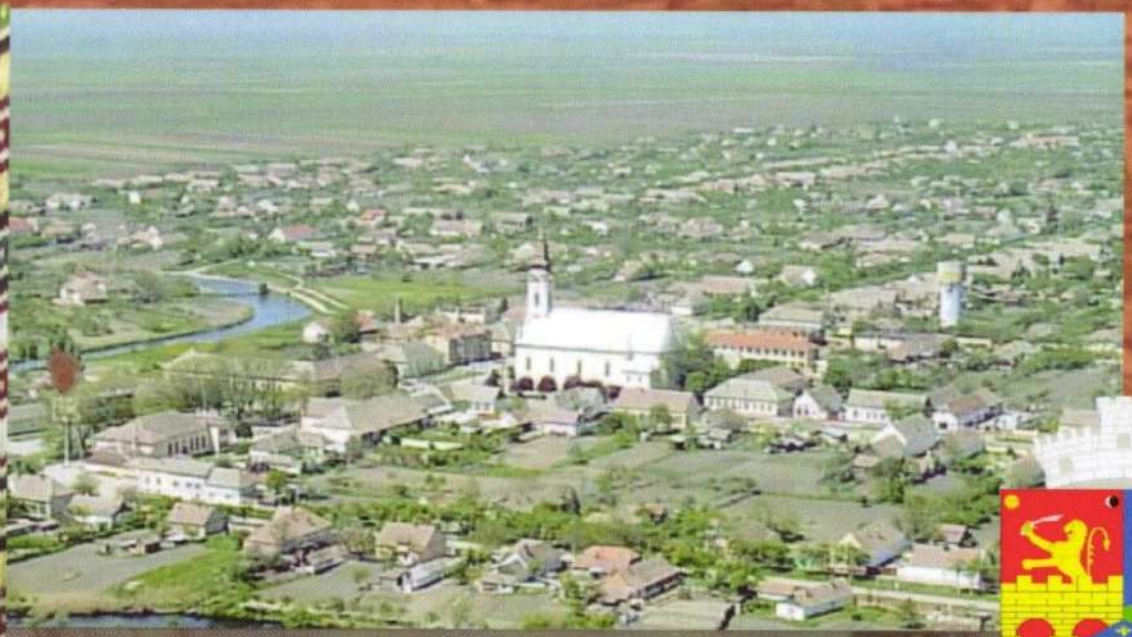

MONOGRAFIA LOCALITĂȚII DUDEȘTII VECHI

Jud. TIMIȘ

EDITURA MIRTON

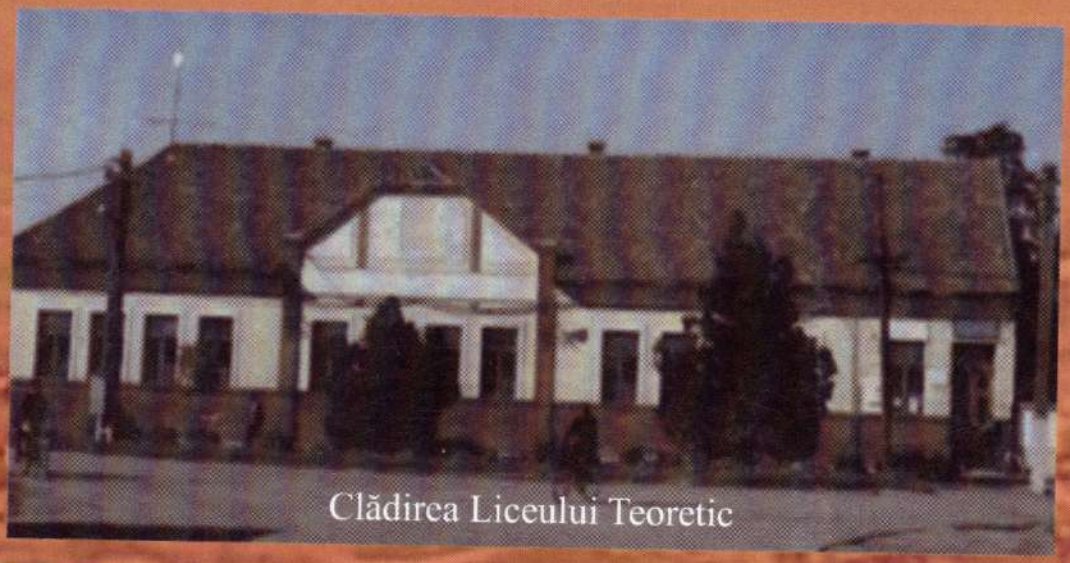

Clădirea Liceului Teoretic

Clădirea Primăriei

Ei au făcut această monografie

Colecția Clio

I.S.B.N.: (10) 973-661-921-4

Ana RONKOV **Ioan SÂRBU**

Maria PARVAN **Ioan VASILCIN** **Ecaterina GANCIOV**
Anamaria MIRCOVICI **Maria BOBOICIOV**
Constantin KALCSOV **Pavel VELCIOV** **Iancu BERCEANU**

MONOGRAFIA localității DUDEŞTII VECHI

Jud. TIMIŞ

2006
Editura Mirton Timişoara

Se aduce la cunoştinţa tuturor că prezenta monografie întocmită de cei de azi pentru cei de mâine trebuie citită, corectată şi adăugită de cei care au date, pentru că ar fi păcat ca acestea să se piardă!
Cei care doresc informaţii în plus să vină să mă întrebe!

Cuvânt înainte

Moto:
Le livres les plus utiles sont ceux dont les lecteirs font-mêmes la moitié.
Cele mai bune cărţi sunt cele pe care le întregesc cititorii
Voltaire

Prezenta lucrare reprezintă dorinţa manifestată de locuitorii acestei minunate aşezări bănăţene de-a lungul zecilor de ani, de multe ori începută, dar niciodată finalizată.

O localitate ca a noastră merita de multă vreme o lucrare monografică care să ne prezinte şi să ne reprezinte.

Un proiect bine gândit şi bine întocmit de Prof. Ana Ronkov a făcut posibil câştigarea unui grant de 100.000.000 lei vechi (10.000 RON) de la Banca Mondială şi de la Guvernul României, în care ca parte componentă este şi editarea unei monografii a localităţii.

Ca multe alte lucruri din vremurile pe care le trăim şi acest proiect a avut un traseu sinuos şi în final s-a ajuns ca realizarea monografiei să fie gestionată de o echipă formată din următorii:

- Ioan SÂRBU – manager al proiectului
- Ana RONKOV – responsabil cu organizarea şi desfăşurarea activităţilor
- Maria PARVAN – membru al echipei de proiect
- Ioan VASILCIN – membru al echipei de proiect
- Ecaterina GANCIOV - membru al echipei de proiect
- Maria BOBOICIOV – membru al echipei de proiect
- Anamaria MIRCOVICI – membru al echipei de proiect
- Constantin KALCSOV – membru al echipei de proiect
- Iancu BERCEANU – membru al echipei de proiect
- Pavel VELCIOV – membru al echipei de proiect

Aceştia şi-au constituit echipe de lucru formate din cadre didactice, elevi şi alţi locuitori ai comunei şi au purces la finalizarea tuturor activităţilor prevăzute.

Prezenta monografie este rodul strădaniei celor de mai sus şi cu toate minusurile pe care le are constituie o lucrare asupra căreia cred că mulţi îşi vor arunca privirile.

În paralel cu materialul scris se lucrează şi la un format electronic în care vrem să imortalizăm pentru generaţiile viitoare figuri de oameni, obiceiuri şi tradiţii. Acest lucru nu era posibil fără contribuţia decisivă a unor inimoşi precum Ioan LEBAN, Gheorghe TATOV şi Petre ROMANOV.

Şi pentru că toţi cei enumeraţi mai sus sunt la o primă experienţă de acest gen şi în mod evident greşelile nu i-au ocolit, consider că tu, cititorule, vei privi cu îngăduinţă acestea şi vei veni cu sugestii concrete pentru o eventuală nouă ediţie.

Cititorul va observa cu siguranţă că de la un capitol la altul diferă modul de tratare, stilul naraţiunii şi modul de organizare a materialului prezentat. Am considerat că o intervenţie pentru uniformizarea acestora ar însemna o atingere a individualităţii fiecărui autor.

Pentru că lucrarea noastră este totuşi o carte şi ea trebuia să vadă lumina tiparului şi nu oricum, a vegheat asupra acestui lucru Petronela SÂRBU, iar concepţia grafică a copertei şi tehnoredactarea aparţine semnatarului acestor rânduri.

Nu în ultimul rând mulţumirile noastre se îndreaptă spre Carmen FERARU şi Corneliu PAŞCALĂU de la conducerea UJIP-Timiş care au vegheat ca proiectul să se desfăşoare în cele mai bune condiţii.

Dudeştii Vechi, august 2006
Prof. Ioan SÂRBU

Prefaţa

Moto:
„E înălţător să îţi alegi un ţel şi-apoi trecând prin foc s-ajungi la el“ (Ov.Denusianu)

Lucrarea pe care o aveţi în faţă vine să umple un gol care se simţea de mult timp în viaţa spirituală a localităţii noastre.

Se apropie 300 de ani de când strămoşii locuitorilor de astăzi şi-au părăsit locurile natale împinşi de vicisitudinile unor vremi şi după jumătate de secol de căutări, cu oştile cotropitoare în spate, dar animaţi de dorinţa de a se stabili şi ei undeva, în locuri mai liniştite în care puteau să-şi crească şi educe copiii, au găsit locul pe care nu l-au mai părăsit niciodată.

N-au găsit aici un loc prea ospitalier, dar prin muncă şi abnegaţie l-au transformat într-un final într-o adevărată grădină despre care se vorbeşte în tot Banatul şi nu numai.

Aflaţi în cei aproape 300 de ani sub diferite stăpâniri, cei care au plecat din sudul Dunării la începutul sec. al XVIII-lea doar cu ce puteau căra cu braţele, o mână de oameni au reuşit să-şi conserve multe din valorile cu care se mândreau înainte de plecare.

Bulgarii din Dudeştii Vechi constituie şi astăzi şi vor constitui mulţi ani de aici încolo o pată de culoare pe harta Banatului, un model de integrare fericită într-o majoritate care îi acceptă datorită calităţilor lor. Hărnicia şi perseverenţa lor sunt de mult cunoscute.

Poate, conservatorismul lor i-a ajutat să nu-şi piardă individualitatea reflectată atât de bine prin religie şi prin dorinţa permanentă de autodepăşire.

Poate că acelaşi conservatorism i-a făcut ca de multe ori să se simtă mai izolaţi, mai puţin înţeleşi de vecinii lor de alte etnii. De-a lungul deceniilor şi secolelor de convieţuire au ştiut să preia de la vecinii lor ceea ce li se părea că li se potriveşte. Fenomenul însă a avut loc şi în sens invers, pentru că şi ceilalţi au ştiut să le preţuiască valorile.

Setea de învăţătură i-a făcut să nu fie cu nimic mai prejos decât semenii lor, având în şcoală, pe lângă biserică, farurile călăuzitoare. Şcoala a dat o pleiadă impresionantă de valori în toate domeniile şi rezultatul muncii acestora se văd la tot pasul.

S-ar fi putut edita o lucrare ca cea de faţă cu mult timp înainte, pentru că oameni capabili să facă acest lucru au fost tot timpul, dar de fiecare dată intervenea câte ceva care din păcate frâna acest lucru.

Odată cu anul de graţie 2005 acest ceva a fost depăşit şi rezultatul îl aveţi acum în faţa ochilor. Cu toate minusurile pe care le are, lucrarea aceasta se doreşte a fi punctul de plecare pentru alte ediţii viitoare realizate prin corectare şi adăugire.

Sigur, un cititor avizat va sesiza o varietate de stiluri, o varietate de moduri de tratare a problematicii descrise. Unele capitole, deci unii autori, excelează prin descrieri tehnice amănunţite, altele tratează problemele mai aproape de stilul beletristic, toate însă sunt rezultatul unor cercetări şi căutări pentru care autorii merită toate felicitările.

O să sesizaţi, fără îndoială, caracterul profund iscoditor al prof. Constantin Kalcsov, care doreşte să aducă la lumina zilei crâmpeie din istoria zbuciumată a bulgarilor bănăţeni cu o precizie de ceasornic. Nu-i nimic rău în asta, dimpotrivă, credem că materialul prezentat va constitui un ghid fundamental pentru viitorii cercetători care se vor apleca spre studierea trecutului acestei etnii.

Cadrul geografic în care bulgarii bănăţeni trăiesc este tratat cu ochiul specialistului de prof. Iancu Berceanu, după ce în prealabil a fost studiată o bogată bibliografie.

Complexa activitate didactică desfăşurată neîntrerupt în localitate scoate în evidenţă o asiduă cercetare a arhivelor realizată de prof. Ioan Sârbu, în ideea de a scoate la suprafaţă nume de dascăli care au şlefuit talente şi caractere cu o râvnă demnă de invidiat. Cei aproximativ 400 de apostoli ai cărţii şi-au închinat cea mai mare parte a vieţii pentru propăşirea neamului din care făceau parte, fie direct, fie prin adopţie.

Problematica religioasă tratată de părintele Ioan Vasilcin evidenţiază tăria de caracter a oamenilor pe care diferite generaţii de slujitori ai bisericii i-au păstorit. Biserica a constituit atât în timpuri bune, cât şi în vremurile de restrişte, centrul vital al comunităţii.

S-a încercat şi o prezentare a tradiţiilor şi obiceiurilor populaţiei, precum şi câteva probleme privind graiul local realizate cu competenţă de prof. Maria Parvan şi prof. Maria Boboiciov.

Credem că este momentul să informăm cititorii că Maria Parvan face parte din aleasa galerie a autorilor de manuale şcolare de limba bulgară dintre care mai menţionăm şi pe Luca Velciov şi Gheorghe Roncov, şi ei fii ai satului. Ei au făcut posibil ca cei născuţi departe de patria mamă să nu

piardă definitiv legătura cu limba maternă, mai ales că după 1989 s-au deschis noi porţi privind colaborarea dintre localnici şi cei rămaşi pe plaiurile de unde strămoşii noştri au plecat.

Şi celelalte capitole au beneficiat de o tratare corectă, dar uneori s-a resimţit puţinătatea documentelor de arhivă. Este evident faptul că o viitoare ediţie adăugită şi completată va fi mai bogată în informaţii, pentru că problematica etnicilor bulgari bănăţeni este mult mai variată şi mai complexă.

Într-o lucrare de o asemenea complexitate este evident faptul că s-au strecurat şi inexactităţi şi mai mult ca sigur şi unele greşeli, fie datorită insuficientelor surse de informare, fie datorită insuficientei studieri a materialului existent. În unele situaţii a primat ca sursă de informare tradiţia orală care putea aduce cu ea aceste inexactităţi şi de aceea colectivul de autori va fi deosebit de mulţumit dacă cititorii, judecătorul nostru suprem, vor veni cu corectările şi completările care se impun.

În final trebuie spus că la realizarea proiectului care a făcut posibilă şi apariţia acestei monografii cadrele didactice şi celelalte persoane adulte au găsit sprijin de nădejde în elevi ai şcolii noastre. De altfel aceştia sunt menţionaţi de către autori la capitolele respective.

Prof. Ana RONKOV

Cuvânt înainte

Moto:
Le livres les plus utiles sont ceux dont les lecteirs font-mêmes la moitié.
Cele mai bune cărţi sunt cele pe care le întregesc cititorii
Voltaire

Prezenta lucrare reprezintă dorinţa manifestată de locuitorii acestei minunate aşezări bănăţene de-a lungul zecilor de ani, de multe ori începută, dar niciodată finalizată.

O localitate ca a noastră merita de multă vreme o lucrare monografică care să ne prezinte şi să ne reprezinte.

Un proiect bine gândit şi bine întocmit de Prof. Ana Ronkov a făcut posibil câştigarea unui grant de 100.000.000 lei vechi (10.000 RON) de la Banca Mondială şi de la Guvernul României, în care ca parte componentă este şi editarea unei monografii a localităţii.

Ca multe alte lucruri din vremurile pe care le trăim şi acest proiect a avut un traseu sinuos şi în final s-a ajuns ca realizarea monografiei să fie gestionată de o echipă formată din următorii:

- Ioan SÂRBU – manager al proiectului
- Ana RONKOV – responsabil cu organizarea şi desfăşurarea activităţilor
- Maria PARVAN – membru al echipei de proiect
- Ioan VASILCIN – membru al echipei de proiect
- Ecaterina GANCIOV - membru al echipei de proiect
- Maria BOBOICIOV – membru al echipei de proiect
- Anamaria MIRCOVICI – membru al echipei de proiect
- Constantin KALCSOV – membru al echipei de proiect
- Iancu BERCEANU – membru al echipei de proiect
- Pavel VELCIOV – membru al echipei de proiect

Aceştia şi-au constituit echipe de lucru formate din cadre didactice, elevi şi alţi locuitori ai comunei şi au purces la finalizarea tuturor activităţilor prevăzute.

Prezenta monografie este rodul strădaniei celor de mai sus şi cu toate minusurile pe care le are constituie o lucrare asupra căreia cred că mulţi îşi vor arunca privirile.

În paralel cu materialul scris se lucrează şi la un format electronic în care vrem să imortalizăm pentru generaţiile viitoare figuri de oameni, obiceiuri şi tradiţii. Acest lucru nu era posibil fără contribuţia decisivă a unor inimoşi precum Ioan LEBAN, Gheorghe TATOV şi Petre ROMANOV.

Şi pentru că toţi cei enumeraţi mai sus sunt la o primă experienţă de acest gen şi în mod evident greşelile nu i-au ocolit, consider că tu, cititorule, vei privi cu îngăduinţă acestea şi vei veni cu sugestii concrete pentru o eventuală nouă ediţie.

Cititorul va observa cu siguranţă că de la un capitol la altul diferă modul de tratare, stilul naraţiunii şi modul de organizare a materialului prezentat. Am considerat că o intervenţie pentru uniformizarea acestora ar însemna o atingere a individualităţii fiecărui autor.

Pentru că lucrarea noastră este totuşi o carte şi ea trebuia să vadă lumina tiparului şi nu oricum, a vegheat asupra acestui lucru Petronela SÂRBU, iar concepţia grafică a copertei şi tehnoredactarea aparţine semnatarului acestor rânduri.

Nu în ultimul rând mulţumirile noastre se îndreaptă spre Carmen FERARU şi Corneliu PAŞCALĂU de la conducerea UJIP-Timiş care au vegheat ca proiectul să se desfăşoare în cele mai bune condiţii.

Dudeştii Vechi, august 2006
Prof. Ioan SÂRBU

Prefaţa

Moto:
„E înălţător să îţi alegi un ţel şi-apoi trecând prin foc s-ajungi la el“ (Ov.Denusianu)

Lucrarea pe care o aveţi în faţă vine să umple un gol care se simţea de mult timp în viaţa spirituală a localităţii noastre.

Se apropie 300 de ani de când strămoşii locuitorilor de astăzi şi-au părăsit locurile natale împinşi de vicisitudinile unor vremi şi după jumătate de secol de căutări, cu oştile cotropitoare în spate, dar animaţi de dorinţa de a se stabili şi ei undeva, în locuri mai liniştite în care puteau să-şi crească şi educe copiii, au găsit locul pe care nu l-au mai părăsit niciodată.

N-au găsit aici un loc prea ospitalier, dar prin muncă şi abnegaţie l-au transformat într-un final într-o adevărată grădină despre care se vorbeşte în tot Banatul şi nu numai.

Aflaţi în cei aproape 300 de ani sub diferite stăpâniri, cei care au plecat din sudul Dunării la începutul sec. al XVIII-lea doar cu ce puteau căra cu braţele, o mână de oameni au reuşit să-şi conserve multe din valorile cu care se mândreau înainte de plecare.

Bulgarii din Dudeştii Vechi constituie şi astăzi şi vor constitui mulţi ani de aici încolo o pată de culoare pe harta Banatului, un model de integrare fericită într-o majoritate care îi acceptă datorită calităţilor lor. Hărnicia şi perseverenţa lor sunt de mult cunoscute.

Poate, conservatorismul lor i-a ajutat să nu-şi piardă individualitatea reflectată atât de bine prin religie şi prin dorinţa permanentă de autodepăşire.

Poate că acelaşi conservatorism i-a făcut ca de multe ori să se simtă mai izolaţi, mai puţin înţeleşi de vecinii lor de alte etnii. De-a lungul deceniilor şi secolelor de convieţuire au ştiut să preia de la vecinii lor ceea ce li se părea că li se potriveşte. Fenomenul însă a avut loc şi în sens invers, pentru că şi ceilalţi au ştiut să le preţuiască valorile.

Setea de învăţătură i-a făcut să nu fie cu nimic mai prejos decât semenii lor, având în şcoală, pe lângă biserică, farurile călăuzitoare. Şcoala a dat o pleiadă impresionantă de valori în toate domeniile şi rezultatul muncii acestora se văd la tot pasul.

S-ar fi putut edita o lucrare ca cea de faţă cu mult timp înainte, pentru că oameni capabili să facă acest lucru au fost tot timpul, dar de fiecare dată intervenea câte ceva care din păcate frâna acest lucru.

Odată cu anul de graţie 2005 acest ceva a fost depăşit şi rezultatul îl aveţi acum în faţa ochilor. Cu toate minusurile pe care le are, lucrarea aceasta se doreşte a fi punctul de plecare pentru alte ediţii viitoare realizate prin corectare şi adăugire.

Sigur, un cititor avizat va sesiza o varietate de stiluri, o varietate de moduri de tratare a problematicii descrise. Unele capitole, deci unii autori, excelează prin descrieri tehnice amănunţite, altele tratează problemele mai aproape de stilul beletristic, toate însă sunt rezultatul unor cercetări şi căutări pentru care autorii merită toate felicitările.

O să sesizaţi, fără îndoială, caracterul profund iscoditor al prof. Constantin Kalcsov, care doreşte să aducă la lumina zilei crâmpeie din istoria zbuciumată a bulgarilor bănăţeni cu o precizie de ceasornic. Nu-i nimic rău în asta, dimpotrivă, credem că materialul prezentat va constitui un ghid fundamental pentru viitorii cercetători care se vor apleca spre studierea trecutului acestei etnii.

Cadrul geografic în care bulgarii bănăţeni trăiesc este tratat cu ochiul specialistului de prof. Iancu Berceanu, după ce în prealabil a fost studiată o bogată bibliografie.

Complexa activitate didactică desfăşurată neîntrerupt în localitate scoate în evidenţă o asiduă cercetare a arhivelor realizată de prof. Ioan Sârbu, în ideea de a scoate la suprafaţă nume de dascăli care au şlefuit talente şi caractere cu o râvnă demnă de invidiat. Cei aproximativ 400 de apostoli ai cărţii şi-au închinat cea mai mare parte a vieţii pentru propăşirea neamului din care făceau parte, fie direct, fie prin adopţie.

Problematica religioasă tratată de părintele Ioan Vasilcin evidenţiază tăria de caracter a oamenilor pe care diferite generaţii de slujitori ai bisericii i-au păstorit. Biserica a constituit atât în timpuri bune, cât şi în vremurile de restrişte, centrul vital al comunităţii.

S-a încercat şi o prezentare a tradiţiilor şi obiceiurilor populaţiei, precum şi câteva probleme privind graiul local realizate cu competenţă de prof. Maria Parvan şi prof. Maria Boboiciov.

Credem că este momentul să informăm cititorii că Maria Parvan face parte din aleasa galerie a autorilor de manuale şcolare de limba bulgară dintre care mai menţionăm şi pe Luca Velciov şi Gheorghe Roncov, şi ei fii ai satului. Ei au făcut posibil ca cei născuţi departe de patria mamă să nu

piardă definitiv legătura cu limba maternă, mai ales că după 1989 s-au deschis noi porţi privind colaborarea dintre localnici şi cei rămaşi pe plaiurile de unde strămoşii noştri au plecat.

Şi celelalte capitole au beneficiat de o tratare corectă, dar uneori s-a resimţit puţinătatea documentelor de arhivă. Este evident faptul că o viitoare ediţie adăugită şi completată va fi mai bogată în informaţii, pentru că problematica etnicilor bulgari bănăţeni este mult mai variată şi mai complexă.

Într-o lucrare de o asemenea complexitate este evident faptul că s-au strecurat şi inexactităţi şi mai mult ca sigur şi unele greşeli, fie datorită insuficientelor surse de informare, fie datorită insuficientei studieri a materialului existent. În unele situaţii a primat ca sursă de informare tradiţia orală care putea aduce cu ea aceste inexactităţi şi de aceea colectivul de autori va fi deosebit de mulţumit dacă cititorii, judecătorul nostru suprem, vor veni cu corectările şi completările care se impun.

În final trebuie spus că la realizarea proiectului care a făcut posibilă şi apariţia acestei monografii cadrele didactice şi celelalte persoane adulte au găsit sprijin de nădejde în elevi ai şcolii noastre. De altfel aceştia sunt menţionaţi de către autori la capitolele respective.

Prof. Ana RONKOV

Dudeştii Vechi, cadru fizico – geografic

Prof. Iancu C. Berceanu

„Tot ceea ce face omul, o face pentru a nimici timpul, pentru a-l suprima, si aceasta suprimare se numeşte spaţiu.”

H. Broch

1.Poziţie geografică

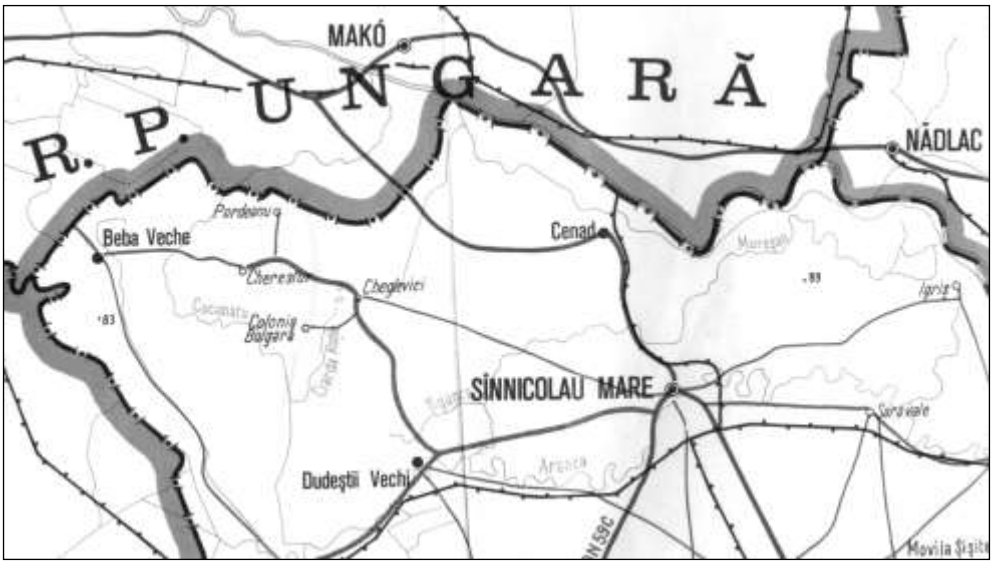

Fig. 1 Dudeştii Vechi şi împrejurimile (sursa: Ardelean, Zăvoianu, 1979)

Situată în nord – vestul judeţului Timiş, în centrul triunghiului format de graniţa României cu Ungaria (pe direcţia est – vest) şi Serbia (pe direcţia nord est – sud est) pe de o parte şi linia ce uneşte localităţile Nădlac şi Jimbolia pe de alta parte (direcţia nord – sud), localitatea Dudeştii Vechi (fostă Beşenova Veche) se află la o distanţă de 77,6 km de municipiul Timişoara şi 13,8 km de oraşul Sânnicolau Mare (pe DJ 682).

Poziţia matematică a satului este data de următoarele coordonate: meridianul de 26°28, longitudine estică şi paralela de 46º03, latitudine nordică.

Vecinii satului Dudestii Vechi sunt: oraşul Sânnicolau Mare (cel mai apropiat oraş) la est, comuna Cenad la nord est, comuna Vălcani la sud est, satele Cheglevici şi Colonia Bulgară la nord est, comuna Teremia Mare (cu satele Nerău şi Teremia Mică) la sud şi sud est.

2.Geologie

Dudeştii Vechi se află situat în partea central – vestică a Câmpiei Arancăi – compartimentul cel mai coborât, nord-vestic, al Câmpiei Torontalului (sectorul cel mai vestic al Câmpiei Banatului) care face parte din Câmpia Panonică.

Istoria geologică a Câmpiei Arancăi este strâns legată de evoluţia generala a Sistemului Alpino – Carpatic, întrucât fundamentul Câmpiei Panonice reprezintă un compartiment al acestuia, care s-a scufundat în urma cu aproximativ 70 milioane de ani, în perioada de început a Orogenezei Alpine. Compoziţia petrografică şi structura fundamentului sunt asemănătoare Munţilor Apuseni: calcare si alte roci sedimentare jurasice si cretacice, şisturi cristaline şi roci vulcanice (bazalte ,andezite) care apar la suprafaţă în Munţii Zarandului şi Metaliferi.

Fundamentul, cutat, este acoperit cu o cuvertură de roci sedimentare cu grosimi de 1000 – 3000 m şi compoziţie asemănătoare Bazinului Transilvaniei: nisipuri, pietrişuri, argile, calcare si gresii. Toate accesate au luat naştere prin acumularea – strat peste strat – a materialelor erodate şi transportate de râuri din aria montană învecinată (Munţii Apuseni şi Munţii Banatului).

Natura materialului sedimentar oferă informaţii preţioase referitoare la caracteristicile mediului (mai ales clima), perioadei când a fost depus. De exemplu, depozitele nisipoase si argilo-nisipoase sarmaţiene (în urmă cu circa 7 – 5 milioane ani) atestă existenţa unui climat cald şi secetos, care a favorizat descompunerea chimică a rocilor şi fărâmiţarea lor.

În perioada următoare, în panonian, abundente au fost pietrişurile şi formaţiunile grosiere – semn al intensificării eroziunii torenţiale (proces ce corespunde unui climat umed concomitent cu mişcările de înălţare a Carpaţilor). În această perioadă geologică s-a produs şi înălţarea Bazinului Panonic, urmată, apoi, de drenarea mării interioare ce-l acoperea.

La început cuaternarului (0 – 1 mil. ani), numai porţiunile mai joase erau acoperite de ape. Sedimentele au caracter lacustru în partea inferioara a acestui etaj stratigrafic, iar în cadrul secvenţei finale (mai recente) au o structură haotică, imbricată – asemănătoare depozitelor depuse de torenţii şi apele de şiroaie la baza versanţilor (semn al apropierii uscatului permanent).

Depozitele din holocen (minus 10 000 ani – actual) au un evident caracter fluvio-lacustru: mâluri, argile şi nisipuri fine. În mare parte, această

câmpie a constituit o deltă, un spaţiu în care cursul Mureşului a oscilat, când spre sud est (traseul Arancăi), când spre nord vest (actualul curs între Periam şi Szeged).

Depozitele sedimentare de suprafaţă sunt constituite, în partea estică a hotarului localităţii, din loess (rocă prăfoasă şi poroasă, de origine eoliană), prafuri şi luturi loessoide. În est şi sud-vest, spre Cheglevici şi Valcani, predomină argilele gonflante (îşi măresc volumul în condiţii de umiditate, iar în lipsa acesteia se restrâng, formând crăpături).

Textura fină, predominant argiloasă a sedimentelor de suprafaţă împiedică infiltrarea apei – fapt pentru care în trecutul istoric (până la construirea primelor sisteme de desecare în secolul al XVIII-lea), acest spaţiu a fost supus frecvent înmlăştinirilor.

Aici un factor important l-a constituit nivelul ridicat al pânzei freatice, care – în perioadele ploioase – se unea cu nivelul de infiltrare a apelor de la suprafaţă şi favoriza bălţire apei pe suprafeţe întinse.

Din secolul al XVIII-lea şi până în prezent a fost construit şi întreţinut un sistem de canale de desecare şi drenaj care a avut ca efect coborârea nivelului apei freatice. Odată cu aceasta, argilele din partea sud-vestica a hotarului localităţii au suferit un proces de uscare, urmat de reducerea volumului şi – implicit – de conturare a unor mici areale de lăsare a pământului cu până la 0,5 m.

Din punct de vedere tectonic zona studiată se circumscrie Grabenului Sânnicolau Mare (arie de afundare a scoarţei terestre) care este delimitat la est de falia Nadlac – Timişoara – Şag – Jebel, cunoscuta prin activitatea ei seismică. La vest, grabenul este delimitat de o falie activă orientata nord est – sud vest, cu epicentre la Sânnicolau Mare şi Dudeştii Vechi.

3.Relieful

Privită în ansamblu, Câmpia Arancăi are un aspect monoton, de câmpie joasă, cu interfluvii largi şi drepte, întrerupte, în unele locuri, de movile înălţate, în medie, cu 2 – 3 m deasupra nivelului general al câmpiei. Altitudinea, pe raza localităţii Dudeştii Vechi, oscilează între 80 şi 82 m în est şi 78-80 în vest şi sud-vest. Aceste diferenţe de altitudine se datorează unui areal de afundare a scoarţei terestre în zona Szeged – Csongrad.

Cele mai mari altitudini (circa 82 – 83 m) sunt atinse la nivelul „movilelor”. Originea acestor ridicături este, fie antropică (tumuli neolitici), fie

structurală (prezenţa în subsol a unor „sâmburi*”* de argile nisipoase mai tari, sau „umflări*”* locale ale argilei, datorate unui nivel freatic local mai ridicat).

Formele negative de relief sunt reprezentate de albii părăsite, canale, precum şi adâncituri datorate, fie spălării argilei şi carbonaţilor de calciu şi magneziu (cu formarea unor microdepresiuni de ordinul zecilor de centimetri, care favorizează stagnarea apei în mijlocul câmpului), fie tasării loessului (rocă poroasa şi friabilă, prezentă în partea estică a hotarului localităţii). Adâncimea medie a acestor forme de relief variază de la 0,5 la 2 m, iar suprafaţa lor, de la câţiva ari la ordinul hectarelor.

Morfometria Adâncimea fragmentarii reliefului exprimă atât gradul de adâncire al văilor în nivelul general al câmpiei, cât şi amplitudinea înălţimilor faţă de acesta. Valoarea medie a acestui indicator este de circa 2 m, iar panta medie a suprafeţelor de teren variază între 0 si 0,8 m/km.

Densitatea fragmentarii reliefului, care exprimă raportul dintre lungimea văilor respectiv a canalelor şi suprafaţa teritoriului studiat, este de circa 0,2 – 1 km/km² la sud de Aranca şi 1-2 km/km² la nord de aceasta.

Importanţa prezentării acestor indicatori morfometrici constă din faptul că primii doi – adâncimea fragmentarii reliefului şi panta – ne oferă o imagine asupra capacităţii de scurgere a apei, iar ultimul se refera la posibilitatea drenării apei spre exterior. Putem, de aici, desprinde concluzia că suprafaţa reliefului – în general plan – favorizează mai mult băltirea decât scurgerea apei, iar capacitatea de drenaj natural a excesului hidric de la suprafaţă, ca şi a celui de adâncime (datorat ridicării nivelului freatic) sunt foarte slabe – drept pentru care, încă din secolul al XVIII-lea s-au efectuat lucrări de canalizare şi drenare care să amelioreze acest neajuns.

Morfografia, adică, aspectul şi natura formelor de relief, cuprinde următoarele tipuri: luncile şi formele asociate lor, interfluviile (câmpurile dintre râuri şi canale), relief petrografic (tipuri de relief condiţionate de natura, rocii pe care sau grefat), relief biogen (microforme create de animale, cum sunt muşuroaiele de cârtite sau cărările făcute de animale) şi relieful antropic (excavaţii şi ridicături create de om).

Albia minoră sau canalul de scurgere al Arancăi s-a format prin adâncirea unei foste albii a Mureşului. Malurile acesteia, late de circa 20 m sunt slab consolidate, din cauza rocii argiloase şi argilo-nisipoase în care au fost săpate. Adâncimea albei minore este de circa 1 – 1,5 m, din cauza debi-

tului mic al apei şi depunerii de aluviuni. Caracteristici sunt, însă, meandrele, care ajung frecvent la amplitudini de 300 şi chiar 1000 m.

Lunca Arancăi , cu lăţimi de până la 8 km, este aproape perfect orizontală, iar marginile sale au poziţie asimetrică fată de firul apei. De fapt, întreaga câmpie este o luncă creată de divagările Mureşului şi Arancăi. Inclusiv câmpurile dintre cele două râuri reprezintă parte componentă din Lunca Arancăi, respectiv a Mureşului.

Interfluviul (câmpul) dintre Mureş şi Aranca, numit de geograful Vintilă Mihăilescu „Câmpul Sânnicolaului", corespunde spaţiului dintre Lunca Arancăi la sud şi Lunca Mureşului la nord. Suprafaţa lui (acoperită cu loess înspre Sânnicolau Mare şi mâluri consolidate înspre Cheglevici şi Cenad) se înalţă cu aproximativ un metru deasupra celor două lunci. Aici, terenul, brăzdat de foste braţe de despletire şi meandrare, este supus mai rar inundaţiilor, datorită, aspectului său uşor bombat şi rocilor poroase din substrat.

La sud de Aranca (spre Teremia) şi spre sud-vest (spre Valcani) interfluviile (câmpurile), deşi uşor înălţate, mlăştinoase (pe care s-a format solul numit „lăcovişte asfaltoidă") şi argiloase (argile smectice – care crapă şi se întăresc la secetă). Acestea favorizează băltirea apei, mai ales că în aceste locuri (mai ales la hotarul cu comuna Valcani) sunt frecvente microdepresiunile (largi de 10-100m şi adânci de 0,5 – 1m).

Relieful petrografic cuprinde mici forme care au luat naştere datorită însuşirilor rocii pe care apele şi vântu le-a sculptat. În această categorie intră crovurile dinspre Sânnicolau Mare (zona fermei Bucova) care au luat naştere prin tasarea (îndesarea) loessolui. În aceeaşi rocă, poroasă, apele de infiltraţie depun concreţiuni de calcar, cu diametru de circa 1 cm numite „păpuşi de loess" sau „broboane".

Relieful biogen, cu durată de existenţă scurtă prezintă dimensiuni reduse, dar are influenţă în regimul apelor de la suprafaţa solului.

De pildă, muşuroaiele de hârciogi şi cârtiţe, dacă intersectează micile făgaşe de pe suprafaţa câmpului, întârzie scurgerea apei de ploaie şi favorizează acumularea de material pământos în spatele lor, influenţând negativ calitatea terenurilor agricole. La fel, cărările de animale (dacă sunt grupate)

dar mai ales râmăturile de mistreţ, deşi puţin adânci şi cu existenţă cel mult sezonieră, favorizează strângerea apei (factor care, aici, are o importanţă deosebită în derularea proceselor din sol, precum şi în dezvoltarea învelişului vegetal).

Formele de relief antropic sunt de două tipuri: negative (canale, excavaţiile rezultate în urma exploatării nisipului sau a argilei, urmele de vehicule) şi pozitive (digurile, movilele făcute de om în timpuri preistorice).
Dintre formele negative, canalele au fost create în mod deliberat, iar influenţa lor asupra mediului poate fi controlată, pe când „gropile de împrumut" pentru pământ, argilă sau nisip, precum şi urmele lăsate de vehicule creează efecte necontrolate şi nedorite asupra calităţii terenurilor agricole (băltiri, cu întreg cortegiul de efecte negative ale acestora: dezvoltarea vegetaţiei hidrofile, distrugerea humusului şi îmbogăţiri locale în săruri aduse de apă din zonele învecinate, etc.).

În ceea ce priveşte canalele, cele mai multe se află pe câmpurile de la sud de Aranca (145,5 km lungime totală, inclusiv canalele secundare de drenaj). În sectorul vestic şi nord-vestic, lungimea totală a acestora este mai mică (105 km împreună cu cele situate pe raza localităţilor Cherestur şi Cheglevici).

4.Clima

Clima Câmpiei Aranca este temperat – continentală, cu influenţe vest-europene şi submediteraneene. Primele se resimt prin predominarea curenţilor de aer vestic şi nord vestic şi reducerea contrastului climatic dintre iarnă şi vară, iar influenţele submediteraneene, determinate de curenţii de aer sud-vestici dinspre Marea Adriatică, determină o „îmblânzire" a rigorilor iernii.

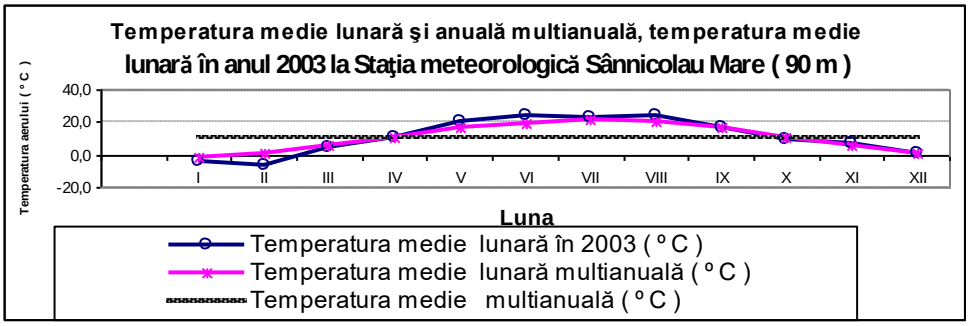

Fig. 2 Temperaturile medii lunare şi medii anuale (sursa: staţie meteorologică (Sânnicolau Mare) C, Ianoş 1997, Galu 2002.

Temperatura medie anuală la cea mai apropiată staţie este de 10,8° C, cantitatea medie de precipitaţii este relativ redusă (544,3 mm), iar numărul de zile ploioase este redus în cursul anului (sub 110 zile). Aceste valori probează caracterul arid, de stepă, al climatului din această zonă.

Graficul variaţiilor de temperatură în cursul anului indică o medie multianuală de –1,7° C pentru luna ianuarie şi 21,7° C pentru iulie De la această medie, există abateri: - 6,4° C în februarie 2003 şi +24,6° C în august 2003 (Fig.1).

Îngheţul continuu al solului se înregistrează numai în intervalul 25 decembrie – 25 ianuarie, ceea ce dă culturilor de cereale un avans în dezvoltare de circa trei săptămâni, faţă de Dobrogea sau Câmpia Română.

Primăverile, deşi sunt mai timpurii decât în alte regiuni ale ţării, sunt „capricioase", fiind semnalate, adeseori, invazii de aer rece dinspre nord-est în a doua jumătate a lunii martie sau în aprilie. Aceste scurte perioade de îngheţ produc pagube mai ales pomilor fructiferi şi întârzieri în efectuarea lucrărilor în cultura porumbului şi a legumelor (Ianoş şi colaboratorii, 1997).

Verile, deşi au medii termice moderate, au perioade când creşte frecvenţa zilelor cu temperaturi mai mari de 32° C la amiază – periclitând calitatea recoltelor de toamnă. Acest lucru este accentuat, în partea de vest şi sud-vest a hotarului localităţii,de natură argiloasă a solului, care se strânge şi formează crăpături largi.

Toamna este mai lungă şi prezintă perioade când mediile zilnice depăşesc 20° C, favorizând executarea în bune condiţii a lucrărilor agricole specifice sezonului (arat, recoltat).

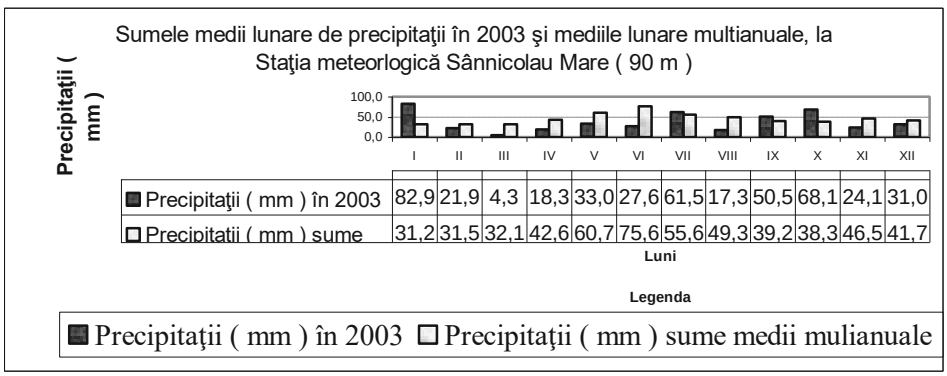

Fig.3 Regimul precipitaţiilor anuale la Staţia meteororlogică Sânnicolau Mare (Sursa: Galu, 2002; Ianoş et al, 1997)

Regimul precipitaţilor în timpul anului prezintă oscilaţii importante în cursul anului. În medie, numărul de zile cu precipitaţii este de sub 110, iar cele mai multe se produc în lunile mai-iunie şi noiembrie-decembrie. Cel mai scurt aste intervalul ianuarie-martie, relativ prin cantităţile foarte reduse de zăpadă (Fig.3 – grafic cu precipitaţiile în cursul anului).

Regimul vânturilor în colţul nord-vestic al Banatului se caracterizează prin pondere ridicată a vânturilor din nord-est (12 %) şi sud-est (18,4 %). Primele au înclinaţii mai ales în timpul verii (care, astfel, devin mai „blânde" sub aspect termic). Vânturile de sud-est bat, de regulă, în timpul iernii.

Un fenomen climatic deosebit îl reprezintă inversiunile termice din timpul iernii, cu formarea aşa numitelor „lacuri de frig". Acestea se produc din cauza nivelului coborât şi formei de covată al câmpiei, fapt ce favorizează stagnarea aerului rece (şi greu). Din acest motiv, media temperaturilor de iarnă este mai coborâtă aici (- 1,7º C) faţă de alte zone învecinate (Arad, - 1,1º C sau Jimbolia , - 1,5º C).

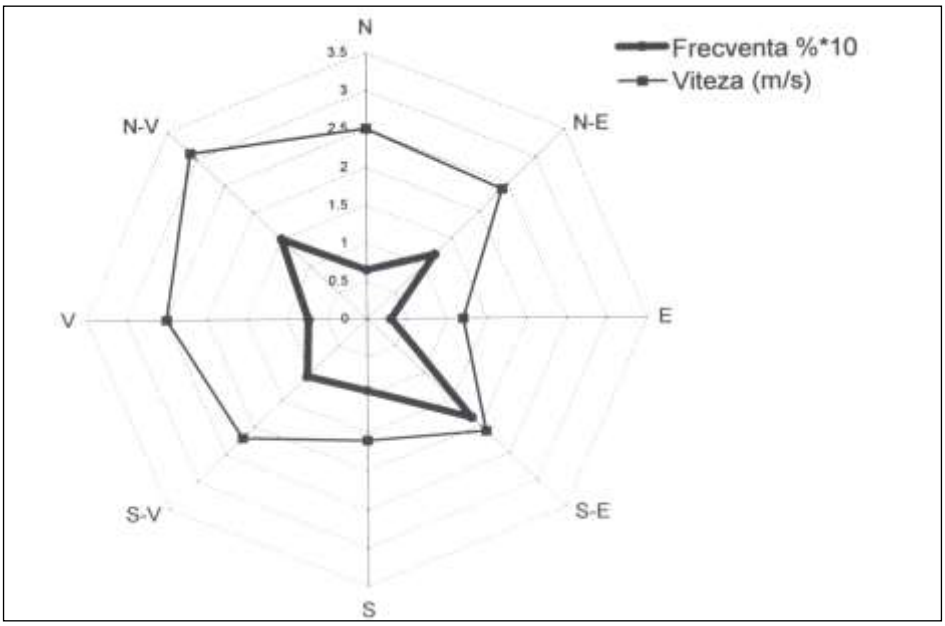

Fig.4 Roza vânturilor la Staţia meteorologică Sânnicolau Mare

5.Apele

a. **Apele subterane**

Apele subterane se împart în două categorii: ape freatice şi ape subterane.

a.1Apele freatice, alimentate direct prin infiltrarea apei de la suprafaţa solului (provenită la rândul ei din precipitaţii, topirea zăpezilor infiltrări din râuri şi canale) sunt situate la adâncimi reduse: 0,5 – 3 m. Dată fiind suprafaţa aproape orizontală a câmpiei scurgerea lor este lentă sau chiar pot fi stagnante. Din această cauză, atunci când nivelul acestora este ridicat, circulaţia lor este foarte anevoioasă şi înceată. Consecinţele sunt cunoscute locuitorilor, prin impactul lor negativ: salinizarea solurilor, igrasia la clădiri, urcarea apei în pivniţele caselor, etc.

Aceste ape nu sunt bune pentru folosinţa casnică, din cauza conţinutului ridicat de săruri şi substanţe organice din sol, infestării cu dejecţii animale şi îngrăşăminte chimice, etc. Duritatea apei din acest orizont este mare (25 – 35 grade hidrometrice, faţa de 15 grade hidrometrice cât au apele freatice la Teremia Mare), iar gustul lor, de obicei, este amar. Principalele săruri

conţinute sunt clorura şi carbonatul de sodiu, la care se adaugă compuşi ai calciului şi magneziului.

a.2.Apele de adâncime au caracter ascensional şi cuprind mai multe orizonturi situate la adâncimi de 40 – 200 m. Direcţia lor de curgere este aproximativ pe direcţia est – vest. În partea nordică şi nord estică, direcţia de drenaj este nord – sud, potrivit înclinării stratelor care le înmagazinează (pietrişuri, nisipuri, prafuri şi loessuri nisipoase, etc.). Atât acoperişul, cât şi patul stratelor acvifere sunt constituite din argilă (rocă impermeabilă).

Apele de adâncime constituie singura sursă de apă potabilă pentru locuitorii satului Dudeştii Vechi. Din punct de vedere al compoziţiei chimice, acestea se încadrează în categoria apelor dulci, bicarbonatate. Dintre sărurile conţinute menţionăm carbonatul de calciu, carbonatul de magneziu, sulfura de fier, clorura de fier, etc.

a.3.O altă categorie a apelor subterane întâlnită pe teritoriul localităţii o constituie apele termale. Ele au fost puse în evidenţă, prin foraje, la Beba Veche (la 2760 m şi 2123 m adâncime), Cherestur (2029 m adâncime), Sânnicolau Mare (la 2000 m adâncime) şi la Teremia Mare.

Prezenţa lor este legată, pe de o parte, de grosimea scăzută a scoarţei terestre în acest areal, iar pe de altă parte, de existenţa unui sistem de fracturi şi falii.

Temperatura acestor ape termale este de 90º C la Cherestur, 54º C la Sânnicolau Mare, 51º C la Beba Veche, iar debitul lor variază între 208 m^3/24 ore la Beba Veche, 916 m^3/24 ore la Sânnicolau Mare şi 1728 m^3/24 ore la Cherestur.

b. Apele de suprafaţă

Sunt reprezentate de râul Aranca şi de canale.

Râul Aranca izvorăşte din Câmpia Vingăi, aproape de albia Mureşului, între localităţile Felnac la est şi Sânpetru German la vest. Pe teritoriul ţării noastre străbate o distanţă de 108 km, drenând o suprafaţă de 1016 km^2. Panta albiei este însă foarte mică, aproape de orizontală – drept pentru care cursul râului este foarte sinuos, cu multe meandre, despletiri şi braţe părăsite.

Cursul Arancăi a fost racordat la un sistem de canale construit în scop de desecare şi eliminare a excesului de apă de la suprafaţa solului. Pe teritoriul satului Dudeştii Vechi cel mai important este canalul Aranca – Mureş, cu o lungime de 17,5 km şi lăţime de 31,28 m. Malurile acesteia au fost îndiguite pe o lungime de 10 km. Alte canale situare în apropierea satului

sunt: Canalul Cociohat, situat la vest (lungime 20 km, lăţime 18 m), Canalul Mureşan şi Canalul Ţiganca.

Debitul natural al Arancăi oscilează în jurul valorii de 2 m^3/s. Prin priza de apă de la Periam se asigură un debit de 3 m^3/s prin pompare, din Mureş.

Geneza acestui râu este legată de modificările de curs ale Mureşului în ultimii 10.000 ani. Albia actuală a Arancăi reprezintă, de fapt un curs vechi, părăsit al acestuia.

6.Vegetaţia

Vegetaţia de pe teritoriul comunei Dudeştii-Vechi se încadrează,în cea mai mare parte,în zona de silvostepă (pajişti naturale,cu porţiuni restrânse de pădure, arbori izolaţi şi tufişuri), deşi unii autorii o încadrează la zona de stepă (de pildă, Atlasul Geografic General, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974). În trecutul istoric, terenurile împădurite ocupau suprafeţe mult mai mari, dar au fost defrişate, (cum s-a întâmplat cu pădurea dintre Dudeştii Vechi şi Sânnicolau Mare).

În funcţie de caracteristicile acesteia ,determinate de mediul de viaţă (soluri, prezenţa cursurilor de apă, intervenţia omului, prin arături, păşunat sau lucrări de ameliorare a terenurilor, etc.), vegetaţia de pe teritoriul localităţii Dudeştii-Vechi se poate împărţii în mai multe categorii:

a. Vegetaţia lemnoasă Aceasta este reprezentată de tufişuri şi arbori care s-au dezvoltat pe terenuri reproductive, în lungul canalelor, a şanţurilor şi a căilor de comunicaţii (drumuri, cale ferată) .Dintre speciile caracteristice amintim: plopul, salcia, salcâmul, stejarul de câmpie, ulmul, alunul, măceşul, porumbarul, liliacul sălbatic (aici adus de om), lemnul câinesc, etc.

b. Vegetaţia ierboasă În lungul Arancăi se dezvoltă pajişti de luncă,cu ierburi de talie mare cum sunt: păiuş,golomăţ, coada vulpii, talpa gâştei, iarba creaţă, urzica vie, coada calului, rostopasca, sânziene, sunătoare, busuioc, etc. La acestea se adaugă viţa sălbatică, curpenul, murul, etc.

Pe câmpuri (interfluvii) s-a dezvoltat o vegetaţie ierboasă adoptată la condiţii de secetă: iarba vântului, firuţă, lolium, trifoi alb, colilie, ciulin, mătrăgună, scai vânăt, podbal, coada vulpii, coada şoricelului, etc.

Pe sărături şi pe lăcoviştile sărăturate, creşte muşeţelul, sărăţica, pătlagina, pelinul, pirul, menta de sărătură, etc.

Vegetaţia din arealele mlăştinoase este reprezentată prin: buzduganul apelor, costreiul de apă, rogoz, pipirig, piciorul cocoşului, etc.

Pe canale se dezvoltă o floră specifică, reprezentată prin: nuferi, trestie, papură, săgeata apei, lâna broaştei, mătasea broaştei, broscariţă, salcie, răchită, etc.

În câmpurile cultivate apar o varietate de buruieni, cum sunt: pirul, troscoţelul, costreiul, ştirul, neghina, pălămida, trifoiul alb, macul roşu, albăstriţa, osul iepurelui, brusturele, bozul, etc.

*7.*Fauna

Repartiţia geografică şi componenţa specifică a faunei Câmpiei Arancăi se află în legătură directă cu factorii de mediu care asigură animalelor condiţiile de viaţă (hrană, adăpost), precum şi cu intensitatea cu care omul a intervenit prin vânătoare, distrugerea habitatului, măsuri de eliminare a unor specii considerate dăunătoare (şoarecii de câmp, ciorile, păsările prădătoare, etc.)

a. Fauna terestră prezintă elemente specifice Europei Centrale (lupul, vulpea, mistreţul, etc.), dar şi elemente specifice stepei (popândăul, cârtiţa, căţelul pământului, etc.).

Mamiferele sunt reprezentate prin rozătoare (popândău, hârciog, căţelul pământului, şoarecele de câmp, şoarecele comun, iepurele), ierbivore (căprior), carnivore (lupul, dihorul, nevăstuica) omnivore (vulpea, mistreţul). Vulpea are un comportament alimentar diferenţiat în funcţie de sezon (în anumite perioade ale anului se comportă ca animal prădător).

Păsările sunt reprezentate prin: prepeliţă, potârniche, graur, fazan, cioara de semănătură, corbul, dropia (rară), spârcaci, cârstei de câmp, ciocârlia de stol, cuc, etc. Dintre păsările prădătoare amintim: eretele, şorecarul mare, bufniţa.

Reptilele sunt reprezentate prin: guşter, şopârla comună, şopârla de nisip, şarpele de casă, broasca ţestoasă de uscat, broasca ţestoasă de apă.

Amfibienii sunt prezenţi atât prin specii terestre: broasca râioasă verde, broasca săpătoare.

Insectele sunt numeroase ca număr şi diversitate de specii. Dintre acestea cele mai comune sunt: lăcusta, călugăriţa, greierele, scarabeul, gândacul ghebos, şofrănelul, fluturele amiral, fluturele de sidef, etc.

b. În lunca Arancăi şi – au găsit adăpost printre răchitişuri şi trestii o seamă de specii din fauna de câmp (prezentată mai sus), dar şi o mare varietate de alte păsări care trăiesc pe baza abundenţei de insecte şi de larve ale acestora (care trăiesc în apă sau pe lângă apă). Dintre acestea menţionăm: albinărelul, lăstunul de mal, codobatura. În zăvoaiele de pe malul apei trăiesc: mierla de apă, privighetoarea, dumbrăveanca, piţigoiul pungaş, etc.

c. În bălţi şi pe canalele cu apă liniştită se întâlnesc: vidra (foarte rar), raţa mică, raţa mare, gâsca sălbatică, găinuşa de baltă, egreta mică, egreta albă, stârcul cenuşiu, etc.

d. Fauna acvatică se împarte în două mari categorii: fauna din râuri şi canale cu apă curgătoare şi fauna din apele stagnante stătătoare (bălţi, unele canale).

Fauna din râuri şi canalele cu apă curgătoare corespunde în ca mai mare parte zonei bibanului. Aceasta este caracterizată prin: viteza mică a curentului, apă liniştită şi tulbure, mari variaţii de temperatură şi nivel în cursul anului (iarna apele îngheaţă, iar vara pot seca).

Dintre speciile caracteristice menţionăm: babuşca, bibanul, ghiborţul, ştiuca, obleţul, bibanul – soare, somnul pitic, carasul, crapul, roşioara, etc. Dintre raci, amintim *Astacus astacus.*

Mâlurile de fund şi mâlurile nisipoase constituie mediu de viaţă propice pentru specii de viermi şi moluşte: *Polymitarcis vigo, Gonphus, Unio carassus, Unio pictorum, Pseudonatna complanata.*

Bălţile temporare constituie un mediu prielnic, fie pentru reproducere (larve de insecte şi viermi, broaşte), fie pentru habitat (cazul unor viermi şi alte organisme inferioare cu perioadă scurtă de viaţă).

Bălţile permanente şi semipermanente din terenurile de luncă sunt alimentate periodic prin revărsarea râului. Ele adăpostesc specii care le întâlnim şi în apa Arancăi.

8.Solurile si calitatea terenurilor agricole

Terenul agricol al comunei Dudeştii-Vechi se constituie din următoarele categorii de folosinţă: arabil (93,6%), păşuni (7,6%), fâneţe (92%), livezi (0,08%) şi neproductiv (0,52%). În cea ce priveşte soluri care se întâlnesc pe teritoriul Dudeştii-Vechi , următoarea clasificare acoperă cea mai mare parte a tipurilor de sol:

a. Clasa cernisoluri

a.1.Tipul cernoziom

Cernoziomurile sunt soluri care se recunosc uşor în teren prin culoarea întunecată, aproape neagră, a orizontului superficial. Dintre caracteristicile fizice si agrochimice ale acestora, amintim: conţinutul mare de humus (3 – 4%), reacţie moderat alcalină la suprafaţă, conţinutul mare în nutrienţi (fosfor, azot, potasiu), compactitate (tărie) slabă, porozitate moderată. Aceste soluri ocupă suprafeţe compacte în partea de est şi nord est a teritoriului localităţii.

Condiţiile locale au favorizat dezvoltarea unor procese cum sunt sărăturarea şi gleizarea. Ultimul este determinat de urcarea nivelului apei freatice, cu efect negativ asupra fertilităţii acestora.

Favorabilitatea acestor soluri pentru folosinţa „arabil" variază în funcţie de plantele cultivate şi în funcţie de intensitatea proceselor mai sus menţionate. De pildă, pentru trifoi şi cartof, cernoziomurile afectate de urcarea nivelului freatic se încadrează în clasa a III-a, iar pentru porumb si legume, în clasa a II-a (Ianoş şi colaboratorii, 1997).

Prezenţa sărurilor are efect negativ asupra culturilor de porumb (clasa a VI – a), cartof si trifoi (clasa a VII – a). Pentru grâu, orz şi sfeclă, acest sol se încadrează în categoria a IV – a.

b. Hidrisolurile sau lăcoviştile

Acestea sunt condiţionate de nivelul ridicat al apei freatice care provoacă înmlăştiniri. Au proprietăţi chimice apropiate de cernoziomuri, dar sunt mult mai compacte (în stare uscată au rezistenţă mare la arat), au porozitate redusă şi favorizează băltirea apei la suprafaţă. În afară de acestea folosirea lor în scop agricol este împiedicată şi de prezenţa, în diferite proporţii, a sărurilor. Acestea din urmă provin prin depunere din apa freatica.

c. Clasa salsodisoluri (soloneţuri , sărături)

Aceste soluri sunt uşor de recunoscut în natură, prin faptul că, fiind îmbogăţite în săruri, sunt acoperite cu vegetaţie săracă, compusă din muşeţel, pirş şi sărăţică.

Originea sărurilor conţinute o găsim în depunerile repetate ale carbonatului şi a clorurii de sodiu din apa freatică. Aceasta, în perioadele de uscăciune urcă, prin porii capilari ai solului până aproape de suprafaţă unde se evaporă instantaneu şi lasă în urma ei încărcătura de săruri avute în soluţie.

De obicei sărăturile sunt compacte, lutoase şi dau rezultate slabe, dacă sunt cultivate cu porumb, trifoi sau cartof. Producţii mai bune dau la soia şi floarea soarelui. Din fericire, ponderea lor este redusă în cadrul localităţii. Ele apar izolat, pe suprafeţe mici, intercalate cu alte tipuri de soluri.

d. Clasa pelisoluri

d.1.**Tipul vertosol**

Aceste soluri se întâlnesc în vestul şi sud – vestul localităţii, înspre Cheglevici şi Valcani.

Se recunosc în teren, prin faptul că sunt constituite din argilă gonflantă, care crapă la secetă şi se umflă în condiţii de umiditate excesivă. Pentru a fi prelucrate agricol, trebuie urmărită atent perioada de optim al umidităţii, întrucât în stare uscată sunt extrem de dure iar în stare umedă sunt cleioase şi provoacă împotmolirea utilajelor (tractoare, pluguri, combine de recoltat, etc.) Datorită cantităţii mari de humus, azot şi fosfor pe care o conţin, aceste soluri sunt bune pentru cultura grâului, însa proprietăţile lor fizice le fac improprii pentru cartof şi rădăcinoase.

Clasa protisoluri

Aceste sunt soluri subţiri, slab dezvoltate, care apar, fie în zonele inundabile din lunci aluviosoluri), pe mâlurile şi nisipurile aduse de râu, fie pe grămezile de pământ şi gunoi de la marginea localităţii, precum şi pe diguri (entiantrosoluri sau soluri transformate de om). Fertilitatea lor este redusă din cauza stadiului incipient de dezvoltare (nu au avut timp să înmagazineze substanţe nutritive).

Principalii factori care limitează folosirea agricolă a solurilor pe teritoriul localităţii Dudeştii-Vechi sunt: salinizarea (sărăturarea), compactitatea (pe solurile grele, argiloase), excesul de apă la suprafaţă (băltiri) şi excesul de apă din adâncime (determinat de urcarea nivelului apei freatice). Uneori, apa care se înfiltrează de la suprafaţă se uneşte cu apa din orizontul freatic. În acest caz, ţinând cont de panta extrem de redusă a câmpiei, singura posibilitate de eliminare a excesului de apă este, evaporarea (pe cale naturală) sau săparea unor rigole de scurgere.

Printre lucrările ameliorative şi de îmbunătăţiri funciare care se impun, menţionăm: amendări cu gips şi calcar, aplicarea de îngrăşăminte naturale (masă verde sau gunoi de grajd) pe terenurile degradate prin eroziune şi des-

tructurare (mărunţire, siltizare), drenarea excesului de apă prin canale, spălarea sărurilor, ţinerea sub control a nivelului freatic, etc.

Calitatea terenurilor agricole din Dudeştii Vechi a avut mult de suferit în ultimele decenii din cauza defrişării aproape totale a tufişurilor şi a zăvoaielor de pe lângă canale şi cursuri de apă, aplicarea neraţională a îngrăşămintelor şi substanţelor chimice (a determinat distrugerea microorganismelor din sol, care contribuiau la transformarea materiei organice în humus), poluarea cu diverse substanţe, aplicarea unei agrotehnici neadecvate (arături „ pe moale", irigarea sub presiune care determină distrugerea, prin fărâmiţare, a structurii solului), etc.

BIBLIOGRAFIE:

1.Andron, Gheorghe, 1991, Contribuţii la cunoaşterea florei şi vegetaţiei din împrejurimile oraşului Sânnicolau Mare, Lucrare ştiinţifico – metodică pentru obţinerea gradului didactic I, coordonator Conf. Univ. Dr. Aurel Faur, Universitatea de Vest Timişoara

2.Ardelean, Victor, Zăvoianu, Ion, 1979, *Judeţul Timiş*, Editura Academiei Republicii Socialiste România

3.Galu, Adina, 2003, *Câmpia Aranca – caracterizare fizico – geografică*, Lucrare de licenţă, coordonator Prof. Univ. Dr. Petru Urdea, Universitatea de Vest Timişoara

4.Ianoş, Gh., Puşcă, I, Goian, M., 1995, *Solurile Banatului,* Ed. Mirton, Timişoara, vol.I

5.Ianoş, Gh., Puşcă, I, Goian, M., 1997, *Solurile Banatului,* Ed. Mirton, Timişoara, vol.II

6.Munteanu, Rodica, 2001, *Geografia fzică a României*, Ed. Mirton, Tuimişoara

7.Mutihac, V. Ionesi, V. , 1974, *Geologia României*, Ed. Tehnică, Bucureşti

8.Pişota, M., Buta, I., 1975, *Hidrologie generală*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti

9.Posea, Grigore, 2000, *Câmpia de vest a României*, Editura Fundaţiei „România de mâine"

10.Prodan, I, Buia, I., 1966, *Flora mică ilustrată a României*, Ed. Agro – Silvică, Bucureşti

11.Săndulescu, Mircea, 1980, *Geotectonica României,* Ed. Tehnică, Bucureşti

12. Simuţ, D., Pintea, F, 1986, *Potenţialul geotermic al judeţului Timiş*, în Studii şi cercetări de geografie, geofizică şi geologie, seria geofizică.
13. Ţărău, Dumitru, 2000, Panoptic al comunelor bănăţene din perspectivă pedologică, Ed. Marineasa, Timişoara
14. Ujvari, I. 1972, *Geografia apelor României*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti
15. Ungureanu, A. 1976, Condiţii de înmagazinare a apelor freatice în Câmpia Torontalului, în "Geografia Banatului – material pentru cursurile de geografie
16. Vert, Constantin, 2000, *Tipuri de peisaje rurale în Banat*, Ed. Mirton, Timişoara
17. XXX,1983 – 1992, *Geografia României*, vol I – IV, Editura Academiei Române, Bucureşti
18. XXX , 1980, *Ghid micromonografic al localităţilor judeţului Timiş*, Ed. Ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti
19. XXX, 2004, *ENCARTA*, enciclopedie

Colaboratori elevi:

Ciocani Ioan
Acsinte Viviana
Ciocani Gheorghe
Roncov Toma
Todirică Paul
Ciocani Ioan

Dudeştii Vechi, iunie 2006

Din trecutul acestor meleaguri

Prof. Constantin Kalcsov

Moto:

„Omul, chiar dacă a trăit bine, moare şi altul se naşte. Deci, cel născut mai târziu, când se uită la aceste scrieri, să-şi amintească de acel ce le-a creat …"

„Inscripţia de la Târnovo a hanului Omurtag" – sec al IX-lea

Nu e uşor lucru să reconstitui istoria umanităţii în general, sau a unor anume zone, în particular. De aceea consider că istoria este o ştiinţă grea, totuşi, deoarece faptele şi fenomenele din trecut sunt cunoscute indirect prin intermediul unor izvoare istorice. Acestea trebuie studiate, analizate, şi aranjate ca la un puzzle, ca să obţii ceva să corespundă adevărului istoric. Pentru anumite perioade istorice sunt foarte bine venite unele izvoare istorice scrise(diferite scrieri, hărţi , monede, acte diplomatice, date epigrafice etc.),dar pentru perioadele mai vechi ,de dinaintea inventării scrisului, singurele posibilităţi de reconstituire a trecutului sunt izvoarele istorice nescrise(numite şi izvoare arheologice).Acestea pot fi: foste aşezări umane ,necropole ,cetăţi şi valurile de apărare din jurul lor , diferite depozite de unelte,arme, ceramică ,obiecte de podoabă , unele movile (de pământ sau piatră) etc. Acestea pot fi descoperite cu totul întâmplător din motive naturale (surparea unor maluri de râuri , aducerea lor de ape, incendii de pădure ,secarea unor bălţi ,ape ,lacuri,etc.) sau în urma unor activităţi umane diverse; a doua modalitate ştiinţifică de a intra în posesia unor izvoare arheologice şi care pot fi studiate corespunzător este săpătura arheologică organizată. Şi deoarece în localitatea noastră(deşi stăm foarte bine faţă de alte locuri vizavi de cercetările arheologice) mai există şi destui în afara problemei ,"şmecheri" care cred că singurul scop al cercetării arheologice este găsirea lui „Attila"(de mirare că

au auzit şi de acesta) mă văd nevoit să redau explicarea termenului de „arheologie” (conform Dicţionarului explicativ al limbii române moderne):

„**ARHEOLOGIE** = ştiinţa care studiază felul de viaţă şi cultura popoarelor antice, pe baza urmelor materiale păstrate .”

Localitatea Dudeştii Vechi (fosta Beşenova Veche = Star Bisnov) se află situată în partea de vest a judeţului Timiş , la 14 Km vest de oraşul Sînnicolau Mare , pe valea a două râuri:Aranca şi Gornija Aranca (secată după săparea unui canal spre Aranca , dar în ultimii ani pe cursul ei s-au amenajat bălţi pentru pescărie).Are următoarele coordonate geografice : $46^0 3'$ latitudine nordică şi $20^0 28'$ longitudine estică . Conturul localităţii este sub formă de poligon neregulat ,în interiorul căruia se găsesc aproximativ 1400 de case. Suprafaţa ei este de 500 de hectare, iar teritoriul aferent este de cca.8000 hectar. Străzile sunt foarte largi ,intersectându-se în unghiuri drepte .

Condiţiile prielnice de trai ale zonei şi apropierea de marile culoare de migraţie reprezentate de văile marilor râuri Mureş şi Tisa au făcut ca aceste locuri să fie locuite de oameni din cele mai vechi timpuri. De aceea, zona este (surprinzător pentru mulţi) extraordinar de bogată în vestigii arheologice şi ar fi de lucru mulţi ani de acum înainte pentru fi studiate toate siturile arheologice. Pentru a putea face cercetări arheologice îţi trebuie putere de muncă,dârzenie, adaptabilitate la condiţiile de mediu,mult studiu ,pricepere, fantezie şi în primul rând multă, multă pasiune. Primele cercetări arheologice ale zonei au fost efectuate de către Kislegi Nagy Gyula,între 1899 şi 1907.Desigur ,atunci arheologia era la început, s-au făcut multe greşeli, dar trebuie totuşi subliniat efortul şi pasiunea acestui prim arheolog „amator“ al zonei.

În lucrarea „Banatica” -9, publicată la Reşiţa , 1987, există un studiu intitulat „Contribuţii la problema şi la repertoriul movilelor de pământ din Banat”, sub semnătura regretatului Florin Medeleţ şi a lui Ioan Bugilan. Sunt prezentate(deşi cu unele inexactităţi), printre altele şi movilele din această zonă ,după cum urmează:

„Dudeştii Vechi

1) Movilă de pământ cu diametrul de 30 m. înaltă de 2 m. amplasată pe malul stâng al firului de apă numit Ciarda Roşie. la cca. 4 km vest de vatra comunei , în hotar cu satul Valcani

2) La cca. 2 km vest de vatra comunei, se află movila de pământ numită de localnici „Burvătă Moghilă" .Movila are înălţimea de 2,5 m şi diametrul de 30-35 m.

3) La 1 km vest de sat ,se află o movilă de pământ înaltă de cca. 2,5 m. şi diametrul de cca 25 m. Localnicii o numesc „Vereşovătă Moghilă".

4) La 2,7 km sud-vest de vatra comunei, la hotarul acesteia cu satul Valcani se află o movilă de pământ.

5) La nord de cursul Arancăi , la 2,5 km sud-vest de vatra satului în hotar cu satul Valcani , este amplasată o movilă de pământ.

6) La 1 km sud de Dudeştii Vechi, în stânga şoselei şi căii ferate Dudeştii Vechi –Valcani, se află movila de pământ numită azi „Movila Tătraneanu"(??).Diametrul ei este de cca.30 de m şi înălţimea de 3,5-4 m, fiind plasată pe malul unuia dintre braţele moarte ale Arancăi. Această movilă este probabil tumulul II în care face cercetări Kislegy Nagy Gyula în 1904, executând un sondaj care a dus la dezvelirea unui schelet de femeie cu podoabe, dar şi piese de armament (scut,lance), ca şi o cantitate mare de ceramică ce datează din perioada migraţiilor.

7) La 7,5 km sud de localitate în hotar cu Teremia Mică, se află o movilă de pământ care, probabil, poate fi identificată cu tumulul VI săpat de Nagy în 1904, în care a dezvelit un mormânt de călăreţ din perioada migraţiilor şi un mormânt de copil.

8) Movilă de pământ amplasată la cca 5,5 km sud-est de vatra comunei, în hotar cu Teremia Mică

9) Movilă de pământ amplasată la 6,5 km sud-est de sat, la intersecţia hotarelor cadastrale ale localităţilor Cenad, Teremia Mică, Sînnicolau Mare şi Dudeştii Vechi.

10) La cca. 2, 5 km est de sat, la stânga şoselei Dudeştii Vechi– Sînnicolau Mare, la cca. 400 m nord de şosea, se afla o movilă de pământ cu diametrul de cca. 30 m , înaltă de 3 m. Movila este amplasată pe malul unui fir de apă. Movila poate fi, probabil, identificată cu tumulul I , cercetat de Nagy în 1904, unde a descoperit un mormânt de inhumaţie al unui călăreţ din perioada migraţilor.

În afara movilelor menţionate, în hotarul comunei Dudeştii Vechi, Kislegy Nagy Gyula a mai executat cercetări în câteva movile de pământ pe care nu le-am putut identifica;tumulul III, în care dezveleşte un mormânt, descoperă urme de locuinţe şi abandonează cercetările din cauza pământului tare ; tumulul IV, în care nu găseşte nimic, abandonează săpătura din cauza pământului tare, tumulul V, în care găseşte 3 morminte de inhumaţie în

inventarului unuia, aflându-se o sabie lungă de 100 cm, dar şi urme de locuire, tumulul VII, cercetat în 1908, în care nu găseşte nimic;tumulul VIII cercetat în 1908 şi unde nu găseşte nimic

Satul Cheglevici (com. Dudeştii Vechi)

La cca. 1,9 km sud-est de localitatea, în apropierea drumului Sînnicolau Mare–Beba Veche, se află o movilă de pământ izolată, plasată la întâlnirea hotarelor localităţilor Cheglevici, Pordeanu, Cenad şi Dudeştii Vechi. Există posibilitatea ca această movilă să fie cea cercetată de Nagy, la limita hotarului Cenadului cu Pordeanu, în pusta „Budovala", în 1904 ,unde a descoperit o aşezare neolitică.

Valcani(comună, judeţul Timiş)

1) La cca. 5 km nord–vest de sat, în stânga drumului Valcani–Beba Veche se află o movilă de pământ

2) La cca. 1,7 km nord-vest de sat ,pe malul drept al Arancăi este cartată o movilă de pământ.

3) La cca. 3 km sud de sat, în locul numit „Râtul lui Petac" se afla o movilă de pământ numită de localnici, „Șura"

Bukova(pustă–jud.Timiş)– aproximativ la jumătatea distanţei dintre Dudeştii Vechi şi Sînnicolau Mare, în stânga şoselei

Identificarea movilelor de pământ (tell-uri şi tumuli), cercetate aici între 1899 şi 1907, de către Kislegy Nagy Gyula, nu este posibilă, din păcate,în actualul stadiu de încercare de reconstituire a activităţii acestui arheolog amator.

1) Bukova I–O movilă având cota 85 numită HUNCA MARE în dreapta drumului Sânnicolau Mare–Dudeştii Vechi, lângă drum, pe care Nagy efectuează săpături cuprinzând o suprafaţă de 20 m². în 1901 .Cu acest prilej a descoperit un schelet în poziţie chircită depus în „sicriu de lemn".Probabil un mormânt din perioada de tranziţie.

2) Bukova II–La 600 m sud de mijlocul fermei, se află o movilă, (probabil naturală), pe care, în 1899 şi apoi, în 1902, Nagy efectuează săpături pe o suprafaţă de 25 m². Movila, înaltă de 0,5 m, avea o formă neregulată şi un diametru de cca. 50 m. Lângă ea s-a descoperit un schelet de copil deranjat de plug care, prin inventarul metalic a fost datat în perioada migraţiilor,În centrul movilei au apărut mai multe schelete.

3) Bukova III–Movilă amplasată la 150 m nord-vest de Bukova II de dimensiuni mai mici, în care Nagy efectuează săpături în 1903, dezvelind un

mormânt de inhumaţie care, alături de schelet, conţinea şi arme, piese de harnaşament şi părţi de schelet de cal . Mormântul datează de la sfârşitului mileniului I e.n. Tot de aici provine şi material ceramic neolitic aparţinând culturilor Tisa şi Criş.

4) Bukova IV–Movilă amplasată la hotarul pustei Bukova cu hotarul (de atunci) al Cenadului sârbesc. Avea înălţimea de 1,5 m şi diametrul de 30 m. Nu este exclus să fie un tell. În nivelul superior, s-au dezvelit 17 morminte, majoritatea din evul mediu dezvoltat ale căror gropi au pătruns până în nivelul aşezării neolitice surprinse aici, care aparţine culturii Criş. Cercetările s-au desfăşurat în 1903.

5) Bukova V–Movila, cercetată în 1904, se află în punctul de hotar,numit atunci „Vordere Banka". Cercetările ei au permis dezvelirea mai multor morminte de inhumaţie, deranjate, ce datează din perioada migraţiilor.

6) Bukova VI–Movila, cercetată în 1905, este amplasată la 600 m. sud de Bukova IV, lângă „Hunca Mare" din hotarul de azi al Cenadului. Este vorba, probabil,de un tell neolitic, de dimensiuni mici, atribuit culturii Starčevo–Criş .

7) Bukova VII–Movila, amplasată la 40 de paşi de Bukova VI, a fost cercetată în 1905. Sub ea, a fost descoperit un schelet în poziţie chircită, aparţinând probabil perioadei de tranziţie.

8) Bukova VIII–Movilă cercetată în 1906,la cca. 1300 m. est de pusta Bukova, în care a fost descoperit un mormânt de călăreţ, probabil din perioada migraţiilor.

9) Bukova IX–Movilă, cercetată în 1907, amplasată la cca.1100 m. de Hunca Mare, în care Nagy a descoperit un mormânt de inhumaţie cu sicriu, având ca piese de inventar, arme şi piese de harnaşament datate de el, în perioada La Tène (?). Sub acest mormânt a găsit un alt mormânt cu schelet în poziţie chircită, aparţinând probabil perioadei de tranziţie."

Referiri sumare şi vagi despre descoperirile arheologice din zona Dudeştii Vechi se găsesc şi în lucrarea „Itinerare arheologice bănăţene"de Luminiţa Muntean-Dumitriu, apărută la Bucureşti,1988:

„Dudeştii Vechi (fosta Beşenova Veche)

Se află la 12 km vest de Sînnicolau Mare, pe un drum judeţean modernizat. De numele localităţii sunt legate o serie de descoperiri neolitice făcute pe Valea Arancăi şi în Pusta Bukovei. În punctul „Izlaz" a fost surprinsă o staţiune aparţinând culturii Starčevo–Criş, iar în Pusta Bukovei, la nord de

un braţ al Văii Aranca, a fost semnalat un tell, numit „Movila Mare”, care în 1907 era aproape cu totul distrus. De aici au fost înregistraţi şapte idoli, o amuletă, şase lustruitoare şi 84 de vase aparţinând culturii Starčevo–Criş, Vinča, Tisa, Tiszapolgar. Într-un alt tell,cunoscut sub numele de „Bukova IV” înalt de 1,5 m şi cu un diametru de 30 m,situat între Dudeştii Vechi, Sînnicolau Mare şi Cenad, au fost descoperite mai multe fragmente ceramice, în marea lor majoritate decorate cu unghia, aparţinând culturii Starčevo–Criş. ”

Câteva referiri la descoperirile arheologice în zona Dudeştii Vechi apar şi în lucrarea „Banatul în lumina arheologiei” de Liviu Mărghitan, îndeosebi pentru perioada neolitică. Din câte am aflat prin anii ´80 ai sec. XX, a efectuat o scurtă periegheză prin zonă Răileanu de la Muzeul Banatului. De altfel, în aceea perioada se amenajase în localitate un mic muzeu.

Atracţia mea pentru „lucruri vechi” datează din copilărie .Taică-meu, fie iertat, Gjuka Kalcsov, fiind mult timp grădinar la Kociohat şi la „Pătunnotu” mai aducea câteodată de pe câmp câte un obiect interesant (monedă, obiecte de piatră) şi mi le dădea, zicându-mi să le duc la şcoală, la „dascăl”. Până în 1989 mai făceam câte o cercetare de suprafaţă pe câmp, dar era riscant („ce caută ăsta vrea să fure de pe câmp ceva şi nu ne rămâne nouă destul...”). De pe la oameni am adunat date sau uneori chiar câte un obiect găsit în grădini sau pe câmp.

Acestea pot fi :

1) La săparea canalelor de desecare din Ţiganka s-a găsit multă ceramică (cineva din Cenad venea şi aduna).

2) La lucrările pentru construirea unui pod peste „canalul cu dolmă” pe drumul de pământ spre Valcani („Mănenija pać”) s-au găsit mai multe morminte.

3) La săparea canalului mai mic de dinaintea de „canalul cu dolmă” în stânga drumului spre Kociohat, s-a dat de un bordei cu vatră.

4) În grădina de zarzavat a C.A.P., spre Teremia Mică s-au descoperit multe obiecte de ceramică, piatră şi chiar o monedă francă de pe vremea lui Carol cel Mare.

5) La construcţia unui podeţ pe calea ferată spre Sânnicolau Mare, s-au descoperit mai multe vase ceramice cenuşii.

6) În grădina casei cu nr. 217, în timpul unor lucrări gospodăreşti , proprietarul a descoperit un mormânt, de la care a luat o căniţă întreagă de culoare cenuşie, făcută la roată, cu două tortiţe,bombată,cu fundul foarte mic şi gât

scurt şi îngust. Înălţimea căniţei este de 10 cm, iar lăţimea maximă de 8,5 cm

7) În timpul unor lucrări de construcţii la Ferma Kociohatul Mic, zidarii au descoperit mai multe „oale de pământ ars". Pe unele pe care le-au considerat mai frumoase, le-au luat cu ei. Am recuperat una, care se prezintă astfel: căniţă de epoca bronzului, cu corpul în formă de pară, fundul rotunjit, culoare cafeniu-cenuşie cu unele pete negre, cu o toartă care pleacă din buza căniţei; de la brâu în sus, gâtul lung este bine lustruit cu luciu metalic, înălţimea de 9 cm, delimitare între corp şi gât prin diferenţă de grosime.

8) În grădina casei cu nr. 712 s-a găsit un bordei, cu vatră şi vase ceramice(??)

9) În grădina casei cu nr. 852 s-a descoperit un mormânt(??)

10) În grădina casei cu nr. 1026 s-au găsit multe fragmente ceramice cenuşii.

11) În faţa caselor nr. 461 şi 461/a s-a găsit câte un mormânt(??)

12) În grădina casei nr. 347 s-ar fi găsit cărămizi pătrate (?) şi ceramică (de factură romană şi medievală)

13) În grădinile caselor cu nr. 457,458, 459 s-au găsit fragmente ceramice (de factură romană şi medievală)

14) În faţa caselor cu nr. 524 şi 525 s-au găsit morminte (?)

15) În grădinile caselor cu nr. 621 şi 622 s-au găsit morminte

16) În grădinile caselor cu nr. 720 şi 721 s-au găsit multe fragmente ceramice medievale,fragmente de cărămizi, dar şi oase (de la morminte ?)

17) În stânga drumului de pământ spre Teremia Mare, în locul numit „Mânvătă zeme" la săparea unui canal de irigaţie s-au descoperit două morminte care conţineau numai capul defunctului (??) şi câte o ulcică de pământ. Am reuşit să intru în posesia uneia dintre acestea şi ea se prezintă astfel: vas ceramic lunguieţ, fără toarte, cu alveole în buze, prost executat, cu mâna, culoare mată cafenie cu pete negricioase cu înălţimea de 14 cm, diametrul maxim al corpului fiind de 9,5 cm, iar diametrul buzei vasului de 9 cm, diametrul fundului de 7 cm ,gâtul este scurt cu buza vasului evazată spre exterior.

18) În cariera de nisip de dincolo de „canalul cu dolmă”, în stânga drumului spre Kociohat, au apărut câteva morminte deranjate. Am recuperat o mică mărgică neagră şi un vas ceramic mic, cenuşiu, făcut la roată cu următoarele caracteristici: înălţimea de 8,5 cm, diametrul fundului de 3,5 cm ,diametrul buzei vasului de 4,3 cm , diametrul maxim (care este sus, de 6 cm) de 6,5 cm buza este dreaptă, fiind una cu gâtul vasului.

19) De la diverşi tractorişti, din locuri greu de fixat precis, am adunat multe obiecte din piatră (topoare, dăltiţe, zdrobitoare, pietre de măcinat, etc.); de asemenea o căniţă întreagă din epoca bronzului, cu o toartă care

pleacă din buza căniţei ; culoarea este cafenie cu unele zone negricioase iar ca decor, are un brâu în regiunea umărului format din incizii scurte, verticale nu prea adânci, buza căniţei este un pic evazată spre exterior;înălţimea este de 8,5 cm, diametrul fundului de 3,5 cm, diametrul maxim (pe la jumătatea ei) de 6,5 cm, iar diametrul buzei de 4,5 cm.

De asemenea, mai există câteva grădini unde se găsesc fragmente ceramice, îndeosebi medievale, dar nu toţi oamenii sunt receptivi la fenomenul arheologic.

După 1990, mi-am intensificat foarte mult cercetările arheologice de suprafaţă, depăşind zona Dudeştiului. Singur uneori, alteori cu bunul meu prieten Feri Mirciov (foarte pasionat şi el de arheologie), cu „Maxi” („câine de arheolog”) sau câte un copil, am cutreierat în lung şi în lat toată zona, de la Teremia Mare la Beba Veche, de dincolo de Valcani şi până la Sînnicolau Mare şi Cenad. Astfel am identificat aproximativ 100 de obiective arheologice, din diferite perioade. Am intrat în legătură cu profesionişti din domeniu şi vreau să mulţumesc pe această cale mai multor oameni, pentru înţelegere şi sprijinul acordat: prof. univ.dr.Bejan Adrian, prof. univ. dr. Draşovean Florin, muzeograf Ciobotaru Dan, prof. univ. dr. Grec Marius, dr. Muntean Marius , ing. Dogariu Octavian, muzeograf Tănase Dana, muzeograf Cedică Valentin, şoferului Ioji de la Muzeul Banatului şi celorlalţi muzeografi pe care i-am cunoscut. Mulţi au rămas surprinşi de varietatea şi bogăţia arheologică a zonei şi a fost stârnit interesul unora de-a face cerce-

tări mai ample. Astfel s-a ajuns la deschiderea a două şantiere arheologice la Dudeştii Vechi:

1) primul, în punctul denumit „ Movila lui Deciov" („Dečvata Mugjla") care este un mare tell neolitic, cultura Starčevo–Criş (mileniul VI–î.e.n.) condus, atunci de, muzeograf Dan Ciobotaru, actualmente director al Muzeului Banatului. Situl, acelaşi care a fost săpat de Kislegy Gyula cu 100 de ani înainte, este unul dintre cele mai importante din tot Banatul românesc pentru perioada neoliticului timpuriu. Muzeograful Dan Leopold Ciubotariu a reuşit să realizeze o colaborare cu un colectiv ştiinţific de la Universitaea din Calgary, Canada, formată din arheolog Iosif Moravetz, ing. J. M. Maillol şi tehnicianul Dominique Cossu. Pentru cercetarea sitului arheologic s-au

folosit metode moderne, de ultimă oră : analiza magnetometrică şi cea de rezistivitate a solului .Harta finală obţinută prezintă numeroase anomalii vizibile, care reprezintă structurile arheologice din pământ. Cea mai interesantă structură de pe hartă este o anomalie aproximativ ovală, care pe axa lungă măsoară 80 metri, iar pe axa scurtă 62 m. Această anomalie înconjoară majoritatea anomaliilor de mici dimensiuni şi este interpretată ca o împrejmuire cu şanţ.

2) Al II-lea şantier arheologic din zona Dudeştii Vechi s-a desfăşurat la un sit la fel de interesant , situat la cca. 1 km sud de comună şi numit „Dragumirskătă mugjla" („Movila lui Dragomir"). Acest sit este un mamelon situat pe marginea unui platou de câteva ha întindere, cu pământ foarte bun; este situat pe marginea unei văi, azi secate, care face multe meandre şi înconjoară aproape complet platoul. Tot platoul este plin de vestigii arheo-

logice, dar marginea lui, unde este situată „Movila lui Dragomir" este incredibil de variată în domeniul arheologic, sunt prezente foarte multe perioade istorice, începând cu perioada de tranziţie dintre neolitic şi epoca bronzului, continuă cu epoca bronzului, fragmente ceramice La Tene (celtice, grafitate, cu decoruri interesante), fragmente ceramice cenuşii, la roată, şi chiar şi câteva de factură gepidă, urmează fragmente ceramice de sec. VIII-X, apoi din perioada sec. XI-XII. Cercetările arheologice de aici au fost coordonate de prof. univ.dr. Adrian

Bejan şi de muzeografa Dana Tănase. Faptul cel mai interesant a fost că în urma campaniilor de săpături, s-a descoperit prezenţa în acest loc a trei necropole de inhumaţie, din trei perioade istoric diferite:

a) morminte sarmatice de sec.IV.
b) morminte de sec. IX- X
c) morminte de sec. XI- XII

Atunci au lucrat la şantierele arheologice şi mulţi studenţi (din comună dar şi din alte locuri) precum şi elevi de-aici :Luka Valcov, Sorin Ştefan, Mişii, Anabella, Meşi, Emy Nacov, Alina Sabliov, Iani Mişcu, Mugurel Ghiuruţan, Ghjuka Maleşcov, Raşi Romanov, Şebi şi Gyura Topciov, Cristi Topciov, Saşa Malimarkov, Sorin Ionescu, Adi Topciov, Gyusi Bratan, Iakci Ronkov, Giovanni, Bogdan, Gyuri Kalapiş, Piri Ciocani şi alţii,a căror nume îmi scapă pentru moment. Au fost vremuri foarte frumoase. Aveam „baza" la „Fundaţie", mai cu munca, mai cu discuţii, mai cu una-alta, ne distram de minune. Alături de ei eram noi „bătrânii":Feri Mirciov, Puiu Drăgoi şi eu .

Menţionam un pic mai sus că în decursul anilor de periegheză am identificat aproximativ 100 de puncte arheologice .Ele ar putea fi grupate astfel:

1) Cca. 20 de obiective neolitice (majoritatea din cultura Starčevo-Criş) unele având şi câte un tell, altele fiind fără .

2) Cca. 30 de puncte din care s-a recuperat material arheologic din epoca metalelor (majoritatea din epoca bronzului, sunt puţine din epoca fierului). Subliniez că aşezările din epoca bronzului sunt, în majoritatea lor,

întinse mai ales pe perioada bronzului timpuriu.

3) Peste 30 de puncte arheologice din epoca romană şi postromană .

4) Peste 10 puncte arheologice de sec. VII-X

5) Cca. 15 obiective arheologice medievale, predominând cele medievale timpurii, datate cu fragmente de aşa zisele „cazane pecenege” din sec. XI- XII

Analizând situarea siturilor arheologice, din punct de vedere cronologic, se pot trage următoarele concluzii:

1) Aşezările neolitice sunt situate în zone joase, cu pământ negru, clisos.

2) Aşezările din epoca bronzului ocupă malurile unei văi de ape (astăzi secate), fiind lungi şi înguste

3) Aşezările din epoca romană şi post-romană ocupă terenurile înalte cu pământ nisipos.

4) Fiecare epocă istorică începe foarte puternic,apoi se cam „stinge". Exemple: neoliticul timpuriu este foarte bine reprezentat; la fel bronzul timpuriu; de asemenea se găsesc multe aşezări medievale timpurii.

5) Punctele arheologice de sec. VIII – X sunt situate în locuri joase, pe malul unor bălţi sau în luncile joase ale văilor.

6) Aşezările medievale ocupă malurile mai înalte ale văilor interferându-se, de multe ori, cu aşezările de epoca bronzului.

7) Cu mici excepţii punctele arheologice sunt situate chiar lângă, sau foarte aproape de actualele drumuri (de piatră sau pământ). Să fie cu totul întâmplător acest fapt? Nu-mi prea vine să cred. Mai degrabă drumurile par să fi existat din vechime. Din păcate, în ultimul timp,noii proprietari de pământuri, vestiţii „investitori strategici" distrug trecutul. Pe de-o parte folosesc scormonitoare adânci (70- 80 cm) prin care distrug aşezările preistorice, pe de altă parte sapă canale pe unde le convine, trecând uneori şi prin situri arheologice, în al treilea rând, anulează drumuri care au existat de sute, poate de mii de ani, formând altele în alte locuri .Dar, cine are curajul să se ia de ei?

Din cele aproximativ 100 obiective arheologice pe care le-am identificat în această zonă, ar fi câteva după părerea mea, care au o importanţă deosebită (în afară celor două prezentate deja mai sus) :

1) O aşezare medievală foarte întinsă (câteva ha !) situată lângă drumul de pământ dintre Dudeştii Vechi şi Colonia Bulgară, la cca. 1 km. sud de acesta din urmă; este străbătută de un fir de apă(astăzi secat) numit Ronkvătă Rangă („râul lui Ronkov") şi are într-un punct mai înalt o baliză metalică. În apropierea balizei, chiar pe malul văii, există un mamelon de cca. 35 m. în diametru şi mai înalt cu vreo 0,5 m. decât terenul din jur .

Acest loc aproape că nu se poate cultiva, deoarece este plin de bucăţi de cărămizi medievale şi urme albicioase de mortar. Din informaţiile culese de mine am

aflat că pe vremuri sătenii scoteau cărămizi de acolo, cică erau ziduri de 2 m. lăţime (?!) . Am reuşit să găsesc printre ruinele satului Colonia Bulgară două cărămizi întregi, care par a proveni din vechea aşezare. Ele au lungimea de 34 cm, lăţimea de 17 cm şi grosimea de 4,5 cm.

Ceramica este de sec. XI – XII , din categoria numită „cazane pecenege”.Din această zonă am descoperit câteva mici obiecte din fier,foarte degradate. În apropiere este un loc de unde se scotea pe vremea CAP-lui pământ şi cică s-ar fi descoperit câteva morminte şi vase ceramice. (?)

2) Dincolo de ferma Cociohat, exista o fermă numită Cociohatul Mic. Dincolo de acesta, aproape de frontiera cu Serbia era un pichet de grăniceri (aşa numitul pichet Dudeşti) .Era foarte bine aranjat, cu apă, curent, dormitoare, cantină etc. În apropierea lui este un platou întins, de câteva ha, ca o insulă înconjurată din toate părţile de locuri mai joase cu cel puţin 1,5 m. Acest platou cuprinde o aşezare foarte bogată, care s-a întins pe toată epoca bronzului, continuând cu prima epocă a fierului, în plus, pe o parte cuprinde o aşezare medievală (cazane pecenege de sec. XI–XII). Acum vreo 2 ani, toată aşezarea a fost scormonită de utilajele italianului, la mare adâncime, şi astfel a apărut foarte mult material arheologic la suprafaţă. Venisem cu ideea de a se folosi fostul pichet pentru crearea unui centru cultural–sportiv diversificat (tabără de creaţie pentru artişti plastici, bază pentru şantier arheologic, tabără de recreaţie pentru elevi etc.) dar din varii motive ideea nu a fost susţinută nici pe plan local , nici pe plan judeţean. Şi aşa, pichetul este distrus pe zi ce trece, în ultimii ani fiind, se pare, folosit pe post de saivan de oi (?). Iar pe la marginea aşezării, s-au săpat nişte canale de irigaţii, afectând şi o parte a aşezării preistorice.

3) În apropierea şoselei Dudeştii Vechi–Beba Veche, în dreapta drumului, vizavi de ferma Kanizsa, există un „ring”, loc înconjurat de val şi şanţ de apărare; conturul se vede încă destul de bine, pe cea mai mare parte. are o formă ovală, cu dimensiuni de cca. 250/150 m. Pe o mare parte valul (care a avut foarte probabil palisadă din lemn) este din pământ foarte ars, distrus de lucrările agricole. În apropiere sunt aşezări din epoca bronzului , şi în interiorul ringului se mai găsesc fragmente ceramice din aceeaşi perioadă, deci, foarte probabil acolo a existat un loc de refugiu fortificat.

4) Spre Teremia Mare, între drumul Teremiei Mici şi drumul Nerăului ,în apropierea de Božinovotu, există o aşezare foarte întinsă (câteva ha) şi bogată care ocupă o „culme” lungă şi îngustă între două zone joase. Aşezarea cuprinde fragmente ceramice, fragmente de râşniţă, diferite unelte din piatră şi chiar câteva obiecte din bronz (ac de păr, 2 sule) din întreaga epoca

a bronzului, iar spre capătul dinspre drumul Comloşului se găsesc fragmente ceramice din sec. VIII – X. Din păcate, italianul a scormonit-o bine acum câţiva ani .

5) Spre Valcani, pe malul drept al Arancăi, lângă Hanvă Kanal (canalul lui Han), este situată o aşezare medievală timpurie (cazane pecenege– sec. XI-XII), pe partea opusă (pe malul stâng al râului), este un loc puţin mai înalt, de vreo 15–20 m în diametru, plin de fragmente de cărămizi medievale timpurii şi urme de moloz. Se pare că aici era biserica satului medieval situat pe celălalt mal al râului Aranca

6) La vest de Dudeştii Vechi, la cca. 7–8 km, dincolo de canalul Cociohat, la sud de ferma Cociohat la cca. 500–600 m, pe malul unei văi seci, se găseşte o movilă de pământ impunătoare. Diametrul este 70–80 m, înălţimea de cca. 3 m. Spre sud–vest se continuă cu două, „coame" mai mici, probabil naturale. Zona este bogată în urme arheologice, existând o succesiune de culturi: neoliticul timpuriu (cultura Starčevo–Criş), perioada de tranziţie între neolitic şi epoca bronzului, epoca bronzului, sec. III–IV, medievală timpurie (cazane pecenege).

7) În spatele cimitirului situat pe movila din stânga drumului spre Cenad la cca. 200 m, există o groapă mare, de unde se scotea pământ pentru a se face cărămizi pe vremea CAP–lui. Cică s-ar fi descoperit câteva morminte.(??)

Deşi sunt în afara hotarului comunei Dudeştii Vechi, mai menţionez câteva puncte arheologice foarte interesante, pentru a intra în atenţia specialiştilor :

1) La ieşirea din satul Cherestur, în dreapta şoselei Sânnicolau Mare–Beba Veche, este situată o movilă de pământ foarte mare (peste 100m diametru, cca. 3m înălţime, plasată pe malul unui fir de apă ; pe ea se găsesc foarte multe urme arheologice din neoliticul târziu (cultura Tiszapolgar): fragmente ceramice , unelte din piatră, scoici şi oase . Din câte am aflat, prin anii ´70 s-ar fi efectuat ceva săpături arheologice (??).

2) Dinspre Dudeştii Vechi spre Sînnicolau Mare, în stânga şoselei, în

dreptul fermei agricole (dincolo de Bukova, în hotarul Sînnicolau Mare) se află un tell neolitic, cultura Vinča, foarte bogat în materiale arheologic (câteodată apar contururi de locuinţă, unelte din piatră, oase, scoici,fragmente ceramice. Dimensiunile tell- ului : diametrul de peste 100 m, înălţimea de cca. 1,5 m; în jurul movilei sunt zone joase, cu pământ galben, clisos şi sărături .

La vreo 200 m de aşezarea neolitică, spre şosea este situată o mare aşezare de epoca bronzului, tăiată de un canal mare. Acesta trece prin punctul de înălţime maximă al aşezării (movilă naturală ?).

3) În stânga şoselei Sînnicolau Mare–Nerău, lângă drumul de pământ spre Tomnatic, în apropierea fermei pomicole, se află un complex format din 4 movile de pământ, formând un romb. Dimensiunile movilelor (numerotate a,b,c,d) sunt următoarele :

a.) Este situată spre sud, are înălţimea de cca. 4-5m şi diametrul de cca. 30 de metri.

b.) Situată spre vest; înălţimea de 1 – 1,5 m ; diametrul de cca. 30 m.

c.) Situată spre nord; înălţimea de 2–2,5 m ; diametrul peste 30 m .

d.) Situată spre est; este cea mai aplatizată, înălţimea de 0,5–1m. diametrul de 25–30 m. În apropierea acestui complex de movile se află o aşezare de epoca bronzului

Deoarece în hotarul comunei Dudeştii Vechi sunt foarte multe movile şi multe nici nu sunt pomenite, altele sunt plasate foarte confuz, le voi menţiona conform studiilor mele, în funcţie de aşezarea geografică a lor .

A.) Direcţia est, în stânga şoselei Dudeştii Vechi–Sânnicolau Mare. Subliniez că în partea dreaptă, spre Aranca, nu se găseşte nici o movilă de pământ.

1.) Mare movilă de pământ (în zona numită „Nă peseka"), situată la cca.2,5km est de sat, la cca. 500-600m nord de şosea, este situată la marginea unui loc mai înalt, nisipos are diametrul de peste 50 m şi înălţimea de cca. 2,5m, este complet acoperită de nisip, având o culoare galbenă.

2.) Mică moviliţă de pământ (tell neolitic–cultura Starčevo–Criş), situată chiar pe un drum de pământ care merge paralel cu şoseaua , la vreo 150m sud de pct. 1.); are diametrul de cca. 20m şi înălţimea de 0, 5m.

3.) Movilă de pământ cu diametrul de cca. 25–30m şi înălţimea de 1,5 m. Este situată la cca. 3km de Dudeştii Vechi, în direcţia E–NE; înainte de podul peste canal se face un drum de pământ, perpendicular pe şosea în

stânga şi care duce în fosta orezărie a CAP–lui. Movila este situată imediat în dreapta acestui drum de pământ, la vreo 300 m de şosea.

4.) Mică moviliţă de pământ (tell neolitic cultura Starčevo–Criş), cu diametrul de cca. 15m şi înălţimea de cca. 0,5m. Este situată în fosta orezărie a CAP–lui, imediat lângă drumul de pământ menţionat la pct.2.).Este la NE de Dudeştii Vechi, la vreo 3,5 km.

Punctele 1–4 sunt situate în stânga şoselei Dudeştii Vechi–Sânnicolau Mare până la pod. Trecând podul, în stânga este o zonă de teren numită „Bikarnâţătă", care este încă în hotarul comunei Dudeştii Vechi, apoi urmează ferma Bukova, care aparţine acum de Sânnicolau Mare. În aceste două zone, care sunt loc de păşunat pentru oile fermei, se găsesc mai multe movile :

1.) Movilă de pământ, cu diametrul de cca. 30 m şi înălţimea sub 1m . Este situată la cca. 4 km NE de Dudeştii Vechi, la vreo 500–600m nord de şosea .

2.) şi 3.) Moviliţe de pământ, cu diametrul de vreo 20m şi înălţimea de 0,5 metri. Situată în apropiere una de cealaltă, pe malul unei mici văi; spre ferma Bukova merge un drum asfaltat, în stânga perpendicular pe şoseaua Dudeştii Vechi–Sînnicolau Mare. Dincolo de fermă drumul este din pământ; nu mult după fermă, la vreo 200 m, în stânga drumului de pământ, în izlaz, se găsesc cele două moviliţe.

După ferma Bukova, spre Sînnicolau Mare, în stânga, este un drum de pământ numit „Drumul hoţilor" care merge la Cenad. În zonă sunt mai multe movile de pământ :

1) În stânga acestui drum se află o movilă de pământ mare, numită de altfel Hunca Mare. Are diametrul de 40–50m şi o înălţime de peste 4 m.

2) Mică moviliţă de pământ (tell neolitic cultura Starčevo–Criş), situată la cca. 150–200 de m nord de Hunca Mare, spre Cenad, în izlazul fermei Bukova. Are următoarele dimensiuni: înălţime cca. 0,5 m şi diametrul de 15–20m.

3) Mică moviliţă de pământ (cu foarte puţine urme arheologice, vagi), diametrul de cca. 15m, înălţimea de 0,5m, situată imediat în dreapta drumului de pământ, la cca. 200m E de Hunca Mare.

4) Movilă de pământ (foarte probabil tell neolitic–cultura Starčevo-Criş) cu diametrul de vreo 30 m şi înălţimea 1-1,5m situată la vreo 600–700m nord de Hunka Mare spre Cenad, în izlazul fermei Bukova situată imediat în stânga drumului de pământ pomenit puţin mai sus („Drumul Hoţilor") care este perpendicular pe şosea, coteşte în stânga la 90^0 şi după ce trece de movila de la pct. 4 coteşte iarăşi spre dreapta, la 90^0 şi merge

spre Cenad, după ce trece peste cursul de apă numit Gornija Aranca (dar podul a fost distrus)

Acolo, înainte de fostul pod, în stânga drumului de pământ în interiorul cotului pe care îl face Gornija Aranca, este o zonă plină de văi mari şi adânci, cu multe meandre; acolo sunt multe porţiuni de teren mai înalte, probabil movile naturale. În această zonă se găsesc multe urme arheologice din diverse epoci neolitic, medieval–timpuriu şi medieval târziu.

B.) Direcţia sud

1) La cca. 800 m sud de comună, în stânga drumului de pământ Dudeştii Vechi–Teremia Mică se află „Drăgumirscătă mugjlă" (Movila lui Dragomir), menţionată deja cu câteva pagini înainte .

2) Movilă de pământ, cu diametrul de cca. 30m si înălţimea de cca. 3m situată la cca. 1km sud–sud–vest de localitate, în dreapta drumului de pământ Dudeştii Vechi–Teremia Mică, numită „ Mânvătă mugjlă" (Movila lui Mân). Este situată pe malul unei văi seci.

3) Moviliţă de pământ (tell neolitic–cultura Vinča), diametrul de cca. 15m, înălţimea de cca. 0,5m, situată la cca. 2km sud de localitate, în stânga drumului de pământ Dudeştii Vechi–Teremia Mică pe malul unei foste bălţi mari numită „ Sulinotu barce" (Balta sărată).

4) Moviliţăde pământ, cu diametrul de 7–8 m şi înălţimea de cca. 1,5m situată la cca. 7 km sud de localitate, unde se intersectează drumurile de pământ Dudeştii Vechi–Teremia Mică şi Valcani–Nerău. Foarte probabil să fie movilă de hotar.

5) Moviliţă de pământ, cu diametrul de 7–8m şi înălţimea de cca. 1m situată la cca. 8km sud est de localitate, unde se intersectează drumurile de pământ Dudeştii Vechi–Nerău şi Valcani–Nerău. Foarte probabil să fie movilă de hotar .

C.) Direcţia sud – vest

1) Movilă de pământ de formă ovală, de cca. 25x15m, înălţimea de 1m, situată la cca. 300mde localitate .

2) Două moviliţe de pământ, la cca. 1,5 km de localitate, una la stânga, cealaltă în dreapta drumului de pământ numit „Mănenijă pać Valcansćija"; au diametre de cca. 10 m şi înălţimea de cca. 0,5 m

3) Mică moviliţă de pământ , cu diametrul de cca. 15 m şi înălţimea de 0,5m situată în dreapta drumului de pământ care merge dincolo de dolmă paralel cu ea, spre Valcani.

D.) Direcţia vest

1) Movilă de pământ cu diametrul de cca. 25m şi înălţimea de 2,5m numită „Tăpănciovătă mugjlă" situată în dreapta drumului spre Cociohat, la cca. 1,5km de localitate .

2) Movilă de pământ cu diametrul de cca. 20m şi înălţimea de 1m situată în pământul lui Bâmbul, în dreapta drumului spre Cociohat la cca. 200m de pct. 1.

3) Moviliţă de pământ (tell neolitic–cultura Starčevo–Criş) cu diametrul de cca. 15m şi înălţimea de cca. 0,5m , situată în pământul lui Tonciul în stânga drumului de pământ numit „Sebastijanskată linijă", la cca. 2,5km de localitate.

4) Movilă de pământ numită „Bijanvată mugjlă" cu diametrul de cca. 50m şi înălţimea de cca. 2,5m , situată în stânga drumului spre Cociohat pe malul unei văi numite „Pecităt Rangă", la cca. 4km de localitate.

5) Moviliţă de pământ, cu diametrul de cca. 15m şi înălţimea de cca. 1m situată la cca. 400m de punctul 4, în stânga drumului spre Cociohat.

6) Movilă de pământ, cu diametrul de cca. 30m şi înălţimea de cca. 1,5m situată la cca. 1km sud–vest de „Bijanvătă mugjla" spre Valcani .

7) Două movile de pământ,foarte apropiate una de cealaltă, în stânga drumului spre Cociohat. Sunt identice ca forma şi dimensiuni, situate la cca. 5km de localitate, au diametrele de circa 20m şi înălţimea de 1,5m.

8) Movilă de pământ, numită „Funderovătă mugjlă", cu diametrul de 25-30m şi înălţimea de 1,5m; dincolo de punctul 7, în stânga este un drum de pământ numit „Marghinătă linjă"; pe aici trecea drumul medieval spre Cociohat, movila este situată în dreapta acestui drum la cca. 6km de localitate.

9) Movilă de pământ, situată chiar pe malul canalului Cociohat, în hotar cu terenul Valcaniului, are diametrul de cca. 25m şi înălţimea de 2 m ; „Marghinată linjă" coteşte la vreo 150 m de „Funderovată mugjlă" spre dreapta şi trecea peste canalul Cociohat pe un pod care era în ruine prin anii ´70 dar acum nu mai există nimic; drumul se continuă dincolo de canal şi trecea prin satul medieval Kocha. Actualul drum al Cociohatului se numea „Păte Ruslamuscijă" deoarece mergea la Oroslamoş.

10) „Movila Mare” din Cociohat, situată la cca. 500m vest de punctul 9; am menţionat-o cu câteva pagini mai înainte, aşa că nu mai insist; în apropiere există o groapă foarte mare.

11) Două moviliţe de pământ identice, cu diametrul de cca. 15m şi înălţimea de 0,5–1m, situată după ferma Cocihat în stânga drumului de pământ care merge spre ferma Cocihatul Mic.

12) Movilă de pământ cu diametrul de cca. 20m şi înălţimea de 1m, situată în spatele fermei Cociohatul Mic, în dreapta drumului de pământ care duce spre Valcani.

E.) Direcţia nord

1) Mică moviliţă de pământ, numită „Saibătă”, diametrul de cca. 15m înălţimea de cca.0,5m, situată în stânga şoselei spre Beba Veche, la cca. 500m de „Ţigănskătă rangă” (Gornija Aranca) .

2) Movilă cu baliză pe ea din apropierea Coloniei Bulgare, pe care am menţionat–o cu câteva pagini mai înainte.

3) „Dečvătă mugjla” (Movila lui Deciov) menţionată deja aşa că nu mai insist.

4) Mică moviliţă de pământ, cu baliză pe ea, situată în locul numit „Dropcivotu”, diametrul de cca. 20m, înălţimea de cca. 0,5 m , situată în dreapta şoselei spre Beba Veche, la marginea „ringului” din epoca bronzului pomenit cu câteva pagini mai înainte .

F.) Direcţia nord–est, spre Cenad

1) Movilă de pământ, cu diametrul de cca. 100m şi înălţimea de cca. 4m; pe ea este situat cimitirul numit „Nă mugjlătă”. Ea e situată la marginea localităţii, în stânga drumului spre Cenad.

2) Moviliţă de pământ, cu diametrul de cca. 15m şi înălţimea de cca. 0,5m, situată la cca. 200 m de punctul 1 în stânga drumului spre Cenad.

3) Movilă de pământ, cu diametrul de cca. 40m şi înălţimea de cca. 2m situată în stânga drumului spre Cenad, la 700 – 800 m de punctul 1

4) Chiar pe drumul Cenadului, la cca. 1,5km de pct. 1, unde se termină terenul înalt şi urmează locuri joase până aproape de Cenad, diferenţa fiind de cca. 1,5m, este un loc mai înalt, plin de vestigii arheologice din diferite epoci istorice.(probabil că zona este ceva natural).

Din documentele ungare reiese că , pe vremea regelui ungar Ştefan cel Sfânt (997–1038), în această zonă au fost colonizate 60 de familii de pecenegi (numiţi în latineşte bisseni sau besseni), împreună cu familiile şi slugile lor. Aceşti pecenegi erau o populaţie de neam turcic, nomazi, primitivi, războinici şi erau de religie păgână. Ei au fost colonizaţi în mai multe locuri din regatul ungar, sedentarizaţi şi creştinaţi încetul cu încetul şi numai cu mari eforturi. În schimbul serviciului militar pe care erau obligaţi să-l presteze regelui ungar au primit anumite privilegii .De la numele pecenegilor se trage de altfel şi numele istoric al acestei localităţi. Prima atestare documentară datează din anul 1213 sub forma „Terra Castri Bosseneu" . În anul 1230 localitatea este pomenită sub numele de Besseneu iar în anul 1232 sub numele de „Meta Bisenorum" .De–a lungul timpului, este menţionată în documente din 1333 (Byssenis), 1334 (de Byssenis), 1369 (Bessenew), 1390-1415 (Naghi Bassenew), 1480 (Bessenyew), 1494 (Nagybesenye), 1519 (Nagh Besenyew), 1560 (Nagh–Besnyew), 1648 (Bessenyo), 1650 (Besenyeo), 1700 (Besnyo), 1851 (Ö–Besenyo), etc. Localitatea pecenegilor era plasată foarte bine , la întâlnirea drumului Timişoara–Seghedin (şi la ora actuală drumului spre Beba Veche i se spune „ Pate Sigdinscija") cu drumul Senta–Cenad. Datorită acestui fapt, deşi a rămas sat, avea statul de târg, conform unui document din 1232, de pe vremea regelui ungar Andrei II (1205–1235). În acel document se arată că locuitorii aşezării nu depindeau de Cenad, ci aveau autonomie locală, depinzând direct de curtea regală.

În localitate stătea un preot care deservea şi câteva cătune din jur şi era destul de bogat, deţinea pământ, avea 2 slugi, un cal de călărit, căruţă şi 6 boi, 30 de oi etc. Credincioşii erau oameni liberi, numiţi nemeşi. Localitatea avea drept de târg, care se ţinea în fiecare marţi. Într-un document din 1331 se pomeneşte despre o judecată, ţinută în ziua de Sf. Luca, între Pavel Makofalvi şi Nicolas Vejhei. Nemeşii din sat erau scutiţi de plata diferitelor impozite şi degeaba a încercat administraţia din Cenad să obţină şi de la ei plata unor taxe şi impozite. În faţa presiunilor locuitorii satului s-au adresat regelui ungar Ludovic I cel Mare (1342–1382), care printr-un document din 4 august 1369 porunceşte administraţiei din Cenad să–i lase în pace pe locuitorii satului. Tot în acelaşi an 1369, pe data de 7 august 1369, regele emite un document prin care locuitorii satului sunt scoşi de sub jurisdicţia Cenadului, urmând ca ei să depindă direct de curtea regală (aceasta era o reconfirmare a vechilor privilegii, pe care le pierduseră între timp). Această stare privilegiată este reconfirmată printr-un document din 21 iulie 1390 de către regele ungar Sigismund de Luxemburg (1387–1437).

Acesta pe 29 aprilie 1435 emite o nouă diplomă regală prin care se hotărăşte că toate procesele locuitorilor din aceasta zonă să fie judecate de juraţii curţii regale. Astfel pe 29 mai 1480 Matjas Foris face o plângere către consiliul de judecată regal în care se arată că doi inşi, Martin Vej şi Toma Diaconul au intrat în curtea reclamantului distrugând totul şi bătându-i sluga, pe Imre Botha. Istoria se repetă un pic mai târziu, în 1484, când mai mulţi nemeşi din sat sunt acuzaţi că au intrat în casa lui Ioan Peterfi unde l-au bătut crunt pe Imre Martin, deposedându-l de anumite bunuri (arcul, şapca şi cingătoarea). Aceste două cazuri s-au întâmplat în timpul unor sărbători (întâmplător?). Mulţi nemeşi din sat au slujit în oastea lui Matiaş I Corvin (1458–1490), regele Ungariei. Mai târziu, din cauza pericolului turcesc nemeşii din sat s-au refugiat în locuri mai ferite, iar restul locuitorilor cu ajutorul autorităţilor au construit o mică cetate şi un turn din piatră de tip „Kulă". Cetatea din localitate făcea parte din a patra linie, ultima (cea mureşeană) de apărare a ţării în faţa pericolului turcesc. Cu toate încercările disperate ale locuitorilor, cetatea este cucerită de turcii lui Mehmed Sokoli pe 25 septembrie 1551; în noiembrie acelaşi an, creştinii îi alungă pe turci din localitate, dar în 1552 turcii revin şi o ocupă stăpânind–o până la începutul sec. XVIII.

După ocupaţia turcească, localitatea a decăzut foarte mult, rămânând foarte puţini oameni. Pe o hartă din 1715, localitatea este menţionată sub numele de „BESSENYO" ca aşezare cu biserică şi kulă, dar pe harta lui Fl. Mercy din 1723 locul este trecut ca şi aşezare pustie. În Evul Mediu, în actualul hotar al comunei Dudeştii Vechi au existat câteva sate, cu existenţa scurtă:

1)Astfel, în actualul cartier al localităţii numit „Brujdenete" se afla o mică localitate numită „Kiss Bessenyo" care aparţinea de familia nobiliară Csaky.

2)În actualul cartier „Zabranvarus" (spre gară) era situată localitatea „Domevar" (Demevar)

3)Către Teremia Mică se afla satul „Solimoş" (Sulumus)

4)Către Valcani, pe malul stâng al Arancăi se afla satul „Sap" (Saap)

5)Tot către Valcani, pe malul drept al Arancăi, înainte de podul spre Miu, era satul „ Kengjeloş Dzindzija" (Kengelus)

6)În spatele movilei cu cimitir, în stânga drumului spre Cenad, se afla satul „Szuza" (Zuz)

7)Către Sînnicolau Mare, în locul numit „Nivlin" şi mai departe se aflau mai multe aşezări: „Beu", „Fele", „Laba".

8) Spre Cociohat, în pământurile lui „ Hilepa” şi „ Bâmbul”, era situat satul „ Bator”.

9)Pe drumul mic al Valcaniului, spre hotar, era satul „Kiralyfaya” (Keralyfaya).

10)La câteva sute de metri de actuala fermă Cociohat, spre sud, se afla satul„ Kocha”.

Alte sate medievale, aflate pe teritoriul Dudeştiului şi neidentificate pe teren au fost: „Dwbeghaz”, „Kukeghaz”, „Kwtheghaza”, „Meeg”, „Turuszd”, „Weresdub”, „Zurakerew”.

Călătorul arab Evlia Celebi, pe la 1666 , trecând pe aceste locuri scrie următoarele:

„Descrierea cetăţii Beşenova”

„…..A fost clădită de Mihail Apafi, craiul Ardealului. A cucerit–o Kodja–ehmed paşa, vizirul sultanului Suleiman. Acuma este un voievod în sangeacul Cenad. Cetatea este o palancă mică, pătrată pe malul unui lac mlăştinos, format din revărsările Mureşului, iar de jur împrejur abia are o mie de paşi. Are dizdar şi optzeci de oşteni de pază şi un naib al cadiului din Cenad. Alţi judecători nu sunt. Are o geamie, transformată din biserică, două mecete, o medrese, un tekke, două şcoli, o mică baie şi un han şi opt dughene şi două hanuri acoperite cu scânduri. Pepenii verzi şi galbeni ce se cultivă în grădinile de aici , sunt aşa de mulţi şi de gustoşi cum nu se poate spune . O căruţă de pepeni de aceştia, verzi şi galbeni, se vinde cu un beşllik ….. Dar e o palancă înfloritoare …. ”

Aşezarea medievală se întindea de–a lungul drumului Senta–Cenad, între cele două cartiere de ţigani (care erau la cele două margini ale aşezării), pe la „Madăr”, „ Koşut”, „Dropcul”. Centrul cu kula din piatră, era pe drumul Cociohatului, unde era „Nişvă Krăst” (în zona lui Piri Catarov, Badea, etc.). Până la începutul sec. XX existau, la marginea aşezării, două poduri impunătoare, unul numit „Gornija Most” cu 7 deschideri, peste „Ţiganskată Rangă” şi al doilea „Gulemija Most” cu 9 deschideri peste „Lačvătă rangă” (pe drumul Seghedinului, înainte de fostul I.A.S).

În primăvara anului 1738, cei aproximativ 2000 de bulgari stabiliţi aici au găsit o aşezare părăsită, cu o kulă din blocuri de piatră dărăpănată. Ei au refolosit materialul la construirea actualei biserici (între 1801–1804) punând blocurile de piatră la fundaţia bisericii . Un

bloc de acesta cu stema localităţii l-au pus în faţa bisericii, unde stă de 200 de ani, degradându-se.

Locul lui nu este acolo, asta–i clar, ar trebui adăpostit. Câteva materiale de piatră din fosta kulă am reuşit să le identific şi să le salvez: un bloc de la poarta turnului;o grindă de piatră, o bucată dintr-o treaptă, o bucată din piatră care este înglobată într-un podeţ.

În concluzie se poate afirma cu toată convingerea că zona are un ridicat potenţial arheologic, ar trebui făcute cercetări sistematice, mai aprofundate şi s-ar putea amenaja un muzeu atrăgător. Poate mai încolo, peste 2–3 generaţii, deocamdată suntem la faza cu „pâine şi circ".

P.S. În încheiere, ar mai fi o problemă „delicată": în viitorul apropiat (în 2013 se vor împlini 800 sute de ani de la prima atestare documentară, şi se pare că se va „defila" tot cu reprezentativul, frumosul şi semnificativul nume de „Dudeştii Vechi". Sau poate nu ?

BIBLIOGRAFIE

1.)Benea Doina – Dacia sud – vestică în secolele III – IV .Timişoara, 1996

2.)Călători străini în Ţările Române – vol. VI

3.)Colectiv – Parimonium Banaticum II , Timişoara , 2003

4.)Colectiv – Patrimonium Banaticum III , Timiţoara , 2004

5.)Colectiv – Banatica 9 , Reşiţa

6.)Colectiv – Istoria lumii în date . Bucureşti 1969

7.)Colectiv – 200 GUDINI U BANATA ,Timişoara , 1938

8.)Colectiv – Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII–lea, Bucureştii , 1995

9.)Gumă Marian – Epoca bronzului în Banat, Timişoara ,1997

10.)Haţegan Ioan – Pavel Chinezul , Timişoara , 1994

11.)Mărginean Liviu-Banatul în lumina arheologiei vol.I : Timişoara , 1979, vol. II : Timişoara , 1980, vol. III : Timişoara

12.)Muntean V.Vasile-Contribuţii la istoria Banatului. Timişoara 1990

13.)Muntean-Dumitriu Luminiţa-Itinerare arheologice bănăţene, Bucureşti, 1988

14.)Pascu Ştefan – Voievodatul Transilvaniei , vol I,Cluj,1972 / vol.II Cluj,1979

15.)Spinei Victor – Marile migraţii din estul şi sud-estul Europei în secolele IX – XIII Iaşi , 1999

16.)Tonciulescu Lazăr Paul – Cronica Notarului Anonymus Bucureşti,1996

Colaboratori elevi:
Topciov Cristian
Bratan Gheorghe
Leban Anca
Ianţoc Ioan
Babuşcov Dragan

Paulicianismul
(Pavlicianismul)

Prof. Constantin Kalcsov

Moto:

„Timpurile se schimba si noi ne schimbam odată cu ele“
Ovidius

Deoarece foarte des printre bulgarii bănăţeni se aud afirmaţii eronate de genul „ eu nu sunt bulgar, ci palcenin”, voi încerca să lămuresc problema cu pavlicianismul, poate unii vor pricepe odată pentru totdeauna că niciodată nu a existat o noţiune şi limbă pavliciană, ci doar o erezie religioasă cu acest nume, care era răspândită printre diferite popoare. Iată ce spune Enciclopedia Britanică 1997, varianta C.D. – „ PAULICIAN este numele unei secte dualiste creştine, apărută în Armenia pe la mijlocul sec. al VII-lea. A fost influenţată în mod direct de dualismul marcionismului, o mişcare gnostică a creştinismului timpuriu şi de maniheism, o religie gnostică fondată în sec. III de profetul persan Mani. Identitatea acelui Paul, după care şi-a luat secta numele, este disputată.

Fondatorul paulicianismului se pare că a fost un armean, Constantin (originar din Mananali, o localitate lângă Samosata, în Siria), care şi-a luat numele de Silvanus (în onoarea lui Silas, unul din discipolii lui Sf. Pavel). Devenind un învăţător important, în timpul domniei împăratului bizantin Constaus II (641-668), a reuşit să întemeieze la Kibossa aproape de Colonia, în Armenia, o puternică comunitate pualiciană pe care a condus-o până la moartea sa (684). Secta se pare că a declanşat o rebeliune politică şi militară în provinciile asiatice ale imperiului bizantin, drept pentru care între anii 668-698 împăraţii Constantin IV şi Justinian II trimit două expediţii pentru a

o înăbuşi. Fondatorul sectei, Constantin Silvanus, a fost omorât cu pietre, iar succesorul său, Simeon (Titus), a fost ars pe rug.

Pe la începutul sec. al IX-lea paulicianismul reînvie. Sub conducerea lui Sergius (Tychicus), curentul se extinde în Asia Mică şi Cilicia, devenind o mişcare destul de puternică, care a putut rezista masacrelor instigate de împăratul Mihail I şi de împărătească Thedora. Mişcarea devine şi mai puternică spre finele sec. al IX-lea, sub conducerea lui Karbeas şi Chrysochair, când se întemeiază chiar un stat paulician. În anul 872 expediţia trimisă de împăratul Vasile I le distruge puterea militară, dar ei supravieţuiesc în Asia chiar până în epoca Cruciadelor. După sec. IX importanţa lor scade simţindu-se prezentă în special în Tracia (Bulgaria de astăzi), unde mulţi paulicieni au fost deportaţi. Doctrina lor s-a răspândit la macedoneni , bulgari şi greci, în special printre ţărani, fapt care a contribuit la apariţia şi dezvoltarea bogomilismului , o altă sectă maniheistă, ivită la începutul sec. X în Bulgaria."

Marele istoric englez Edward Gibbon, în lucrarea sa „ Istoria declinului şi a prăbuşirii Imperiului roman" scrie următoarele, referitoare la paulicienii :

„ Secta paulicienilor a luat naştere în Siria, la Somasata pe Eufrat, o regiune unde bântuiseră, rând pe rând, diferite schisme şi erezii : gnosticii, marcioniţii şi manichenii. Un anume Constantin (care a adoptat mai pe urmă numele de Sylvanus, al unuia din discipolii sfântului Paul) a început să propovăduiască o doctrină creştină bazată exclusiv pe Noul Testament şi pe scrierile lui Paul, repudiind Vechiul Testament precum şi toate noile superstiţii propovăduite de biserica oficială, ca adorarea sfinţilor, a moaştelor lor şi a altor fetişe. Această credinţă s-a răspândit foarte curând în toată partea asiatică a Imperiului Bizantin, şi în ciuda persecuţiilor şi masacrelor (împărăteasa Theodora se mândrea că în timpul domniei ei mai bine de o sută de pualicieni fuseseră ucişi prin sabie, spânzurătoare sau flăcări) nu a putut fi stârpită. O expediţie militară condusă de împăratul Mihai a IV-lea, fiul Theodorei, a fost înfrântă chiar sub zidurile Somasatei. Persecuţia bizantină era atât de nemiloasă încât paulicienii, oameni dârzi şi combativi şi-au căutat un sprijin împotriva prigoanei, aliindu-se cu sarazinii.

Pentru a scăpa de această periculoasă alianţă, împăratul Constantin al V-lea supranumit Copronymos, a început să-i colonizeze pe paulicieni în Tracia; acolo ei au prins repede rădăcini, dar o ramură importantă a rămas în Armenia. În veacul al X-lea, împăratul Ioan Tzimiskes a adus din Asia o nouă şi numeroasă colonie a pualicienilor, aşezând-o în văile munţilor Bal-

cani, în chip de scut împotriva invaziilor de peste Dunăre. Exilul lor într-o ţară îndepărtată a fost îndulcit printr-o largă toleranţă. Paulicieni deţineau oraşul Philippopolis şi cheile Traciei, catolicii erau supuşi lor, emigranţii iacobiţi – tovarăşii lor ; ei ocupau un şir de sate şi castele în Macedonia şi Epir, şi mulţi bulgari din acea regiune intrau în această comunitate de arme şi erezie. Atâta vreme cât puterea imperială i-a respectat şi i-a tratat cu moderaţie, cetele lor de voluntari s-au distins în armatele Imperiului ; grecii timoraţi privesc miraţi şi aproape ruşinaţi curajul acestor „câini" veşnic dornici de luptă şi însetaţi oricând de sânge omenesc. "

Mani, fondatorul maniheismului, vede lumina zilei într-o comunitate rurală din nahr-Kuthi, plasată pe malurile unui canal, în Babilonia de nord, la sud-est de Ctesiphon, pe ţărmul stâng al Tigrului, nu departe de actualul Bagdad. A murit în anul 277, în închisoarea din Beth-Lapat.

Unanim recunoscut este faptul că pavlicianismul apare pe la mijlocul secolului al VII-lea, pe vremea împăratului bizantin Konstantin II (642-668). Atunci în zona de contact dintre Armenia şi Bizanţ a apărut o nouă doctrină, necunoscută până atunci, social-religioasă. Primul propovăduitor al acestei doctrine a fost un anume Constantin, numit şi Silvan, iar adepţii lui îşi spuneau pavlicieni (paulicieni). Naşterea şi primele etape de dezvoltare a paulicianismului sunt prezentate cel mai exact în vechile izvoare scrise al armenilor şi bizantinilor. Mai târziu, după marile colonizări de paulicieni în Peninsula Balcanică din secolele VIII-X şi cu răspândirea influenţei acestei doctrine, la scrierile armene şi bizantine se adaugă cele bulgare şi ale unor autori din vestul Europei. Cel mai adesea, autorii care pomenesc de ereziile religioase sunt persoane ale bisericii. Documentele oficiale sunt hotărâri ale conciliilor împotriva ereticilor sau diferite acte care au circulat între reprezentanţii puterii laice şi cei ai bisericii. Prin viziunea sa asupra lumii şi prin organizare, paulicianismul devenise ideologia în primul rând a locuitorilor de la sate, într-o perioadă în care se nasc relaţiile feudale în cadrul Imperiului Bizantin şi se destramă obştea sătească liberă. Doctrina era un protest al ţăranilor sărăciţi, al căror pământuri erau luate de marea aristocraţie şi de reprezentanţi ai bisericii oficiale. Traiul simplu şi democratic din cadrul obştilor paulicienilor era in vădit contrast cu inegalitate economică şi socială din cadrul imperiului. Aceasta a facilitat răspândirea rapidă şi masivă a paulicianismului pe teritorii întinse. În cursul existenţei de sute de ani a ereziei, ea a suferit câteva transformări, dar ideea iniţială a rămas : dualismul credinţei. Paulicienii credeau în existenţa a doi zei – binele şi răul – cu puteri egale, independenţi unul de celălalt, care sunt în permanentă luptă

între ei. Zeul răului, conform credinţei pauliciene, este creatorul şi stăpânul lumii materiale a tot ce se vede, iar zeului binelui îi aparţine viitorul. Biserica era văzută ca o instituţie care tolerează inegalitatea socială, de aceea paulicienii erau împotriva ei.

Ritualurile bisericeşti (botez, împărtăşanie, spovedanie şi căsătorie)precum şi atributele ei (cruce, icoane, sărbători şi posturi) erau privite ca plăsmuiri ale oamenilor bisericii, pentru a îngrădi libertatea personalităţii. Ultimele etape din dezvoltarea paulicianismului coincid cu stăpânirea turcească asupra Balcanilor. În sec. XV-XVII, el nu mai activa ca mişcare socială a păturilor sociale exploatate şi devine o sectă religioasă, care şi-a pierdut suflul iniţial. În timpul stăpânirii turceşti asupra teritoriului bulgar au dispărut şi puţinele cărţi paulicene care mai existau şi despre a căror existenţă aflăm de la misionari catolici care au ajuns în Bulgaria în sec. XVII.

Pentru a pătrunde în lumea paulicianã, trebuie studiate multe documente otomane, ale catolicilor, descrieri ale unor călători europeni, vechi hărţi, toponime, etc. Din arhivele otomane ies la iveală multe nume de locuri cu populaţie paulicianã : cartierul Pavlichean din oraşul Adrianopole, Pavlichean în zona Kostersko, Pavlichiansko Zagabare, Pavlicheansko Odârne şi multe altele. După sec. XVI, cele mai importante surse pentru studiul paulicenilor din Bulgaria devin documentele misionarilor catolici (pentru sec. XVII – XVIII) : rapoartele lui Petăr Bogdan Bakşici, Filip Stanislavov, Francisko Soimirovici, Anton Stefanov şi alţii. Pe primul loc însă se situează culegerea de documente numită „Acta Bulgariae ecclesiastica“, cuprinzând 265 de documente din perioada 1565 şi până în 1799. Ea a fost publicată la Zagreb în 1887 de către Evsevij Fermendjin, bulgar din localitatea bănăţeană Vinga (jud. Arad), care a ajuns academician al Universităţii din Zagreb. În prima jumătate a sec. XX, au fost câţiva cercetători care au publicat noi documente referitoare la paulicienii din Bulgaria şi despre propaganda catolică : Ljubomir Miletici, Nikola Milev, Ivan Duicev şi alţii. Jurnalele de călătorie ale unor europeni, între sec. XV – XIX, care au trecut peste teritoriile bulgare ca reprezentanţi ai unor misiuni diplomatice, ştiinţifice, etc. cuprind multe mărturii ale situaţiei de pe acele teritorii. Astfel, despre Plovdiv şi împrejurimi găsim date în scrierile lui : Paul Riko (1665), graful de Marsigli (în 1679 şi 1682), Mary W. Montegeau (în 1717), Viktor Grigorovici (între 1844-1845) şi alţii. Satele cu paulicieni din Bulgaria de nord erau în afara principalelor artere de circulaţie şi de aceea nu sunt pomenite în jurnalele de călătorie din sec XVIII. De-abia în prima jumătate a sec. XIX, zona râului Osâm este vizitată de Ami Bue (1836-1837) şi de Fe-

lics Kaniţ (între 1862-1874). Foarte interesante sunt descrierile satelor cu paulicieni Oreş, Lâzane, Belene şi Trančevica făcute de F. Kaniţ.

Pentru cercetarea istoriei paulicienilor din Bulgaria, o importanţă deosebită o reprezintă şi cărţile geografice ale Peninsulei Balcanice şi ale Imperiului Otoman din sec. XVII-XIX. În 41 hărţi europene din perioada 1684-1892, se găseau subliniate 13 sate pauliciene : Oreş, Trančevica, Gorno Pavlichieni, Dolno Pavlikeni, Gorno Lâjane, Dolno Lâjane, Skravena, Telejane, Brestoveţ, Koceagovo, Petokladenţi, Pavlikeni şi Belene. Pe aceste hărţi apar des notate macrotoponime precum Paulianista, Paulianistes şi Paulianists. Cele mai multe toponime pauliciene se găsesc în centrul Bulgariei de nord, în valea râului Osâm (14). Pe malul Dunării se situează 3 sate de paulicieni : Pavlikeansko Belene, Pavlikeansko Oreşane şi Pavlikeansko Vardim. Nuanţe pauliciene se întâlnesc şi în zona de N-V a Bulgariei : (satul Pavlikean, locul „pavlikeana“ „cimitirul paulician“ etc.). Un alt factor care se poate folosi în cercetarea istoriei paulicienilor este analizarea numelor de persoane aflate în vechile registre. Prin persistenţa sa de aproximativ 1000 de ani, paulicianismul a trezit interesul multor cercetători din întreaga lume : D. Obolenski, M. Loos, Stiven Runciman, P. Hofman, E. Lipsitz, R. Bartikean, K. Juzbaşan, A. Ioanisian, etc. Cercetători bulgari asupra paulicianismului au fost : Marin Drinov, Spiridon Palauzov, Racio Karolev, D.E.

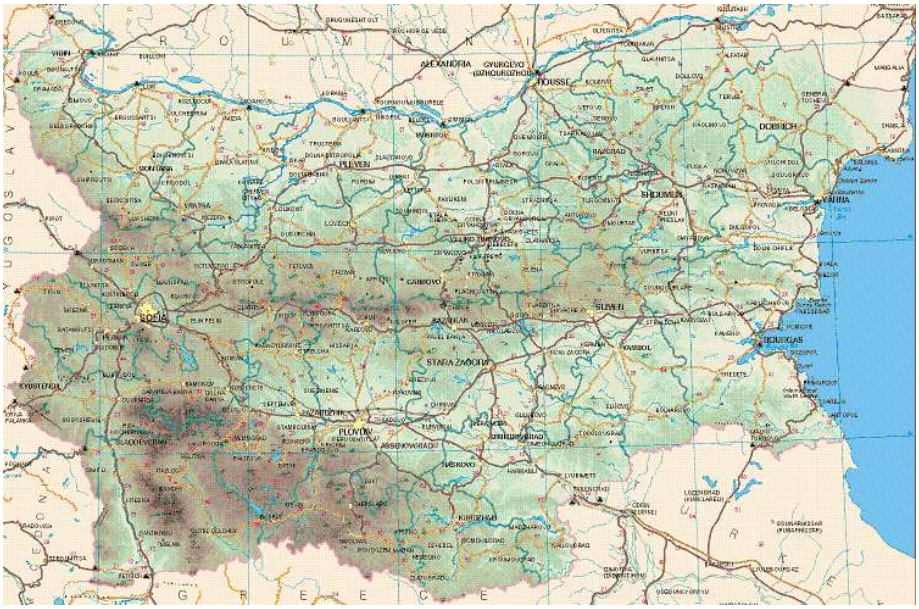

Takela (în lucrarea apărută în 1894 şi numită „Pavlicenii de odinioară şi

actualii catolici din zona Plovdivului"), Al. Teodorov – Balan, Ljubomir Miletici, N. Filipov, N. Blagoev, P. Koledarov, Hr. Matanov (în lucrarea „ Mişcarea pavliceană pe pământurile balcanice") şi alţii.

Din studiile autorilor reiese foarte clar faptul că apariţia ereziei pauliciene în Peninsula Balcanică este legată nemijlocit de colonizarea de către bizantini a unui număr mare de paulicieni, aduşi din Asia Mică şi aşezaţi de-a lungul graniţei cu statul bulgar. În decurs de câteva secole, Bizanţul a adus în Balcani mase mari de răzvrătiţi din regiunile răsăritene ale imperiului, cu dublu scop : pe de o parte de a se slăbi elementul autohton din Asia Mică, Armenia şi Siria pentru a putea fi controlat mai uşor, iar pe de altă parte, să fie folosite forţele coloniştilor pe post de barieră împotriva invaziilor dinspre nord. Pe scară mare, aceste colonizări sunt efectuate în timpul marilor campanii militare arabe din sec. VIII. În 746 şi în anii următori, împăratul bizantin Konstantin V. Kopronim colonizează în Tracia un mare număr de sirieni şi armeni, de religie monofizită sau pauliciană. Împăratul bizantin Lăv IV (775-780) continuă deportările de populaţie din Asia Mică spre Balcani. Mărturii despre colonizări de paulicieni în Peninsula Balcanică nu se pomenesc pentru intervalul dintre anii 778-970. Coloniştii şi urmaşii lor se caracterizau printr-o mare dârzenie şi fanatism religios şi cu timpul reuşesc să atragă de partea religiei lor şi elemente ale populaţiei găsite de ei în Tracia : slavi, bulgari, greci.

După cum se observă din izvoarele istorice, la un secol după apariţia ereziei pauliciene, aceasta se localizează în două zone : prima este în regiunile răsăritene ale Imperiului Bizantin, în punctele de contact cu califatul arab iar a doua a devenit o fâşie din Balcani (regiunea oraşului Plovdiv şi în Macedonia). Deoarece la început bizantinii arătau o toleranţă mare faţă de aceşti colonişti paulicieni pe care îi foloseau pe post de grăniceri, a fost posibilă buna organizare a comunităţilor pauliciene în aşa numitele „obşti pauliciene". Dat fiind faptul că primele colonizări de eretici s-a făcut la graniţa cu Bulgaria într-o perioadă când aceasta nu preluase încă creştinismul, a fost posibil ca o parte a populaţiei bulgare să preia şi ea paulicianismul drept religie. Dacă luăm în calcul toţi factorii socio-politici şi spirituali din perioada acea tulbure, realizăm mai uşor faptul cum se transformă erezia pauliciană în mare măsură într-o mişcare socială. Paulicienii duc o susţinută campanie de răspândire a ideilor lor prin misionari trimişi în Bulgaria, după cum menţionează cronicari bizantini dintre care amintim pe Petru Sicilianul. În sec. X, Bizanţul organizează ultimele colonizări de paulicieni din Asia Mică în Peninsula Balcanică şi până la urmă paulicianismul va dispărea din

Armenia şi Asia Mică (mulţi dintre ei trecând la religia islamică). În schimb, erezia paulicianã îşi va stabiliza poziţiile în Peninsula Balcanică, care va deveni o a doua sa patrie. Aici se formează două centre pauliciene : unul în Tracia (în zona Plovdivului) şi al doilea în Macedonia. Şi era de aşteptat să dispară din Asia Mică, după secole de prigoană din partea Bizanţului. Menţionăm câteva din marile campanii militare organizate de bizantini :

1. În 752, împăratul bizantin Constantin V întreprinde o nouă expediţie anti-arabă, ce atinge Mesopotamia Superioară, în cursul căreia distruge fortificaţiile cetăţilor Melitene şi Theodosiopolis, care erau baze de atac ale arabilor asupra teritoriilor bizantine. În urma acestei expediţii, sunt colonizaţi prizonieri armeni şi sirieni la graniţa cu bulgarii.

2. Mihail I Rangabe (811-813) a declanşat mari persecuţii împotriva paulicienilor, fapt ce i-a determinat să se retragă în emiratul de Melitene şi să pună la graniţa bizantino-arabă bazele unui stat propriu cu centrul la Tephrike, care reprezenta un real pericol pentru Bizanţ, mai ales că paulicienii erau aliaţi obişnuiţi ai arabilor în raziile lor în Imperiul Bizantin. E adevărat însă şi faptul că mai înainte, când în Bizanţ se ducea o luptă între adepţii icoanelor şi cei care nu acceptau prezenţa icoanelor în biserici, paulicienii fuseseră favorizaţi de împăraţii iconoclaşti, deoarece şi ei erau adversari cultului icoanelor.

3. Împăratul bizantin Theophil (829-842) organizează mai multe expediţii militare asupra teritoriilor arabe din Asia Mică, în urma cărora sunt ocupate oraşele Samosata şi Zapetra şi este pustiit Melitene. În acele teritorii erau mulţi paulicieni, care au avut de suferit.

4. În vremea împăratului bizantin Mihail III (842-867) – puterea fiind exercitată însă efectiv între 842-856 de Theodora (mama împăratului care era minor) – au fost organizate campanii succesive împotriva statului paulician. Mulţi paulicieni au fost omorâţi, alţii au fost colonizaţi în Tracia, dar statul lor nu a putut fi desfiinţat. În 856 Petronas (strateg în thema Thrakesion) întreprinde o campanie victorioasă anti-arabă în regiunea Samosatei, ajungând până sub zidurile oraşului Tephrike , capitala statului paulician. În anul 863, acelaşi strateg Petronas obţine o strălucită victorie asupra emirului de Melitene, Omar. De atunci, iniţiativa în conflictul bizantino-arab a trecut de partea Bizanţului, califatul arab intrând în descompunere. Astfel paulicenii pierdeau un aliat puternic.

5. Împăratul bizantin Vasile I Macedoneanul (867-886) declanşează o ofensivă metodică pe întreg frontul oriental, de la marea Ciliciei până la

Trapezunt şi Armenia. În 871 el organizează prima expediţie asupra paulicienilor, dar aceasta rămâne fără rezultat. În 872, Christophorus (socrul împăratului) obţine o victorie decisivă asupra paulicienilor : Tephrike, capitala statului este luată cu asalt şi distrusă, iar conducătorul lor Chrysocheir, cade în luptă; astfel stăpânirea bizantină se extinde la graniţele orientale. În 873 urmează o nouă campanie bizantină în Orient condusă de împăratul Vasile I. După ce ocupă bazinul superior al Mesopotamiei, cu cetăţile Somasata şi Zapetra, împăratul eşuează în încercarea de a cuceri puternica fortăreaţă Melitene, capitala emiratului arab, unde se refugiase restul armatei pauliciene, scăpată după marea înfrângere din 872. Prin campania victorioasă din 879, condusă de împăratul Vasile I şi de fiul său Constantin, frontiera siriană este depăşită şi sunt cucerite sau distruse câteva cetăţi arabe unde se adăposteau şi paulicienii. Urmează în 882 o încercare, nereuşită însă, a lui Vasile I de a cuceri puternica cetate Melitene (după cum am arătat mai sus acolo erau mulţi refugiaţi paulicieni).

6. Între 927-938, Imperiul Bizantin a purtat un război victorios împotriva emirilor arabi din Asia. Astfel, în 927-928 conducătorul armatei bizantine, Ioan Curcnos , pătrunde în valea Eufratului şi ocupă pentru scurt timp cetatea Somasata, iar apoi invadează Armenia arabă, unde cucereşte mai multe cetăţi musulmane. În 934, acelaşi Ioan Curcnos obţine un strălucit succes prin cucerirea cetăţii Melitene, care este încorporată Imperiului Bizantin. Urmează, în 942-943, o strălucită campanie anti-arabă a marelui strateg Ioan Curcnos în urma căreia sunt cucerite cetăţile Martyropolis, Diarbekia, Dara, Nisibe, Edessa, Germaniceea.

7. Pe vremea guvernării personale a împăratului bizantin Constantin VII Porphyrogenetul sunt organizate noi campanii militare anti-arabe în Armenia arabă.

8. Sub domnia împăratului Roman II (959-963), se continuă campaniile militare în zona răsăriteană a Bizanţului şi în Siria.

9. Împăratul bizantin Nikephor Phocas (963-969) strălucit general, conduce câteva campanii militare victorioase în părţile răsăritene ale imperiului şi în Siria, în urma cărora stăpânirea bizantină se extinde asupra unor teritorii arabe şi pauliciene.

10. Pe vremea împăratului bizantin Ioan Tzimiskes (969-976), care era un foarte bun militar, se desfăşoară noi campanii militare victorioase în Orient prin care Bizanţul alipeşte noi teritorii. Pentru această vreme sunt pomenite ultimele colonizări de paulicieni în Peninsula Balcanică.

Astfel, supus timp de secole persecuţiilor bizantine, paulicianismul va dispărea în Armenia şi Asia Mică, dar s-a fixat temeinic în Peninsula Balcanică unde se va manifesta încă multe veacuri. Sub influenţa lui, în statul bulgar din timpul domniei ţarului Petru I (927-969), s-a născut o nouă mişcare socială şi religioasă care după numele primului propovăduitor, pop Bogomil,s-a numit bogomilismul. Existau multe asemănări între cele două erezii dualiste, dar şi unele deosebiri, şi cele două religii s-au influenţat reciproc, în decursul secolelor X-XIV. Interesant e faptul că bogomilismul a dispărut în sec. XIV dar paulicianismul a supravieţuit şi după această perioadă. În cadrul bogomilismului existau două curente: unul era dualism moderat şi celălalt era un dualism radical. Bogomilii au reuşit să „exporte“ doctrina sa şi în alte ţări ale Europei : Bosnia, Italia, Franţa meridională şi chiar în Constantinopol şi unele regiuni din Asia Mică. Întrucât bogomilismul nu este obiectul acestui studiu al problemei pauliciene, mă voi mulţumi doar să menţionez că şi bogomilii, precum paulicienii, erau împotriva ideii că bisericile sunt clădiri sfinte, precum şi împotriva ritualurilor bisericii : botez, împărtăşanie, spovedanie, slujbe şi rugăciuni în biserică, etc.; de asemenea, nu recunoşteau simbolurile creştine crucea, icoanele, sfinte moaşte, diferiţi sfinţi şi sărbători, etc. În cadrul obştilor lor religioase, ei efectuau discuţii libere între credincioşi prin care îşi recunoşteau păcatele public, fără intermedierea unui preot. Principala deosebire între paulicieni şi bogomili constă în faptul că primii erau adepţii dualism radical (cei doi zei, al Binelui şi al Răului coexistând şi având puteri egale) iar bogomilii considerau că totuşi Dumnezeu-tatăl era atotputernic şi zeul cel rău (Satanail) era fiul lui Dumnezeu care s-a răzvrătit împotriva tatălui şi a fost pedepsit. Amândouă ereziile erau foarte îndârjite şi aveau propovăduitori care căutau să atragă noi adepţi de partea lor. Fiind împotriva puterii lumeştii şi a bisericii oficiale, adepţii celor două curente social-religioase erau persecutaţi de către Bizanţ. Ei erau un element nesupus şi gata totdeauna de răzmeriţe contra stăpânirii. Astfel, într-un izvor istoric italian („Analele din Bari”), stă scris că în aceea perioadă (anii 1040-1041, de după răscoala antibizantină în frunte cu Petăr Delijan) au venit în Sicilia (în oraşul Palermo şi împrejurimi) ca refugiaţi mulţi „macedoneni şi paulicieni“. În cadrul răscoalei anti-bizantine din anul 1072 având în frunte pe Gheorghi Vojteh, printre participanţi vor fi şi paulicieni şi bogomili. La scurt timp după aceasta, în 1078, au izbucnit răscoale antibizantine în oraşele Sofia şi Mesembria. După mărturiile cronicarilor bizantini Mihail Ataliat şi Skilita, în fruntea răsculaţilor din Sofia se afla paulicianul Leka, originar din Plovdiv şi care era în legătură cu pecenegii

din Bulgaria de nord. Bogomilii şi paulicienii, care erau numeroşi în Sofia, au participat cu toţii la această răscoală şi au omorât episcopul din oraş, Mihail. Deşi răscoala a fost înfrântă curând, Sofia a rămas mult timp unul din principalele centre ale bogomilismului şi în oraş exista o puternică frăţie eretică, în frunte cu un „Dedeţ" („bătrân"). În acelaşi timp cu răscoala din Sofia în frunte cu paulicianul Leka s-a desfăşurat şi în oraşul Mesembria o răscoală, în frunte cu bogomilul Dobromir. Şi ea a fost înfrântă, dar răzmeriţele nu mai conteneau în aceea perioadă de criză a Bizanţului. Un pericol deosebit pentru puterea oficială o reprezentau paulicienii din Plovdiv şi împrejurimi, deoarece ei aveau o bună organizare militară. Un conflict foarte ascuţit a existat între paulicieni şi Imperiul Bizantin pe vremea domniei împăratului Alexios I Comnenos (1081-1118). El a început în 1081 când împăratul bizantin, care purta război cu normanzii italieni în zona oraşului Dracj (Dürres) a înrolat în armata sa şi mercenari paulicieni care aveau drept comandanţi pe Ksantas şi Kuleaon. Împăratul bizantin a fost înfrânt de normanzi deoarece corpul paulician nu a intervenit în luptă. Foarte supărat pe ei, împăratul bizantin a luat măsuri aspre de pedepsire. Comandanţii militari au fost arestaţi prin înşelăciune (în care excelau bizantinii) şi le-au fost confiscate pământurile, care au fost împărţite soldaţilor. Mai târziu (1083), o parte din cei întemniţaţi au fost eliberaţi iar alţii au fost trimişi în exil în insulele Mării Egee. O parte a paulicienilor au fost botezaţi şi cu forţă au intrat în rândul bisericii ortodoxe. Ca răspuns al persecuţiilor bizantine, în 1084 se produce o mare răscoală antibizantină în Tracia, condusă de unul din paulicienii botezaţi forţat, pe nume Travăl. El s-a stabilit cu armata sa într-o cetate din aproprierea Plovdivului numită Beliatovo şi de acolo făcea dese expediţii de pradă. El s-a aliat cu un grup de pecenegi din regiunea Durostorumului (Silistra) şi făceau mari prădăciuni în teritoriile bizantine. Împotriva răsculaţilor a fost trimisă o puternică oaste bizantină comandată de gruzinul Gregorij Bakuriani. Bătălia se termină cu înfrângerea bizantinilor şi omorârea comandantului lor. Bizantinii au trimis o nouă oaste, în frunte cu Tatikij, care a reuşit să înăbuşe răscoala. Cu toate acestea, paulicienii din Plovdiv nu s-au liniştit şi au continuat agitaţia contra bisericii şi autorităţilor bizantine. Împăratul bizantin nu avea timp şi pentru aceste mişcări interne, deoarece era foarte ocupat cu multele pericole externe : expediţiile pecenegilor, traversarea Balcanilor de către cruciaţi, război cu normanzii, aşa că paulicienii şi-au văzut liniştiţi de-ale lor încă mulţi ani. După ce a scăpat de pericolele externe, împăratul Alexios I Comnenos a început să se ocupe şi de problemele interne. Mai întâi a luat măsuri aspre contra bogomi-

lilor, judecând şi condamnând pe mulţi dintre fruntaşii lor. Principalul lor propovăduitor, Vasilij, a fost ars pe rug în 1111. După rezolvarea, în oarecare măsură, a problemei bogomililor, a urmat persecutarea paulicienilor. Mai întâi împăratul bizantin s-a dus la Plovdiv care era centrul ereziei şi a început o dispută filosofică cu fruntaşii paulicienilor: Folos, Kuleon şi Kuzin. Întrucât cei trei nu renunţau la părerile lor, au fost duşi la Constantinopol şi judecaţi. Până la urmă, Kuleon a renunţat la credinţa sa, dar ceilalţi doi au ajuns la închisoare deoarece au rămas cu convingerile lor. Concomitent cu procesul celor trei, împăratul a întreprins o adevărată „cruciadă" contra paulicienilor din Tracia. După cum scrie în lucrarea sa „Alexiada" Anna Comnena (fiica împăratului): „El a reuşit să întoarcă din nou, cu multă dibăcie, la credinţa noastră ortodoxă, oraşe şi ţinuturi întregi, ce erau cuprinse de diverse erezii". Împăratul a folosit diferite metode de convingere, mai cu binele, mai cu răul. Astfel, acei fruntaşi ai ereticilor care acceptau ortodoxismul primeau multe daruri şi li se dădeau diferite funcţii în armată. Cu cei săraci a procedat astfel : au fost adunaţi împreuna cu familiile lor şi mutaţi într-un loc în apropriere de Plovdiv. Acolo a fost construit pentru ei un oraş numit Aleksiopol sau Neokastron. Aceasta se întâmpla în 1115. Pe lângă casă, cei deportaţi în noul oraş mai primeau şi ogoare, vii, si altele, cu drept de a lăsa moştenire urmaşilor lor aceste bunuri. Cu toate acestea, ereziile nu au dispărut din Peninsula Balcanică şi în a doua jumătate a sec. al XII-lea au luat proporţii îngrijorătoare pentru Imperiul Bizantin.

Aceasta rezultă din mai multe izvoare istorice din această perioadă, dintre care cel mai cunoscut este „Biografia" episcopului din oraşul Măglen, Ilarion. În lucrare se arată că mulţi locuitori ai regiunii erau fie paulicieni, fie bogomili. Episcopul Ilarion a purtat multe discuţii cu paulicienii, încercând să le demonstreze că ideile lor sunt false. Din observaţiile sale rezultă că paulicienii acelei perioade erau divizaţi în două grupe : prima, mai moderată, care considerau că numai pământul este creaţia zeului răului; a doua grupă, mai radicală, susţinea că şi cerul, nu numai pământul este creaţia diavolului. Împotriva ereticilor (paulicienii, bogomili, etc.) împăratul bizantin Manuel I Comnenos (1143-1180) a luat măsuri aspre, iar cei care nu renunţau la credinţa lor erau fie deportaţi, fie întemniţaţi.

În timpul domniei ţarului bulgar Kaloian (1197-1207), paulicienii din Plovdiv sunt pomeniţi din nou, în cronica francezului Geofroy Villarduenne în timp ce Kaloian se lupta în Macedonia, iar Plovdivul se afla încă în mâna latinilor (Imperiul Latin de Răsărit, cu capitala la Constantinopol), paulicienii din oraş au trimis o solie ţarului bulgar, propunându-i să-i predea Plovdi-

vul în mâinile sale. Aflând despre această iniţiativă, comandatul oraşului, cavalerul Renée de Trite, a intrat în suburbia Plovdivului unde trăiau ereticii şi a aprins casele lor, apoi s-a retras într-o cetate numită Stenimahos (Asenovgrad). După plecarea cavalerului, puterea în oraş a ajuns în mâna aristocraţiei bizantine, în frunte cu Aleksij Aspiet, şi care nu voia ca Plovdivul să ajungă sub stăpânirea lui Kaloian. La chemarea ereticilor, Kaloian a venit cu oastea şi a ocupat oraşul, pedepsindu-i aspru pe aristocraţii bizantini. Din motive politice, ţarul Kaloian a întreţinut relaţii foarte bune cu ereticii din Bulgaria, determinându-i pe latini să ceară, printr-o scrisoare din 1205, papei Innocenţiu III să organizeze o cruciadă contra domnitorului bulgar care se aliase cu ereticii. Situaţia ereticilor se modifică însă radical după moartea lui Kaloian şi ajungerea pe tronul Bulgariei a ţarului Boris (1207-1218). Acesta a persecutat pe toţi partizanii fostului ţar, iar pe de altă parte era un susţinător înfocat al bisericii oficiale. De aceea, ereticii au avut mult de suferit de pe urma lui, mulţi fiind nevoiţi să se refugieze la nord de Dunăre, unii ajungând chiar în Transilvania (în zona oraşelor Braşov şi Sibiu).

Următorul ţar al Bulgariei, Ivan Asen II (1218-1241) a fost foarte tolerant cu cetăţenii Bulgariei, astfel că obştile ereticilor s-au dezvoltat liniştite. Şi aşa, mai cu bune, mai cu rele, au ajuns ereticii bulgari (bogomili, paulicienii, etc.) în sec. XIV, când după anul 1352 încep incursiunile devastatoare ale turcilor asupra teritoriilor bulgare. Tot în această perioadă de fărâmiţare politică a Bulgariei, când existau mai multe state bulgare, asupra ţarului Ivan Sraţimir (1356-1396) care avea capitala la Vidin, s-a năpustit regele Ungariei Ludovic I cel Mare (1342-1382) şi pe 30 mai 1365 a cucerit Vidinul. Ungurii au stăpânit Vidinul şi teritoriul aparţinător până în toamna anului 1369 şi în timpul ocupaţiei lor, în ţaratul de Vidin au fost trimişi mulţi misionari franciscani cu misiunea de a răspândi printre locuitorii de acolo religia catolică. Misionarii, în rapoartele trimise ordinului lor, se lăudau că au reuşit să întoarcă la catolicism mai mult de 200.000 de persoane (sumă desigur mult exagerată), cai mai uşor de convins fiind ereticii (bogomilii şi paulicienii). După retragerea ungurilor din Vidin, o parte din noi catolici au trecut Dunărea împreună cu armatele ungare şi au fost stabiliţi în actualul Banat românesc (potrivit afirmaţiile unor cercetători actualii caraşoveni ar fi urmaşii acelor catolici veniţi din Bulgaria în 1369). Din izvoarele istorice scrise reiese foarte clar faptul că în ajunul ocupaţiei Bulgariei de către turci, paulicienii trăiau în următoarele zone :

a) Tracia, cu principalul centru Plovdiv
b) partea de sud-vest a Bulgariei (Macedonia)

c) ţaratul de Vidin.

Lipsesc cu desăvârşire date despre existenţa paulicienilor şi în alte zone ale Bulgariei înainte de cucerirea turcească. În secolele XV-XVI, harta geografică se schimbă radical. De la mijlocul sec. XV sunt destule date în arhivele turceşti despre existenţa unor localităţi pauliciene pa valea râului Osăm, din nordul Bulgariei. Aceasta, deoarece în perioada jafurilor turceşti din sec. XIV, mulţi paulicieni din zona Plovdivului au fugit din calea urgiei şi au trecut munţii Balcani, nordul Bulgariei fiind atunci încă, un loc liniştit. Noile sate pauliciene purtau de obicei numele vechilor sate din sud, a satelor bulgăreşti învecinate găsite de ei sau luau numele unor caracteristici mai deosebite a locului de aşezare. Populaţia ortodoxă, iar mai târziu turcii, adăugau la numele satului înfiinţat de refugiaţii eretici şi porecla „pavliceansko" sau „paulicianã". În documentele turceşti din anii 1479-1480 se întâlnesc numele de sate : Pavliceansko Kalugeriţa, Pavliceansko Brestoviţa, Pavliceansko Skraveniţa, Pavliceansko Trančevica, Pavliceansko Belene, Pavliceansko Odărne, Pavliceansko Telejane, Pavliceansko Oraşani, Pavliceansko Parnosovo, Pavliceansko Lăjane, Pavliceansko Zagabari şi Pavlicean. În 14 sate dintre care 12 au şi specificarea „pavliceansko", trăiau 408 familii de paulicieni, 35 de văduve şi numai 7 familii de musulmani în satul Pavliceansko Brestoviţa. Între anii 1472 şi 1639, conform documentelor turceşti, paulicianii trăiau în 16 localităţi, împrăştiate în cinci zone :

1.Centrul Bulgariei de Nord – 12
2.Nord-Vestul Bulgariei – 1
3.Sudul Bulgariei – 1
4.Tracia sud –estică (Odrin) – 1 cartier al oraşului
5.Sudul Macedoniei(actualmente Grecia)– 1.

Datele din arhivă sunt însă foarte sumare, deoarece nu prezintă numărul de paulcieni din fiecare localitate. Pe de altă parte, altă sursă de confuzie este faptul că uneori se adaugă specificaţia „pavliceansko" deseori nu pentru aceiaşi localitate. De asemenea, datele din arhive nu prea lămuresc nici procesele migraţioniste din interiorul Bulgariei. Comparând datele din arhivele turceşti cu cele din rapoartele misionarilor catolici, se observă că unele sate se măresc, altele scad, uneori apar noi sate alteori dispar unele localităţi. Primele mărturii despre existenţa unor sate pavlicene în sec. XVI le găsim la Jakomo di Lukari şi Nikolo di Marini (negustori dubrovniceni din Silistra) care arată într-o scrisoare din 5.12.1580 că

între Nikopole şi Ruse se găsesc 12 sate ale „pavlinilor”, pomenind şi numele a 4 dintre ele : Oreş, Petokladenţi, Marinopolţi şi Belene.

În 1601, Mauro Orbini scrie că pavlicenii locuiesc în aproprierea Dunării, nu departe de Nikopole, în 14 localităţi. În 1611 arhiepiscopul catolic Marino Biţi notează că pavlicenii locuiesc în 17 sate, având 1330 de case. Alt misionar catolic, Petăr Solinat, în raportul său din 1622 către Vatican, scrie că pavlicenii locuiesc în 33 de localităţi, dintre care 24 se găsesc în centrul Bulgariei nordice. Dintre acestea, 16 sunt tipic pavliceneşti Petokla-

denţi, Trančevica, Brestoveţ, Belene, Oreş, Koceagovo, Barnosovo, Varena, Dolno Lăjane, Skravena, Kapitanţi, Gorno Lăjane, Telejane, Băştevo, Kalugheriţa şi Marinopolţi, iar în alte 8 alături de pavliceni locuiesc şi ortodocşi, catolici şi musulmani : Dekov, Sokievo, Tatari, Stejerovo, Târnovo, Loveci, Sviştov, Provadia. În acelaşi raport Petăr Solinat mai notează prezenţa pavlicenilor în următoarele zone :

a) în nord-vestul Bulgariei : 4 sate locuite de catolici şi pavliceni (Ciprovec, Jelezna, Klisura şi Slavono)
b) în Ţara Românească : 2 sate (Katanevo şi Orehovo).
c) În Bulgaria sudică : 3 sate (Kalabrovo, Davudjevo şi Hadjevo).

Pentru 22 de localităţi, se dă ca 851 numărul total al caselor de pavliceni, iar pentru restul de 11 sate se menţionează numai că sunt locuite şi de pavliceni.

Secolul XVII este foarte critic pentru pavlicenii din Bulgaria de nord : zona devenise un lagăr al armatelor turceşti şi tătare, care terorizau populaţia; apăreau perioade de foamete, sărăcie lucie din cauza prădăciunilor şi

rechiziţiilor pentru armată, mai izbucnea câte o epidemie de ciumă; în plus, pavlicenii mai trebuiau să suporte presiunile tot mai mari din partea altor religii : ortodoxă, catolică, musulmană. De aceea, mulţi pavliceni şi-au părăsit vetrele şi s-au stabilit în sudul Bulgariei, unde în aceea perioadă era mult mai multă linişte. Astfel încep să fie menţionate noi sate de pavliceni în sudul Bulgariei. Misionarii catolici Petăr Bogdan, Filip Stanislavov, Fr. Soimirovici, Şt. Knejevič, Anton Stefanov, Ştefan din Lindberg şi alţii, în rapoartele lor către Vatican menţionează marea instabilitate a localităţilor pavlicene, şi astfel în sec. XVII-XVIII se formează noi centre pavlicene. Din centrul Bulgariei de nord, pavlicenii migrează în diferite locuri noi :

a) în sud – Tracia
b) în nord-vest – zona orăşelului Ciprovec
c) înspre răsăritul Bulgariei – Târnovo, Provadia, Razgrad
d) spre nord – Ţara Românească şi Transilvania.

Pavlicenii din sudul Bulgariei sunt pomeniţi în rapoartele arhiepiscopului catolic Marino Biţi din 1611 (două sate în aproprierea Plovdivului : Kalabrovo şi Novo Selo) a misionarului catolic P. Solinat din 1612. În rapoarte mai târzii din 1623 se pomenesc 3 sate pavlicene : Davudjevo (cu 100 de case), Kalabrovo (30 de case) şi Hadjevo (10 case).

Într-un document din 1624 al lui P. Mazareki este pomenit satul Randjevo (în apropriere de Plovdiv) cu 40 de case de pavliceni. Petăr Bogdan, în 1647 mai găseşte încă 3 sate noi de pavliceni : Kalacilii (cu 70 de case), Hambarlii şi Seldjikovo. În 1649, apar altele noi : Karamanovo, Cioba, astfel că numărul total al pavlicenilor înregistraţi în zona Plovdivului în acel an a fost de 1581. În raportul lui Filip Stanislavov din 1659 apare scris faptul că o parte a pavlicenilor din Belene, din cauza dărilor foarte grele pretinse de turci, fug împreună cu familiile lor în Tracia şi se stabilesc acolo. În a doua jumătate a sec. al XVII, intensitatea migraţiilor spre sud scade în schimb creşte cea a migraţilor spre nord şi nord-vest. În documente din aceea perioadă apar date despre fuga unor bulgari peste Dunăre şi stabilirea lor în Ţara Românească, Transilvania şi Moldova. Acestea le continuă pe cele anterioare : din 1443-1444 (luptele lui Iancu de Hunedoara cu turcii în sudul

Dunării) şi din 1598 (din vremea luptelor lui Mihai Viteazul cu turcii la sud de Dunăre).

Despre migraţia pavlicenilor din centrul Bulgariei nordice spre nord-vest aflăm din rapoartele lui P. Solinat şi P. Mazareki. Pavlicenii s-au stabilit în Ciprovec, Jelezna, Slavono, Klisura, Slatin, Glavonovţi, Bukoveţ. În 1680, medicul italian Antonio Beneti întâlneşte pavliceni încă mai înspre vest, în apropriere de Aleksinaţ, pe valea Moravei.

Cu timpul, sub influenţa diferiţilor factori subiectivi, pavlicenii vor adopta una din cele trei religii : ortodoxă, catolică şi musulmană şi vor dispărea din istorie, după o existenţă de peste 1000 de ani. Din punct de vedere etnic, problema pavlicenilor este destul de complicată şi controversată. Bizantinii au strămutat populaţii din Armenia şi Siria, dar din cronicele armene se cunoaşte faptul că în primele secole ale erei noastre în Armenia se stabilise un grup numeros de vechi bulgari, veniţi din nordul Caucazului în frunte cu un conducător numit VUNT.

Deci, din colonişti aşezaţi în Tracia de bizantini o parte făceau parte din vechii bulgari. În locurile unde au fost aşezaţi, trăia populaţie bulgară şi erezia pavliceană a fost îmbrăţişată de unii localnici. După o convieţuire de sute de ani cu bulgarii din Bulgaria, este un fapt normal ca micile „insuliţe“pavlicene” să fie asimilate în marea masă bulgară. Astfel pavlicenii, indiferent ce limbă or fi vorbit la venirea lor în Peninsula Balcanică, cu timpul au înlocuit-o cu bulgara. Convieţuind sute de ani în localităţi cu bulgari, prin căsătorii mixte şi prin alte procese asimilatoare, urmaşii vechilor pavliceni ajung prin limbă şi conştiinţă etnică să se considere bulgari, atât ei între ei cât şi faţă de alţii. Aceasta reiese dintr-o mulţime de documente; în rapoartele lui P. Bogdan către „Congregaţia pentru răspândirea credinţei” din Roma se arată că „pavlicenii sunt de etnie slavă”sau „ ei nu ştiu altă limbă în afară de cea slavă”. Într-un raport din 1679 al arhiepiscopului Ştefan Knejevici este notat : „…am vizitat satul Kalâcilii, în care nu este altă populaţie în afară de pavliceni, de etnie slavă…”. Filip Stanislavov, urmaş al unei familii pavlicene din satul Oreş, semna scrisorile în felul următor: „Don Filip Stanislavov, misionar apostolic al Ţaratului Bulgaria”, iar în prefaţa cărţii sale „Abagar” arată următoarele : „Ca o albină care adună miere şi ceară din diferite feluri de flori, aşa şi Filip Stanislavov, episcop al Bulgariei Mari, a ales diferite cărţi ale sfinţilor părinţi ai Bisericii şi a alcătuit acest Abagar, dăruindu-l propriului său popor bulgar”.

Apartenenţa pavlicenilor la poporul bulgar este afirmată şi de diferişi autori străini care au vizitat sate ale pavlicenilor. Astfel, într-o scrisoare, din

1629 a rectorului Colegiului Iliric din Loreto (Italia) referitoare la elevii din satele pavlicene este scris: „…toţi aceşti băieţi bulgari au calităţi deosebite…”. Un călător italian, Luidji Marsili scrie în 1680 : „…aceşti bulgari, pe care i-am văzut pe câmp, sunt pavliceni…” nu există nici un autor care să observe ceva deosebit în felul de viaţă şi în cultura pavlicenilor, care să facă referire la alt popor, în afara celui bulgar, printre comunităţile pavlicene. Un alt fapt foarte semnificativ : misionarii catolici din sec. XVII au găsit la pavliceni unele cărţi, vechi de peste 400 de ani,scrise în slavonă.

Limba pavlicenilor a fost studiată de diferiţi cercetători, care au ajuns la concluzia că ea era identică cu dialectul din sudul Bulgariei, aşa numitul Dialect Rupcesk.

Surprinde faptul că se mai întâlnesc câte unii din sânul bulgarilor bănăţeni care nu sunt prea dumeriţi de ce sunt unele deosebiri între limba vorbită de ei şi cea folosită în Bulgaria la ora actuală. Răspunsul este foarte simplu : în toate ţările, înainte de a se forma o limbă literară oficială, există o mulţime de dialecte regionale. Limba literară bulgară actuală, s-a format mai târziu, strămoşii actualilor bulgari bănăţeni plecaseră deja din Bulgaria, demult, aşa că au conservat şi dezvoltat acel dialect adus de ei din Bulgaria.

Catolicismul în Bulgaria

Prof. Constantin Kalcsov

Moto:

„Limita timpului determina strategia."

- Arthur Schlesinger

Primele legături ale Bulgariei cu biserica din Roma datează din vremea domnitorului bulgar Boris, care oscila în introducerea creştinismului între Roma şi Constantinopol. În aceea vreme lumea creştină nu era încă divizată dar exista o luptă acerbă pentru întâietate între cele două centre. Pe data de 29 august 866 la Roma a sosit o delegaţie formată din trei soli ai lui Boris. La 13 noiembrie 866 către Bulgaria au plecat trimişii papei, episcopii Formoza din Porto şi Pavel din Populonia. Aceştia au fost primiţi cu onoruri de curtea bulgară şi s-au apucat serios de muncă : creştinau pe cei încă necreştinaţi de preoţii bizantini, încercau să impună ritul bisericii de la Roma, sfinţeau biserici, etc. Aceasta a durat până în 870 când, la conciliul din Constantinopol, delegaţii patriarhatelor Orientale s-au pronunţat pentru jurisdicţia Constantinopolului asupra bisericii bulgare. Este numit un arhiepiscop şi 10 episcopi pentru biserica bulgară şi în scurtă vreme reprezentanţii bisericii romane au fost izgoniţi din Bulgaria. Formoza din Porto s-a întors la Roma şi a fost ales papă, iar despre soarta lui Pavel din Populonia nu se cunoaşte nimic.

Prezenţa catolicismului în Bulgaria începe în anul 1330 când în partea de nord-vest a ţării sunt colonizaţi saşii din Transilvania, pentru a exploata zăcămintele minerale de cupru, aur, argint, fier,din zonă. Astfel s-au format mai multe localităţi catolice : Ciprovec, Klisura, Jelezna. În aproprierea lor s-a mai format o localitate, Kopilovţi cu catolici din Albania. Mai târziu, s-au format mici colonii catolice reprezentate de negustorii oraşului Dubrovnik care locuiau în diferite oraşe : Sofia, Plovdiv. Târnovo, Nikopol, Provadia, Sumen, Razgrad, Varna, Silistra şi Babadag. Situaţia bisericii catolice din Bulgaria a fost foarte grea, lăsată singură de capul ei, fără nici un sprijin din partea Romei. De aceea, numai în Ciprovec şi Jelezna exista câte o biserică unde se ţinea rar câte o slujbă. În capitolul despre pavliceni pomeneam despre ocuparea Vidinului de către unguri între anii 1365-1369 şi despre politica de catolicizare dusă de aceştia în zona ocupată. Aceasta este situaţia catolicismului în Bulgaria până spre sfârşitul secolului al XVI-lea. De abia după Conciliul de la Trento (1545-1563) biserica catolică a început să ia măsuri energice pentru revigorarea şi răspândirea catolicismului în Bulgaria.

Astfel, în anul 1565 Bulgaria a fost vizitată de primul trimis papal, pentru a se documenta despre situaţia din ţară. În 1581, delegatul papal din Istambul l-a trimis pe Jeronimo Arsengo la Silistra şi Provadia pentru a se informa mai bine despre pavliceni şi de a încerca să-i convertească la catoli-

cism. Slab pregătită, misiunea trimisului papal a fost un eşec total. Iniţiativa revigorării catolicismului în Bulgaria a aparţinut locuitorilor din Ciprovec, care au trimis în 1595 o delegaţie în Bosnia, de unde au venit câţiva călugări franciscani în frunte cu bosniacul Petăr Solonin sau Solinat (numit aşa deoarece era originar din oraşul Soli, actualmente Tuzla). Locuitorii Ciprovecului s-au orientat spre Bosnia deoarece în acel timp Bulgaria şi Bosnia formau o singură provincie din punct de vedere religios şi se aflau sub jurisdicţia aceluiaşi arhiepiscop. Acest Petăr Solinat a fost o figură foarte energică care a lucrat la început doar ca un simplu misionar, obţinând rezultate foarte bune. Drept recompensă pentru munca sa şi la cererea catolicilor din Bulgaria, el a fost numit în 1601 ca episcop de Sofia. Până în 1623, când a murit, episcopul Petăr Solinat a convertit la catolicism mare parte a pavlicenilor din Bulgaria, a construit biserici, a pregătit mulţi tineri pentru a deveni preoţi. Urmaş a lui Petăr Solinat la scaunul episcopiei de Sofia a fost ciprovceanul Ilia Marinov (1623-1641) şi pe vremea acestuia s-a înfiinţat de către papa Urban VIII Congregaţia pentru răspândirea credinţei(congregatio de propaganda fide). Drept urmare a întăririi catolicismului în Bulgaria , în 1624 Bulgaria se desparte de Bosnia (religios) şi ia naştere Custodia Bulgaria, care avea în subordine religioasă şi biserica catolică din Ţara Românească şi Ungaria de sud. După Ilia Marinov, în 1641 a ajuns episcop de Sofia Petăr Bogdan, care în 1643 a fost înălţat la rangul de arhiepiscop de Sofia. Tot în 1643, în Bulgaria de nord-est a fost creată o nouă eparhie – cea de Marcianopol. Aceasta cuprindea toată Bulgaria de la est de râul Iskăr şi până la Marea Neagră, iar în sud până la Balcani. La această eparhie aparţinea şi biserica catolică din Moldova, cu centrul la Bacău. Între 1643-1656 arhiepiscop de Marcianopol a fost un bosniac, Marko Bandulovici. Această eparhie se împarte şi ea, şi astfel ia naştere cea de la Nikopole care din 1648 şi până la 1674 l-a avut în frunte pe episcopul Filip Stanislavov, pavlichean din satul Oreş, autorul cărţii ABAGAR. Petăr Bogdan a fost arhiepiscop de Sofia (această eparhie cuprindea şi pe catolicii din raionul Plovdivului) până la moartea sa, în 1674. Urmaşii săi la conducerea eparhiei de Sofia au fost Vlas Koicevici (până în 1676), apoi Stefan Knejevici care a supravieţuit tragicei răscoale din Ciprovec din anul 1688 şi a murit în Transilvania, la 28 octombrie 1691.

În 1674, episcop de Nikopole a ajuns Anton Stefanov. Tot în această perioadă au fost create de către biserica catolică alte două noi eparhii în Macedonia; cea de Ohrid şi cea de Skoplje. Acesta este tabloul lumii catolice din Bulgaria în ajunul marilor războaie turco-austriece care încep în 1683 cu

asediul Vienei de către turci şi se continuă cu o serie de victorii strălucite ale austriecilor. Nerăbdători să scape de sub jugul turcesc, catolicii din zona Ciprovecului pregătesc şi pornesc o mare răscoală anti-turcească în anul 1688. Din păcate, Imperiul Otoman a fost salvat atunci de Franţa (invidioasă pe succesele austriece) şi răsculaţii rămân singuri contra turcilor, după ce austriecii se retrag din cauza atacului francez asupra Austriei. Răscoala este crunt înăbuşită de turci, şi cei care reuşesc să scape de masacrele turceşti se refugiază în Ţara Românească. Şi deoarece în zona Ciprovecului nu mai rămăsese nici un catolic, centrul catolicismului din Bulgaria va ajunge după marea răscoală din 1688 oraşul Plovdiv.

Deoarece Petăr Solinat este adevăratul „întemeietor" al bisericii catolice din Bulgaria, să ne oprim mai detaliat asupra lui. Venit mai întâi în Bulgaria în calitate de misionar, el s-a informat mai întâi asupra situaţiei din ţară şi şi-a format o strategie de viitor, pe care a urmat-o apoi timp de 25 de ani. Două erau direcţiile fixate de el : întărirea catolicismului în cele 4 sate din nord-vestul Bulgariei : Ciprovec, Kopiloveţ, Jelezna şi Klisura şi a doua era convertirea pavlicenilor la catolicism. După ce, în 1601, a fost pus ca episcop de Sofia, dar cu reşedinţa la Ciprovec, el s-a apucat serios de lucru : a construit la Ciprovec o biserică şi o mănăstire franciscană (unde stăteau călugării veniţi odată cu el), a început să ridice spiritul religios prin predici şi pregătirea unor elevi. Unii dintre aceştia vor fi trimişi la şcoală în Italia şi vor ajunge vestiţi : Ilia Marinov, Petăr Bogdan şi alţii; de asemenea, au fost construite biserici în Jelezna şi Kopiloveţ. După aceea, a plecat spre satele pavlicenilor din Bulgaria de nord pentru a încerca să-i convertească la catolicism. Cu pricepere, tact şi multă dârzenie, el a obţinut rezultate deosebite. Iată cum a procedat la început : a reuşit să-i catolicizeze pe câţiva dintre preoţii pavliceni şi câţiva bătrâni mai „dezgheţaţi". Din aceştia a ales pe câţiva şi i-a dus cu el la Roma, la papa Kliment VIII (1592-1605). Ei au fost copleşiţi de cele văzute, şi când s-au întors în satele lor, l-au ajutat foarte multe pe Petăr Solinat în acţiunea sa. Imediat în 1605, episcopul de Sofia a trimis câţiva băieţi să înveţe la Colegiul Climentin din Roma. Aceştia, după câţiva ani de studiu, s-au întors în Bulgaria şi au devenit preoţi catolici, luptând din răsputeri pentru răspândirea catolicismului. Primele succese ale lui Petăr Solinat datează din ultimii anii ai papei Climentin VIII. Urmaşul acestuia, Pavel V (1605-1621), nu numai că a continuat, dar a şi suplimentat ajutorul Romei pentru activitatea lui Petăr Solinat.

În cadrul campaniei de convertire a pavlicenilor la catolicism se observă o caracteristică : noua religie pătrundea mult mai uşor în satele mai

bogate şi dezvoltate decât în micile cătune de munte, iar pretutindeni cel mai conservator element îl reprezentau femeile. Primul sat în care şi-a început activitatea Petăr Solinat împreună cu câteva ajutoare a fost Petkladenţi (sau Petokladenţi). Acest sat care avea 100 de case şi era destul de bogat, în scurt timp este catolicizat complet. Aceasta se întâmpla în 1604, şi imediat Petăr Solinat a dărâmat biserica din lemn existentă şi a construit una de piatră („Sf. Petru şi Paul“, sfinţită în 1609). Următorul sat unde Petăr Solinat a reuşit să aducă la catolicism 200 de persoane a fost Târniceviţa. Mari greutăţi a întâmpinat episcopul în activitatea sa în cătunul Brestoveţ(format din 20 de case de pavliceni şi 30 de case de turci) În cel mai bogat sat pavlichean, Beliane (Belene) ; Petăr Solinat a catolicizat 500 de persoane (satul avea 130 de case) şi a construit o mică locuinţă pentru cei trei preoţi rămaşi acolo. În Oreş, sat cu 70 de case , Petăr Solinat a convertit 400 de persoane şi a lăsat 2 preoţi. Episcopul şi-a continuat activitatea şi a reuşit să convertească la catolicism o mare parte a pavlicenilor din alte localităţi : Kocegovo, Varana, Dolno-Lâjane, Cervena, Gorno-Lâjane, Telejani, Bâştevo, Kapitanţi, Stijarevo, Marinopolţi, Sokievo. În acelaşi timp, ajutoarele sale au trecut Balcanii şi au început să convertească la catolicism pavlicenii din jurul Plovdivului : satele Davidjovo, Hadjevo, Novo-Selo, Kalabrovo, etc.

Meritele lui Petăr Solinat sunt impresionante : venit într-o Bulgarie aproape pierdută pentru lumea catolică, el lasă la moartea sa (în Bosnia, 1623) situaţia astfel : 8.000 catolici, 4 mănăstiri, 8 biserici (5 în satele pavlicenilor), mulţi preoţi în satele nou convertite la catolicism. Deci, atenţie pentru cei care afirmă (fără să cunoască problema) că bulgarii bănăţeni şi-au vândut religia ortodoxă şi au preluat catolicismul după ce s-au stabilit în Banatul austriac, subliniez următoarele (pe baza celor prezente mai sus) : cei veniţi în Banat nu au fost niciodată ortodocşi (cu foarte rare excepţii) şi au trecut la catolicism încă în Bulgaria, pe vremea lui Petăr Solinat (în perioada 1604-1623).

Mărturii foarte valoroase despre lumea catolică din Bulgaria aflăm din rapoartele lui Petăr Bogdan, care a făcut câteva vizite prin localităţile catolice bulgare. Prima dintre acestea, din 1640, a durat 5 luni şi a cuprins : Sofia, Ruse, Razgrad, Provadia, Şumen, Preslav, Târnovo, Nikopol, sate pavlicene Marinopolţi, Târniceviţa, Brestoveţ, Belene, Oreş, Ciprovec, Kopiloveţ, Klisura, Jelezna, apoi a trecut în Ţara Românească şi a vizitat oraşele Bucureşti, Târgovişte, Câmpulung şi Craiova, unde trăiau negustori din Ciprovec. Primul sat de pavliceni vizitat de P. Bogdan a fost Marinopolţi (în apropriere de Târnovo), localitate cu 860 de locuitori, din care cea mai mare parte

erau încă pavliceni, foarte puţini trecuseră la catolicism. La Dolno-Lâjani, episcopul P. Bogdan a găsit 226 de catolici, dar biserica se năruise.

Localitatea Barnosovo : 97 catolici, fără preot, fără biserică

Satul Petkladenţi : 705 catolici, cu biserică frumos zugrăvită, din piatră

Satul Târniceviţa : 200 catolici, biserica din lemn era năruită

Satul Brestoveţ : 200 catolici, fără biserică

Localitatea Beliane (Belene) : 922 catolici, cu biserica renovată

Localitatea Oreş : 480 catolici, cu biserică din lemn.

În afară de aceste localităţi pavlicene vizitate, P. Bogdan ne dă informaţii şi despre 2 sate pavlicene nevizitate : Bâscevo şi Kalugheriţa care erau cele mai potrivnice încercărilor de catolicizare Aceste 2 sate au trecut la religia catolică mult mai târziu, păstrându-şi încă mult timp convingerile eretice. Potrivit documentelor lui Petăr Solinat, situaţia catolicismului în Bulgaria la 1640 era următoarea : populaţia pavliceană din Bulgaria de nord era formată din 5000 de suflete, din care 3750 trecuseră deja la catolicism ; în Bulgaria sudică erau 700 de catolici, foşti pavliceni; în Bulgaria de nord-vest (Ciprovec, Jelezna, Klisura, Kopiloveţ) erau 4355 de catolici; mai era câteva sute de catolici în rândul negustorilor dubrovniceni, astfel că numărul total al catolicilor din Bulgaria trecea de 9000 de oameni.

În 1646, P. Bogdan a vizitat zona Plovdivului, unde populaţia pavliceană crescuse ca număr datorită strămutării multor pavliceni din Bulgaria de nord. El a reuşit s catolicizeze un mare număr de pavliceni din satele : Davudjevo, Hambarli, Kalâcili, Seldjikovo. În 1650, P. Bogdan s-a deplasat din nou în regiunea Plovdivului şi a reuşit să convertească la catolicism încă 160 de inşi. În 1656, P. Bogdan face o nouă vizită prin eparhia sa, ajutând, în măsura posibilităţilor, pe catolicii săi, Au urmat şi alte vizite, precum cea din 1660 în regiunea Plovdivului şi cea din 1667 prin eparhia sa. O preocupare constantă din ultima parte a vieţii lui P. Bogdan a fost renovarea bisericii din Ciprovec, care a fost construită înainte de cucerirea Bulgariei de către turci. Şi într-adevăr, biserica a fost renovată în 1672-1673, iar după moartea sa în 1674, Petăr Bogdan a fost înmormântat în ea. Potrivit raportului episcopului Filip Stanislavov din 1659, situaţia se prezenta astfel : pavlicenii trecuţi la catolicism în Bulgaria de nord erau în număr de 4420 de persoane. În Petokladenţi erau 1200 de persoane, Gorni Lâjane -800, Belene – 700, Oreş – 600, Brestoveţ – 300, Telejane – 270, Kalugheriţa, Marinopolţi, Trânceviţa, Kozakovo cu câte 250 de persoane, iar celelalte sate cu 150-200 de persoane.

După înăbuşirea vestitei răscoale anti-turceşti din 1688 din regiunea Ciprovecului (când vreo 2000 de persoane au fost ucise sau luate în robie şi cam tot atâta au reuşit să se salveze prin fuga în Ţara Românească), situaţia catolicilor din nordul Bulgariei s-a înrăutăţit foarte mult, deoarece erau priviţi ca spioni ai duşmanilor Imperiului Otoman şi în scurtă vreme au rămas cu foarte puţini preoţi. În urma războiului austro-turc dintre anii 1716-1718, încheiat cu tratatele de pace de la Passarowitz, Austria capătă Banatul, nordul Serbiei(cu Belgradul), Bosnia de nord şi Oltenia. Austriecii s-au apucat imediat de organizarea noilor teritorii cucerite şi aveau nevoie de mai multă populaţie pentru a se putea dezvolta economic aceste noii provincii. Ei s-au orientat către teritoriul de peste Dunăre, încercând să atragă populaţie de acolo, ştiind că bulgarii erau oameni harnici şi muncitori. Pentru a putea atrage catolici din zona Nikopolului şi Sviştovului, s-a apelat la slujitorii bisericii catolice. Probabil şi sub influenţa austriecilor, papa îl numeşte pe 25 septembrie 1725 pe Nikola Stanislavici la rangul de episcop de Nikopole. Imediat după această numire administraţia vieneză îi permite lui N. Stanislavici să-şi stabilească reşedinţa la Craiova, unde existau destui catolici şi o biserică franciscană cu mănăstire. Urmaşii răsculaţilor la 1688 în zona Ciprovecului trăiau în număr mai mare în trei centre : Craiova, Râmnic şi Brădiceni, dar nu erau mai mult de 2000 de oameni, aşa că episcopul Nikola Stanislavici a încercat să mărească numărul catolicilor din Oltenia prin aducerea de dincolo de Dunăre de noi catolici. În acest scop, el a trimis în satele catolice din aproprierea Dunării câţiva oameni de încredere franciscanul Joannes Giuliani, preoţii Natal Lepori, Rafael Biagi şi alţii, care dă organizeze trecerea catolicilor din zona Nikopole şi Sviştov. Pe de o parte persecutaţi tot mai mult de turci, pe de altă parte momiţi cu tot felul de promisiuni, între anii 1726-1730 mulţi catolici din Bulgaria de nord au trecut, în grupuri mici, Dunărea şi s-au stabilit în Oltenia. Un mare rol în acest fenomen l-a avut şi faptul că în 1727 (dar făcut public încă din 1726) ca bulgarilor din cele 3 centre (Craiova, Râmnic şi Brădiceni) li se vor da mari privilegii (şi într-adevăr au obţinut aceasta la 10 octombrie 1727) . Astfel că în perioada 1726-1730 , vreo 300 de familii, însemnând cam 2000 de persoane au reuşit să fugă peste Dunăre în Oltenia. Ei proveneau din satele cele mai apropiate de Dunăre : Oreş, Belene, Trănceviţa, Nikopol, Sviştov, etc. Turcii au luat, până la urmă, măsuri serioase de pază a zonei dunărene şi în 1731 reuşesc să bareze drumul fugarilor, aşa că după aceasta foarte rar a mai trecut câte un catolic bulgar Dunărea în Oltenia.

Stabiliţi iniţial la Islaz şi Craiova, bulgarii catolici din nordul Bulgariei nu puteau beneficia de privilegiile date în 1727 doar dacă se alipeau celor trei comunităţi bulgare care le primiseră : Craiova, Râmnic şi Brădiceni. Pe când ciprovcenii erau meşteşugari şi negustori şi le priia oraşul foştii pavliceni catolicizaţi erau ţărani şi nu aveau ce căuta la oraşe şi nici nu voiau să stea împreună cu ceilalţi. Aşa că nu au beneficiat de privilegii şi o duceau destul de greu. Desigur că le-a fost foarte greu să-şi părăsească vetrele strămoşeşti şi se gândeau că stabilirea pe meleaguri străine nu va dura mult şi vor reuşi să se întoarcă acasă mai târziu. Pe de altă parte, ca nişte adevăraţi balcanici ce erau, catolicii provenind din fostele sate pavlicene stabiliţi în Oltenia, s-au divizat în două, pe de o parte cei din satele mai depărtate (Petikladenţi, Lâjane,etc.), pe de altă parte cei proveniţi din satele apropriate de Dunăre (Belene, Oreş Trânceviţa). După aceea, cele două grupări au trimis în acelaşi timp (iunie 1731) câte o cerere către autorităţile austriece. Una dintre grupări cerea să fie stabilită în localitatea Severin pe Dunăre şi ei urmau să-i dea un nou nume („Karolopolis") în cinstea împăratului austriac Karol VI, iar a doua grupă cerea să i se permită să se stabilească într-un loc numit Pristol şi era semnată de următorii : Sebastian Kukov, Ivan Manuşov, Bogdan Madjarov, Petăr Boboiciov, Vasil Kalciov şi Dragan Madjarov. Administraţia austriacă şi-a urmărit însă interesele sale şi în toamna anului 1731 a hotărât ca toţi catolicii proveniţi din foşti pavliceni să se stabilească în locul numit Iuriţ (Iursovo) situat undeva între Dunăre, Sil şi Desnăţui. Stabiliţi aici, urmaşii pavlicenilor de-abia au început să-şi organizeze treburile, că au fost iarăşi loviţi de soartă. Între 1736-1739 s-a desfăşurat un război ruso-austro-turc, încheiat prin pacea de la Belgrad în urma căreia Austria restituia Turciei Serbia, iar Oltenia revenea din nou Ţării Româneşti. În octombrie 1737, o oaste turcă a reuşit să izgonească austriecii din Craiova şi să-i urmărească un timp în retragerea acestora spre Transilvania. Împreună cu trupele austriece au plecat şi ciprovcenii din Craiova, Râmnic şi Brădiceni şi trecând prin pasul Vulcan au ajuns în Transilvania. Ei şi-au lăsat toate proprietăţile imobile în Oltenia, luând cu ei doar unele lucruri pe care le puteau duce, împreună cu aceştia a plecat şi episcopul Nikola Stanislavici. Acest grup de bulgari catolici au stat câtva timp prin diferite oraşe transilvănene (Vinţu de Jos, Deva, Sibiu, etc) unde trăiau conaţionali de-ai lor şi mai târziu (în 1741) s-au stabilit în localitatea Vinga.

Celălalt grup de bulgari catolici din Oltenia, cei din satele foste pavlicene, care erau stabiliţi nu numai la Iuriţ, dar şi la Craiova şi Izlaz au fugit şi

ei din faţa turcilor. Fiind departe de pasul Vulcan, ei s-au îndreptat spre Orşova, fiind conduşi de judecătorul lor Dobre Fermendjin (Fermendjia).

Mi se pare surprinzător faptul că unii autori folosesc pentru ei în continuare, termenul de pavliceni. Probabil doar ca să-i deosebească de ceilalţi, altfel nu-mi pot explica logic expresii de tipul : „aceşti pavliceni catolici…" Păi dacă au renunţat la religia pavliceană , trecând la catolicism, atunci tot pavliceni îi numim? Ce sens a avut atunci strădania de a-i convinge să renunţe la erezia lor şi să treacă în sânul bisericii creştine? Hotărâţi-vă, domnilor, ori una, ori alta!

Dar să revenim la acel tragic an 1737, când grupul de oameni, zăpăcit şi speriat, fugea din calea turcilor. La Cerneţ ei au trecut Dunărea pe celălalt mal, unde mai erau trupe austriece. După câteva zile de umblat prin Serbia, au trecut din nou Dunărea şi se opresc pentru puţin timp la Orşova. De aici au trimis o delegaţie la Timişoara pentru a li se permite stabilirea în Banatul Timişean. Împreună cu ei era şi preotul Cristofor Blasius Mili, care a notat în registrele sale diferite evenimente petrecute. De acolo aflăm că pe 5 noiembrie 1737 a botezat la Mehadia gemenii lui Stoian Duliov şi Stana Balanova. Din Mehadia, drumul pribegilor a continuat până la Recaş, unde au stat pe timpul iernii. Aici a fost un botez pe data de 13 februarie 1738, iar următorul, din 3 martie 1738 s-a petrecut la Beşenova Veche. Delegaţia pomenită mai sus, care a plecat din Orşova pentru a rezolva stabilirea grupului era formată din : Jivkov, Rankov, Todor Budurov, şi Petăr Velciov, lor alăturându-se episcopul Nikola Stanislavici, venit din Transilvania pentru a ajuta şi el la rezolvarea cât mai favorabilă a găsirii unui loc de stabilire a grupului. După câteva variante, la final locul de stabilire a fost Beşenova Veche, localitate pustie la acea oră, situată însă pe drumul principal care lega Timişoare de Szeghed şi străbătută de 2 râuri : Aranka şi Gorna Aranka, bogate în peşte. Pe locul stabilit pentru aşezarea grupului de bulgari erau câteva bordeie pustii şi un turn de piatră, de tipul numit „Kulă". Grupul aşezat la Beşenova Veche număra cam 2200 de suflete. Primul copil botezat în noul loc, pe 3 martie 1738, era Ivan băiatul lui Ivan şi Dobra Rusinov.

Astfel, aceste meleaguri, pustii pentru un timp, revin din nou la viaţă prin stabilirea unui grup viguros de bulgari catolici, harnici şi muncitori.

P.S. Surprinde însă faptul că nici unul din reprezentanţii oficiali ai comunităţii bulgarilor bănăţeni de după anul 1990 nu a încercat să refacă legătura cu vechile sate din Bulgaria de nord de unde se ştie că au venit strămoşii noştri. Este cunoscut faptul că Nicola Stanislavici era din Oreş, iar

potrivit tradiţiei locale familiile Petkov ar fi din Petokladenţi, familiile Trankulov din Tranceviţa etc. Aşa că ar fi trebuit mers acolo, la izvoare

Biblografie

1.Anghelov, Dimităr - Bogomilistvoto , Sofia , 1992
2.Banatsći balgarsći glasnić- 200GUDINI U BANAT,Timişoara, 1938
3.Brezeanu, Stelian - O istorie a Imperiului Bizantin , Bucureşti , 1981
4.Colectiv - 300 godini Ciprovsko văstanie , Sofia , 1988
5.Colectiv-Dokumenti za katolicesakta deinost v Bălgaria prez XVII vek. , Sofia , 1993
6. Gibbon, Edward - Istoria declinului şi prăbuşirii Imperiului Roman Bucureşti , 1976
7. Jovkov, Milcio - Pavlikeni i Pavlikeanski Krai , Sofia , 1977
8. Jovkov, Milcio - Pavlikiani i pavlikianski selişta v bălgarskite zemi XV-XVIII vek. , Sofia , 1991
9. Irecek, Konstantin - Istoria na bălgarite , Sofia , 1978
10. Miletici, Liubomir - Izsledvania za bălgarite v Sedmigradsko i Banat Sofia , 1987
11. Milev, Nikola - Katolişkata propaganda v Bălgaria prez XVII vek. Sofia, 1914
12. Mişev J, -Izsledvaneto na profesor Liubomir Liletici za preselvaneto na bălgarite katoliţi v Banat i Sedmigradsko , Sofia , 1987
13. Nedelcev Neno - Dialekt na bălgarite-katoliţi , Veliko Tâ14. Stoikov, St.-Banatskiat govor. Trudove na bălgarskata dialektologia , Sofia , 1967
15. Tardieu, Michel - Maniheismul , Timişoara , 1995
16. Telbizov, Karol, Telbizova Maria Vekova -
a) Narodnata nosia na banatskite bălgari , Sofia , 58
b) b) Tradiţionem bit i kultura na banatskite bălgari, Sofia , 1963
17. Turcinović, Josip - Misionar Podunavlja bugarin Krsto Pejkić Zagreb , 1973
18. Gusp. Vasilcin, Jan - Bišnuvenete i tejnata ćarkva , Timişoara, 2004
19. Vlăduţescu, Gh.- Ereziile evului mediu creştin , Bucureşti , 1974

Despre locuitorii comunei Dudeştii Vechi şi originea lor.

Preot paroh Ioan Vasilcin

Moto:

''Mintea şi experienţă ne arată că nici un popor nu poate să fie moral dacă nu are credinţă.''

Washington

Primii locuitori ai comunei Dudeştii Vechi după eliberarea Banatulu de sub dominaţia otomană au fost bulgarii pavlicheni catolici, care îşi au limba, scrisul şi cultura lor. Din aceste câteva cuvinte sesizăm că primi locuitori ai acestei comune sunt ceva neobişnuit şi unic cea ce este o raritate. Ei sunt bulgari dar nu bulgari obişnuiţi, ci bulgari pavlichieni, şi chiar că sunt bulgari, care in general sunt de religie pravoslavă, aceşti bulgari sunt romano-catolici. Pe lîngă toate acestea aceşti bulgari îşi au limba proprie, scrisul propriu şi cultura lor specifică, total diferită de a bulgarilor din Bulgaria De acea este indicat să încercăm prin cele scrise în documentele cum este Historia domus de la parohia din Dudeştii şi altele să înţelegem cum a ajuns acest popor intro astfel de situaţie aparte.

Originea primilor locuitori ai comunei Dudeştii Vechi

Din documentele existente rezultă că strămoşii bulgarilor pavlicheni provin din Bulgaria. În „Historia domus" sunt menţionate acele locuri din care provin bulgarii pavlicheni: "după cum spun bătrânii, acest popor îşi are originea în localităţile de lângă Nicopole (Belene, Oreš, Trančevica si altele)".

Despre aceste localităţi există date din secolul al XVI-lea. În timpul acela Bulgaria era sub dominaţia imperiului otoman, iar efortul bisericii catolice dea lucra în aceste părţi al imperiului a fost in zadar.

În acel timp Sfântul Părinte a trimis o scrisoare episcopului din Constantinopol in care acesta era rugat să afle care era situaţia catolicilor din Bulgaria, dar mai ales era rugat să-i caute pe bulgarii pavlicheni de lângă Dunăre „care sunt supuşi sfântului scaun". Iată, deci, că la Roma in anul 1581 se ştia de existenţa bulgarilor pavlicheni catolici.

Cel care a pornit în căutarea lor a fost călugărul Ieremia Arsegno. Acesta a ajuns până la Silistra şi Provadija, dar neputând merge mai departe, după cum marturiseşte în scrisoarea lui, a aflat de la nişte vânzători ambulanţi care se numeau Lukarici şi Marinici**,** că în jurul oraşului Nicopole există vreo 20 de localităţi în care trăiesc bulgari pavlicheni care spun că „credinţa lor izvorăşte de la Roma şi că Sfîntul Părinte este conducătorul suprem

al acestei religii". Aceste rânduri mărturisesc clar că aceşti bulgari pavlicheni erau catolici.

Mai târziu, în anul 1585 imperiul otoman a permis călugărilor franciscani să-i caute pe catolicii din Bulgaria şi să-i slujească. Aceştia, mai întâi, i-au găsit pe bulgarii catolici din Ciprovec şi din satele Železna, Klisura si Kopilovci. Apoi au pornit spre nordul Bulgariei, spre Nicopole, acolo găsindu-i pe bulgarii pavlicheni. Bulgari pavlichieni ca să fie siguri că aceşti călugări sunt trimişi de Sfîntul Părinte, câţiva dintre ei s-au dus cu călugărul Petar Solinat la Roma, şi numai după ce Papa Clement al VIII-lea le-a confirmat că sunt trimişi de el, i-au acceptat şi i-au primit în mijlocul lor că să-i slujească.

După câţiva ani, călugării franciscani au ridicat şcoli în Ciprovec şi Trančevica, iar de aici erau trimişi tineri la Roma ca să studieze teologia. În anul 1608 Sfîntul Părinte înfiinţează episcopia din Sofia şi îl sfinţeşte pe Peter Solinat episcop. Mai târziu sunt înfiinţate alte două episcopii, în Nicopole şi Marianopolci. Datorită faptului că multi tineri bulgari au fost sfinţiţi preoţi, majoritatea localităţilor aveau preot-paroh. Şcolile ridicate, preoţii, dar mai ales biserica i-au ajutat pe aceşti bulgari să progreseze din punct de vedere cultural iar localităţile lor să fie supranumite „floarea Bulgariei".

De ce bulgari pavlicheni?

Termenul „pavlichean" îşi are originea în numele propriu Paulus. Mai multe comunităţi întemeiate de cineva care purta numele Paulus s-au numit „pavlicheni". În Noul Testament se menţionează că acei creştini botezaţi de Sfîntul Petru s-au numit „petrinari", iar cei botezaţi de Sfîntul Paul, „pavlicheni".

În Ungaria există un ordin călugăresc întemeiat de un anume Paulus şi din acest motiv acest ordin se numeşte „ordinul călugăresc pavlichean". Tot aşa în Asia, în secolul al VII-lea, a apărut o erezie fondată de un anume Paulus, numită „pavlichenism".

În privinţa atribuirii numelui „pavlicheni" bulgarilor din jurul oraşului Nicopole există două explicaţii. Prima ar fi aceea că mulţi istorici leagă numele „pavlicheni" de erezia din Asia. Despre aceştia se ştie că au fost sirieni şi armeni şi că au dus multe războaie cu împăratul din Constantinopol. Dar bulgarii pavlicheni nu au nici o amintire în legătura cu aceştia, cu limba lor,

cu istoria lor şi mai ales niciodată nu au crezut în dualism, ca pavlichenii din Asia.

A doua explicaţie, pe care o amintesc bulgarii pavlicheni şi care se regăseşte şi în „Historia domus" este următoarea:

Bulgarii au fost **in**creştinaţi în timpul împăratului Boris I (866) de către doi episcopi trimişi de Papa Nicolae I. Aceştia se numeau Formosus şi Paulus. După ce i-au increştinat pe bulgari au introdus liturghia de rit latin. Mai târziu, bulgarii increştinati au ajuns sub jurizdictia patriarhului din Constantinopol. El a numit în Bulgaria alţi episcopi, care au fost greci şi care au introdus liturghia de tip bizantin. După câţiva ani Formosus s-a întors la Roma unde a fost ales Papa. Despre Paulus nu se aminteşte că ar fi părăsit Bulgaria. Din acest motiv se poate afirma ca aceşti credincioşi ai lui, care în continuare ţineau liturghia de tip latin, erau numiţi de ceilalţi bulgari, bulgari pavlicheni.

Unde şi cum au trăit strămoşii noştri în Bulgaria

Una din localităţile de unde provin strămoşii bulgarilor pavlicheni este Belene. Această localitate este amintită în cele mai vechi documente ca o localitate pavlicheană. Pentru prima dată este amintită în anul 1581 într-o scrisoare în care se spune că „lângă Dunăre, de la Nicopole până la Ruse există 12 localităţi în care trăiesc bulgari pavlicheni iar una din acestea este Belene".

Primele documente în care se găsesc mai multe date despre Belene sunt scrisorile episcopului Solinat care încă în timpul imperiului otoman a vizitat această localitate. După cum el însuşi mărturiseşte, a găsit în Belene 130 de case de pavlicheni. A rămas un timp cu ei, le-a predicat şi a botezat aproape 500 de suflete. A ridicat o biserică şi a lăsat în urma lui 3 preoţi. Toate acestea se întâmplau în anul 1611.

Cele mai multe date despre Belene se regăsesc în însemnările unui alt episcop, Petar Bogdan Bakşev, care în 1640 scria următoarele: „ în 12 octombrie am vizitat Belene, care se găseşte pe malul Dunării, la 30 de mile mai jos de Nicopole. Este cea mai frumoasă localitate dintre toate celelalte ale bulgarilor pavlicheni, deoarece în jurul acesteia există ape în care se poate pescui, câmpii întinse cu grâu şi fân. Lângă Belene, în Dunăre există insula lungă de vreo 15 mile în care există râuri şi livezi. Aici localnicii îşi ţin animalele: boi, cai şi oile.

În sat există o biserică din lemn, ridicată pe malul Dunării, lungă de 11 paşi şi lată de 6 paşi care îşi are hramul de Ridicarea la cer a Sfintei Fecioare Maria. Această biserică a fost renovată de preotul Martin al cărui mormânt se află la intrarea în biserică, tot acolo fiind înmormântaţi şi alţi doi preoţi. În sat există 760 de suflete, care iau parte la sfânta împărtăşanie şi 162 de copii pavlicheni. ”

Din cele menţionate de episcopul Bakşev, se poate observa că Belene a fost o localitate destul de mare. Oamenii se ocupau cu creşterea animalelor, cu agricultura, mai târziu devenind cunoscuţi si pentru cultura viţei de vie.

În anul 1647 Sfîntul Părinte înfiinţează o episcopie numai pentru bulgarii pavlicheni din partea de nord a Bulgariei şi îl numeşte episcop pe Filip Stanislavov. Acesta a fost sfinţit cu titlul episcop de Nicopole, dar el nu a stat acolo, ci un timp a locuit în Trancevica iar apoi în Belene. Totodată numele lui Filip Stanislavov este legat de tipărirea primei cărţi în limba bulgară: „Abagara”.

Acum Belene este un oraş în care trăiesc bulgari şi de alte confesiuni. O dovadă că în Belene există şi acum bulgari pavlicheni catolici sunt cele două biserici mari, dar mai ales numele de familii, care sunt comune cu cele ale bulgarilor din Dudeştii Vechi: Spásov, Brátán, Válkov, Kukov, Drágjinov, Dámjánov, Kojov, Mirčov etc.

Trančevica

A doua localitate de unde provin strămoşii bulgarilor din Dudeştii Vechi este Trančevica sau Trančovene. Aceasta localitate este amintită pentru prima dată de episcopul Solinat, care în 1609 a ajuns în localităţile pavlichene din partea de nord a Bulgariei. Din însemnările lui rezultă că după ce a stat un timp în Petikladenci s-a dus şi în localitatea vecină Trančevica. Aici a botezat 200 de suflete. Deoarece numărul bulgarilor din Trančevica era mic, după plecarea lui, preotul din Petikladenci a fost acela care se ducea din când în când să-i slujească.

În anul 1640 un alt episcop a ajuns în aceasta localitate. Este vorba de episcopul Petar Bogdan Bakşev, cel care a vizitat şi localitatea Belene. Acesta în însemnările lui scrie următoarele despre Trančevica: „pe data de 3 octombrie 1640 am vizitat localitatea Trančevica, care se găseşte pe malul râului Osam. Ocupaţiile localnicilor sunt identice cu cele ale locuitorilor din Belene. Aici există o biserică din lemn neacoperită, lungă de 6 paşi şi

lată de 5 paşi, care îşi are hramul de Înălţarea la cer a lui Isus Cristos. A existat un catolic care a dorit să facă acoperişul bisericii, dar din cauza faptului că pentru aprobare turcii i-au cerut o sumă prea mare, biserica a rămas fără acoperiş. În sat există 170 de suflete care iau parte la sfânta împărtăşanie şi 30 de copii".

Din aceste însemnări care sunt mai recente cu 31 de ani decât primele se poate observa că Trančevica a rămas neschimbată. Deosebirea este aceea că acum există o biserică, dar fără acoperiş şi un preot. Numărul locuitorilor este acelaşi ca şi cu 31 de ani în urmă, 200 de suflete.

Trančevica a cunoscut vremuri mai bune după ce s-a înfiinţat episcopia din Nicopole, după anul 1647. Filip Stanislavov după ce a fost sfinţit episcop a considerat că e mai bine să nu stea în Nicopole unde în vremea aceea erau foarte mulţi turci ci a preferat să se retragă în liniştita localitate Trančevica.

Imediat după ce s-a stabilit în Trančevica a ridicat o şcoala pentru copiii pavlicheni, şi după cum a rămas însemnat, aceasta şcoala era un „bellisimo colegio". Toate acestea se întâmplau în anul 1650. După ce episcopul s-a mutat în Belene, şcoala a funcţionat în continuare în Trančevica. Deoarece Filip Stanislavov a locuit un timp în Trančevica, se poate afirma că în timpul acesta a restaurat şi biserica.

Trančevica este locuită astăzi de aproape 1000 de bulgari pavlicheni catolici iar o parte din numele de familie se regăsesc şi în Dudeştii Vechi; Márkov, Račov, Konkov etc.

Oreš

După cum s-a amintit mai sus, „Historia domus" prezintă acele locuri de unde provin strămoşii bulgarilor din Dudeştii Vechi dar aminteşte ca si din alte localitati. Una din aceste localităţi este Oreš. Nu este greu de închipuit că unii din strămoşii bulgarilor din Dudeştii Vechi provin de aici, deoarece Oreš este foarte aproape de Belene şi Dunare. Există aici nume de familii care se regăsesc şi în Dudeştii Vechi; Kojov, Kukalánov, Penjov, Petrov, Lázárov, Ránkov, Angjelov, Nákov, Kárádjov, Sofránov, Sebastiánov, Tátov, Jonkov etc.

Primele date despre localităţile pavlichene din timpul imperiului otoman datează din 1581. În aceste documente este amintită şi localitatea Oreš, ca una bulgară pavlicheană. În anul 1604 episcopul Peter Solinat a ajuns şi în aceste locuri. El menţionează că în Oreş existau 70 de case şi vreo 400 de

suflete. Toţi erau pavlicheni şi după cum el însuşi mărturiseşte a fost primit ca un înger iar călugării care îl însoţeau ca apostoli, ceea ce demonstrează că aceşti oameni aşteptau de mult să ajungă în localitatea lor un preot care să-i slujească.

După 36 de ani, episcopul Bogdan Bakşev a vizitat această localitate. Iată ce spune el: „În 1640, pe data de 15 octombrie am vizitat localitatea Oreš, care se găseşte puţin mai departe de malul Dunării. Locuitori aceastei localităţi trăiesc ca şi cei din Belene din pescuit, creşterea animalelor şi cultura viţei de vie. Aici trăiesc 400 de suflete care i-au parte la sfânta împărtăşanie şi 80 de copii. Biserica este din lemn, are o lungime de 10 paşi şi o lăţime de 5 paşi, iar în jurul ei sunt case turceşti. Ea îşi are hramul de Sfântul Gheorghe. Acum este descoperită şi năruită…".

Localitatea Oreš există şi acum fiind una catolică. Biserica este îngrijită şi frumoasă iar 2 preoţi îi slujesc pe credincioşi.

De ce şi-au părăsit bulgarii pavlicheni locurile natale

În anul 1688 bulgarii catolici din Ciprovec şi din împrejur, încurajaţi de austrieci s-au ridicat împotriva turcilor. Armatele austriece, care au fost aproape de Bulgaria, nu s-au grăbit să le ofere ajutor bulgarilor şi aşa turcii i-au învins. Mulţi au murit, iar alţii au fost luaţi de turci în robie, iar marea majoritate a fugit în Oltenia .Aici domnitorul Matei Basarab le-a permis să se stabilească în Craiova, Brădiceni şi în Râmnic.

După aceasta turcii s-au hotărât să-i prindă pe toţi preoţii şi episcopii catolici. Din cauza aceasta, ei au fost nevoiţi să părăsească Bulgaria, astfel localităţile din jurul oraşului Nicopole rămânând fără preoţi.

Nu după mult timp turcii încheie o înţelegere cu austriecii, iar bulgarii catolici fugiţi în Oltenia se resemnează în privinţa reîntoarcerii lor în Bulgaria. De aceea se hotărăsc să rămână mai mult timp în aceste locuri. Prima problema care trebuia rezolvată era numirea unui episcop. Sfîntul Părinte îl sfinţeşte pe Nicola Stanislávič episcop de Nicopole şi al Olteniei. Dar acesta neputându-se duce în Bulgaria i-a rugat pe credincioşii din acele locuri să părăsească Bulgaria şi să se stabilească şi ei în Oltenia. Multe familii din Belene, Trančevica, Oreş au trecut Dunărea şi au ajuns în Oltenia. Aici au primit pământ şi permisiunea de a-şi întemeia o localitate, care ulterior se va numi Iurit. Şi-au construit case şi au ridicat o biserică unde avea ca paroh pe preotul croat, Blasius Christofor Mili, care în scurt timp a învăţat limba lor.

În 1737 a pornit un nou război între austrieci şi turci. Bulgarii din Oltenia convinşi că vor scăpa de jugul otoman, astfel putându-se întoarce în patria lor natală, formează o armata cu scopul de a-i ajuta pe austrieci. Însa acest război nu a adus mult dorită eliberare. Austriecii s-au hotărât să-şi retragă armatele din Oltenia şi să apere Ardealul. Nicola Stanislávič presimţind că bulgarii vor ajunge din nou sub dominaţia otomană, le propune să părăsească Oltenia şi să se stabilească în Banat. Astfel bulgarii catolici din Craiova au pornit cu armatele austriece în Ardeal, iar cei din Iurit au pornit spre Banat.

Drumul spre Banat

Bulgarii pavlicheni din localitatea Iurit în frunte cu primarul Nicola Kačamaga şi preotul Christofor Mili şi-au încărcat căruţele, luând cu ei ce se putea şi au pornit spre Banat. S-au grabit să treaca prin Orşova, deoarece armatele turceşti se apropiau. În Mehadia au făcut popas, iar pe data de 5 noiembrie 1737 au fost botezaţi aici doi gemeni: Magdalena şi Matei.

De aici au trimis câteva persoane în Banat pentru a cere permisiunea de a se stabili aici. Trimişii au fost: Nicola Kačamaga, Todor Budurov, Petru Velčov, unul Živcov şi unul Roncov.

Aceştia împreună cu episcopul Nicola Stanislávič s-au înfăţişat guvernatorului Banatului care la vremea respectivă era Neupert. El le-a permis bulgarilor de a se stabili în Banat şi le-a propus să aleagă între Vinga şi Dudeştii Vechi. Trimişii au dorit înainte de toate să viziteze aceste două locuri şi numai după aceea să aleagă. După ce au vizitat ambele locuri au hotărât să se stabilească în Dudeştii Vechi. Drumul din Mehadia până în Dudeştii Vechi era destul de lung, iar din cauza frigului (era deja sfârşitul lui noiembrie) au rămas pe perioada iernii în Recaş. O dovadă că pe perioada iernii au rămas în Recaş este faptul că pe data de 1 decembrie a fost botezat un copil, Stana, fiica lui Márkov Mihael si a lui Stankov Petronela, fapt înscris

în cartea în care erau înregistraţi copiii nou-născuţi. Ultimul botez consemnat la Recaş a fost pe data de 13 februarie.

Imediat după sosirea primăverii, au pornit spre Dudeştii Vechi. Ei au ajuns in Dudeştii Vechi pe la sfârşitul lunii februarie, deoarece pe data de 3 martie a fost înregistrat primul botez în in Dudestii-Vechi in persoana copilului lui Rusinov Ioan şi Dobra.

În „Historia domus" este consemnat faptul că locurile în care au ajuns erau pustii. Aici au găsit doar un turn dărâmat. Se spune că guvernatorul Banatului i-a ajutat pe nou veniţii, dându-le pământ, seminţe pentru a-l putea cultiva şi permisiunea de a tăia copaci din pădurea Cenadului ca din ele să-şi ridice case.

Din cauza holerei, care s-a abătut asupra bulgarilor în anul 1738, au murit 294 de persoane. Trei ani mai târziu, în 1742, preotul Christofor Mili a făcut un recensământ, din care a rezultat că la data respectivă în Dudeştii Vechi erau 172 de familii şi 1689 de persoane.

Deci, se poate spune că în momentul sosirii în aceste locuri, numărul bulgarilor era aproape de 2000.

Viaţa bulgarilor pavlicheni în Banat

După ce s-au stabilit în comuna Dudeştii Vechi (anul 1738) bulgarii au primit toate cele de trebuinţă pentru a-şi putea începe viaţa. În primul rând şi-au ridicat case din lemn iar imediat în anul 1738 au construit o biserica, tot din lemn, în care sfintele liturghii erau ţinute de parohul lor, Blazius Christofor Mili.

Producţia obţinută din pământul pe care îl lucrau era vândută în Austria. În anul 1745 cu sprijinul bisericii au ridicat o şcoala. În acest timp, pe lângă cei 2000 de locuitori cât număra comuna Dudeştii Vechi, au venit şi alţi bulgari pavlicheni. Aceasta se poate observa din recensământul făcut în anul 1802, în care apar 54 de nume de familii noi faţă de cel făcut în anul 1742. Iată câteva nume de familii: Augustinov, Angjelov, Bártulov, Gáncov, Ghergulov, Hájlemás, Karábenčov,, Kátárov, Lázárov, Mánjiov, Mlekov, Nákov, Rádulov, Stoiánov, Telbis, Topčov, Viruzábov, Velčov, Jivkov etc.

„Historia Domus" atîtă aminteşte că şi după anul 1745 s-au stabilit la Dudeştii-Vechi familii de bulgari pavlichieni. Aceste familii de bulgari pavlichieni iniţial s-au stabilit în Craiova pe linga bulgarii din Ciprovec. În 1737 au părăsit Craiova şi au fugit în Ardeal, iar apoi au venit în Banat sta-

bilindu-se în Vinga. După cum este menţionat în „Historia Domus”, de aici, în anul 1745 mulţi dintre ei au venit în Dudestii Vechi la rude şi cunoscuţi.

În anul 1767 cu sprijinul „excelsae camerae” bulgarii din Dudeştii Vechi şi-au ridicat o noua biserică, din cărămizi.

Un timp bulgarii pavlicheni din Dudeştii Vechi au trăit destul de bine, dar din cauza numărului lor care creştea şi a pământului care devenea tot mai puţin, mulţi dintre ei au plecat şi au întemeiat localităţi în alte locuri în care statul le-a dat pământ. Acestea se întâmplau la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

Prima localitate în care s-au stabilit bulgarii pavlicheni din Dudeştii Vechi a fost Modoş, în anul 1779. Nu se ştie câte familii au venit aici, dar în anul 1910 în Modoş trăiau 450 de bulgari pavlicheni.

În anul 1820 alte familii părăsesc comuna Dudeştii Vechi, ele primind pământ în Kanak. Acolo în anul 1910 existau 520 de suflete.

După 20-22 de ani, alte familii pleacă din Dudeştii Vechi. Acestea in anul 1842 au întemeiat localitatea Breştea, iar o parte dintre ei s-au stabilit în Denta.

În 1846 statul a dat pământ lângă Dudeştii Vechi, iar bulgarii au întemeiat aici o localitate care poarta numele de Colonia Bulgară. Din recensământul din 1910, rezultă că aici trăiau 353 de bulgari pe lângă cei 338 de unguri şi cei 123 de şvabi.

Între anii 1866-1867 alte familii s-au stabilit in Gjurgjevo şi în Skorenovac, localităţi care se află aproape de Belgrad.

După eliberarea Bulgariei de sub dominaţia otomană, acele familii din Dudeştii Vechi care nu aveau pământ s-au reîntors în patria natală deoarece puteau primi câte 60 de ha de pământ. În Bulgaria au întemeiat următoarele localităţi: Dragomirovo (1883), Bardarski Geran (1887), Gustile şi Bregare (1889).

Cea mai mare emigrare din Dudeştii Vechi s-a petrecut în timpul regimului comunism. Regimul comunist a luat pământurile gospodarilor bulgari, iar aceştia au fost nevoiţi să-şi părăsească locurile natale şi so-şi caută în alte locuri existenîa. Din cauza colectivizării şi a banilor foarte puţini pe care îi câştigau în colectivul, mulţi au plecat în alte locuri, mai ales dintre cei tineri.

Dacă la vremea respectivă comuna Dudeştii Vechi număra 6500 de persoane, astăzi mai există 2400-2500, iar dintre aceştia cei mai mulţi sunt bătrâni.

Limba şi cultura bulgarilor pavlicheni

Un fenomen interesant care s-a petrecut în istoria bulgarilor pavlicheni este faptul ca şi-au păstrat identitatea, adică limba şi cultura.

De ce „fenomen“?

În primul rând pentru că niciunde în Europa nu există comunităţi de 8000-10000 de oameni care să aibă limba şi cultura lor proprie. Dimpotrivă, astfel de comunităţi îşi pierd identitatea, fiind asimilate de populaţia majoritară. De exemplu, şvabii, care cu 150 de ani în urmă s-au stabilit lângă Satu Mare au fost asimilaţi de maghiari. La bulgarii pavlicheni s-a întâmplat invers, ei şi-au păstrat limba, au îmbogăţit-o, ajungând ca aceasta sa fie considerata a doua limbă bulgară.

Despre limba bulgară pavlicheană

După cum mărturiseşte istoria, bulgarii după ce au venit din Asia şi s-au stabilit în Europa între Dunăre şi Stara Planina, s-au amestecat cu popoarele slave însuşindu-şi limba lor.

De-a lungul timpului fiecare limbă cunoaşte un proces de dezvoltare şi de transformare.

Tot aşa şi limba bulgară a cunoscut acest proces iar cu trecerea timpului au apărut şi dialectele. Lingviştii bulgari au stabilit că în limba bulgară exista trei dialecte: rupcean, mizian şi trac. Miletic şi Stoicov, care s-au ocupat şi de limba bulagară pavlicheană au stabilit ca aceasta este un subdialect al dialectului rupcean.

Mai târziu în sec. XIX, după eliberarea Bulgariei de sub dominaţia otomană, au început să se înfiinţeze şcoli, astfel apărând şi limba bulgară literară, iar dialectele vorbite până atunci au început să dispară.

Strămoşii bulgarilor pavlicheni din Dudeştii-Vechi, după ce şi-au părăsit ţara natală, stabilindu-se în 1738 în Banat au păstrat în continuare dialectul rupcean pe care cu timpul l-au îmbogăţit.

Cum şi-au păstrat bulgarii pavlicheni atât de mult timp limba

Cel mai important factor care a contribuit la păstrarea limbii materne a fost biserica. După cum se ştie, la început, biserica a fost singura instituţie

care se ocupa de educarea copiilor. La Sinodul din Trident (1584) Biserica Catolica a stabilit ca fiecare episcopie să aibă câte o universitate iar în fiecare parohie să existe câte o şcoală.

Bulgarii pavlicheni au fost avantajaţi de faptul că aveau în mijlocul lor preoţi care vorbeau limba lor, astfel că toata liturghia era ţinută în limba bulgară.

Alţi doi factori care au contribuit la păstrarea limbii bulgare pavlichene au fost familia şi şcoala. În familii nu se vorbea altă limbă decât cea materna iar la şcoală toate disciplinele erau de asemenea predate în limba bulgară.

În cadrul procesului de dezvoltare a limbii bulgare pavlichene se pot stabili mai multe perioade:

1. Perioada de după stabilirea în Banat
2. Perioada „trezirii“
3. Perioada interbelică
4. Perioada comunistă
5. Perioada de după căderea comunismului

Perioada de după stabilirea in Banat

Bulgarii pavlicheni au venit în Banat însoţiţi fiind de un primar şi un preot. Parohul Christofor Blasius Mili care cunoştea limba lor a inceput să ţină sfintele liturghii în biserica din lemn ridicată imediat după ce s-au stabilit. După puţin timp, parohul Blasius Mili a înfiinţat o şcoala, deoarece după cum s-a stabilit la Sinodul din Trident, fiecare preot trebuia să aibă în parohia lui o şcoală. A rămas însemnat că parohul Mili nu i-a învăţat pe copii numai să cunoască Biblia şi Catehismul, ci pe lângă aceasta „i-a învăţat să scrie, să citească şi să socotească”, toate acestea copiii învăţându-le în limba lor maternă.

Timp de 7 ani preotul Blasius Mili a fost şi dascăl. În 1745 s-a ridicat o şcoala iar învăţător a venit Nicolae Jurkovici. De atunci comuna Dudestii Vechi are şcoală, care până la primul răza fost scoala confesionala, bisericveasca. Prin aceasta şcoala au trecut mai mulţi dascăli de alte nationalitati, dar trebuie amintit faptul că pe lângă aceştia, şcoala din Dudestii Vechi a avut şi dascăli bulgari pavlicheni. De exemplu, până în 1820 pe lângă dascălii Jurkovic, Lang şi Böhm au mai predat Gheorghe Subotin, Roku Velčov, Anton Piţov, Gheorghe Bábuşcov, Ioan Uzun, Bonu Mánuşov, Ra-

fael Budur, iar mai târziu familia Topčov care a dat scolii 3 dascăli: Matei Topčov, Ladislau Topčov „seniorul" şi Ladislau Topčov „junior".

În acest timp atât şcoala cât şi biserica s-au confruntat cu numeroase probleme. Problema şcolii era lipsa abecedarelor, iar cea a bisericii, lipsa cărţilor de rugăciune. Pentru a putea învăţa literele, la început şcoala s-a folosit de abecedarele croate. Tot aşa şi în biserică s-au folosit cărţile de rugăciune în limba croată, prima carte de rugăcine fiind „Vinac". Unii scriitori bulgari pavlicheni au numit această periodă, „perioada croată", pornind de la premiza că atât în şcoală cât şi în biserică se foloseau cărţi în limba croată. Dar după cum s-a spus mai sus, din aceste cărţi copiii învăţau să scrie şi să citească. În biserică rugăciunile comune erau spuse în limba bulgară pavlicheană, şi numai dacă cineva vroia să se roage în plus folosea cartea de rugăciune croată.

Tot în acest timp bulgarii din Banat au început să folosească alfabetul latin. Preoţii bulgari catolici aveau cunoştinţă de alfabetul latin înainte de a pleca din Bulgaria, deoarece mulţi dintre ei au studiat la universitatea croată din Loreto.

În concluzie se poate spune că această perioadă a însemnat şi primul pas din viaţa culturală a bulgarilor pavlicheni, deoarece ştiind să scrie, să citească şi să socotească au putut să ţină pasul şi cu celelalte naţii.

Perioada „trezirii"

La mijlocul sec. al XIX-lea minorităţile din Austria au început să ceară numeroase drepturi, iar unul dintre ele se referea la întrebuinţarea limbilor materne nu numai în viaţa de zi cu zi a oamenilor ci şi în administraţie, biserică şi şcoală.

În acest timp al „trezirii" şi bulgarii pavlicheni au dorit acelaşi lucru ca şi celelalte minorităţi. Pentru a putea beneficia de acest drept ei trebuiau să tipărească cele mai importante cărţi pentru biserică şi şcoală.

Primii paşi în acest sens au fot făcuţi de preoţii **Berecz** Imre şi Klobučar Andrija, ajutaţi de dascălii Uzun Ioan, Mánušov Bonu şi Budur Rafael. Preotul Berecz care s-a născut în Vinga a fost în acest timp capelan la Dudestii Vechi. El a tradus „Micul catehism" în limba bulgară care în 1851 a fost tipărit.

Preotul Klobučar Andrija care timp de 19 ani a fost şi el capelan în Dudestii Vechi, împreună cu dascălii amintiţi mai sus au tipărit o carte de rugăciuni intitulată „*Duhovin Glás*" („Glas duhovnicesc") în care erau trecu-

te numeroase rugăciuni dar şi cântece traduse de Uzun Ioan, acesta din urmă compunând şi numeroase melodii pe care tinerii le cântau la şezători.

La Vinga situaţia era mai buna deoarece existau mai mulţi intelectuali. Aici dascălii au format un grup condus de Jozu Rill al cărui scop era susţinerea limbii bulgare pavlichene. Prima problemă pe care au expus-o şi care trebuia rezolvată era ortografia limbii bulgare pavlichene. În acest sens a apărut şi o carte intitulată „*Balgarsku právupisanj*" („Scrierea bulgară"). Imediat după aceasta au fost tipărite şi primele manuale şcolare în limba bulgară: „Pučetnica za balgarsćite nárudni škuli", „Važbenica za balgarsćite nárudni škuli". Pentru predarea religiei s-a tradus Catehismul şi s-a tipărit „Biblia şcolară".

În aceeaşi perioadă, tot în Vinga preotul Kauk împreună cu dascălul Leopold Kosilkov au tradus acele părţi din Sfintele Evanghelii care se citeau duminica şi de sărbători.

Mai târziu, în anul 1873 preotul Fránc Glás a tipărit o carte de rugăciuni intitulată „*Vazdiganj na Duha kantu Boga*" („Înaltarea sufletului spre Dumnezeu"). În acelaşi timp a mai apărut o carte tradusă de preotul Ludovik Fişer, „*Duhovna rana*" („Hrană spirituală") care cuprindea toate rugăciunile pentru anului liturgic, viaţa câtorva sfinţi, rugăciuni în cinstea sfinţilor şi toate devoţiunile de peste an. Această carte deşi avea o grosime impunatoare**,** 592 de pagini, se găsea aproape în toate familiile. Ea este folosită şi astăzi in anumete ocazii..

Datorită acestor eforturi, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, limba bulgară a început să fie folosită pe deplin atât în biserică cât şi în şcoală.

Tot în Vinga, dascălul Kosilkov împreună cu alţi câţiva învăţaţi au început să publice un ziar, „Vingánskata nárudna nuvála", care îi ţinea la curent pe localnici cu cele ce se întâmplau. În afara acestui ziar, în fiecare an apărea şi o carte calendar în care pe lângă zilele şi sărbătorile de peste an se puteau găsi diverse articole despre istoria lor, poezii, glume etc.

Toate aceste evenimente i-au „trezit" pe bulgarii pavlicheni şi i-au făcut să-şi preţuiască limba lor, aici biserica contribuind din plin. Episcopul Alexandru Bonac a hotărât ca religia să fie predată în limba bulgară pavlicheană din „Micul Catehism" si „Biblia şcolară", iar cu prilejul administrării sacramentului sfântului mir, a predicat în bulgăreşte, gest care la vremea respectivă a contat foarte mult. Acest gest a fost o încurajare şi un îndemn adresat bulgarilor pavlichieni pentru a vorbi şi a preţui ceea ce era al lor.

Perioada interbelică

La începutul sec. al XX-lea, după terminarea primului război mondial a apărut un nou regim care a impus ca limba de predare în şcoli să fie limba română. Acei dascăli care cu câţiva ani în urmă „au trezit" spiritul bulgar pavlichean au dispărut, doar biserica rămânând locul în care bulgarii puteau vorbi limba lor maternă.

Parohul Fránc Kristofčák, imediat după terminarea războiului a tradus o carte de rugăciuni în care se puteau găsi diverse rugăciuni, pilde şi îndemnuri pentru tineri. Apoi a tradus noua Biblie şcolară si Marele catehism, cărţi care erau folosite pentru predarea religiei dar nu în limba română ci în limba bulgară pavlicheană. Tot el a înlocuit cartea de rugăciuni „Hrană spirituală" care era destul de voluminoasă, cu una mai mică care cuprindea cele mai importante rugăciuni şi cântece.

După anul 1930 în comuna Dudeştii Vechi un grup de intelectuali condus de Karol Telbis, a început să lupte pentru ca bulgarii pavlicheni să-şi poată folosi limba maternă în şcoală, administraţie etc.

Acelaşi lucru s-a petrecut şi în Vinga. Aici Anton Lebanov, ajutat de câţiva tineri intelectuali**.** Ei au început să tipărească un ziar, „Banátsćija Balgarsći Glásnić", în care se puteau găsi diverse articole privind viaţa în localităţile bulgăreşti, dar şi literatură: poezii, poveşti, glume etc. Câţiva ani acest grup a tipărit şi o carte calendar care cuprindea: întâmplări din viaţa bulgarilor pavlicheni, poezii, sfaturi pentru agricultori etc.

În aceeaşi perioadă dascălul Jáku Ronkov a scris câteva cărţi în legătură cu istoria bulgarilor pavlicheni. În prima carte a scris despre istoria bulgarilor, iar în a doua istoria bulgarilor pavlicheni. Pe lângă aceste cărţi a scris şi numeroase scenete, dintre care cea mai cunoscută este „Sedenkata" (Şezătoarea). De asemenea a înfiinţat şi un cor bărbătesc pe care l-a condus o perioadă destul de lungă.

Se poate observa că în perioada interbelică spiritul bulgar pavlichean nu s-a stins. Ziarele, cărţile tipărite, diferitele programe culturale, rugăciunile, cântecele, biserica i-au sprijinit pe bulgarii pavlicheni şi i-au ajutat să-şi păstreze şi să vorbească limba maternă în ciuda regimului nationalist existent la vremea respectivă.

Perioada de după cel de-al doilea război mondial

După cel de-al doilea război mondial a avut loc o schimbare mai drastică decât cea de după primul război mondial. A apărut un nou regim, regimul comunist, care a naţionalizat totul şi aşa renumiţi gospodari agricultori din Dudeştii-vechi ca şi din celealte localitaţi au rămas fără pământuri.

Oamenii s-au găsit în imposibilitatea de a mai trăi şi au fost nevoiţi săşi caute de lucru în diferite locuri. Peste 90 de familii au fost duse cu forţa în Câmpia Bărăganului.

În primii ani ai comunismului s-a vehiculat ideea că toţi oamenii sunt egali indiferent de naţionalitate. Iată de ce în anul 1948 au fost aduşi din Bulgaria dascăli care au început să predea nu în bulgara pavlicheană, ci în bulgara literară.

Pentru bulgarii din Banat acest lucru nu a fost doar nou, ci şi neplăcut, deoarece aproape toate cuvintele trebuiau să le pronunţe altfel decât cum le ştiau ei. Pe lângă aceasta oamenii au realizat că dacă copiii lor nu cunosc şi o altă limbă atunci nu pot avea studii medii sau superioare deoarece la vremea respectivă ele nu se puteau face în limba maternă. Dacă aceşti copii nuşi continuau studiile trebuiau să muncească la colectiv unde se câştiga foarte puţin.

Astfel, în 1955 oamenii au acceptat ca în şcoala din Dudeştii Vechi să se predea în limba română. Cei care doreau puteau să înveţe şi limba bulgară literară. În limba lor maternă nu se studia nicio disciplină.

Nu mult după aceea comunismul a început să accentueze tot mai mult ideea de naţionalism, iar minorităţile au început să fie ignorate. Cărţile se scriau numai cu aprobarea partidului, iar de a tipări cărţi în limba bulgară pavlicheană nu se dadea aprobare.

Serbările organizate în cadrul căminului cultural se făceau numai dacă 80% din program era în limba română. Aceasta însemna că în limba bulgară se putea recita una sau două poezii si eventual se putea spune câte o glumă.

În tot acest timp nici biserica nu a putut face prea multe. Religia nu s-a mai predat în şcoli, ci la biserică, sâmbăta şi duminica. Pentru a putea participa la aceste ore de religie, copiii au fost nevoiţi să meargă pe ascuns. Chiar dacă practicarea religiei era liberă profesorii trebuiau să le interzică elevilor şi chiar să-i pedepsească dacă luau parte la aceste ore. Aşa că numai copiii hotărâţi să suporte batjocurile şi pedepsele profesorilor lor au frecventat aceste ore de religie.

Între anii 1941 şi 1942 au fost sfinţiţi doi preoţi bulgari pavlicheni: Karol Kalapiş şi Pater Alfons Velciov.

După anul 1963 au fost sfinţiţi şi alţi preoţi bulgari pavlicheni, astfel că în toate localităţile pavlichene au ajuns preoţi de etnie bulgară pavlicheană. Cam în aceeaşi perioadă s-a înfiinţat o parohie şi la Breştea.

În anul 1965 după sinodul episcopilor catolici, s-a hotărât ca toate practicile religioase să fie ţinute în limba maternă.

Înainte de căderea comunismului, liderii politici, pentru a arăta că şi în ţările comuniste practicarea religiei era liberă, au permis bisericii să tipărească cîte o cărte de rugăciuni. În anul 1988 parohia din Dudeştii Vechi a cerut aprobare pentru tipărirea a 5000 de cărţi de rugăciune în limba bulgară pavlicheană, însă statul nu a aprobat decât 1000. Aceasta este singură carte în limba bulagară pavlicheană care s-a tipărit în perioada comunistă.

Se poate spune că în această perioadă, tot ceea ce era mai de preţ pentru bulgarii pavlicheni s-a năruit. Mulţi dintre ei au plecat şi s-au stabilit în alte locuri. Frumoasele tradiţii, şezătoarea, fărşangul s-au pierdut. Aceşti ani ai regimului comunism nu au făcut altceva decât rău, din cauza lui etnia bulgară este pe cale de a dispărea.

Perioada de după căderea comunismului

După căderea comunismului, democraţia a dat libertate bisericii dar şi minorităţilor. Tipărirea cărţilor religioase a fost din nou permisă şi astfel bulgarii pavlicheni au beneficiat de aceasta posibilitate de a tipăro cărţi. În şcoală s-a reintrodus studiul religiei în limba maternă. Astfel s-au tipărit două cărţi: „Biblia şi catehismul pentru copii” şi „Mica Biblie”.

Între anii 1996-2006, parohul din Dudeştii Vechi, a scris 6 cărţi calendar şi „Bišnuvete i tejnata čarkva” („Dudeştenii şi biserica lor”), ultima apărută cu ocazia aniversării a 200 de ani de la ridicarea bisericii.

În aceeaşi perioadă a apărut şi Noul Testament în limba bulgară pavlicheană, traducere făcută de preotul Vásilčin Ioan, ajutat fiind de alţi doi preoţi bulgari, Augustinov Gjuka şi Velčov Pérku.

Trebuie amintit şi faptul că după anul 1989 a luat fiinţă organizaţia „Uniunea Bulgarilor din Banat” care editează ziarul „Náša Glás” („Glasul nostru”).

Clădirea bisericii din Dudeştii Vechi

Un lucru demn de remarcat pe care l-au făcut bulgarii pavlicheni este biserica din Dudeştii Vechi, care datorită frumuseţii ei este considerată un adevărat monument istoric. Istoricul Szentkláray, cel care a scris istoria tuturor parohiilor din dieceza de Timişoara afirmă următoarele: „Biserica din Dudeştii Vechi este atât de frumoasă încât este greu să-i găseşti pereche în dieceză“ (Szentkláray, p. 619)

În „Historia domus” se menţionează că în anul 1738 bulgarii pavlicheni şi-au ridicat o biserica din lemn. După câţiva ani s-au hotărât să-şi construiască o biserică mai mare din cărămizi. Astfel că în anul 1764 cu sprijinul „excelsae camerae” au început construcţia ei pe care au terminat-o în anul 1767 când paroh era preotul Kukurov, cel care a sfinţit-o în 20 decembrie.

Din cauza faptului că temelia bisericii nu era solidă în scurt timp zidurile au început să cedeze, ceea ce a dus la închiderea ei în anul 1790.

În anul 1793 preotul Kukurov a cerut din nou sprijinul „excelsae camerae” pentru ridicarea unei noi biserici, însă nu a primit decât 2000 de florinţi pentru repararea vechii biserici.

Dudeştenii ai refuzat această suma care era foarte mică şi s-au hotărât să-şi construiască ei singuri, pe cheltuiala lor, o biserică, dar nu una oarecare ci una în stil baroc, asemănătoare cu biserica din Radna.

În anul 1801 pe 20 aprilie, consiliul bisericesc împreună cu preotul Hagymási, ajuns paroh după moartea preotului Kukurov, au semnat contractul pentru construcţia noii biserici cu Joza Schvörtz, un renumit inginer constructor din Szeged.

Pe data de 4 mai a început demolarea vechii biserici, iar în două săptămâni dudeştenii au reuşit să sape fundaţia pe care au făcut-o foarte adâncă, în ea intrând toate cărămizile din vechea biserică precum şi pietrele din turnul pe care l-au găsit bulgarii pavlicheni în momentul în care au venit în Dudeştii Vechi. Construcţia bisericii s-a terminat în 1803, iar în 1804 s-a lucrat la interiorul ei. Altarul principal a fost făcut de meşteri din Budapesta iar altarele laterale şi statuile au fost făcute la comandă în Tirol

Pe data 11 noiembrie 1804 a fost sfinţită noua biserică de episcopul Ladislaus Köszegi. La această sărbătoare au luat parte 16 preoţi dar şi credincioşi din localităţile vecine „Historia domus” menţionează că pentru masa pregătită în cinstea oaspeţilor s-au cheltuit 6000 de florinţi.

Noua Biserică

Noua biserică finalizată în 1804 şi care există şi astăzi are o lungime de 45 de metri şi o lăţime de 15 metri, iar pereţii au grosimea de 1 m. Sanctuarul are o lungime de 15 m şi o lăţime de 10 m. În fiecare parte a bisericii există câte 4 stâlpi care susţin cele 3 cupole iar în sanctuariu există alţi 4 stâlpi care susţin cupola de deasupra altarului principal.

Biserica sărbătoreşte hramul pe 15 august (Adormirea Maicii Domnului). De aceea deasupra altarului principal se găseşte un tablou pictat în ulei şi adus din Viena reprezentând-o pe Sfânta Fecioară. Nu se cunoaşte autorul lui. Altarul principal, ornamentele din lemn de deasupra lui precum şi cele două statui laterale suflate în aur sunt făcute la Budapesta.

Altarele laterale şi statuile de deasupra lor au fost comandate din Austria din regiunea Tirol. Ele au fost făcute de Ferdinannd Stuflesser din Oisei, iar statuile care se găsesc pe pereţii bisericii au fost făcute de Jozu Runggaldier. Băncile au fost aduse din Kikinda după sfinţirea bisericii iar orga care se păstrează şi astăzi a fost cumpărată din Germania în 1812. Ea are 20 de registre şi 980 de fluiere.

În ceea ce priveşte picturile din biserică trebuie amintit că la început interiorul a fost dat numai cu var. Doar pe cupola din sanctuariu au fost pictate două tablouri reprezentându-i pe sfinţii Petru şi Pavel. Mai târziu în anul 1883, a fost pictată toată biserica de către renumitul pictor de biserici Gyöngyösi Rezsö.

De atunci biserica a mai fost văruită de câteva ori dar picturile s-au păstrat. Ultima renovare a interiorului bisericii a avut loc în anul 1992.

Preoţii din biserica din Dudeştii Vechi

Primul preot al bulgarilor pavlicheni a fost Blasius Christofor Mili născut în Croaţia în localitatea Ragusa.

În anul 1727 a fost parohul bulgarilor pavlicheni din Iuric, iar în anul 1738 a venit cu ei Banat, unde i-a slujit încă 10 ani, fiind şi dascăl timp de 7 ani. În anul 1748 a fost chemat la Timişoara de către episcopul Stanislavič pentre a-l ajuta în treburile sale. Cât timp a fost paroh în Dudeştii Vechi a ridicat o biserică din lemn, iar în 1745 a înfiinţat şcoala. Din însemnările lui din 1742 se ştiu numele acelor familii care au ajuns în Dudeştii Vechi.

Până în 1764 preotul Pal Juraş i-a slujit pe bulgarii pavlicheni. În acel an a fost trimis paroh în Viena, iar în locul lui a venit preotul Elsch, care a stat în Dudeşti Vechi doar 3 ani.

În anul 1767 a ajuns în Banat preotul bulgar pavlichean Nikola Kukurov, care timp de 33 de ani a fost paroh în Dudeştii Vechi. În perioada cât a fost paroh s-a construit prima biserică din cărămizi, care a fost sfinţită chiar de el în 1767 pe 20 decembrie.

După moartea lui paroh avea sa fie pentru doi ani călugărul piarist Hagymási Emeric.

În anul 1802 a ajuns paroh Paul Radovici, care era de naţionalitate croată. În timpul său s-a sfinţit noua biserică. A murit în anul 1822 iar mormântul lui se găseşte în cimitirul de pe drumul Valcaniului.

După moartea lui a fost numit paroh capelanul său, Aloisius Milaşevici, care i-a slujit pe credincioşii bulgari până în anul 1865.

Între anii 1865-1872 bulgarii l-au avut ca paroh pe preotul polonez Stvrtetcky. După el, pentru o perioadă scurtă a fost numit paroh Nicolae Ströbl. In anul 1882 a fost numit paroh Gjura Jonaş care l-a avut ca şi capelan pe Francisc Delin, un bulgar pavlichean născut în Vinga. După Jonaş a rămas paroh preotul Delin, care a murit în anul 1903.

Din anul 1903 şi până în 1940 preotul Kristofcsák Franc a fost paroh iar după moartea lui i-a luat locul preotul Mihai Kurth, care s-a născut şi a crescut în Dudeştii Vechi. Acesta în anul 1944 a fost împuşcat fără nici un motiv pe drumul Sânicolaului de către soldati rusesti.

Din anul 1945 preotul Nikola Pflanzer, născut în Denta i-a slujit pe credincioşii din Dudeştii Vechi până în anul 1951 când a fost dus cu forţa în Bărăgan. După ce a fost eliberat a ajuns paroh în Vinga, iar de aici a plecat în Germania unde a şi murit.

Cât timp părintele Pflanzer a fost în Bărăgan, dudeştenii nu au avut preot. Au fost slujiţi de preoţii din Sânnicolaul Mare dar mai ales de părintele Kalapiş Karol, care în această perioadă a fost paroh la Beba Veche.

În anul 1952 a fost trimis în Dudeştii Vechi ca paroh preotul Ştefan Kubinger, dar din cauza vârstei înaintate nu a stat decât până în 1954, an în care preotul Kalapiš Karol i-a luat locul. Acesta a fost paroh până în anul 1984, când după 30 de ani de muncă şi din cauza unei boli s-a pensionat.

În locul lui a fost numit paroh Joannes Vasilcin, care îi slujeşte pe credincioşii dudeşteni şi astăzi.

Pe lângă preoţii amintiţi mai sus şi dascăli organiştii au avut un rol important în activitatea bisericii.

Iată care au fost organiştii din parohia din Dudeştii Vechi: Toma Verbay (1774-1780), Paulus Böhm (1780-1787), Iosif Krajnerovics (1787-1794), Iosif Lang (1794-1805), Iosif Böhm (1805-1812), Rocuş Velciov (1812-1835), Deciov Bačan (1844-1868). Din anul 1868 şi până în anul 1965 organişti au fost 3 membri ai familiei Topčov: Topčov Ioan, Topčov Ladislau (fiul lui) şi Topčov Ladislau jun., care a intrat în pensie în anul 1965. De atunci şi până astăzi organist este Velciov Petru.

Bibliografie:

1.Historia domus – Partohia Rom.Cat.Dudeştii-Vechi.
2.Acta Bulgarieae Ecclesiastica – Eusebius Fermendzin
3.Milev – Katoliškata propaganda v Balgaria prez XVII vek.
4.Ljubomir Miletici - Izsledvanija za banatskite Balgari
5.Petar Solinat – Relationes
6.Petar Bogdan Bakšev – Relationes
7.Matricola baptizatorum
8.Blagovest Neagulov – Banatskite Balgari.

Mulţumiri pentru ajutorul dat de către prof. Camelia Kukov şi prof. Sebastian Kukov

Obiceiuri şi tradiţii la bulgarii din Banat

Prof. Maria Parvan
Prof. Maria Boboiciov

Moto:

"Lucrul cel mai minunat pe care îl putem întâlni este misterul. La baza artei şi ştiinţei adevărate se află emoţia primară. Cel care nu ştie acest lucru şi nu poate fi curios sau nu mai poate simţi uimire este ca şi mort, asemenea unei lumânări stinse"

Albert Einstein

Obiceiurile, tradiţiile lor sunt legate de sărbătorile religioase, de calendarul agricol, de momentele importante din viaţa omului cum sunt : naşterea, botezul, nunta, moartea.

Ele reprezintă unul din lucrurile preţioase şi frumoase din existenţa bulgarilor din Banat.

Aşa cum am arătat unele din ele s-au modificat, simplificat datorită vremurilor de astăzi când mulţi au plecat din satele bulgăreşti, lumea este ocupată cu serviciul şi nu mai are timpul de atunci, când marea majoritate se ocupa cu agricultura. Datorită acestor lucruri farmecul de altă dată al unora din aceste obiceiuri şi tradiţii a pălit (şezători, tăierea porcului, ospeţia).

Crăciunul

Una din sărbătorile cele mai mari şi mai frumoase, aşteptată cu bucurie este sărbătoarea Crăciunului de care sunt legate multe obiceiuri. Lumea se pregăteşte din timp pentru această sărbătoare plină de încântare şi înălţare sufletească. Ea e precedată de o novenă – nouă zile de rugăciune (15-23 decembrie, vecinii de pe o stradă se adunau şi cântau şi se rugau împreună).

Sărbătoarea începea în 24 decembrie când băieţii colindau vecinii, rudele, prietenii. Ei merg de unul singur sau în grupe de câte cinci (dintre care doi erau îmbrăcaţi în alb ca îngerii şi aveau aripi, doi erau ciobani îmbrăcaţi în cojoace şi unul era ajutorul de cioban). Ei ţineau în mână o căsuţă numită Betlem, cu cruce şi stea şi înăuntru ieslea în care s-a născut Hristos.

Ei primesc în dar mere, nuci, bani pentru cântecele interpretate în faţa gazdelor şi pentru urările făcute.

În seara de Ajun era obiceiul ca la cină să se pună pe masă nouă feluri de mâncare de post: mere, prune uscate, nuci, miere, căţei de usturoi, sare, cozonac şi ciorbă de fasole etc.

Din toate acestea mâncăruri trebuie să guşti şi mai ales trebuie să guşti nuci şi usturoi cu miere. Cel care găsea în bucata lui de cozonac un bănuţ mergea la biserică. Sub masă se puneau într-un coş mic paie, porumb, grâu, nuci, mere. Paiele ne amintesc că Isus s-a născut într-un grajd sărăcăcios, iar hrana era doar pentru Isus.

La miezul nopţii toată lumea se grăbea să meargă la biserică, să întâmpine Naşterea Domnului, slăvindu-l cu cântece şi rugăciuni.

Anul Nou

De Anul Nou_era şi este obiceiul ca_băieţii să meargă cu sorcova pe la casele oamenilor şi să-i sorcovească cu o nuia, cântând în acelaşi timp un cântec prin care li se ura oamenilor sănătate şi belşug în gospodărie în noul an. Ei erau răsplătiţi cu bani, bomboane, plăcinte.

Sfinţirea caselor

Acest obicei era şi mai este înfăptuit încă de către femei, de obicei cele în vârstă. Ele mergeau în ziua de 5 ianuarie, cu o zi înainte de Bobotează, după masă la biserică, unde preotul sfinţea apa pentru Bobotează.

Din fiecare casă mergea câte o femeie care lua din această apă sfinţită pentru acasă şi îşi aprindea o lumânare de la focul sfinţit în biserică.

Acasă, însoţite de un copil mergeau cu lumânarea aprinsă şi stropeau cu apă sfinţită toate încăperile, grajdul, curtea spunând în acelaşi timp Tatăl nostru.

După ce termina de sfinţit, bunica pârlea puţin părul copiilor.

După Bobotează preotul însoţit de copii mergea prin sat să sfinţească casele şi oamenii îl aşteptau cu bucurie.

În lunile de iarnă, când muncile câmpului se terminau de mult, oamenii obişnuiau să se adune şi să se veselească împreună.

Ospeţia

După trecerea Bobotezei şi până la lăsatul secului (Fărşang) când se intra în post era obiceiul ca părinţii să-şi invite fetele măritate, fraţii, surorile în ospeţie pentru câteva zile.

Ospeţia începea de luni şi ţinea până joi seara. Gazdele găteau mâncare bună în fiecare zi, seara se sta de vorbă până târziu (bărbaţii veneau numai seara şi mergeau acasă să doarmă), jucau cărţi, se cânta şi se dansa. Peste zi femeile mai lucrau câte ceva, în special lucru de mână.

Aceste zile de ospeţie,de petrecere erau zile frumoase şi de neuitat, pentru că toţi se simţeau bine, veseli, se bucurau că toate rudele apropiate petreceau împreună câteva zile.

În zilele noastre acest obicei atât de frumos nu mai este ca altădată. Dacă părinţii îşi invită fetele, ginerii şi nepoţii aceasta se întâmplă pentru o zi, o seară pentru că toată lumea e ocupată şi trebuie să meargă la lucru a doua zi.

Fărşangul (lăsata secului)

Fărşangul era una din sărbătorile aşteptată cu multă nerăbdare, care marca intrarea în postul Paştelui.

Ea ţinea două zile şi toată lumea, tineri şi bătrâni, se veselea.

În prima zi, cea de luni, se pregăteau căruţele, hamurile se lustruiau şi se împodobeau cu panglici din hârtie creponată.

Flăcăii mergeau pe la şezători călare, iar cei care erau logodiţi mergeau cu căruţele prin sat pe la şezători unde se aduna tot tineretul,dar şi mame şi bunici care stăteau pe scaune şi priveau cum se distrau tinerii. Era obiceiul ca tinerii căsătoriţi să se mascheze: bărbaţii se îmbrăcau în haine femeieşti, iar femeile în haine bărbăteşti şi îmbarcaţi în căruţe să meargă pe la toate şezătorile. Într-una din căruţe era neapărat şi un muzicant.

Băieţii care erau logodiţi trebuiau mai întâi să meargă după logodnică, care atunci când soseau la casa ei le împodobea căciula, caii îi împodobea cu panglici şi butelcuţa cu vin o împodobeau cu panglici.

Bărbaţii mai în vârstă se adunau pe la colţuri unde încălzeau ţuică şi frigeau cârnaţi.

În cele două zile toată lumea se veselea, şezătorile erau pline de oameni, pe străzi treceau cei cu căruţele care şi opreau şi dansau.

În ziua a doua de Fărşang fetele şi băieţii se adunau iar pe la şezători şi se veseleau. Era obiceiul ca flăcăii să meargă pe la toate şezătorile. În acest timp cei logodiţi şi tinerii căsătoriţi se plimbau cu căruţele prin sat şi intrau în curţile rudelor. Acolo erau aşteptaţi şi cinstiţi cu mâncare şi băutură.

Veselia ţinea până la miezul nopţii, când clopotul vestea intrarea în post.

Acesta era Fărşangul de altădată, iar cel din zilele noastre nu mai are farmecul şi strălucirea de altădată.

Lazariţa

Este un obicei legat de sosirea primăverii care avea loc în sâmbăta dinaintea Floriilor.

În această zi fetele mai mici, până la vârsta de 12 ani, mergeau pe la rude şi vecini să cânte cântece cu conţinut laic şi religios. În ele se amintea de Lazăr cel înviat din morţi, de Maria „Magdalena", în altele se amintea de un băieţel (simbol al vieţii noi).

Fetele aveau în mână un coşuleţ în care-şi puneau ouăle, batistuţele, bomboanele şi banii pe care îi primeau.

Sărbătorile Paştelui

Sunt cele mai mari şi importante sărbători ale Bisericii şi de ele sunt legate anumite tradiţii şi obiceiuri.

În Vinerea mare lumea se ducea la cimitir şi la biserică după masa ca să sărute crucea. În această zi nu se lucra şi se ţinea post sever. Se mâncau floricele de porumb, compot şi pâine. Flăcăii se adunau după masă şi jucau diferite jocuri, fetele şi copiii îi priveau, bărbaţii se adunau pe la porţi şi beau ţuică, stăteau de vorbă.

Sâmbăta dimineaţa se sfinţea la biserică focul, iar băieţii duceau acasă tăciuni cu care să aprindă focul cu care urma să se fiarbă mâncărurile de Paşti: şunca afumată (numită concă), cârnaţi, să vopsească ouăle, să coacă cozonac.

Seara lumea mergea la slujba de înviere când se ocolea biserica (chiar strada) şi toată lumea cânta împreună cu preotul, cantorul şi corul bărbătesc, în timp ce clopotele bat întruna, iar la ferestrele oamenilor erau lumânări aprinse.

Mâncarea pentru Duminica se sfinţea dimineaţa devreme, când femeile mergeau la biserică (în afara ei) cu conca pusă într-un coşuleţ şi preotul trecea şi o sfinţea. După liturghia din prima zi de Paşti tinerii proaspăt logodiţi se adunau împreună cu rudele în cerc în faţa bisericii. Astfel lumea

afla cine s-a mai logodit şi mai ales se adunau să vadă cine se adună pentru prima dată în cerc.

Tinerii flăcăi şi fete se adunau a doua zi după masă la marginea satului, pentru că în toată perioada postului nu se ţineau şezători. Acum aceste obiceiuri au dispărut (întâlnirea în cerc în faţa bisericii, întâlnirile de la marginea satului).

Şezătorile

Şezătorile erau unul dintre obiceiurile specifice bulgarilor din Dudeştii Vechi, aşteptate şi frecventate în vremurile de altădată (pe vremea bunicilor şi părinţilor noştri) de tinerii satului.

Ele erau loc de întâlnire şi de distracţie, prilej de veselie şi dans, prilej de vorbă şi de lucru.

Toamna, când principalele lucrări ale câmpului erau pe terminate, după 15 octombrie, începeau şezătorile şi ele se ţineau în zilele de marţi, vineri şi duminică.

Ele se desfăşurau în casa unui om cu care flăcăii se înţelegeau şi se tocmeau să-i plătească pentru camera închiriată (plata se făcea în natură: grâne, porumb). După acest lucru flăcăii tocmeau şi un muzicant.

În sat erau mai multe şezători (vreo opt) deoarece satul era mare şi fiecare fată şi băiat mergeau la cea mai apropiată de casă. Îmbrăcate frumos în portul bulgăresc de la noi, unic prin bogăţie, colorit şi strălucire, fetele erau frumoase ca nişte flori.

În cameră erau bănci lungi şi două, trei lămpi, iar într-un colţ era muzicantul. Băieţii care veneau prima dată, stăteau în picioare, iar cei logodiţi lângă logodnice.

Ei se veseleau, glumeau, cântau şi dansau. Băieţii însă nu rămâneau aici tot timpul, ci mergeau pe la toate celelalte şezători pentru a cunoaşte şi fetele din celelalte zone ale satului. Şezătorile erau locul şi modul în care se distrau tinerii, erau locul în care aveau prilejul să se cunoască, să se îndrăgostească. Şezătorile ţineau toată iarna până la sărbătoarea Fărşangului.

Astăzi aceste şezători au dispărut, locul lor fiind luat de discoteci.

Tăierea porcului

Tăierea porcului era şi este unul din obiceiurile specifice bulgarilor din Dudeştii Vechi (Star Bešenov), un alt prilej de a se aduna rudele, de a petrece împreună şi de a se ajuta unii pe alţii.

Tăierea porcului era un moment mult dorit şi aşteptat de familie, prilej de bucurie şi mulţumire pentru că asigura hrana familiei pentru tot anul. Acest moment se desfăşura iarna când vremea se făcea destul de rece, înaintea sărbătorii Crăciunului şi era pregătit cu multă minuţiozitate.

Cu o seară înainte de tăiere se mergea pe la rudele apropiate pentru a fi invitate în numele întregii familii.

În ziua dinaintea tăierii porcului sunt pregătite toate cele necesare: vase, cazane, cuţite, se curăţă ceapă şi usturoi, se taie curcan, cocoş sau găină pentru supa din ziua tăierii.

Porcul se taie şi se pârleşte. În timp ce bărbaţii desfac porcul, îl tranşează, iar după masa de prânz fac mezelurile specifice bucătăriei noastre: caltaboşi, sângerete, cârnaţi, slănina şi şuncile se pun la saramură pentru a fi apoi afumate, topesc untura, femeile pregătesc mâncarea tradiţională cu acest prilej: ficat prăjit dimineaţa, tocăniţă la prânz, iar seara se fierbe curcanul, se prăjesc cârnaţii, se coc chifle frământate cu unturiţă umplute cu magiun şi nuci. Înainte de cină se fierbe ţuică cu zahăr ars şi toată lumea bea un păhărel, două, musafirii urând gazdelor să mănânce sănătoşi cele ce s-au pregătit.

După cină lumea stă de vorbă, glumeşte, cântă, râde, se veseleşte într-un cuvânt. La plecare fiecare primeştea un pacheţel pentru acasă.

Logodna şi nunta

Logodna şi nunta erau momente importante în viaţa tânărului băiat sau a tinerei fete şi sunt însoţite de o serie de obiceiuri şi tradiţii frumoase.

De obicei tinerii se cunoşteau şi se plăceau la şezători, dar părinţii erau cei care trebuiau să-şi dea acordul şi de părerea lor se ţinea cont.

Băiatul după ce se sfătuia cu părinţii şi primea acordul lor, trimitea peţitori la casa fetei (căreia îi ceruse în prealabil acordul) şi avea loc apoi o întâlnire între cele două familii, întâlnire care se ţinea la una din rudele fetei (întâlnirea se numeşte **sloga**), cu care prilej se discuta ce zestre primeşte fata, ce avere are băiatul, când va fi nunta. După această întâlnire băiatul mergea pentru prima dată acasă la fată (unde erau adunate rudele) să-i ducă daruri (nagradniţ, hanče – părţi din costum şi un ban de aur) şi să le ceară să-l primească de ginere. Familia fetei îl invita la cină şi acolo se discuta cu el despre agricultură, animale etc.

Pentru ca rudele băiatului să o cunoască pe fată, mama băiatului îşi anunţa rudele şi duminică în faţa bisericii se adunau în cerc şi fiecare îi dădea fetei câte un cadou.

După acest eveniment (izgoda) băiatul avea dreptul să meargă acasă la logodnică şi s-o conducă la şezătoare şi s-o ducă acasă.

După aceste evenimente urma logodna adevărată care se desfăşura aproape ca o nuntă. Mama băiatului îşi invită rudele şi mama fetei la fel. Băiatul trebuia de data aceasta să ducă fetei cadou **pantlika** (element important din portul popular).

Logodna se desfăşura mai întâi la casa fetei unde se mergea cu căruţele. Acolo se dansa, iar la cină se mânca supă de pasăre, pilaf, carne friptă, se bea vin.

Se dansa toată noaptea, iar dimineaţa se bea ţuică fiartă. Rudele băiatului şi băiatul se duceau la casa băiatului luând cu ei şi câţiva tineri (rude ale fetei). Acolo distracţia continua toată ziua până seara.

După logodnă se ştia că cei doi se vor căsători.

Nunta se ţinea de obicei când nu existau atâtea treburi pe câmp (vara după seceriş, primăvara după Paşti, iarna după Crăciun)

Invitaţiile pentru nuntă se făceau cu o săptămână înainte de nuntă de către tinere perechi, rude cu mirii. Ei mergeau pe la rudele celor doi miri având cu ei o sticlă cu vin din care turnau câte un pahar acolo unde se duceau să invite cu următoarele cuvinte: „Multă sănătate din partea întregii case a mirelui (sau miresei) şi vă invităm să veniţi duminică la nuntă! ”. Cei invitaţi gustau din paharul cu vin şi închinau astfel: „Să dea Dumnezeu să vină în pace ziua nunţii şi tinerii să fie norocoşi! ”

În săptămâna care preceda nunta se făceau pregătirile necesare, la care la care luau parte rudele şi vecinii, se tăiau păsări, se tăia câte un berbecuţ,

se făceau tăiţei, se scotea mobila din camere şi se aranjau mesele. Se aducea vin, ţuică, pâine.

Nunta începea în ziua de miercuri (asta cu mult timp în urmă) şi era condusă de un staroste, care era o rudă apropiată şi care aducea şi muzicanţii.

Fiecare invitat era întâmpinat la casa mirelui cu muzică şi apoi poftit în casă. După masa de prânz toată lumea se urca în căruţe, mai întâi starostele, muzica, invitaţii şi în ultima mirele şi se duceau la casa miresei. Acolo toţi le ieşeau în întâmpinare. Starostele spunea scopul venirii şi toţi intrau apoi în casă, dansau şi apoi plecau spre biserică unde tinerii erau cununaţi. Înainte însă fata îngenunchea în faţa părinţilor, părinţii o binecuvântau şi îi doreau noroc şi o îndemnau să-i asculte pe noii părinţi.

Cununia în biserică era momentul cel mai emoţionant şi solemn. La intrarea în biserică mireasa se încălţa cu pantofi noi şi împreună cu mirele mergeau în faţa altarului unde erau cununaţi de preot.

După cununie se duceau cu toţii la casa fetei unde se desfăşura prima parte a nunţii. Acolo erau aşteptaţi la poartă de către femei care aruncau asupra lor boabe de grâu, ovăz.

În camera mare erau poftiţi vârstnicii, iar în altele tinerii. Muzicanţii stăteau în camera mare lângă uşă. Părinţii băiatului şi alte rude mai vârstnice nu veneau după cununie la casa fetei, ci mergeau acasă. Abia spre seară se mergea cu căruţa după ei şi mireasa pregătea haine noi cu care îmbrăca mama mirelui şi mătuşile lui. Când soseau „bătrânii“ toţi de la casa miresei îi aşteptau şi îi invitau în camera mare. La miezul nopţii se aduceau mâncărurile tradiţionale, supă de pasăre,pilaf, friptură de pasăre. Muzica cânta cântece anume pentru supă şi friptură.

Tortul se aducea la urmă şi se împărţea în bucăţi mici pentru ca fiecare să guste.

Pe atunci era obicei numai soţia starostelui şi încă o rudă să aducă câte un tort.

Pe la ora patru dimineaţa mireasa primea cadouri de la rude, în timp ce muzica interpreta un cântec special pentru acest moment.

Cu aceasta nunta se termina la mireasă şi nuntaşii mergeau la casa băiatului unde se continua. Înainte însă fata îşi lua rămas bun de la părinţi şi rude.

Când soseau acolo, rudele iarăşi aruncau cu boabe de grâu.

În camera din mijloc mirii erau aşteptaţi de părinţii băiatului şi mirii trebuia să coboare din căruţă pe un scaun lung.

Soacra îi punea un şorţ în faţă miresei şi ea împărţea atunci „pojasčeta" (cordoane împletite din fir de lână colorată). Apoi se dădea tinerei căsătorite o sticlă cu rachiu, o conduceau în camera mare unde socrii mari o aşteptau şi le urau tinerilor sănătate şi noroc. Apoi se dansa şi lumea se veselea

Apoi urma un moment iarăşi important. Din partea mirelui se duceau cu căruţa la casa miresei unde rudele fetei mai stăteau şi erau invitate să meargă la casa mirelui. Cei în vârstă refuzau şi mergeau numai rudele mai apropiate şi mai tinere ale miresei, în general 6-7 perechi. Când soseau la casa mirelui erau întâmpinaţi, iar ei coborau din căruţă spuneau că au venit să vadă dacă tânăra mireasă a ajuns cu bine la casa mirelui. Aceste perechi erau invitate înăuntru şi erau poftiţi să joace. La prânz se aduceau felurile de mâncare ca la băiat şi după ce se mânca, naşul aprindea lumânările şi începea şi aici darul. La sfârşit tinerii căsătoriţi făceau daruri celor care i-au ajutat în timpul nunţii. Aceştia trebuiau să stea pe un scaun şi scaunul era ridicat de bărbaţi spre tavan.

După dar, mireasa era îmbrăcată în haine de tânără căsătorită (de noră în casă) şi se jucau câteva jocuri.

Apoi rudele miresei plecau spre casă şi erau petrecute până la poartă, apoi plecau rudele mai îndepărtate ale băiatului şi rămâneau cele apropiate. Naşul lua atunci un pahar cu vin, iar la uşă se punea o lumânare aprinsă şi spunea că „acum l-am cununat pe băiat (îi spunea numele) şi suntem de acum încolo naşi" şi spărgea paharul şi arunca lumânarea spunând iar„Dulceaţa vieţii de până acum s-a spart". Cu aceste cuvinte se încheia nunta.

În zilele noastre ritualul nunţilor s-a simplificat, nunta nu ţine 3 zile şi nu e în timpul săptămânii. După cununia la biserică şi primărie sâmbăta după masă, toţi nuntaşii merg la Căminul Cultural şi petrec până în zori.

Colaboratori elevi:

- *Ganciov Petru*
- *Velciov Paula*
- *Boboiciov Maria*
- *Velcsov Petronela*
- *Telbis Edith*

Bibliografie:

1.Preot decan Vasilcin Ioan – Katulučansći kalindár pentru anul 1997, 1998, şi 2000

2.Blagovest Neagulov – Bulgarii din Banat, Sofia , 1999

3.Album - 200 gudini u Banat 1738-1938 Života i običaja na banatsći-te balgare, Timişoara, 1938

Scurt istoric
al învăţământului din Dudeştii Vechi

Prof. Ioan Sârbu

Moto:
„Omnium rerum principia parva sunt“
Începuturile tuturor lucrurilor sunt mici
Cicero

Realizarea unei istorii, chiar scurte, a învăţământului din localitate ridică în faţa autorului o serie întreagă de probleme şi nenumărate capcane. Totodată aceasta este un mare act de curaj şi implică unele riscuri având în vedere faptul că până în prezent lucrul acesta n-a mai fost realizat, sau poate autorul n-are cunoştinţă despre aşa ceva.

Prima problemă pe care şi-a pus-o autorul era în acelaşi timp prima dilemă. Să facă o istorie romanţată a celor peste 260 de ani de învăţământ neîntrerupt în localitatea noastră, sau să se mărginească la o înşiruire de date pe care memoria locuitorilor sau arhivele, de multe ori fragmentare, le oferă.

După multe frământări al căror rezultat doar cititorul este în măsură să-l aprecieze sau să-l conteste s-a ajuns la forma pe care acesta o are în faţă.

Clădirea liceului, construită în anul 1913.

De la bun început autorul îşi cere scuze cititorilor pentru faptul că nefiind de formaţie filologică, nu a redat cu suficient talent momente de referinţă din viaţa şcolii.

Cunoscându-şi limitele menţionate anterior, autorul s-a străduit să redea o cronologie cât mai exactă a activităţii şcolare de o mare complexitate, dar şi aceasta limitată de o arhivă insuficient de completă, sau de ce nu, insuficient cercetată.

Oricum, putem trăi cu convingerea că într-un viitor nu prea îndepărtat, alţi oameni inimoşi şi cu dragoste faţă de locurile în care s-au născut sau

trăiesc, vor utiliza monografia de faţă pentru a face alta mai bună, mai exactă, mai completă. Asta pentru că avem şansa să trăim într-una din cele mai mari localităţi ale judeţului şi, de ce nu, dintre cele mai importante.

Clădirea din 1814 în timpul reparaţiilor

Din start trebuie spus că o problemă de o relativă dificultate a constituit-o întocmirea listei cu cadrele didactice care şi-au desfăşurat activitatea în şcoală până pe la anul 1950. Inexistenţa maşinilor de scris şi întocmirea documentelor şcolare prin scrierea cu mâna a dus cu siguranţă la descifrarea incorectă a scrisului şi „botezarea“ unora. De asemenea insuficienta acurateţe a celor care au întocmit documentele şcolare în privinţa ortografierii numelor au putut duce la posibila apariţie a unor persoane în mai multe rânduri, lucru valabil şi pentru schimbarea numelui după căsătorie. Acolo unde am avut garanţia că este vorba de una şi aceiaşi persoană, în cazul profesoarelor, ne-am permis să le trecem doar cu numele purtat după căsătorie cu toate că aceasta s-a produs după data primei menţionări a persoanei în documentele şcolare.

În situaţia în care ortografierea numelor de botez am întâlnit-o în limba latină, ne-am permis să transcriem acestea în limba română.

Pentru toate acestea, precum şi pentru posibila scăpare din varii motive a unor cadre didactice, care oricum se bucură de stima şi respectul nostru, al tuturor, ne cerem scuze.

Începuturile activităţii şcolare în localitatea care în prezent poartă numele de Dudeştii Vechi nu poate fi despărţită de data de 7 martie 1738, dată la care preotul Blazo Kristo Milli care i-a însoţit pe bulgari în lungile peregrinări din ţinuturile natale până aici a sfinţit locul pe care cei mai mulţi n-aveau să-l mai părăsească niciodată, nici ei nici urmaşii lor.

Având printre ei oameni cu ştiinţă de carte, conştienţi de faptul dintre

…….. şi aceeaşi clădire după reparaţiile recente.

ei trebuie să se ridice cei care să ducă la propăşirea neamului, grija pentru instrucţia şi educaţia copiilor a fost o preocupare de bază, mai ales datorită faptului că pe măsură ce timpul trecea se năşteau tot mai mulţi copii. Dacă în primii ani după stabilirea lor aici se năşteau în medie câte 60 de copii anual, după vreo 20 de ani media aceasta a ajuns să depăşească cifra de 100.

Primul care s-a ocupat într-o mare măsură de educaţia tinerelor vlăstare a fost însuşi preotul paroh Blazo Kristo Milli, dar acest lucru a fost insuficient.

Pornind de la afinitatea de limbă şi de religie, în anul 1745 a fost adus din Croaţia primul învăţător. Acesta a fost Jurcovici . Tot atunci a fost construit şi primul locaş pentru şcoală. Pe bună dreptate anul 1745 poate fi considerat anul înfiinţării învăţământului instituţionalizat în localitate.

Dintre localităţile din jur doar Cenadul este menţionat ca localitate cu şcoală înaintea noastră.

Începând cu anul 1750 remarcăm prezenţa primului învăţător bulgar, aceea a lui Gjura Subotin din Vinga, probabil o rudă apropiată a lui Franc Subotin, franciscan bulgar din Vinga care din 1748 era capelan al bisericii alături de preotul Marku Milosenich, după avansarea de către episcopul Stanislavici a lui Blažu Kristo Milli la rangul de canonic şi mutarea acestuia la Timişoara.

Anul 1763 marchează venirea ca învăţător a lui Karlik Kajus din Raguza, care de fapt s-a născut în Bulgaria şi şi-a făcut studiile la Roma. Venirea lui a fost definitivă el rămânând aici până la moarte.

În anul 1774 pe vremea primarului Ivan Minjov satul primeşte ştampila cu numele Beschinova şi pentru a-şi dovedi loialitatea faţă de autorităţile imperiale se deschide pentru prima dată şcoala maghiară. Documentele vremii îl menţionează ca învăţător la această şcoală, în anul 1783, pe Franc Toth.

Clădirea şcolii în 1937

Stabilitatea populaţiei pe teritoriul localităţii este remarcabilă, fapt confirmat şi de naşterea a 1324 copii între anii 1770-1780 şi a 1757 de copii între anii 1780-1790. Din păcate nu avem statistici despre numărul de copii care au frecventat cursurile şcolare în perioadele respective de explozie demografică, dar cu siguranţă aceştia nu au fost puţini.

Creşterea numărului de copii a creat în mod inevitabil necesitatea lărgirii spaţiului de învăţământ, astfel că după finalizarea şi sfinţirea bisericii care şi astăzi constituie mândria arhitehtonică, şi nu numai, a localităţii în anul 1814 se definitivează şi construcţia şcolii care cuprindea pe lângă spaţii destinate învăţământului, şi spaţii de locuit pentru personalul didactic.

O mare parte a acestei clădiri există şi astăzi şi găzduieşte, mai ales după ultima refacere începută în 2003, clasele primare şi gimnaziale ale şcolii noastre.

Informaţiile pe care le deţinem despre personalul didactic care şi-a desfăşurat activitatea în şcoală în secolul al XIX-lea sunt sărace şi fragmentare, arhiva şcolii existând doar din anul 1891, dar tradiţia orală spune că în localitate activitatea şcolară nu a fost întreruptă niciodată.

Menţionăm totuşi faptul că în anul 1863 vine ca învăţător în şcoală Deciov Nandor, iar în anul 1864 vine învăţătorul Ivan Topciov, iar ca învăţător suplinitor remarcăm prezenţa lui Peiov M. În anul 1871 este remarcată prezenţa în şcoală a învăţătorului Marcu Janculov , iar în anul 1873 a învăţătorilor Luku Velciov şi Nikola Parvan.

Clădirea construită în 1970

În anul 1876 funcţionează ca învăţător Kogju Decov, iar în anul 1878 Ivan Jonkov. După o pauză de informaţii în anul 1889 îl găsim ca învăţător al şcolii pe Jozu Deciov, iar din 1890 pe învăţătorul Toma Dragan.

Începând din anul 1891 există date menţionate în arhiva şcolii, dar având în vedere şi existenţa unor date paralele şi faptul că au trecut mai mult de 100 de ani ne asumăm riscul unor eventuale neconcordanţe sau chiar erori.

Până la primul război mondial, demne de trecut în evidenţă sunt prezenţa la catedră a lui Slav Topciov în 1901, a învăţătoarei Terka Velciov în 1898, iar în 19oo a lui Jozu Neciov. În 1904 îi găsim pe Petar Topciov şi pe

Neli Velciov. În 1906 dascăl la şcoală este Jozu Vasilcin, iar în 1909 educatoare la grădiniţă este Zofi Hajlemas, iar în 1912 Jaku Ronkov şi Ilona Vasilcin.

Sală de clasă în zilele noastre

Din simpla citire a numelor expuse se poate trage concluzia că la nivelul comunităţii locale a existat o preocupare principală în pregătirea cadrelor didactice dintre proprii copii. Această politică a dat bune rezultate de-a lungul timpului şi dă în continuare rezultate.

În perioada anterior menţionată a existat şi o preocupare constantă pentru asigurarea unor condiţii cât mai bune pentru buna desfăşurare a activităţii în şcoală. În acest sens în 1895 se construieşte grădiniţa, iar în anul 1912 se repară toate spaţiile destinate învăţământului, iar după trecerea şcolilor sub tutela statului, în 1910 se fac demersuri şi se depun eforturi pentru lărgirea bazei materiale a învăţământului. Ca urmare a acestor demersuri şi eforturi, anul 1913 este marcat de construirea actualei clădiri a liceului, pe vremea primarului Mihail Ghergulov, care a costat conform documentelor vremii 75.000 de coroane.

Perioada interbelică este marcată de trecerea localităţii de sub autoritatea austro-ungară sub cea românească, dar şi de continua dezvoltare a învăţământului. Pe lângă dascălii vechi apare o generaţie nouă care va duce mai departe fala acestei şcoli pentru foarte mulţi ani . Remarcăm activitatea de lungă durată, dar şi calitatea acesteia transmisă de tradiţia orală a unor dascăli ca Ştefan Stoica, Ronkov Iacob şi Gavril, Telbis Petru şi Petronela, Topciov Ladislau senior şi Topciov Ladislau junior, Radu Vasile, Cordoş Eugenia şi Augusta, Orha Avram şi Veturia , Ardelean Elena şi Vasile şi alţii.

Şi pe perioada celui de al doilea mondial, cu toate vicisitudinile vremii şcoală s-a făcut la Dudeşti. Dascăli ca Albăstroiu Preda, Calciov Maria, Lugojan Dimitrie, sau Perju Elena au avut grijă de asta.

Imediat după cel de al doilea război mondial apare un nou val de cadre didactice dintre care remarcăm pe Cotoşman Aurel (Eufimie?), Chaty Iosif, viitori directori, precum şi Maniov Ghizela, Ivanciu Sofia, Tranculov Maria, Karagonie Ecaterina, Stoica Alexandra, Nicola Iordanca.
În urma reformei învăţământului din 1948 în această perioadă în localitate vor funcţiona în paralel „şcoli“ cu predare în limba bulgară, în limba maghiară, în limba română. Unii dintre dascăli sunt menţionaţi în documente ba la o şcoală, ba la alta, aşa că ne permitem să le considerăm pe toate acestea ramuri ale aceluiaşi pom al cunoaşterii, care este de fapt şcoala noastră. După 8 ani de funcţionare în acest sistem, şcolile se reunifică şi după părerea multora dintre cei cu care am discutat de-a lungul anilor este

Colectiv didactic în anii'30-'40 (de la stânga la dreapta, sus, RăsădeanuG., Topciov L.,Ronkov I., Trăilescu I , jos, Cordoş E.,VelciovP, Radu Vasile, Cordoş A, educatoare neidentificată)

momentul unei revigorări a învăţământului în localitate care a ţinut vreo 50 de ani şi care sperăm să nu se fi încheiat. A apărut o nouă generaţie de cadre didactice dintre care unii şi-au dedicat toată, sau aproape toată cariera didactică educării şi formării tinerei generaţii din localitate. Nu se poate trece peste prezenţa notabilă a unor dascăli precum Matei şi Ana Kastiov, Nicola Petcov, Mircea şi Lenuţa Lupuţiu, Bono Velciov, Pichi Ivanciov, Acsa Petrov, Ghiţă Andron, Mărika Parvan, şi cu voia dumneavoastră Vlaicu şi Tuşi Sârbu, Nidi Tămaş, Rafi şi Săvuţa Tranculov, Iani şi Roji Bratilov, Katia Guran, Ghiţă Chiu şi mulţi, mulţi alţii.

Un moment de referinţă pentru locuitorii, dascălii şi elevii localităţii îl constituie anul 1962, an în care a fost înfiinţat liceul din Dudeştii Vechi cu profil real pe vremea directorului Matei Kastiov , o puternică personalitate a

localităţii, care şi-a lăsat amprenta pentru multă vreme în istoria locului. Primar al comunei în acea perioadă era Mirciov Gheorghe.

Sub statutul dobândit în 1962, liceul a instruit şi educat într-o primă etapă, până în 1977, an în care datorită unei politici discutabile a puterii de atunci din România s-au desfiinţat liceele de la ţară, 11 serii de absolvenţi cu 349 de absolvenţi, mulţi dintre aceştia devenind absolvenţi ai învăţământului superior. Suficienţi dintre aceştia, în concordanţă cu sănătoasa politică de cadre a comunităţii de care am mai amintit, s-au întors ca profesori ai şcolii care i-a pregătit. Mulţi alţii s-au întors ca specialişti în alte domenii pentru a se pune în slujba comunităţii care i-a ocrotit şi format.

Perioada amintită din viaţa şcolii a beneficiat de o galerie impresionantă de dascăli pe care memoria localnicilor o reţine cu admiraţie. Ar fi o impietate din partea autorului să facă nominalizări sau ierarhii, oricum unii

Colectiv didactic în 1955

au fost nominalizaţi mai sus, întrucât orice asemenea ierarhizare ar fi lovită de subiectivismul specific uman şi ar putea aduce prejudicii de imagine atât celor în cauză cât şi celui care ar face-o. Memoria colectivă a populaţiei precum şi cea individuală îi păstrează cu respect şi veneraţie.

Perioada este marcată şi de faptul că au existat preocupări serioase pentru adaptarea învăţământului la noi cerinţe, în special acela al întăririi caracterului aplicativ. Au fost amenajate laboratoare de fizică, de chimie, de biologie, cabinete de literatură, de geografie şi ştiinţe socio-umane (cum le spunem acum).

Totodată era şi perioada în care săptămâni nesfârşite dascălii şi copiii „salvau" agricultura românească din cauza unei politici care până la urmă s-a dovedit, cum era şi normal, falimentară sau creşteau viermi de mătase.

Dar carte se făcea la Dudeştii Vechi, şi ce carte!

Liceul din Dudeştii Vechi era în această perioadă un nume care se rostea cu respect în împrejurimi, lucru evidenţiat şi de faptul că era frecventat de elevii din multe localităţi învecinate şi chiar din Timişoara.

Până în 1990 şcoala a devenit Şcoală generală cu 10 clase sau cu treapta I de liceu în funcţie de forma de organizare a învăţământului din ţară.

Moment surprins la marcarea Zilei Europei-2004

Perioada n-a însemnat însă o cădere în activitatea instructiv educativă, an de an absolvenţi ai claselor a VIII-a reuşind să promoveze examenele de admitere pentru frecventarea unor licee cu renume din Timişoara sau alte oraşe.

Un moment de supremă satisfacţie pentru toată suflarea localităţii l-a constituit anul 1990, an în care s-a reînfiinţat liceul teoretic cu profil real, filiera Ştiinţe ale naturii. Cu toate schimbările produse după 1989 în ţară atât pe plan politic, cât şi în domeniul învăţământul şi al mentalităţii oamenilor pe care, poate, este prea devreme să le evaluăm corect, la Dudeştii Vechi a continuat să se facă şcoală. În momentul în care se scriu aceste rânduri este pe cale ca cea de-a 13-a promoţie de după 1990 să părăsească porţile şcolii. Ei aduc la 309 numărul de absolvenţi ai liceului de după 1990.

Se poate spune că din punct de vedere cantitativ, ca număr de promoţii, s-a depăşit perioada anterioară, însă părerea autorului este că pentru a atinge parametrii calitativi ai perioadei 1962-1977 mai este foarte mult de muncit. Sigur, putem aduce în discuţie foarte multe argumente pro sau contra, însă am fi într-o gravă eroare dacă am considera că n-avem forţa de a opri un declin, măcar pe plan local, declin pe care autorul îl consideră al învăţământului în general, nu numai al nostru.

Pe lângă cursurile liceale la zi, pentru cei care din diferite motive nu au realizat acest lucru, conducerile din diferite perioade ale şcolii au organizat şi cursuri serale sau fără frecvenţă atunci când erau solicitări suficiente pentru închegarea unei clase. În ultimii 35 de ani şcoala a înfiinţat 8 asemenea clase care au fost absolvite de 203 cursanţi.

Pentru absolvenţii claselor a VIII-a pentru care cursurile liceale erau prea pretenţioase s-au făcut demersurile necesare la Inspectoratul Şcolar al judeţului pentru arondarea unei clase a Grupului Şcolar din Sânnicolau Mare care să fie preponderent frecventată de copii din Dudeştii Vechi. Demersurile au fost încununate de succes şi începând din anul şcolar 2003-2004 prima asemenea clasă a fost înfiinţată, având în prezent 3 asemenea clase care funcţionează pe lângă şcoala noastră.

Un eveniment cu o deosebită rezonanţă de la nivelul local până la cel internaţional îl constituie sărbătorirea de-a lungul anului şcolar 1995-1996 a două secole şi jumătate de învăţământ fără întrerupere în localitate. Rezonanţa pe plan local este dată de faptul că şcoala noastră este una dintre cele mai vechi dintre actualele şcoli ale judeţului, iar rezonanţa pe plan internaţional este dată de faptul că ea constituie cea mai veche şcoală a etnicilor bulgari din străinătate şi în acelaşi timp cea mai veche şcoală laică a bulgarilor.

Evenimentul a fost sărbătorit cu mare fast la Sofia în martie 1996, în prezenţa ministrului învăţământului din Bulgaria, a preşedintelui Asociaţiei Bulgarilor din Străinătate, a nunţiului papal la Sofia, a ambasadorului României la Sofia şi a multor alte personalităţi. A fost prezentă şi o delegaţie formată din cadre didactice şi elevi ai şcolii noastre, precum şi delegatul Inspectoratului Şcolar al judeţului Timiş, dar culmea evenimentului s-a produs la Dudeştii Vechi în 7 aprilie 1996 prilej cu care a fost prezent ministrul adjunct al învăţământului din Bulgaria, reprezentanţi ai ambasadei şi ai consulatului Bulgariei din România. De asemenea partea română a fost reprezentată de înalte oficialităţi judeţene şi ale ministerului.

Interesul statului bulgar este evident şi datorită faptului că şcoala noastră este singura şcoală din România în care se predă limba bulgară de la începuturi şi singura din România în care s-a predat şi în timpul regimului comunist.

Importanţa evenimentului e marcată şi de faptul că sărbătoarea a fost în atenţia Preşedinţiei Bulgariei şi Guvernului Bulgar. Mesajele de salut ale Preşedintelui Jelio Jelev şi ale Primului Ministru Jan Videnov pentru şcoala noastră stau mărturie în acest sens.

În prezent Liceul Teoretic din Dudeştii Vechi se prezintă ca o şcoală modernă, cu o dotare de excepţie, cu un colectiv didactic, în general tânăr, care face eforturi de multe ori încheiate cu succes pentru menţinerea prestigiului acestei unităţii de învăţământ.

Este suficient să amintim de cele două cabinete de calculatoare pe care le are şcoala, dotate cu tehnică de ultimă oră şi ne putem da seama de condiţiile pe care le au în prezent elevii noştri comparativ cu ale părinţilor şi bunicilor lor.

Preocupările colectivului didactic sunt în concordanţă cu cerinţele vremurilor care au ca obiectiv imediat şi chiar îndepărtat pregătirea elevilor cu nimic sub nivelul altor şcoli renumite ale judeţului. Chiar lucrarea de faţă

Mi-

nunatele costume populare şi minunaţii lor purtători

este rezultatul unor preocupări de acest gen, preocupări care au dus la câştigarea proiectului de care s-a mai amintit şi care au făcut posibilă editarea ei.

Prezentarea de faţă se axează în general pe activitatea celor care lucrează cu copiii de vârstă şcolară şi mai puţin pe activitatea cu preşcolarii. N-am dorit să nedreptăţim această categorie, fapt evidenţiat şi de editarea, măcar parţială, a celor care au lucrat în grădiniţă, dar volumul pe care ni l-am impus şi timpul pe care l-am avut la dispoziţie, precum şi dificultatea în culegerea datelor ne-au obligat la aceasta. Oricum, e demn de menţionat

faptul că activitatea educatoarelor a constituit temelia pe care dascălii au putut construi edificiul cunoaşterii.

Nu vrem să fim nedrepţi cu cei care au făcut tot ce le-a stat în putinţă ca dascălii şi elevii să găsească dimineaţa sălile de clase curate, încălzite, numai bine pregătite pentru activitate. Cei care vor continua completarea acestei monografii ar fi păcat să nu scotocească arhivele şi să realizeze o monografie mult mai exactă. Ar fi păcat să se piardă numele lui Nana Ghiza sau al lui Ded Kărol, al lui Cici Nikolciu sau mai nou al lui Ibi şi a multor altora care dimineaţa la ora 5 aprindeau sobele şi făceau curăţenia.

Dar ce s-ar fi făcut şcoala fără personaje ca Raşu Guran, Kătărinca Barna, Raţca Uzun sau Anişoara Niţă şi Petre Bartulov care au avut grijă ca dascălii, aceşti oameni cu suflete mari dar salarii mici, să aibă toate cele trebuincioase, să-şi primească lefurile la vreme!

Acest scurt istoric, oricât de scurt ar fi el nu poate să nu evidenţieze faptul că mulţi dintre elevii noştri neavând acasă biblioteci bine puse la punct şi-au potolit setea de cunoaştere la biblioteca şcolii care în prezent are aproape 20.000 de volume, e adevărat multe dintre acestea depăşite. Bibliotecari precum regretaţii Rafael Boboiciov sau Maria Boboiciov sau mai noua Anamaria Petcov şi-au adus o însemnată contribuţie la formarea lor ca oameni care ştiu să aprecieze cartea.

Cine are dreptul să nu menţioneze măcar în treacăt pe Raşu Uzun sau Toma Roncov care au reparat toate stricăciunile produse fie voluntar, fie involuntar de nişte copii zglobii, uneori poate prea zglobii?

O informaţie de ultimă oră este aceea că începând cu 1 septembrie 2006 liceul nostru va purta numele sfinţilor Kiril şi Metodiu, părinţii alfabetului chirilic.

Recitind cele scrise mai sus îmi dau tot mai mult seama cât de puţine am spus despre o activitate de peste un sfert de mileniu şi îmi reproşez că nu am abordat problematica mai timpuriu.

Dar, începutul fiind făcut nutresc convingerea că nu va trece multă vreme şi unul sau altul dintre tinerii dascăli ai şcolii va realiza o monografie mai completă a învăţământului din această minunată aşezare din Câmpia Banatului. Şi dacă la această lucrare vor fi folosite şi măcar o parte din cele prezentate aici, pentru mine, ar fi un motiv de mândrie în plus că am fost dascăl al acestei şcoli de la începutul carierei mele didactice până la sfârşitul ei.

Pentru ajutorul dat în colectarea datelor necesare întocmirii acestui capitol se cuvine să mulţumesc fostului meu elev şi în acelaşi timp actualului meu coleg prof. Constantin Kalcsov, precum şi doamnelor Anişoara Niţă, secretara şcolii şi Anamaria Petcov, bibliotecara şcolii.

Mulţumiri se îndreaptă şi spre Doamna Elena Radu, fiica dascălului şi directorului de şcoală Vasile Radu.

Colaboratori elevi
Ciocani Ioan
Farcaş Bogdan
Uzun Ecaterina
Sofran Anca
Cărbune Ioana

Bibliografie:

- Onciulescu D, Radu P., Contribuţii la istoria învăţământului în Banat, Timişoara î, 1975
- Telbisz, K. Beşenova Veche – 1938-
- *** Arhiva Liceului Teoretic Dudeştii Vechi

TABEL NOMINAL
cu personalul didactic care a funcţionat în şcoală de la 1738 până în prezent

Prof. Ioan Sârbu

Moto:

Gaudeo discere,ut doccam.
Mă bucur să învăţ ca să pot învăţa pe alţii.
Seneca

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
1	Achimioaie	Petronela	2000
2	Albăstroiu	Preda	1941
3	Albert Toth	Terezia	1950
4	Andrei	Ioan	1970
5	Andriş	Rozica	1978
6	Andron	Gheorghe	1965
7	Andron	Profiria	1971
8	Ardelean	Elena	1936
9	Ardelean	Fulvius	1975
10	Ardeleanu	Vasile	1930
11	Augustinov	Petronela	1948
12	Augustinov	Rafaela	1950
13	Augustinov	Terezia	1996
14	Babuşcov	Gheorghe	1808
15	Babuşcov	Petru	1977
16	Bâlteanu	Teodora	1971
17	Barna	Ioan	1955
18	Barna	Nicolae	1984
19	Barth	Petronela	1955
20	Barthl	Mihai	1925
21	Bartulov	Nicolae	2003
22	Bartulov	Ştefana	2000
23	Bărbiţă	Doina	1959
24	Belea	Vasile	1961
25	Berceanu	Iancu	2004
26	Boboiciov	Adriana	2000
27	Boboiciov	Anton	1977
28	Boboiciov	Maria	1990
29	Boboiciov	Petru	1957
30	Bocter	Victoria	1971
31	Boga	Olga	1950
32	Bogdan	P	1926
33	Bogdanov	Iviţa	1950
34	Bohm	Iosef	1805
35	Bohm	Pavel	1780
36	Bratan	Anamaria	1955
37	Bratilov	Ioan	1952

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
38	Bratilov	Rozalia	1955
39	Breban		1945
40	Bucătari	Marina	2002
41	Budişan	Gheorghe	1974
42	Budur	Monica	2000
43	Budur	Rafael	1851
44	Butur	Marius	1993
45	Buzatu	Gabriela	1997
46	Calapiş	Maria	1925
47	Calapiş	Monica	1995
48	Calciov	Gheorghe	1957
49	Calciov	M	1941
50	Calciov	Maria	1948
51	Caradjov	Anca Mariana	1991
52	Cardoş	Augusta	1920
53	Catarov	Mari	1948
54	Chati	Margareta	1955
55	Chaty	Iosif	1946
56	Chebeleu	Agneta	1971
57	Chebeleu	Alexandru	1973
58	Chiu	Gheorghe	1957
59	Cinghiţă	Axinia	1958
60	Cinghiţă	Petru	1959
61	Cioban	Călin	2000
62	Cioban	Nicolae	1979
63	Ciocani	Maria	2003
64	Ciocani	Petru	1976
65	Ciocani	Petru	1978
66	Ciocani	Petru	1992
67	Ciocani	Gheorghina	1955
68	Ciucu	Sofia	1928
69	Cîrjan	Natalia	2006
70	Cobzeiu	Aurora	1946
71	Coiov	Petonela	1959
72	Coiov	Petronela	1930
73	Condan	Rozalia	1958
74	Cordoş	Eugenia	1922

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
75	Cosma	Petru	1983
76	Cotoşman	Eufimie	1945
77	Crâsta	Ioan	1979
78	Cristea	Ilie	2002
79	Cristea	Ioan	1948
80	Csiky	Ana	1925
81	Csokan	Janoş	1902
82	Cziobusz	Iozsef	1905
83	Czyky Izay	Anna	1918
84	Daju	Delia	2000
85	Dalea	Tatiana	1971
86	Dascalova	Borislava	1948
87	David	Gheorghe	1958
88	Dănau	Vasile	1945
89	Dănilă	Gheorghe	1939
90	Deciov	Kogju	1876
91	Deciov	Nandor	1863
92	Decsov	Iozsef	1889
93	Dologa	Ramona	2005
94	Dragan	Toma	1889
95	Draghici	Petronela	1998
96	Dragomir	Monica	2004
97	Dranca	Ştefan	1948
98	Dric	Ioan	1941
99	Drideanu	Ecaterina	1978
100	Duma	Doina	1963
101	Duma	Petre	1978
102	Dumitrescu	Elena	1958
103	Ern	Alexandra	1930
104	Farca	Persida	1924
105	Farcas	Ianosne	1916
106	Filipescu	Maria	1982
107	Filipescu	Marius	1995
108	Firneis	Otto	1971
109	Foltin	Engelbert	1911
110	Fometescu	Ioan	1930
111	Franiov	Ana	1986

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
112	Fullir	Ioan	1792
113	Galu	Adina	2003
114	Ganciov	Ecaterina	2000
115	Gheorghiu	Petronela	1945
116	Ghergulov	Maria	1971
117	Ghergulov	Petronela	1976
118	Ghergulov	Petru	1993
119	Ghergulov	Vincenţiu	2000
120	Gheţa	Florica	1974
121	Gorlich	Heinrich	1775
122	Gruisz	Ilona	1916
123	Guran	Ecaterina	1954
124	Haisiuc	Leonica	1976
125	Haylamas	Zsofka	1903
126	Iager	Emeric	1978
127	Ighişan	Elvira	1963
128	Ilcău		1947
129	Ilcău	Ilie	1955
130	Ilcău	Ioan	1973
131	Ilcău	Maria	1955
132	Ioanovici	Doina	1976
133	Iorgovan	Ceda	1959
134	Ivanciov	Ecaterina	1993
135	Ivanciov	Petru	1960
136	Ivanciu	Sofia	1946
137	Jambrik	Franciska	1917
138	Janculov	Marcu	1871
139	Jifcov	Ecaterina	1955
140	Jivan	Silviu	1941
141	Johanovszky	Berta	1909
142	Jolănescu		1947
143	Jonkov	Ivan	1878
144	Jotvanfy	Ioan	1818
145	Jurcovici	N.	1745
146	Kalapiş	Damian	1992
147	Kalapiş	Petronela	1961
148	Kalciov	Petronela	1968

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
149	Kalcsov	Anamaria	2005
150	Kalcsov	Constantin	2002
151	Karadjov	Elisabeta	1948
152	Karadzov	Maria	1916
153	Karagonie	Ecaterina	1948
154	Karlik	Kaius	1762
155	Karos	Francisc	1900
156	Karosd	Sandor	1905
157	Kastiov	Ana	1955
158	Kastiov	Matei	1955
159	Katarov	Anastasia	1990
160	Kelciov	Petronela	1955
161	Konecsov	Ianos	1901
162	Krasnerovics	Ştefan	1787
163	Kristofcsak	Ferencz	1900
164	Kurth	Anastasia	1955
165	Kurth	Nicolae	1955
166	Lane	Iosef	1794
167	Leban	Ioan	2001
168	Lipcsik	Iosif	1812
169	Lipeanu	Timofei	1947
170	Lugojan	Dimitrie	1940
171	Lupuţiu	Elena	1963
172	Lupuţiu	Mircea	1962
173	Maniov	Rozalia	1946
174	Manuşev	Bono	1851
175	Mara	Margareta	1974
176	Marcov	Elena	1957
177	Marcu	Elisabeta	1955
178	Markov	Nicolae	1955
179	Markov	Sebastian	1955
180	Marton	Geza	1911
181	Marton	Ida	1911
182	Marton	Laura	1925
183	Mate	M	1948
184	Maxim	Ioan	1941
185	Maximilian	Pavel	1959

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
186	Mehedinţu	Nicolae	1961
187	Mezey	Karolin	1892
188	Mezin	M	1948
189	Mihale	Adriana	1975
190	Milli	Blasius Cristofor	1738
191	Mirciov	Elena	1985
192	Mirciov	Petronela	1969
193	Mocanu	Gabriela	1999
194	Moisei	Ana	1941
195	Munkacs	Iosif	1799
196	Munteanu	A	1930
197	Munteanu	Draghina	1973
198	Mureşan	Anamaria	1999
199	Mureşan	Aurel	1941
200	Nacov	Ana	1997
201	Nacov	Ecaterina	2001
202	Nacov	Gheorghe	1997
203	Nacov	Gheorghe	2004
204	Neagulov	Cristina	1955
205	Necsov	Iozsef	1899
206	Neda	Gheorghe	1962
207	Negârlă	Iuliana	1996
208	Nichiteanu	Florin	1997
209	Nicola Vasile	Iordanca	1948
210	Novobaczky		1917
211	Ogârcin	Maria	1968
212	Oponyai	Dimitar	1772
213	Oppelcyner	Osz	1917
214	Orha	Avram	1926
215	Orha	Veturia	1926
216	Orz	Gheorghe	1959
217	Ostrovăţ	Sofia	1927
218	Palinkas	Ida	1912
219	Papp	Peter	1916
220	Paraschiv	C	1945
221	Parvan	Doina	1991
222	Parvan	Maria	1968

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
223	Parvan	Nikola	1873
224	Parvan	Petru	1972
225	Pascu	I	1948
226	Pascu	P	1948
227	Pazman	Ernest	1976
228	Peica	Mircea	2001
229	Peiov	M	1864
230	Peiov	Petru	1972
231	Perianu	M	1948
232	Perju	Elena	1941
233	Peru	Claudia	1945
234	Petanec	Valeriu	1947
235	Petcov	Ana	1976
236	Petcov	Maria	1969
237	Petcov	Nicolae	1957
238	Petcov	Nicolae	1976
239	Petraşcu	Viorel	1947
240	Petrov	Acsa	1964
241	Piczov	Antoniu	1784
242	Pop	Carol	1964
243	Popescu	Margareta	1961
244	Popovici	E	1948
245	Popovici	Liubomir	1974
246	Radu	Vasile	1923
247	Rancov	Petronela	1955
248	Raneti	G	1948
249	Răbăgia	Valeria	1961
250	Răsădeanu	Gheorghe	1931
251	Romanov	Ana	1959
252	Romanov	Petru	2004
253	Romanov	Vichentie	1956
254	Roncovg	Ana	1955
255	Roncov	Gheorghe	1955
256	Roncov	Iacob	1909
257	Ronkov	Ana	1993
258	Ronkov	Gavril	1912
259	Ronkov	Iakab	1912

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
260	Ronkov	Iacob	1925
261	Ronkov	Iacob	1955
262	Rusu	Ecaterina	1991
263	Sabliov	Nicolae	1957
264	Sârbu	Ioan	1968
265	Sârbu	Petronela	1973
266	Sălăgean		1943
267	Sofran	Adriana	1993
268	Sofran	Marcu	1969
269	Sorescu	Adina	2002
270	Staicu	Ilie	1936
271	Stamate	Aurelia	1960
272	Stan	Nicolae	1993
273	Stanciu	Gheorghe	1958
274	Stoianov	Ferencz	1905
275	Stoica	Alexandra	1946
276	Stoica	Ştefan	1921
277	Stoiov	Caterina	2000
278	Subotin	Gyura	1750
279	Szabo	Pal	1891
280	Szanto	Geza	1900
281	Szetirmay	Gyula	1910
282	Szentirmay	Gyulane	1910
283	Şchiopu	P.	1948
284	Şerban	Valentin	2000
285	Taceva	L	1950
286	Taloş	Lidia	1969
287	Tapanov	Ana	1995
288	Tapanov	Petronela	2005
289	Tapanov	Smaranda	2004
290	Tatov	Ana	1964
291	Tatov	Eva	2001
292	Tatov	Gheorghe	2001
293	Tatov	Petru	1957
294	Tămaş	Cornelia	1994
295	Tămaş	Gabriela	1995
296	Tămaş	Ioan	1993

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
297	Tămaş	Petronela	1971
298	Telbis	Boris	2000
299	Telbis	Petru	1948
300	Telbis	Petru	1975
301	Telbisz	Peter	1904
302	Telbisz	Peterne	1906
303	Telbisz	Petru	1923
304	Telbisz	Petonela	1923
305	Tempean	Ion	1925
306	Terei	Albert	1948
307	Todorov	Angelica	1971
308	Todorovici	Maria	2001
309	Topciov	Petru	2000
310	Topciov	Ladislau junior	1923
311	Topciov	Ladislau senior	1913
312	Topcsiov	Ianos	1899
313	Topcsiov	Laszlo	1891
314	Toth	Francisc	1783
315	Tranculov	Maria	1955
316	Tranculov	Rafael	1955
317	Tranculov	Săvuţa	1957
318	Trandafilov	Gheorghe	1957
319	Trăilescu	Augusta	1943
320	Trăilescu	Ioan	1936
321	Ţigăreanu	Gheorghe	1941
322	Ţiglea	Ioan	1938
323	Ţundre	Todor	1926
324	Ucraineţ	Gabriela	1959
325	Uzun	Ianuş	1851
326	Varganics	Iozsef	1907
327	Varodi	Doina	1996
328	Vasilcin	Anastasia	1994
329	Vasilcin	Gheorghe	2000
330	Vasilcin	Ilona	1912
331	Vasilcin	Ioan	1992
332	Vaszilcin	Iozsef	1906
333	Velciov	Ana	1955

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
334	Velciov	Anamaria	1955
335	Velciov	Anamaria	1973
336	Velciov	Bono	1951
337	Velciov	Ecaterina	1959
338	Velciov	Ioan	1990
339	Velciov	Luca	1958
340	Velciov	Luca	1959
341	Velciov	Luku	1873
342	Velciov	Maria	1971
343	Velciov	Petronela	1902
344	Velciov	Petronela	1902
345	Velciov	Petronela	1950
346	Velciov	Petronela	1990
347	Velciov	Petru	1955
348	Velciov	Petru	1968
349	Velciov	Petru	1993
350	Velciov	Petru	1997
351	Velciov	Rocuş	1812
352	Velciov	Stanca	1987
353	Velcsov	Lukacs	1891
354	Velcsov	Terka	1899
355	Verbay	Thomas	1774
356	Viruzab	Emilia	1997
357	Viruzab	Sebastian	1971
358	Viruzab	Stela	1996
359	Vlassik	Ştefan	1784
360	Vlăduceanu	Carmen	1976
361	Wisznovsky	Adrian	1995

Educatoare

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
1	Barth	Helena	1975
2	Barth	Petronela	1960
3	Boboiciov	Ana	1974
4	Boboiciov	Ella	1989
5	Boboiciov	Maria	1953
6	Boboiciov	Maria	1975
7	Burov	Petronela	1969
8	Calciov	Maria	1972
9	Cioban	Elisabeta	1976
10	Ciocani	Maria	2005
11	Condan	Rozalia	1960
12	Cucalan	Ana	1958
13	Dărămuş	Daniela	1992
14	Dărămuş	Petronela	1976
15	Draghici	Petronela	1969
16	Giurici	Natalia	1950
17	Golschmith	Viorica	1962
18	Haylamas	Zsofka	1909
19	Ivanciov	Olga	1957
20	Jifcov	Petronela	1961
21	Kalapiş	Maria	1953
22	Kalapiş	Petronela	1960
23	Kerciov	Lucia	1960
24	Marcov	Elena	1959
25	Mate	Maria	1949
26	Neciov	Ecaterina	1950
27	Pintilie	Liliana	1992
28	Pintilie	Zenovia	1991
29	Pop	Ema	2005
30	Radulov	Ecaterina	1989î
31	Romanov	Ana	1973
32	Roncov	Ecaterina	1949
33	Roncov	Petronela	1960
34	Sabliov	Reghina	1950
35	Şerban	Valentina	1997

Nrc	Numele	prenumele	prima menţ.
36	Stoiov	Ana Maria	1967
37	Tapanov	Petronela	2000
38	Topciov	Maria	1973
39	Tranculov	Maria	1954
40	Uzun	Ana	1967
41	Uzun	Petronela	1968
42	Vasilcin	Anamaria	1957
43	Velciov	Ana	1962
44	Velciov	Ella	1967
45	Velciov	Petronela	1959
46	Viruzab	Rafaela	1969

Directori de şcoală

Oamenii „mari“ nu s-au născut odată cu cei „mici“ – ei au ieşit la iveală mai târziu ca rezultat al muncii acestora din urmă.

M.Gorki

Nrc	Numele	prenumele		Perioada
1	Velcsov	Lukacs		1891-
2	Dragan	Toma		1905-1921
3	Stoica	Ştefan		1921-1934
4	Pescariu	I		1934-1935
5	Radu	Vasile		1935-1939
6	Ronkov	Iacob		1939-1945
7	Cotoşman	Aurel		1945-1948
8	Chaty	Iosif	r	1948-1951
9	Dascalova	Borislava	b	1948-?
10	Terek	Albert	m	1948-1949
11	Albert Toth	Terezia	m	1949-1950
12	Boga	Olga	m	1950-?
13	Tranculov	Maria	b	?-1952
14	Velciov	Bono	b	1952
15	Markov	Sebastian	b	1952-1954
16	Markov	Nicolae	r	1952-1955
17	Velciov	Bono	b	1954-1955
18	Bratilov	Rozalia	m	1955-1959
19	Kastiov	Matei	b	1955

Nrc	Numele	prenumele		Perioada
20	Velciov	Bono	r	1955-1956
21	Markov	Sebastian		1956-1959
22	Kastiov	Matei		1959-1963
23	Ivanciov	Petru		1963-1967
24	Kastiov	Matei		1967-1973
25	Petcov	Nicolae		1973-1974
26	Sârbu	Ioan		1974-1984
27	Cioban	Nicolae		1984-1990
28	Sârbu	Ioan		1990-1999
29	Parvan	Maria		1999
30	Petcov	Ana		1999-2001
31	Ronkov	Ana		2001-2005
32	Petcov	Ana		2005-

b – şcoala bulgară
m – şcoala maghiară
r – şcoala română

Directori adjuncţi

Nrc	Numele	prenumele	Perioada
1	Velciov	Luca	1958-1959
2	Petcov	Nicolae	1959-1961
3	Ivanciov	Petru	1961-1962
4	Chiu	Gheorghe	1962-1963
5	Lupuţiu	Mircea	1965-1967
6	Velciov	Bono	1967-1968
7	Lupuţiu	Mircea	1968-1971
8	Chiu	Gheorghe	1968-1971
9	Sârbu	Ioan	1971-1974
10	Tatov	Ana	1974-1980
11	Tămaş	Petronela	1990-2003
12	Sârbu	Ioan	2003-

O parte dintre directorii şi directorii adjuncţi care au condus şcoala de-a lungul timpului.

Bratilov Rozalia

Chaty Iosif

Chiu Gheorghe

Ivanciov Petru

Kastiov Matei

Lupuţiu Mircea

Markov Sebastian

Markov Nicolae

Parvan Maria

Petcov Ana

Petcov Nicolae

Radu Vasile

Ronkov Ana

Ronkov Iacob

Sârbu Ioan

Tatov Ana

Tămaş Petronela

Toma Dragan

Topciov Ladislau s.

Tranculov Maria

Velciov Bono

Velciov Luca

O parte dintre directorii şi directorii adjuncţi care au condus şcoala de-a lungul timpului.

TABEL NOMINAL
cu personalul şcolii în anul şcolar 2005-2006

Moto:
„Maxima debetur puero reverentia“
Datorăm copilului cel mai mare respect
Iuvenal

Cadre didactice

1	Petcov	Ana	director-prof. chimie
2	Sârbu	Ioan	director adjunct prof. fizică
3	Velciov	Ella	educatoare
4	Cioban	Elisabeta	educatoare
5	Dărămuş	Petronela	educatoare
6	Boboiciov	Ella	educatoare
7	Pintilie	Zenovia	educatoare
8	Pop	Emma	educatoare
9	Ciocani	Maria	educatoare
10	Bartulov	Ştefana	învăţător
11	Caradjov	Anca Mariana	învăţător
12	Cîrjan	Natalia	învăţător
13	Dragomir	Monica	învăţător
14	Leban	Ioan	învăţător
15	Tapanov	Ana	învăţător
16	Tatov	Gheorghe	învăţător
17	Todorovici	Maria	învăţător
18	Andron	Gheorghe	profesor biologie
19	Bartulov	Nicolae	inginer discipline tehnice
20	Berceanu	Iancu	profesor geografie
21	Boboiciov	Adriana	profesor matematică
22	Boboiciov	Maria	profesor l. română
23	Ciocani	Petru	inginer instruire practică
24	Cristea	Ilie	profesor religie ortodoxă
25	Dologa	Ramona	profesor l. română
26	Ganciov	Ecaterina	profesor l. bulgară
27	Kalcsov	Anamaria	profesor l. bulgară
28	Kalcsov	Constantin	profesor istorie
29	Nacov	Gheorghe	profesor fizică-chimie
30	Parvan	Maria	profesor l. bulgară
31	Romanov	Petru	profesor ed. fizică
32	Ronkov	Ana	profesor discipline tehnice
33	Sârbu	Petronela	profesor l. română
34	Tapanov	Petronela	profesor l. franceză
35	Tapanov	Smaranda	profesor l. engleză
36	Tatov	Eva	profesor l. engleză
37.	Tămaş	Gabriela	profesor matematică

Cadre didactice

38	Tămaş	Ioan	profesor l. franceză
39	Tămaş	Petronela	profesor l. română
40	Telbis	Boris	profesor desen
41	Topciov	Petru	profesor istorie
42	Vasilcin	Ioan	profesor religie catolică
43	Velciov	Anamaria	profesor matematică
44	Velciov	Petru	profesor religie catolică
45	Viruzab	Sebastian	profesor ed. fizică

Personal tehnic administrativ

1	Bartulov	Petru	contabil şef
2	Caradjov	Nicolae	administrator
3	Niţă	Anişoara	secretar şef
4	Petcov	Anamaria	bibliotecar
5	Petcov	Elisabeta	administrator grădiniţă

Alte categorii de personal

1	Babuşcov	Elisabeta	bucătăreasă grădiniţă
2	budur	Anamaria	îngrijitor grădiniţă
3	Ognean	Iboyka	îngrijitor
4	Romanov	Sebastian	paznic
5	Ronkov	Toma	muncitor
6	Tapanov	Ecaterina	îngrijitor
7	Topciov	Ecaterina	îngrijitor
8	Tranculov	Ilonka	aj. bucătar grădiniţă
9	Uzun	Ioan	muncitor

Remember

Prof. Ioan Sârbu

REMEMBER

Prezentul capitol se doreşte, nu atât o preamărire a unor slujitori ai şcolii care au fost sau mai sunt încă la datorie, ci nişte gânduri spuse din suflet de oameni pentru care şcoala a fost locul în care au trăit, s-au bucurat, s-au întristat, dar n-au capitulat niciodată în faţa greutăţilor, oricât de mari ar fi fost ele. De zeci de ori, la fiecare început de septembrie, o luau de la început în munca sisifică de modelare a tinerelor vlăstare şi rezultatul eforturilor făcute nu se putea vedea imediat ci mult mai târziu, abia atunci când pruncii pe care ei i-au păstorit ajung să judece cu deplină responsabilitate şi să aprecieze la justa ei valoare munca unui dascăl, muncă pe care unii se grăbesc s-o eticheteze ca o uşoară muncă de birou.

Sunt aici doar o parte dintre cei care şi-ar fi putut împărtăşi gândurile şi experienţa. Puteau fi mult mai mulţi, dar unii din modestie, alţii din alte motive n-au făcut-o, dar asta nu înseamnă cu munca lor a fost mai prejos decât a celorlalţi.

Ordinea în care sunt expuse aceste gânduri este, ca de fiecare dată în acest capitol, cea strict alfabetică, eventualele ierarhii cu doza lor de subiectivism aparţinând cititorului.

a) cei care pe lângă activitatea la catedră au avut şi atribuţii de conducere

Moto*: **„Se zice ca timpul trece. Timpul nu trece niciodată. Noi trecem prin timp.“***

GARABET IBRAILEANU

BRATILOV ROZALIA
Încadrat în şcoală: 1955
Director şcoala maghiară 1955-1959

Am avut fericirea să funcţionez în şcoala din Dudeştii Vechi între anii 1955-1990 până la ieşirea la pensie.

În toţi aceşti ani am educat multe generaţii de elevi în spiritul dragostei pentru şcoală, învăţătură, părinţi etc.

Mulţi dintre elevii mei au devenit oameni de seamă cu pregătire superioară. Unii sunt medici, alţii ingineri, alţii profesori.

În afară de învăţătură m-a preocupat în mod deosebit pregătirea lor prin activităţi extraşcolare cum ar fi programele artistice, excursiile. Nenumărate momente din activitatea mea au fost imortalizate în fotografii despre care cred că măcar unele îşi vor găsi locul şi în lucrarea de faţă.

Între anii 1955-1959 am funcţionat şi am şi condus de fapt activitatea şcolii maghiare din Dudeştii Vechi..

Când mai trec pe la şcoală îmi dau seama cât de mult a progresat aceasta mai ales din punct de vedere al dotării materiale.

CHIU GHEORGHE
Încadrat în şcoală: 1956
Director adjunct : 1962-1963, 1968-1971

Făcând parte din colectivul de cadre didactice al şcolii din 1956, tip de 44 de ani am participat la toate activităţile şcolare şi extraşcolare organizate de şcoală.

Îmi amintesc faptul că activităţile în afară de clasă şi extraşcolare, parte integrantă şi bine definită a procesului educaţional al copiilor a contribuit cu prisosinţă la formarea şi educarea lor.

S-a participat la o serie de manifestări organizate pe plan local, judeţean şi naţional.

Un capitol aparte l-au reprezentat şi manifestările sportive, formaţiile de volei şi handbal participând cu succes la concursurile şcolare.

Vizitele şi excursiile au completat în mod fericit manifestările dedicate petrecerii timpului liber de către elevi. Din păcate acum s-a pierdut obiceiul, mai ales din motive economice, ca absolvenţii claselor terminale să participe la excursii organizate prin judeţ sau ţară în funcţie de vârsta copiilor.

CIOBAN NICOLAE
Încadrat în şcoală: 1979
Director : 1984-1990

Şcoala din Dudeştii Vechi a dăinuit prin oamenii şi faptele lor, cadre didactice şi elevi şi arcul peste timp nu a fost întrerupt niciodată.

Destinul acestei şcoli este definit prin dascălii săi, care au luminat cu chipurile lor speranţele elevilor, părinţilor şi ale comunităţii şi au înţeles să slujească cu talent învăţământul, care are viaţă lungă, doar noi suntem trecători, pentru că o lume trece şi vine altă lume.

Un val de prospeţime inundă şcoala din Dudeştii Vechi prin cei tineri, care au ales drumul carierei didactice şi au intrat în lumea celor care sunt ctitori de suflete. Mulţi dintre ei sunt fii ai satului şi constituie argumentul calitativ al valorii corpului didactic din toate timpurile. Fiecare generaţie de învăţători şi profesori a lăsat ceva în urmă, dăruind din sufletul lor priceperea şi entuziasmul, în desfăşurarea procesului instructiv educativ.

La Dudeştii Vechi am cunoscut stări şi trăiri „vii“ care ne-au apropiat de lume şi au risipit îndoielile părinţilor, care sunt diferiţi, dar nu „străini“ şi „ostili“ sensurilor şi concepţiilor educaţionale.

Elogiul nostru nu este convenţional şi de circumstanţă, ci definitoriu pentru vredniciile slujitorilor şcolii din Dudeştii Vechi, care se mândresc cu performanţele de înalt prestigiu ale foştilor elevi.

IVANCIOV PETRU
Încadrat în şcoală: 1960
Director adjunct: 1961-1962
Director:1963-1967

Şcoala din Dudeştii Vechi a fost, este şi va fi principalul focar de cultură şi civilizaţie, mai ales după ce în 1962 a luat fiinţă liceul teoretic din localitate. De pe băncile acestuia au ieşit sute de absolvenţi dintre care mulţi sunt astăzi învăţători, profesori, medici, ingineri, medici purtând cu ei faima liceului pe care l-au absolvit.

Îmi amintesc cu plăcere şi satisfacţie că am fost şi eu alături de alţi colegi lucrător al acestei instituţii între anii 1960-2000 şi că mi-am adus aportul la instruirea şi educarea a aproape două generaţii de elevi în diferite funcţii pe care le-am deţinut (director, director adjunct, dar mai ales profesor) precum şi la creşterea prestigiului acestei unităţi şcolare.

Nutresc speranţa că actualul colectiv didactic va duce mai departe tradiţia şi fala acestei şcoli.

KASTIOV MATEI
Încadrat în şcoală: 1955
Director: 1955, 1959-1963, 1967-1973

După cât se ştie, primul dascăl care i-a învăţat să scrie şi să citească, în limba lor pavlikenească, a fost preotul Blazius Milli, cel care i-a călăuzit din Oltenia, până în Banat şi la Beşenova, unde i-a aşezat. De la „don Blajo„ au preluat învăţătura unii ţărani pavlikeni-beşenoveni, mai răsăriţi şi au început să înveţe copiii, să citească şi să scrie, în casele lor particulare.

Au învăţat în limba croată (vechea ilirică) pentru că primul lor dascăl de-acolo venea, dar GLASUL DIVIN le cerea să înveţe şi în limba lor. Le-a satisfăcut acest deziderat preotul A. Klobucsár care în 1860 le-a tipărit cartea de rugăciuni „Glasul divin“ în limba pe care o vorbeau ei. Limba pavlikeană.

Perioadele de glorie ale şcolii din Dudeştii Vechi ating culmea începând cu a doua jumătate a secolului trecut, odată cu înfiinţarea liceului. Se poate spune că pentru cei din Beşenova a început „Secolul lui Pericle“.

Existenţa mea, atât ca fiu al acestor meleaguri, cât şi ca elev, dascăl sau director, aici sau în altă parte, a fost profund marcată de realităţile de aici.

Amprenta lăsată de Beşenova asupra existenţei mele este profundă şi de durată.

Pentru mine şcoala aceasta a fost CETATEA IDEALĂ la care am visat din copilărie şi în care am lucrat până spre bătrâneţe.

LUPUŢIU MIRCEA
Încadrat în şcoală: 1962
Director adjunct: 1965-1967, 1968-1971

Mi-am început activitatea aici în Dudeştii Vechi, unde, atât ca profesor, cât şi ca director adjunct o perioadă de timp, m-am simţit foarte bine.

Am găsit aici un colectiv de cadre didactice foarte bun şi datorită tinereţii şi entuziasmului care ne caracteriza am reuşit să obţinem rezultate foarte bune despre care, după cum am auzit, se vorbeşte şi acum. Astăzi ne mândrim cu foştii noştri absolvenţi, pentru că valoarea lor reprezintă şi o parte din munca pe care noi am depus-o la formarea lor.Urez actualului colectiv didactic să ducă mai departe ceea ce noi am început şi faima liceului din Dudeştii Vechi să fie aceeaşi care a fost şi înainte.

PARVAN MARIA
Încadrată în şcoală: 1968
Director:1999

Gânduri despre şcoală

Şcoala a fost locul pe care l-am îndrăgit cel mai mult atât ca elevă cât şi ca profesoară. Ea a fost locul care m-a format şi m-a informat; ea a fost locul în care m-am afirmat şi am format multe generaţii de elevi.

Pot spune: şcoala a fost centrul existenţei mele.

Am păşit în această şcoală în 1968, cu multă emoţie şi teamă. Liceul din Dudeştii Vechi era un liceu bun şi am înţeles că am o mare responsabilitate, că trebuie să mă pregătesc tot timpul, să am răbdare, înţelegere şi multă dăruire.

Acest lucru s-a întâmplat sub îndrumarea competentă a directorilor de atunci Kastiov Matei şi Lupuţiu Mircea.

Dar am avut de învăţat multe lucruri de la toţi colegii mei. Pentru aceasta le sunt recunoscătoare tuturor colegilor şi foştilor profesori.

În şcoală se învăţa bine, se cerea disciplină şi punctualitate.

Dar elevii ştiau şi să „învârtă o horă"(I. Creangă) aşa că multe programe artistice, excursii, activităţi sportive şi culturale s-au desfăşurat aici.

Dacă ar fi să aleg iar un drum în viaţă aş alege tot meseria de profesor pentru că este o meserie nobilă, care te menţine tânăr sufleteşte şi spiritual.

Mă bucur că am avut această şansă la Liceul din Dudeştii Vechi.

PETCOV ANA
Încadrată în şcoală: 1976
Director: 1999-2001, 2005-

Încă din copilărie visam să lucrez cu copiii. Misiunea de dascăl este una dintre cele mai nobile din lume. M-am născut, am crescut, mi-am făcut şcoala generală şi liceul în Dudeştii Vechi. Am păstrat în inimă şi în suflet un loc aparte pentru şcoala unde am învăţat să scriu şi să citesc. Spun aceasta pentru că în şcoala noastră şi-au desfăşurat activitatea ca dascăli oameni deosebiţi, care şi-au însuşit cu adevărat mese-

ria. Sute de absolvenţi ai şcolii au optat pentru studii universitare, aşa că azi ne putem mândri cu o mulţime de profesori, ingineri, arhitecţi, medici etc. dacă adaug şi numărul mare de absolvenţi cu studii medii şi de specialitate, ajungem la ordinul miilor.

Noi, care suntem acum cadre didactice ale acestei şcoli, simţim că şcoala nu este numai o clădire cu pereţii reci. Şcoala suntem noi toţi dascălii şi elevii. Noi dascălii le transmitem mai multe cunoştinţe, iar elevii sunt chemaţi să şi le însuşească. Sperăm că poate unii dintre ei vor deveni la rândul lor dascăli, ducând mai departe această meserie foarte frumoasă.

Ca dascăl al şcolii din Dudeştii Vechi şi ca locuitor al acestei comune mă bucur că am contribuit şi eu la păstrarea limbii, a tradiţiilor şi obiceiurilor noastre.

Bulgarii din această parte a ţării şi-au păstrat, în ciuda tuturor greutăţilor şi încercărilor ce au trecut peste ei, personalitatea etnică.

Sunt convinsă, că şi de acum înainte voi face tot ce-mi stă în putinţă ca să se vorbească mereu cu respect de şcoala din Dudeştii Vechi

RONKOV ANA
Încadrat în şcoală: 1993
Director : 2001-2005

Liceul Teoretic din Dudeştii Vechi este un liceu cu tradiţie, care a rezistat concurenţei din zonă, pregătind elevi pentru a-şi continua studiile în şcoli postliceale sau universităţi.

Cadrele didactice sunt bine pregătite profesional, pun foarte mult suflet în activitatea pe care o desfăşoară. Colectivul de cadre didactice este foarte receptiv, dornic să se perfecţioneze continuu, să aplice cele mai noi şi eficiente metode de predare, să organizeze diverse activităţi extraşcolare, astfel încât elevii să se simtă apreciaţi, încrezători în forţele proprii, dornici să asimileze cât mai multe cunoştinţe, să îmbine plăcutul cu utilul, studiul cu recrearea. Misiunea pe care un educator o are este foarte grea, uneori chiar dificil de a o îndeplini, dar este plăcut şi interesant cum modelează caracterul şi chiar sufletul copilul cât timp acesta frecventează şcoala.

Eforturile depuse de cadre didactice sunt vizibile după o perioadă de timp mai lungă când aceşti elevi devin oameni maturi, ocupă diferite locuri de muncă şi funcţii, unde sunt respectaţi, admiraţi, capabili să rezolve sarcinile care le revin.

Toate aceste lucruri în şcoala noastră sunt realizate deoarece există o colaborare strânsă între colectivul de cadre didactice, elevi, părinţi şi comunitate. Să nu uităm că „împreună vom reuşi“ oricât ne va fi greu în anumite momente.

SÂRBU IOAN
Încadrat în şcoală: 1968
Director : 1974 – 1984, 1990 -1999
Director adjunct : 1971 – 1974, 2003 –

Viaţa fiecărui om este marcată de anumite momente care o jalonează în mod implacabil. Un astfel de moment pentru dascălul Sârbu îl reprezintă 1 septembrie 1968, data la care şi-a început cariera didactică în şcoala pe care de atunci n-am părăsit-o nici o zi.

Ca orice tânăr din vremea aceea am venit cu vreo două săptămâni înainte să văd pentru prima dată locul de muncă (în 18 august). În drum spre şcoală mi-au fost prezentaţi Ghiţă Chiu şi prea devreme răposatul Petre Tatov. La şcoală l-am întâlnit pe Ghiţă Andron care, după ce am terminat treaba, m-a condus la fosta cantină a I.A.S. –ului care atunci funcţiona în casa în care astăzi locuiesc fraţii Raşi şi Gyuka Romanov. Ne-a servit, tânăra pe atunci, Naţca Budur a cărei copii mi-au devenit elevi şi la educaţia cărora cred că şi eu mi-am adus contribuţia.

Un alt moment care nu poate fi uitat este data de 16 sau 17 septembrie, când am luat catalogul sub braţ, l-am strâns cu putere şi am plecat singur spre clasa a XII-a. Directorii Kastiov şi Lupuţiu erau ocupaţi cu problemele vremurilor respective, practica agricolă de care clasa a XII-a era scutită. Ţin minte şi povestesc multe evenimente din viaţă, dar cele 50 de minute pe care le-am petrecut în sala de clasă atunci în faţa unor tineri pe care îi mai văzusem şi înainte dar nu în uniformă, mi s-au şters definitiv din memorie. Mi s-

a şters desfăşurarea lor, mi le ştersese emoţia care mă gâtuia, dar nu s-a şters existenţa lor. Aveam în faţă nişte tineri de 18-19 ani (eu aveam 22) care poate mă priveau cu curiozitate, sau poate cu interes, sau cine ştie cum. Unii dintre ei peste ani şi ani mi-au devenit colegi, alţii au urmat alte drumuri, dar toţi au dus renumele acestei şcoli pe acolo pe unde viaţa i-a împrăştiat.

Încetul cu încetul am fost înconjurat cu dragoste şi încredere de către colegi şi m-am străduit să răspund în acelaşi fel. Atunci am început să înţeleg că rolul dascălului nu este numai acela de a-i învăţă pe copii română, matematică, fizică sau mai ştiu eu ce, rolul său primordial este de a forma şi şlefui caractere.

Am avut şansa să am printre colegi nişte monştri sacri ai învăţământului local de la care nu m-am sfiit niciodată să învăţ, chiar dacă nu întotdeauna am avut aceeaşi viziune cu ei asupra problemelor ridicată de profesie sau de viaţă.

Erau şi ei nişte oameni, cu calităţile şi defectele lor, dar eu nu pot uita pe un Matei Kastiov, pe un Mircea Lupuţiu, pe un Acsa Petrov, pe un Nicola Petcov şi el plecat prea devreme dintre noi. Cine ar putea uita enciclopedia ambulantă, pe boemul incorigibil Vasea Belea?

Nu sunt însă ei singurii care merită stima şi respectul meu şi al altora.

Pentru că am considerat întotdeauna că a copia pe cineva ca model în viaţă înseamnă a te depersonaliza parţial, am încercat să-mi construiesc un model propriu care să cuprindă câte ceva din cei înainte enumeraţi, dar şi din Pichi Ivanciov, Mărica Parvan, Katia Guran, Săvuţa Tranculov, soţii Bratilov, Angelica Todorov şi mulţi, mulţi alţii.

Dacă am reuşit în cariera mea didactică care se apropie de sfârşit? Greu de spus, oamenii au şi succese şi eşecuri, dar cred că cel mai bine la această dilemă pot răspunde foştii mei elevi, care în foarte multe cazuri au devenit părinţi, unii chiar bunici ai actualilor mei elevi.

Iar în ipoteza că cineva m-ar întreba ce aş face, dacă printr-un miracol tehnologic s-ar putea da timpul înapoi, şi aş avea din nou 22 de ani, aş răspunde simplu, m-aş duce dascăl la Dudeştii Vechi.

De ce? Pentru că vorba unui amic, nu numai omul sfinţeşte locul ci şi locul îl sfinţeşte pe om.

TATOV ANA
Încadrată în şcoală: 1964
Director adjunct: 1974-1980

Ca fiică a satului în care m-am născut şi am profesat o viaţă întreagă mi-e foarte greu să sintetizez în cuvinte puţine bogata experienţă de viaţă pe care am acumulat-o.

Cu excepţia anilor de facultate, viaţa mea nu poate fi despărţită de localitatea natală. Aici am desluşit taina primelor litere, aici am auzit primele poveşti, aici am trăit bucuriile şi tristeţile mele.

Elevă fiind am visat să mă întorc, mai devreme sau mai târziu, de cealaltă parte a catedrei aşa cum făcuseră şi alţi localnici înaintea mea. Am reuşit acest lucru şi nu regret nici o clipă acest lucru.

Am avut mult de învăţat de la colegii mei mai vârstnici şi de la cei mai tineri, dar toate acestea în beneficiul copiilor noştri care ne-au făcut cinste. Fără ei, elevii noştri, noi am fi nişte anonimi, ei sunt cei care prin activitatea lor şi prin comportarea lor în viaţă, în familie şi societate pun în valoare munca noastră.

Sunt mândră că am contribuit şi eu, alături de colegii mei la ridicarea prestigiului localităţii Dudeştii Vechi.

TĂMAŞ PETRONELA
Încadrată în şcoală: 1971
Director adjunct : 1990-2004

Pentru mine şcoala din Dudeştii Vechi a fosta doua casă. 36 de ani le-am predat elevilor din această localitate limba şi literatura română. Când intram în clasă şi mă aflam faţă în faţă cu elevii, când le vedeam privirile frumoase, scrutătoare, de copii dornici să afle ceva, uitam de toate celelalte.

Nici o singură zi nu pot spune că a trecut greu o oră la clasă. Parcă tot timpul se comprima, minutele se scurgeau pe nesimţite, le vorbeam elevilor, între-

bau şi ei, am simţit mereu că am putut să fiu aproape de mintea şi sufletul elevilor.

Cea mai mare mulţumire pentru mine este faptul că i-am pregătit bine pe elevi. De pe porţile şcolii noastre au plecat bătând la porţile realizării mulţi absolvenţi. Astăzi sunt oameni respectaţi la locurile lor de muncă: profesori, doctori, ingineri, tehnicieni. Toţi se întorc cu drag acasă. Când ne întâlnim simt că ceva din legătura aceea stabilită în perioada cât mi-au fost elevi s-a mai păstrat. Acest lucru mă bucură cel mai mult şi-mi dă sentimentul că pentru mine timpul petrecut în această şcoală a avut un rost.

Dacă aş putea întoarce timpul înapoi să fiu iar la răscrucea de drum din anii tinereţii sunt convinsă că tot dăscăliţă aş vrea să fiu şi tot aici la Liceul din Dudeştii Vechi aş vrea să predau.

Colectivul de cadre didactice ce au predat în această şcoală de-a lungul vremii a fost un colectiv deosebit, toţi au iubit şcoala, elevii şi meseria de dascăl. Eu am avut mereu deplină încredere în colegii mei, de aceea şi cei doi copii ai mei aici şi-au făcut studiile gimnaziale şi liceale. Liceul nostru a dat mereu promoţii bine pregătite şi un mare merit în aceasta l-au dascălii care i-au pregătit pe elevi.

Iată de ce pentru mine şcoala, după familie este locul unde m-am simţit cel mai bine.

VELCIOV BONOVENTURA
Încadrat în şcoală: 1951
Director adjunct: 1967-1968
Director:1952,1954-1956

După reforma învăţământului din 1948 am aflat că va fi mare nevoie de învăţători şi profesori în ţară. În acelaşi timp am aflat că la Bucureşti s- a înfiinţat şcoala pedagogică bulgară.

Destinul meu prindea un contur clar, voi deveni dascăl! Am urmat şcoala pedagogică bulgară şi în1951 eram dască în comuna mea natală, iar anul următor am fost numit director, funcţie deţinută până în 1956 cu o întrerupere datorată satisfacerii serviciului militar.

Dorinţa de perfecţionare m-a îndemnat să urmez apoi facultatea de matematică, devenind profesor la această specialitate, promovând apoi examenele pentru obţinerea gradelor didactice.

M-am implcat cu mult entuziasm şi în acţiuni sociale precum şi în cele cultural artistice.

VELCIOV LUCA
Încadrat în şcoală: 1958
Director adjunct: 1958-1959

Am venit cu gânduri mari şi frumoase să contribui la ridicarea spirituală a cetăţenilor acestei comune la care ţineam şi ţin nespus de mult şi care a rămas în sufletul meu un loc de refugiu plăcut şi de desfătare sufletească. I-am iubit şi îi iubesc pe oamenii locului şi am răspuns întotdeauna gata la orice solicitare de a lor.

Plecarea mea din comună a fost o decepţie şi am regretat-o toată viaţa fără a putea găsi posibilitatea de a repara greşeala făcută. Familia pe care mi-am întemeiat-o şi noile condiţii de viaţă m-au fixat în „Bucureştiul iubit“ pentru restul vieţii de unde reveneam mereu în fapt şi în gând alături de cei dragi din Beşenova părăsită de mine.

b) … şi colegii lor la fel de importanţi
*Moto:**Eripitur persona, manet res***
Persoana piere, lucrul rămâne
Dicton latin

ANDRON GHEORGHE
Încadrat în şcoală: 1965

Anotimpurile unei profesiuni.

Întorcându-mă în timp îmi amintesc, de parcă ar fi ieri, ziua de 6 decembrie 1965 când eu un tânăr de 21 de ani, am intrat singur la prima mea oră la clasa a IX-a. Emoţii, comportament controlat, broboane sub nas. Acestea au fost pe atunci trăirile tânărului dascăl care dacă îl amalgamai cu colectivul de liceeni nu puteai fi convins că este cel de la catedră.

Ce perioadă frumoasă, cu elevi silitori, respectuoşi, dornici să absoarbă ca un burete totul din domeniul ştiinţei, cu un colectiv de dascăli în care mă simţeam ca un monitorizat şi îndrumat tacit pentru a învăţa şi a aplica ceea ce am învăţat.

Totul curgea lin aşa cum anotimpurile se perindau succesiv fiecare cu zilele lor senine şi mohorâte.

Îmi amintesc de asemenea multe din activităţile extraşcolare la care am fost parte fie cu colegii, fie cu elevii. Zilele de vară când pescuitul, voleiul, fotbalul, tenisul de masă se potriveau de minune cu vârsta şi cu anturajul unui colectiv tânăr dornic de a-şi umple timpul liber în mijlocul naturii, sau altfel de cât cel de la catedră.

Dar toate acestea, precum şi micile şicane şi potlogării care ni le făceam reciproc s-au scurs ca anotimpurile, ca anii, ajungând în toamna unei profesii pe care nu o regret că am îmbrăţişat-o şi cu care mi-am format o părere despre munca cu omul, despre importanţa calităţii în faţa cantităţii, despre rolul şi locul directorilor dotaţi pentru a fi în frunte, despre numeroasele şocuri prin care a trecut şcoala şi impactul lor asupra calităţii, despre corectitudine şi incorectitudine, despre ce a fost şi cum este astăzi.

Regret că totul se raportează la timp, la ani şi că omul nu a fost conceput ca în viaţa şi activitatea lui să fie mereu primăvară.

BOBOICIOV MARIA
Încadrată în şcoală: 1990

Şcoala – trepte ale devenirii noastre.

Anotimpurile vieţii mele, în zborul lor, au zăbovit la şcoala din Dudeştii Vechi, dragă sufletului meu, ca să-mi bucure copilăria, să-mi încânte adolescenţa, să-mi împlinească maturitatea

Gânduri frumoase ale clipei prezente îmbrăţişează trecutul cu amintirea şi viitorul cu năzuinţa.

Era în toamna anului 1956 când am păşit pentru prima dată pragul şcolii, ca într-un templu, cu sfială, cu drag, dar şi cu speranţă.

Amintirile mele cele mai frumoase sunt legate de colegii mei, care fiecare şi-a făurit un rost în viaţă, poate, pentru că dascălii noştri au semănat cu dragoste ogorul, ca noi, elevii lor, să-l secerăm cu recunoştinţă.

Aduc un omagiu tuturor dascălilor mei care au intrat pe poarta eternităţii, le mulţumesc şi acelora care au îmbrăcat haina grea a bătrâneţii şi a singurătăţii.

Noi, elevii, dumneavoastră, de odinioară nu v-am uitat, trăiţi în amintirile noastre şi vă dorim să vă găsiţi oaza de linişte şi pace pe care o meritaţi

BOBOICIOV PETRU
Încadrat în şcoală: 1957

O să încep prin a spune că viaţa mea este legată strâns de viaţa şcolii. Am activat în această şcoală aproape jumătate de secol fie ca elev, fie ca învăţător, fie ca profesor la clasele V-VIII.

În perioada dintre 1962 şi până în septembrie 2000 am predat matematică şi fizică. M-au preocupat îndeaproape de elevii cu aptitudini şi înclinaţii spre matematică angrenându-i în rezolvarea problemelor pentru revistele de specialitate şi participarea la

Olimpiadele şcolare obţinând rezultate destul de bune.

Mulţi dintre elevii pe care i-am instruit au intrat la licee renumite din Timişoara, în perioada în care în localitate nu mai funcţiona liceul.

Ca diriginte am căutat să le insuflu elevilor dragoatea pentru muncă şi pentru respectul faţă de aceasta, faţă de părinţi, faţă de profesori.

Mulţi dintre elevii şcolii noastre au devenit intelectuali de vază, dar şi specialişti desăvârşiţi în diferite domenii.

BRATILOV IOAN

Încadrat în şcoală: 1952

Gânduri

Gândurile mele se îndreaptă spre triştii ani ai războiului, când cu tatăl plecat pe front am început clasa I-a în anul 1940. Drumurile m-au condus pe la gimnaziul „Diaconovici Loga“ , Şcoala Normală din Timişoara şi în fine la Şcoala Pedagogică cu predare în limba bulgară de la Bucureşti.

Mulţi dintre cei care am urmat şcoala bulgară ne-am întors conform obiceiul locului la şcoala din localitatea natală.

Am predat diferite obiecte de învăţământ cum ar fi muzica şi ansamblul coral. Pasiunea mea pentru muzică s-a materializat prin instruirea timp de mai mult de 50 de ani a corului bărbătesc al căminului cultural.

După 1970 am trecut efectiv în meseria pentru care m-am pregătit, aceea de învăţător, contribuind la educarea şi instruirea a numeroase generaţii de elevi până la pensionarea, care a survenit în 1990.

GHERGULOV MARIA
Încadrată în şcoală: 1971

Apreciez faptul că şcoala noastră a fost printre puţinele din mediu rural care avea în acelaşi timp profesori calificaţi şi la ed. fizică şi la muzică şi la desen. Acest lucru a dat posibilitatea organizării multor activităţi extraşcolare, cultural-artistice şi sportive.

Îmi amintesc cu plăcere că am pregătit în activitatea mea coruri, grupuri vocale, muzică populară şi uşoară.

Elevii talentaţi au făcut sălile pline cu prilejul spectacolelor prezentate atât în Dudeştii Vechi cât şi în alte localităţi din ţară.

Nu odată au fost admiraţi şi de către spectatorii din Bulgaria cu prilejul deplasărilor care au avut loc după 1990.

Îmi amintesc cu plăcere de colaborarea reuşită pe care o aveam cu ceilalţi membrii ai colectivului didactic cu ocazia pregătirii programelor artistice.

GURAN ECATERINA
Încadrată în şcoală: 1954

Parcă ieri am păşit peste pragul şcolii noastre ca tânără învăţătoare. Clipa aceea a avut loc la 1 septembrie 1954 şi a fost una dintre cele mai emoţionante momente din viaţa mea. Am intrat cu sfială în cancelaria şcolii, dar aici am fost primită cu multă căldură de cei care urmau să-mi fie colegi de muncă.

Cel mai şocant lucru pentru mine a fost întâlnirea cu înv. Tranculov Maria şi cu înv. Ronkov Iacob(Ronkov baci) – nişte oameni deosebiţi.

Pentru noi –EI- erau exemplu de demnitate, seriozitate şi corectitudine. Am lucrat vreo 2-3 ani alături de ei şi am avut ce învăţa.

În vremurile acelea şcolarii parcă erau mai cuminţi, mai dornici de a învăţa, spre deosebire de mulţi din cei de astăzi care aleg mai degrabă neghina decât boabele de grâu.

IVANCIOV OLGA

Încadrată în grădiniţa: 1957
Directoare grădiniţă: peste 30 de ani

Realizarea unui învăţământ unitar necesită respectarea unei condiţii deosebit de importante: asigurarea continuităţii între diferitele trepte ale învăţământului. Această condiţie este valabilă şi pentru primele două trepte ale învăţământului, cel preşcolar şi cel primar.

Sunt mândră că mi-am adus şi eu contribuţia la educarea şi pregătirea copiilor preşcolari timp de 46 de ani pentru integrarea lor în învăţământul general.

În tot acest timp am ţinut o strânsă legătură cu învăţătorii claselor mici şi cu familia pentru asigurarea continuităţii instruirii şi educării copiilor.

KASTIOV ANA
Încadrată în şcoală: 1955

Dudeştii Vechi ……. Aici m-am născut, în această localitate care mi-a rămas întipărită în suflet pentru totdeauna, aici am învăţat primii ani de şcoală.

Îmi aduc aminte de clasa a V-a când în şcoala noastră au venit dascăli din Bulgaria. Ne-a fost nespus de greu, noi acasă vorbeam o limbă pe care ei cu greu o înţelegeau, iar ei vorbeau o limbă pe care noi o înţelegeam greu. Marele nostru noroc a fost însă acela că am avut un profesor de limba română deosebit, pe profesorul Albăstroiu, care ne-a ajutat foarte mult.

Apoi am avut norocul să vin în anul 1955 ca profesoară în această şcoală. Am predat diferite discipline, dar pentru că elevii erau foarte buni am putut să mă achit cum se cuvine de sarcina primită. I-am îndrăgit pe copii ca şi când ar fi fost proprii mei copii. Acest lucru m-a ajutat să traversez mult mai uşor dificultăţile cărora trebuia să le fac faţă.

Tot aici, în această şcoală am cunoscut şi marea mea dragoste.

PETROV ACSA

Încadrat în şcoală: 1963

Începuturile carierei mele didactice este strâns legată de şcoala din Dudeştii Vechi. În toamna anului 1963 am pătruns pentru prima dată pe porţile acesteia şi am lucrat ca profesor de fizică şi chimie 6 ani.

Am avut şansa să fiu dirigintele unei clase care a obţinut rezultate deosebite, majoritatea urmând şi absolvind diferite instituţii de învăţământ superior.

Nu pot să nu-i amintesc, deşi din altă clasă, pe cei doi eminenţi elevi, Nicolae Vasilcin şi Pavel Petrov, premiaţi la faza naţională a olimpiadei de chimie, care ulterior au devenit cadre universitare de o notorietate deosebită.

Nu se pot uita nici activităţile extraşcolare deosebite care se organizau pe vremea aceea, sufletul multora dintre acestea fiind legate de numele regretatului „Gelu“ Tatov.

Şcoala din Dudeşti mi-a rămas în minte, şi-mi va rămâne mereu pentru toată viaţa.

ROMANOV ANA

Încadrată în şcoală: 1955

După terminarea şcolii pedagogice bulgare alături de alţi colegi, am trăit bucuria primirii unui post în localitatea mea natală. Multele serii de copii pe care i-am educat mi-au dat prilejul să le cunosc familiile şi să contribuim împreună la formarea lor.

Colectivul didactic, în majoritate tânăr, era format din absolvenţi din seriile ’51-’56, dornici de a organiza programe culturale, serbări şcolare, aniversări în comun.

Tinereţea noastră ne-a făcut să lucrăm cu entuziasm şi să obţinem rezultate cu care ne putem mândri şi noi şi familiile copiilor.

Dacă aş lua-o de la început aş urma acelaşi drum.

ROMANOV VICHENTIE

Încadrat în şcoală: 1956

Şcoala pe care am terminat-o în anul 1955 mi-a dat dreptul să urmez o facultate, dar greutăţile din acei ani m-au împiedecat să fac acest lucru, aşa că repede mi-am început cariera didactică într-un colectiv tânăr şi entuziast.

Tinereţea ne-a determinat nu numai să organizăm activităţi diferite cu elevii, ci să fim noi înşine competitori în astfel de întreceri.

Mi-a amintesc cu plăcere de faptul că nu trecea un eveniment deosebit ca noi, fie singuri, fie cu copiii să nu-l sărbătorim cum se cuvine.

Ziua învăţătorului, pe care cei de azi au uitat-o, ne strângea laolaltă pe toţi cum se întâmpla şi de 8 martie, sau de sărbătorile religioase pa care mai deschis, sau mai voalat noi le marcam cum se cuvine.

SÂRBU PETRONELA
Încadrată în şcoală: 1973

Dans în doi

A fi elev e o treabă serioasă, dar a fi profesor e o treabă şi mai serioasă pentru că nu te poţi juca cu 12 ani din viaţa unui copil.

Se ştie că elevii vin la şcoală pentru a primi la finele ei un „certificat“ care să ateste că au „cultură generală“. De aici şi responsabilitatea enormă a dascălului care contribuie la „elaborarea“ acestui certificat.

O veche definiţie spune: „cultură generală generală este ceea ce îţi rămâne după ce ai uitat tot ceea ce ai învăţat“. Acest joc de cuvinte exprimă însă un adevăr adânc: mai întâi trebuie să ai ce uita, adică să fi învăţat, să fi parcurs înainte de toate un volum mare de cunoştinţe.

Tocmai de aceea, activitatea noastră la catedră este asemenea unui dans în doi în care profesorul modelează copiii şi produce personalităţi prin priceperea şi perseverenţa elevilor. Şi dacă ai răbdare şi încredere deplină în tine şi în elevi vei putea descoperi mai apoi, în spatele „porţilor“ adesea

ferecate, acele fiinţe minunate pe care trebuie să le cunoşti şi să le înţelegi. Adică să descoperi OMUL care încearcă, prin zeci de antene, să pătrundă întreaga simfonie a vieţii, dar şi care încearcă să împrumute de la profesorul său o mulţime de lucruri ce vor prinde contur în faptele lui viitoare.

Iată de ce, într-o lume ca a noastră, frământată şi plină de contradicţii este onorant să ştii că ai putea fi prin faptele tale, un „model“ pentru elevii tăi. Dar este şi atât de bine să constaţi că, lucrând cu elevii fără să dezertezi de la idealul tău, tinereţea devine „o stare de spirit“, pentru că „anii ridează pielea, însă renunţarea la ideal ridează la sufletul“

Prin urmare, dansul trebuie să continue!

TODOROV ANGELICA
Încadrată în şcoală: 1971

Ce peisaj dezolant! O comună la vestul extrem al României, fără şosea, cu noroi pe drum chiar în vatra comunei !

Acesta era Dudeştii Vechi al anilor ’70; acolo urma să lucrez ca profesor de desen, alăturându-mă unui colectiv de profesori, majoritatea tineri şi foarte inteligenţi.

Cu cât trecea timpul; ore, săptămâni, trimestre, ani uimirea şi satisfacţia mea erau tot mai mari.

Atâta deschidere şi dorinţă de frumos a copiilo! Desenau şi pictau cu inima, cu sufletul, parcă nu cu mâinile!

Sigur munca lor a fost răsplătită cu vaste expoziţii permanente realizate pe holurile liceului şi cu sprijinul directorilor care s-au perindat în decurs de 30 de ani.

Acest lucru a continuat an de an şi tot an de an mi s-a întărit convingerea că succesul copiilor şi al tău ca profesor de desen depind de talent şi muncă, iar tu ca dacsăl trebuie să fii un bun pedagog, un bun psiholog, să fii comunicativ cu cei din jur, să fii un creator.

TRANCULOV SĂVUŢA
Încadrată în şcoală: 1956

Îmi aduc aminte de anul 1956, când am venit ca învăţătoare în comuna Dudeştii Vechi (Beşenova Veche). Era o comună frumoasă, foarte mare, cu oameni harnici şi deosebit de primitori.

Şcoala şi biserica erau grandioase, pentru mine, tânăra învăţătoare , Bordâncu Săvuţa.

În această minunată şcoală şi în acel colectiv de cadre didactice, la fel de minunat mi-am început activitatea de dascăl, meserie pe care am îmbrăţişat-o cu multă dragoste şi dăruire.

Domnul director, Matei Kastiov, a ştiut să ne primească şi pe cei nou veniţi (Săvuţa Bordâncu şi Chiu Gheorghe) cu multă căldură şi amabilitate.

În această şcoală mi-am început activitatea şi mi-am continuat-o până în 1990 când, m-am pensionat (cu multe regrete)

Am avut parte de un colectiv minunat, de nişte Domni Directori la fel de minunaţi, care, întotdeauna, au ştiut să-mi aprecieze activitatea la valoarea pe care am meritat-o.

VELCIOV ANAMARIA

Încadrată în şcoală: 1973

Orice om trebuie să ştie că „învăţătura e ca aerul, are preţ oriunde, e o perlă, o avere, pe care rudele n-o pot împărţi între ele, nici hoţii fura ,şi care nu se împuţinează prin dăruire.“

Îmi aduc aminte cu nostalgie de anii copilăriei, de şcoala pe care am urmat-o în localitatea mea natală Dudeştii Vechi. Aici am învăţat scrisul, cititul şi socotitul, aici am îndrăgit şi descoperit tainele matematicii, iar apoi am urmat cursurile facultăţii de matematică din Timişoara.

Măcinată de dorul părinţilor am revenit în comuna natală ca profesor de matematică. De-a lungul carierei mele de dascăl am învăţat şi educat multe generaţii. Am căutat să le luminez drumul spre ştiinţă, înţelepciune, bună purtare, respect şi însuşirea moralei creştine.

Mulţumesc bunului Dumnezeu că sunt sănătoasă şi pot să mă mândresc cu generaţiile de elevi care au dus şi duc mai departe faima şcolii.

„Educatorul îl învaţă pe copil şi pe tânăr arta de a izbândi, de a-şi construi fericirea în profesiune şi în familie şi de a se integra armonios în societate“ (Dumitru Salade)

VELCIOV ELLA
Încadrată în grădiniţă: 1967
Directoare grădiniţă : 2 ani

„Copilăria este inima tuturor vîrstelor„
Lucian Blaga

Profesiunea de educatoare presupune vocaţie pedagogică, dragoste pentru copii şi un robust optimism pedagogic care menţine tinereţea sufletească.

Dragostea faţă de copil trebuie dublată de exigenţă şi respect, de răspundere şi simpatie pentru cunoaşterea copilului, atitudine care asigură succesul şi sporirea permanentă a randamentului educativ.

Educatoarea care nu-şi iubeşte copii, care nu se frământă pentru viitorul lor nu poate fi un bun educator. Ea trebuie să fie ca o mamă adevărată, un prieten apropiat şi un sprijin pentru viitor.

Absolvenţii de liceu – cursuri de zi

Prof. Ioan Sârbu

„Non scholae vitae discimus“
(Învăţăm pentru viaţă nu pentru şcoală)
Seneca

Prima promoţie de absolvenţi ai liceului

Ultima promoţie din prima serie

1965-1966

1	Bratan	Anamaria
2	Bratilov	Ecaterina
10	Catarov	Anamaria
11	Folescu	Rodica
12	Funar	Ioan Richard

3	Budur	Gheorghe
4	Ciocani	Ioan
5	Ciocani	Matei
6	Ciocani	Petru
7	Deciov	Petru
8	Deciov	Rocuş
9	Folescu	Octavian
10	Ghergulov	Ilie
11	Katarov	Elizabeta
12	Lazarov	Petru
13	Mirciov	Ecaterina
14	Nacov	Rafaela
15	Paraliov	Toma
16	Pencov	Mihai
17	Sofran	Marcu
18	Şpilca	Silvia
19	Telbis	Ana
20	Telbis	Gheorghe
21	Tranculov	Petronela
22	Vasilcin	Anamaria
23	Vasilcin	Ecaterina
24	Vasilcin	Maria
25	Velciov	Ana
26	Velciov	Ecaterina
27	Velciov	Maria
28	Velciov	Rafaela
29	Velciov	Ştefan
30	Viruzab	Sebastian

1966-1967

1	Anuichi	Ioan
2	Ardelean	Doru Ilie
3	Augustinov	Anamaria
4	Babuşcov	Maria
5	Banciov	Ecaterina
6	Benyö	Ileana
7	Bernhard	Petru
8	Bîja	Maria
9	Boboiciov	Antoniu
16	Murar	Ionel
17	Nacov	Elisabeta
18	Nacov	Gheorghe
13	Katarov	Maria
14	Kelciov	Rafael
15	Kozma	Ana
16	Luchi	Gheorghe
17	Nacov	Anastasia
18	Nacov	Ioan
19	Oprean	Roxa
20	Paraliov	Maria
21	Parvan	Petru
22	Petcov	Francisc
23	Roncov	Ecaterina
24	Roncov	Elisabeta
25	Sofran	Petronela
26	Stoianov	Petru
27	Stoiov	Anamaria
28	Şerban	Gheorghe
29	Şpilca	Maria
30	Tripea	Ioan
31	Uzun	Ana
32	Velciov	Ella Maria
33	Velciov	Gheorghe
34	Velciov	Rafael

1968-1969

1	Abranovici	Ana Ecaterina
2	Augustinov	Petru
3	Babuşcov	Petru
4	Boboiciov	Matei
5	Boboiciov	Petru
6	Castiov	Gheorghe
7	Cherciov	Matei
8	Deciov	Elisabeta
9	Dragomir	Petru
10	Grbici	Nicolae
11	Ioşciov	Maria
12	Katarov	Ana
13	Laczko	Mărioara
14	Mărăzan	Liviu
15	Miloş	Constantin
2	Augustinov	Rafael
3	Binţinţan	Ioan
4	Blajina	Cornelia

19	Nagacevski	Angela
20	Nicolescu	Ioan
21	Peiov	Anamaria
22	Peiov	Ioan Damian
23	Petcov	Marcu
24	Petcov	Maria
25	Petcov	Nicolae
26	Petcov	Rozalia
27	Petcov	Terezia
28	Sabliov	Magdalena
29	Telbis	Carol
30	Vasilcin	Maria
31	Velciov	Ana

1969-1970

1	Birău	Violeta
2	Boboicov	Maria
3	Budur	Ecaterina
4	Danity	Jivoin
5	Karadjov	Maria
6	Lazarov	Gheorghe
7	Luczo	Ştefan
8	Maniov	Ecaterina
9	Marx	Ilse
10	Mircovici	Maria
11	Parison	Werner
12	Pasăre	Aurel
13	Popovici	Ştefan
14	Ronkov	Rafaela
15	Rusnac	Silvia
16	Şpilca	Mihai
17	Telbis	Anastasia
18	Telbis	Petronela
19	Vasilcin L	Maria
20	Vasilcin P	Maria
21	Vaszilcin	Rafaela
22	Velciov	Petronela

1970-1971

1	Agachi	Maria
12	Kalcsov	Constantin
13	Mărcuş	Mariana
14	Mihălăchioaie	Olimpia
5	Caragiov	Nicolae
6	Farca	Gheorghe
7	Ghergulov	Maria
8	Ionaşcu	Victoria
9	Ionescu	Lena
10	Kalciov	Maria
11	Kercsov	Ioan
12	Mircovici	Rozalia
13	Petrov	Pavel
14	Popovici	Ioan
15	Pundichi	Ecaterina
16	Rădac	Eleonora
17	Ronkov	Maria
18	Slavin	Maria
19	Şerban	Petru
20	Taloş	Rozalia
21	Telbis	Sebastian
22	Utfineanţ	Florica
23	Uzun	Anton
24	Vasilcin	Ecaterina
25	Vaszilcin	Nicolae
26	Vaszilcin	Petronela
27	Velciov	Ecaterina
28	Velciov	Elisabeta
29	Velciov	Maria
30	Viruzab	Maria

1971-1972

1	Abranovici	Sebastian
2	Augustinov	Ecaterina
3	Augustinov	Petru
4	Bartulov	Nicolae
5	Boboiciov	Ana
6	Boboiciov	Petru
7	Budur	Petru
8	Calapiş	Gheorghe
9	Csöke	Aurora
10	Deciov	Matei
11	Guran	Ioan
21	Mirciov	Maria
22	Mirciov	Rafael
23	Mirciov	Terezia

15 Mirciov Ştefan
16 Nacov Ecaterina
17 Naidinov Petru
18 Petcov Bono Nicolae
19 Pistrui Zamfira
20 Romanov Ecaterina
21 Roncov Iacob
22 Schera Vaseli
23 Sofran Petru
24 Supurov Ana
25 Topciov Maria
26 Vasilcin Carol
27 Vasilcin Maria
28 Vasilcin Pavel
29 Velciov Petronela
30 Velciov Petru
31 Velcsov Petronela

1972-1973

1 Augustinov PA Maria
2 Augustinov PP Maria
3 Badea Maria
4 Bratan Ioan
5 Bratan Ioan
6 Budur Daniel
7 Budur Maria
8 Budur Maria Agata
9 Butoiu Constantin
10 Buza Iosif
11 Deciov Rafael
12 Drăgoi Margareta
13 Ghergulov Ecaterina
14 Guran Petronela
15 Hailemas Maria
16 Kalapiş Maria
17 Kalcsov Petronela
18 Karadjov Ecaterina
19 Karadjov Maria
20 Mirciov Antoniu
23 Şoki Otto
24 Şoki Wilhelm
25 Şpilca Ana
24 Nacov Petru
25 Peiov Agata
26 Peiov Ecaterina
27 Pencov Maria
28 Petcov Maria
29 Roncov Toma
30 Şiclovan Adelaida
31 Taloş Floare
32 Telbis Petronela
33 Ţiliov Maria
34 Uncianski Liubiţa
35 Valea Ioan
36 Vasilcin Anamaria
37 Vasilcin Damian Nic.
38 Velciov Petru

1973-1974

1 Ardelean Puiu
2 Babuşcov Petruşka
3 Balogh] Ştefan
4 Banciov Ani
5 Banciov Petronela
6 Boboiciov Ana
7 Boboiciov Nicolae
8 Ciocani Anamaria
9 Ciocani Ani
10 Csokany Maria
11 Ghergulov Anton
12 Guran Maria
13 Katarov Ecaterina
14 Mircovici Maria
15 Petcov Otilia
16 Petcov Petronela
17 Petrov Gheorghe
18 Radulov Anastasia
19 Roncov Petru
20 Roncov Maria
21 Stoiov Ecaterina
22 Şerban Ioan
29 Roncov Guni
30 Ronkov Ladislau
31 Taloş Maria

26	Telbis	Maria
27	Topciov	Elisabeta
28	Vasilcin	Ana
29	Vasilcin	Anastasia
30	Vasilcin	Maria
31	Vasilcin	Petronela
32	Vasilcin	Petru
33	Zorzonel	Florin
34	Zupka	Elisabeta

1974-1975

1	Ardelean	Octavian
2	Bartulov	Ecaterina
3	Bartulov	Petronela
4	Boboiciov	Maria
5	Boboiciov	Matei
6	Budur	Petruşca
7	Budur	Ştefan
8	Ciocan	Petronela
9	Csokany	Petru
10	Gâb	Zamfira
11	Iani	Iosif
12	Ighişan	Mircea Dorel
13	Kalcsov	Petru Pavel
14	Karadjov	Maria
15	Katarov	Ecaterina
16	Kelciov	Rozalia
17	Kerciov	Nicolae
18	Mirciov	Gheorghe
19	Mirciov	Ioan
20	Mircsov	Maria
21	Mirciov	Rafael
22	Mişcu	Ioan
23	Paraliov	Luca
24	Peiov	Ioan
25	Petcov	Antoniu
26	Petcov	Ioan
27	Priceputu	Doina Georgeta
28	Romanov	Vichentie

1976-1977

1	Becker	Francisc
2	Boboiciov	Maria
32	Uzun	Elisabeta
33	Uzun	Rafaela
34	Vancea	Ervin
35	Vasilcin	Petronela
36	Velciov G	Petronela
37	Velciov P	Petronela
38	Zsigalov	Nicolae

1975-1976

1	Anghelov	Petronela
2	Babuşcov	Ioan
3	Boboiciov	Rafael
4	Castiov	Ana
5	Ciocani	Ioan
6	Comloşan	Ioan Emil
7	Czene	Rozalia
8	Dincă	Maria
9	Dolca	Doina
10	Floare	Mărioara D.
11	Kalapiş	Ana
12	Kalapiş	Tiberiu L.
13	Lazarov	Vichente
14	Lazarov	Francisc A.
15	Mirciov	Ladislau
16	Nacov	Maria
17	Peniov	Anton
18	Petcov	Anamaria
19	Petcov	Gheorghe
20	Ragoe	Elisabeta Maria
21	Salman	Terezia
22	Stoianov	Petronela
23	Şerban	Maria
24	Uzun	Ioan Stanciu
25	Uzun	Nicolae
26	Uzun	Petru Pavel
27	Vasilcin	Gheorghe
28	Velciov	Carol
29	Velciov	Sebastian Ş.
30	Voştinar	Petru
9	Ghergulov	Vincenţiu
10	Kalapiş	Petru
11	Lazarov	Petru

3	Bratilov	Ecaterina
4	Bratilov	Ioan
5	Brănescu	Veronica
6	Chirilovici	Vladimir
7	Dupţa	Nicolae
8	Ganciov	Ecaterina
9	Guran	Petronela
10	Iena	Ioan
11	Kalapiş	Ecaterina
12	Kalapiş	Ioan
13	Kastiov	Ecaterina
14	Katarov	Maria
15	Kerciov	Anastasia
16	Mircovici	Petru
17	Mircsov	Ioan
18	Mircsov	Stoian
19	Naidinov	Terezia
20	Olasz	Apollonia
21	Oprea	Mărioara
22	Peşti	Ghizela
23	Pircov	Agata
24	Pop	Ana
25	Szofran	Ioan
26	Şipoş	Nicolae
27	Tranculov	Maria
28	Vasilcin	Maria
29	Velciov	Maria
30	Viruzab	Maria
31	Viruzab	Toma

1993-1994

1	Anghelov	Ecaterina
2	Babuşcov	Anca
3	Babuşcov	Maria
4	Boboiciov	Nicoleta
5	boboiciov	Roberta
6	Caradjov	Anamaria
7	Ciocani	Cristian
8	Dragomir	Gabriela
6	Dunca	Maria
7	Epure	Cristi
8	Ghiuruţan	Daniel
12	Maleşcov	Matei
13	Mircovici	Ioan
14	Petcov	Marcu Daniel
15	Sofran	Maria
16	Şerban	Valentina
17	Tămaş	Cornelia
18	Vasilcin	Anastasia
19	Vasilcin	Rafael
20	Vasilcin	Valerica
21	Velciov	Ioan
22	Velciov	Maria Paula

1994-1995

1	Bărbos	Camelia
2	Boboiciov	Anastasia
3	Boboiciov	Carla Maria
4	Boldică	Mariana G
5	Budur	Nicolae
6	Bunaş	Crina Monica
7	Caragiov	Petronela
8	Dragomir	Ioan Petru
9	Lăzăruică	Rodica
10	Nacov	Lucia
11	Pagu	Angela
12	Parvan	Ana Mirela
13	Petran	Imelda
14	Topciov	Ecaterina
15	Topciov	Terezia
16	Varodi	Paula
17	Vasilcin	Pavel Rafael
18	Velciov	Carmen
19	Velciov	Florin Ştefan
20	Velciov	Gheorghe

1995-1996

1	Boboiciov	Bianca
2	Boboiciov	Emilia
3	Boboiciov	Petru
4	Calnacov	Ioan
5	Dronca	Mihai
1	Babuşcov	Miky
2	Bărăităreanu	Angelica
3	Bărbos	Corina

9	Ioanovici	Violeta
10	Mezö	Dorina
11	Mirciov	Mariana
12	Negârlă	Iuliana
13	Paraliov	Nadia
14	Petcov	Petru
15	Romanov	Petru
16	Roncov	Ana
17	Ronkov	Anny
18	Topciov	Petru
19	Topciov	Sebastian
20	Vasoilcin	Iuliu
21	Velciov	Cristi
22	Velciov	Luca
23	Velciov	Petru
24	Velciov	Ramona

1996-1997

1	Acsinte	Cosmin Florin
2	Beju	Dana Paraschiva
3	Caragiov	Sebastian
4	Ciocani	Rafael
5	Csokany	Petronela Mih.
6	Kalapiş	Mariana
7	Karabencsov	Nicolae
8	Lazarov	Sebastiana M.
9	Leban	Ioan
10	Nacov	Ştefania I
11	Negrea	Ioan Bogdan
12	Sârcă	Adelina Mih.
13	Şerban	Maria
14	Tatov	Gheorghe
15	Telbis	Nicoleta Ana
16	Todorovici	Anca Lucia
17	Topciov	Gheorghe
18	Topciov	Maria
19	Vasilcin	Ileana
20	Velciov	Petru Gheorghe

1997-1998

16	Măluşanu	Sebastian
17	Mirciov	Francisc
18	Mircovici	Maria
4	Bartulov	Petru
5	Budur	Emilia
6	Căiţatu	Sandală
7	Ciocani	Nicoleta R.
8	Ghiuruţan Tomescu	Mădălina
9	Guran	Daniela
10	Hailemas	Ramona
11	Mirciov	Petru
12	Mozeş	Any
13	Nacov	Maria
14	Sârcă	Simona
15	Sofran	Ecaterina
16	Telbis	Anamaria
17	Telbis	Ecaterina
18	Topciov	Ana Ramona
19	Toth	Agnes
20	Tranculov	Petronela
21	Uzun	Ludmila
22	Uzun	Matei
23	Vasilcin	Anamaria
24	Vasilcin	Ioan
25	Veteş	Ramona

1998-1999

1	Babuşcov	Maria
2	Boboiciov	Monica
3	Căiţatu	Carmen
4	Calapiş	Maria Ramona
5	Ciocani	Daniel
6	Ciocani	Petru
7	Ghiuruţan Tomescu	Maria
8	Horvath	Maria
9	Kalapiş	Ioan
10	Kalciov	Ştefan
11	Kalcsov	Gheorghe
12	Karabencsov	Marian Florin
13	Kocsis	Timeea
14	Lazarov	Ecaterina
15	Lazarov	Marius
2	Babuşcov	Ana Bianca
3	Babuşcov	Cristina E.
4	Babuşcov	Petronela

19	Mişcu	Iasmina
20	Nacov	Petronela
21	Negârlă	Anton
22	Sofran	Anca
23	Şerban	Terezia
24	Ştefan	Sorin Alin
25	Tapanov	Petronela
26	Vasilcin	Danku
27	Velciov	Maria
28	Velciov	Mihai

1999-2000

1	Augustinov	Antoniu
2	Babuşcov	Adrian Nicolae
3	Babuşcov	Maria
4	Boboiciov	Alina Petronela
5	Boboicio	Natalia Bianca
6	Budur	Petru
7	Conachi	Daniel Sebastian
8	Erdely	Suzana
9	Franiov	Petru
10	Isac	Alina Violeta
11	Lăpădat	Elena
12	Lupu	Ioan
13	Măluşanu	Luiza Lucia
14	Mirkovics	Ioan Ovidiu
15	Petcov	Gheorghe
16	Pop	Alin Petru
17	Sterian	Ioan Viorel
18	Telbis	Maria Agata
19	Toth	Zoltan
20	Vasilcin	Cornelia
21	Vasilcin	Marian Nicolae
22	Velciov	Luca
23	Velciov	Petru Pavel
24	Vicol	Dragoş
25	Vinesar	Agneta Maria

2000-2001

1	Acsinte	Ramona
18	Sîrbescu	Anita
19	Tapanov	Nicolae
20	Valcov	Luca
5	Boboiciov	Anamaria
6	Boboiciov	Ioan
7	Deciov	Petru
8	Dragomir	Monica
9	Kalapiş I	Elisabeta
10	Kalapiş P	Elisabeta
11	Kalcsov	Anamaria
12	Karadjov	Anton
13	Lăcătuş	Adina
14	Maleşkov	Gheorghe
15	Marina	Edit
16	Mircovici	Petru Marian
17	Nemet	Ecaterina
18	Sabliov	Anamaria
19	Tapanov	Petronela
20	Ţermure	Lavinia M
21	Tranculov	Maria
22	Uzun	Ioan
23	Vasilcin	Tiberiu
24	Zema	Terezia

2001-2002

1	Babuşcov	Petru
2	Bar	Nicoleta
3	Bartulov	Anamaria
4	Boboiciov	Eduard
5	Budur	Nicolae
6	Burnar	Elena
7	Catarov	Carol
8	Claici	Mihaela
9	Claici	Ramona
10	Francovici	Ioan
11	Fux	Rodica
12	Gaga	Adriana
13	Mişcu	Ioan
14	Müller	Maria
15	Ognean	Simona
16	Ronkov	Iasmin
17	Ronta	Raimondo
12	Mirciov	Ladislau
13	Mircovici	Ana
14	Pintilie	Adina

2002-2003

1	Ardelean	Nicolae D.
2	Bălănean	Laurean
3	Boboiciov	Cristian P.
4	Boboiciov	Fabian D.
5	Boda	Carmen R.
6	Buza	Agnezia M.
7	Ciobancan	Daniel
8	Ciocani	Daniel
9	Ciocani	Maria
10	Ciocani	Petronela
11	Ciocani	Rafael
12	Cucurov	Georgeta
13	Harapu	Ancuţa M.
14	Kalapiş	Petru
15	Lupu	Luciana
16	Maleşcov	Ana Georgeta
17	Maleşkov	Ecaterina
18	Muntean	Răzvan M.
19	Nacov	Ecaterina D.
20	Ognean	Levente M.
21	Pothora	Cristina Ana
22	Şerban	Anca
23	Tatov	Anca
24	Tomoiagă	Vasile
25	Vasilcin	Caterina

2003-2004

1	Augustinov	Sebastian
2	Avram	Florica M.
3	Bratan	Petronela
4	Bratilov	Carmen
5	Bucur	Daniel
6	Carabenciov	Manuela
7	Chirilovici	Gabriel
8	Cosma	Maria Elena
9	Iovan	Felicia
10	Lupu	Maria
11	Mezin	Nicoleta
2	Budur	Rafael
3	Budur	Mariana
4	Carabenciov	Ioan
15	Pircov	Ştefan
16	Pop	Raluca M.
17	Roşu	Lorena
18	Sâna	Rozalia
19	Şerban	Nicolae
20	Sterian	Constantin
21	Telbisz	Claudia
22	Ţermure	Gabriela
23	Uzun	Pamela Edith
24	Velciov	Larisa
25	Velciov	Nicolae

2004-2005

1	Boboiciov	Izabella
2	Budur	Cosmin P.
3	Budur	Ioan Daniel
4	Budur	Nicolae
5	Calciov	Iosif
6	Carabenciov	Ioan
7	Chiu	Daniel Alin
8	Cioablă	Alina
9	Ciobancan	Lorin
10	Ciocani	Maria
11	Cristian	Anca Mariana
12	Deciov	Matei
13	Farcaş	Valentin M.
14	Francovici	Anamaria
15	Iancu	Patricia Aldona
16	Kramer	Zsolt
17	Mircovici	Ecaterina M.
18	Moisuc	Loredana M.
19	Ostoin	Iasmina
20	Ştefan	Florica
21	Tapanov	Minodora A.
22	Vasilcin	Daniel
23	Vasilcin	Iani
24	Vasilie	Adrian

2005-2006

1	Boboiciov	Draghiţa
15	Radu	Elena
16	Ronkov	Rozalia
17	Rozsa	Laura

5	Catarov	Nicolae	18	Sabliov	Alina
6	Ciobancan	Anastasia	19	Sâna	Adrian
7	Crăescu	Bogdan	20	Sârbescu	Vasilica
8	Ciocani	Ioan	21	Şimon	Maria
9	Ciocani	Petru	22	Tranculov	Petronela
10	Ciocani	Petru	23	Tranculov	Marian
11	Demeter	Andreea	24	Ţurcan	Luminiţa
12	Găitan	Alexandra	25	Velciov	Nela
13	Kalciov	Mariana	26	Viruzap	Iasmina
14	Maleşcov	Petru	27	Zomborean	Loredana

Prima promoţie de după 1990

… şi cei care au absolvit în acest an

Absolvenţii de liceu - cursuri serale şi fără frecvenţă
Prof. Ioan Sârbu

Moto*: "Îmbătrânesc şi tot învăţ." – Eschil*

	1972-1973				
1	Barna	Ecaterina	11	Cucalan	Maria
2	Boboiciov	Maria	12	Danco	Octavian
			13	Franyov	Gheorghe

3	Boboiciov	Petronela
4	Calnacov	Carol
5	Ciocani	Iosif
6	Ciocani	Luca
7	Ciocani	Rozalia
8	Ciup	Maria
9	Coiov	Luca
10	Colungin	Giulinca
11	Cosma	Livia
12	Dragomir	Gheorghe
13	Guran	Rafael
14	Kasztyov	Petronela
15	Maleşkov	Maria
16	Mirciov	Teodora
	Nacov	Ioan
18	Petcov	Rocuş
19	Pircov	Suzana
20	Radulov	Petru
21	Roncov	Petronela
22	Sofran	Anton
23	Topciov	Anastasia
24	Topciov	Ioan
25	Topciov	Nicolae
26	Vasilcin	Maria
27	Velciov	Anamaria
28	Velciov	Gheorghe
29	Velciov	Stanislau

1973-1974

1	Augustinov	Ecaterina
2	Augustinov	Terezia
3	Bora	Gheorghe
4	Budur	Terezia
5	Butyurka	Emeric
6	Calapiş	Ecaterina
7	Caragiov	Nicolae
8	Ciocani	Ioan
9	Ciocani	Petru
10	Ciocani	Rafael
23	Romanov	Rafael
24	Szep	Francisc
25	Todorovici	Pavel
14	Jura	Vasile
15	Kalapiş	Petronela
16	Nacov	Anton
17	Opriş	Mihai
18	Opriş	Vasile
19	Peiov	Rocuş
20	Petcov	Matei
21	Postelnicu	Constantin
22	Tapanov	Rafaela
23	Telbis	Nicolae
24	Valcov	Maria
25	Velciov	Elisabeta
26	Velciov	Luca
27	Velciov G	Luca
28	Velciov R	Rocuş

1979-1980

1	Babuşcov	Ioan
2	Blickling	Nicolae
3	Boboiciov	Nicolae
4	Boboiciov	Sebastian
5	Bratilov	Gheorghe
6	Bratilov	Ioan
7	Buciuman	Elena
8	Cepuc	Marian
9	Ciocani	Nicolae
10	Ciocani	Petronela
11	Ciocani	P.Rafael
12	Ciocani	Rafael
13	Damian	Gheorghe
14	Dăscălescu	Gheorghe
15	Dimitriu	Gheorghe
16	Ivanciov	Gheorghe
17	Kalapiş	Ioan
18	Kasa	Ştefan
19	Lupaş	Ioan
20	Nacov	Ştefan
21	Niţă	Anişoara
22	Niţă	Mihai
29	Tranculov	Petru
30	Viruzab	Ştefan

1986-1987

26	Tomi	Viorica
27	Tranculov	Anamaria
28	Vasilcin	Nicolae
29	Vasilcin I.	Maria
30	Vasilcin M.	Maria
31	Velciov	Agata
32	Velciov	Pavel
33	Velciov	Robert
34	Vingan	Floarea

1985-1986

1	Augustinov	Maria
2	Augustinov	Terezia
3	Avram	Florica
4	Avram	Lucian
5	Boboiciov	Monica
6	Boboiciov	Nicolae
7	Bobu	Ana
8	Bratan	Nicolae
9	Calapiş	Matei
10	Caragiov	Rafael
11	Catarov	Petru
12	Ciocani	Margareta
13	Ciocani	Nicolae
14	Ciocani	Petru
15	Hailemas	Petru
16	Lazarov	Gheorghe
17	Lazarov	Maria
18	Mirciov	Gheorghe
19	Pencov	Matei
20	Petcov	Ana
21	Petcov	Ioan
22	Piţov	Ştefan
23	Pop	Georgeta
24	Roibu	Lili
25	Romanov	Sebastian
26	Tapanov	Gheorghe
27	Tatov	Ioan
28	Topciov	Ioan
9	Calapiş	Ecaterina
10	Ciocani	Maria
11	Ciunta	Dolina V.
1	Augustinov	Matei
2	Babuşcov	Elisabeta
3	Boboiciov	Alice
4	Boboiciov	Ioan
5	Boloca	Anamaria
6	Calapiş	Petronela
7	Calciov	Iosif
8	Catarov	Carol
9	Ciocani	Gheorghe
10	Ciocani	Maria
11	Deciov	Ioan
12	Ghergulov	Carol
13	Ghergulov	Petru
14	Kalciov	Luca
15	Karacsony	Ecaterina
16	Nacov I.	Nicolae
17	Nacov P.	Nicolae
18	Niţă	Vasile
19	Parvan	Francisc
20	Parvan	Grigore G
21	Peiov	Nicolae
22	Radulov	Petronela
23	Sabliov	Francisc
24	Simion	Ioan
25	Sofran	Ecaterina
26	Sofran	Ioan
27	Sterian	Ioan
28	Stoiov	Luca
29	Tranculov	Ioan

1989-1990

1	Airini	Maria
2	Babuşcov	Elisabeta
3	Babuşcov	Nicolae
4	Babuşcov	Olga
5	Bartulov	Ioan
6	Boboiciov	Maria
7	Budur	Ecaterina
8	Calciov	Violeta
6	Ciocani	Maria
7	Ganciov	Petru
8	Parvan	Maria

12	Deciov	Rozalia
13	Hailemas	Ana-Maria
14	Kalapiş	Ana
15	Kalapiş	Valeria
16	Mirciov	Nicolae
17	Neamţu	Mărioara
18	Păstrăvanu	Pavel
19	Pintilie	Ilie
20	Raciov	Gabriela
21	Rozsa	Elisabeta
22	Sabliov	Elena
23	Sterian	Rodica
24	Şerban	Anamaria
25	Todirică	Elisabeta
26	Vasilcin	Maria

1990-1991

1	Airini	Gheorghina
2	Ciocani	Rozalia A.
3	Ciocani	Ana
4	Ciocani	Anastasia
5	Ciocani	Ecaterina
9	Puiu	Ioan
10	Radulov	Ecaterina
11	Romanov	Ecaterina
12	Şerban	Petronela
13	Voichiţă	Cornelia

2000-2001 ff

1	Boboiciov	Petru
2	Budur	Petru
3	Budur	Petru
4	Caragiov	Nadia L.
5	Caragiov	Rocuş
6	Conachi	Marius
7	Mara	Garofiţa
8	Mişcu	Petru Pavel
9	Niţă	Florentin
10	Pichiu	Bianca
11	Pizmic	Florica S.
12	Ronkov	Luca
13	Telbis	Petru
14	Todorovici	Lucian

Viaţa culturală a localităţii

Prof. Ecaterina Ganciov
Ref. Cult. Pavel Velciov

Moto:

„Sufletul unui popor se manifestă şi în cultură. Studiind evoluţia unei culturi, studiem şi evoluţia spiritului acestui popor“

Garabet Ibrăileanu

La fel ca orice comunitate, şi locuitorii comunei Dudeştii Vechi pe lângă toate celelalte activităţi au avut şi o viaţă culturală destul de bogată şi specifică lor ,deoarece aici în 1738 s-au stabilit etnici bulgari, care s-au străduit şi au reuşit să-şi păstreze identitatea culturală până în prezent.

Amintim şi faptul că alături de etnicii bulgari, care au fost majoritari, aici au trăit şi români, maghiari, germani, evrei şi în prezent ucraineni. Ei au fost intr-un număr destul de mic şi probabil acesta e motivul pentru care n-a rămas nici un semn din cultura lor.

O perioadă destul de lungă de timp biserica (ca instituţie) a fost promotorul cultural principal, deoarece ea a fost cea care a asigurat procesul de educare pe plan spiritual, cultural şi educaţional.

Despre viaţa culturală a bulgarilor din Dudeştii - Vechi se spune că a fost bogată şi interesantă.

Una din primele forme ale vieţii culturale a fost **şezătoarea .**

După amintirile celor mai în vârstă locuitori, în comună au existat un număr de 8(opt) şezători, ele fiind organizate pe zone (cartiere), astfel încât să poată acoperi toată suprafaţa localităţii.

Fiecare şezătoare purta un nume, uneori satiric, ales de către cei care frecventau acea şezătoare. Acest nume, de obicei era în strânsă legătură cu zona sau cu proprietara casei unde se ţinea şezătoare. Se cunosc opt locuri de şezătoare, fiecare cu numele ei , după cum urmează:

1. „Kucata"- aflata în partea de est a comunei. Aici se adunau tinerii care locuiau în zona „paruf numer"

2. „Nemskata"- aflată relativ aproape de precedenta şi frecventată de către tinerii din zonele „Tapja", „paruf numer" şi „Lačvata ranga".

3. „Gjukčvata"- frecventata de tineretul zonei „Tapja"

4. „Manenata"- aflata pe strada mică (manenata ulca), aproape de micuţa capelă a Sf. Vendelin. Aici se veseleau tinerii din zonă şi cei care locuiau în centrul comunei.

5. „Bruždenskata"- aflata în cartierul cu acelaşi nume şi frecventată de tinerii care locuiau de partea cealaltă a pârâului Aranca.

6. „Rošavata"- aici veneau tinerii care locuiau în zona podului mare (gulemija most) şi până la gară.

7. „Martinata"- aflată în sudul comunei şi frecventată de tineretul ce locuia în zona „Sigheta".

8. „Krajcarcvata"- aflata în zona „Şiştreg"

Alăturat este prezentată harta localităţii pe care se arată locaţia fiecărei şezători cu numele aferent şi cartierele.

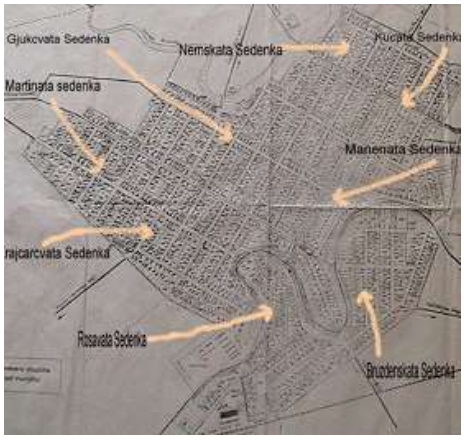

Specificăm că la şezători tinerii mergeau îmbrăcaţi numai în port popular.

La fiecare din aceste şezători erau muzicanţi tocmiţi de către tineri care cântau la acordeoane, viori şi clarinete.

Dintre cei mai renumiţi muzicanţi amintim:

- clarinetiştii: Macju Cekul, Peru Njonjva, Cepu Gyoper, Nikola Isinkva, Tonču Balice, Peru Serbeca, Gjuka Nigjva.
- Acordeoniştii: Mikluš Maršova, Peru Ispravnika, Peru Hipčva, Mikluš Cjurčva, Macju Seghera.
- violonişti: Bonku Nigjva, Tonu Bratane.
- la fluier era cunoscut Macju Šutul .

De multe ori împreuna cu aceşti muzicanţi mai cântau şi tineri băieţi care aveau instrumente muzicale şi erau talentaţi în ale muzicii.

Pe lângă cele opt şezători, care erau frecventate o perioada bine determinată: din 18 octombrie, Sf.Luka, până în ultima zi a Fărşangului au existat şi alte forme de distracţie şi divertisment.

Pe întreaga perioada a verii (până la începerea şezătorilor în toamnă), tinerii se întâlneau la marginea satului „na kraja“. Aceste locuri de întâlnire, de la margine de sat, erau astfel poziţionate încât să fie cât mai aproape de cele opt şezători. Acolo pe lângă dansurile şi muzica asigurată de către cei care cântau la şezători se mai organizau şi diferite jocuri şi întreceri sportive sau de divertisment: „svinka“, „roba“, „pupicj“, „na narodna“, „kačka“, „dubra li ti žinata“.

Aceste forme de divertisment au continuat să existe şi după cel de-al II-lea război mondial, până prin anul 1952, când a început să apară o puternică dorinţă a puterii locale să centralizeze toate aceste şezători într-una singura şi astfel apare prima şezătoare din centrul comunei, unde tinerii făceau eforturi să se simtă bine.

Prima şezătoare centralizată se afla la casa căreia pe atunci i se spunea casa lui Rizi „Reznata kašta“. Aceasta şezătoare a fost numită şi **primul cămin cultural**, funcţionând in paralel cu celelalte şezători, prin anii 1949-1950. Tot atunci a fost numit si primul responsabil de cămin, în persoana lui Ronkov Peru „Lukvična“.

În acest loc dascălul Ronkov Iakob îi chema la repetiţii pe tinerii care făceau parte din **corul bărbătesc**, organizat de el însuşi în anul 1938, cu ocazia jubileului comunei. Acest cor avea şi calitatea de cor bisericesc.

Deoarece corul a fost organizat de un

dascăl, repetiţiile au fost ţinute iniţial în clădirea şcolii şi biserică, iar mai târziu la căminul cultural.

Cel care a preluat conducerea corului bărbătesc de la dascălul Ronkov a fost învăţătorul Bratilov Ioan. Acesta s-a ocupat de cor până în anul 2004, fiind prezent pe scenă cu ocazia sărbătoririi a 200 de ani de la construirea bisericii catolice din localitate.

În toată această perioadă el a fost acela care s-a ocupat de reînnoirea şi completarea corului cu noi membri. Pe lângă cântecele pe care le-a preluat de la dascălul Ronkov, învăţătorul Bratilov a compus şi altele, acestea intrând în repertoriul corului. De asemenea a organizat corul de copii al claselor primare, dansuri şi grupuri vocale acompaniate de copii instrumentişti, ce au învăţat de la el unele secrete ale muzicii.

Învăţătorul Bratilov Ioan a fost unul din cei mai activi învăţători în ceea ce priveşte viaţa culturală a comunei.

În anul 1939, un alt dascăl pe nume Petru Telbis a întemeiat fanfara care din păcate a avut o viaţă destul de scurtă, dar pentru respectiva perioada având acţiuni destul de apreciate.

Fanfara cânta la logodne, nunţi, diferite sărbători organizate în sat, dar mai ales în primele 10 zile ale lunii mai – zilele regelui - când se arborau steaguri în faţa instituţiilor de stat. Tot pe muzica fanfarei ele erau date jos pe 10 mai, ultima zi a sărbătorilor.

De asemenea fanfara mai cânta şi la înmormântări, acolo unde era solicitată. Aici amintim că aceasta a cântat şi la înmormântarea renumitului paroh Franc Kristovčak.

În perioada interbelică se făceau repetiţii la casa culturală din centrul comunei, casă ce a fost organizată ca loc de distracţie în mod special pentru cei care aveau o meserie de bază, (meşteşugari) „čuklendere“. Aceştia nu frecventau şezătorile şi nici nu se îmbrăcau în port popular.

Spaţiul din „Reznata kašta“ dovedindu-se neîncăpător pentru tinerii care se adunau aici, noul responsabil de cămin Petcov Anton, a dus tratative cu conducerea CAP pentru amenajarea unui spaţiu mai mare în casa lui „Sodaš“ (Sodašove).În aceasta clădire a căminului, activităţile culturale au continuat până în anul 1960, când s-a dat în folosinţă clădirea cea nouă a Căminului cultural, aflată în centrul comunei, aceasta având acelaşi statut şi în prezent.

Menţionăm că încă din anul 1948 a fost organizată o echipă de dansuri populare de către Ciocani Petru „Kačna“ formaţie care a participat, împreună cu directoarea şcolii – Borislava Dascalova, la manifestări culturale organizate în capitala ţării, Bucureşti.

De atunci şi până în prezent, pe lângă toate celelalte activităţi culturale, dansul popular a fost aproape întotdeauna activ în viaţa culturală a bulgarilor din localitate.

Una din cele mai bune echipe de dansatori a fost cea a anilor ’70, al cărei instructor a fost înv. Tatov Petru. Aceasta a prezentat dansuri populare bulgăreşti atât în ţară cât şi în străinătate, îmbrăcaţi fiind în frumosul port popular bulgăresc.

Cel care a preluat ştafeta de la înv. Tatov a fost prof. Viruzab Sebastian,

care a organizat o altă echipa mai tânără, prezentându-se cu aceasta la festivalul concurs „Cântarea României” în anul 1983. Faza pe ţară a acestui festival concurs a avut loc la Bucureşti, la Rapsodia Română, unde echipa de dansuri condusă de prof. Viruzab Sebastian s-a situat pe locul al III-lea.

Un rol important în viaţa culturală a comunei a avut profesoara de muzică Ghergulov Maria, ea organizând coruri, scenete, şezători, grupuri şi solişti vocali şi orchestre cu care de multe ori s-a prezentat la diferite concursuri. Una din cele mai reuşite orchestre organizate de ea a fost cea a anilor ’75.

Această orchestră, cu toate că era formată din adolescenţi a asigurat buna dispoziţie la foarte multe baluri, serbări şcolare şi nunţi.

Înainte de a intra la pensie, prof. Ghergulov Maria a organizat o echipa

de dansuri populare formată din elevii claselor a VII-a pe atunci. Ei au participat la festivaluri, concursuri şi serbări. Tot ei au fost cei care au reprezentat cu succes, minoritatea bulgară la festivalul de tradiţii Nunta în Banat, organizat la Timişoara in anul 1997, prezentând obiceiul nunţii la bulgarii din Banat.

Deşi este in pensie, prof. Ghergulov Maria n-a refuzat niciodată să pună la dispoziţie idei, texte si cântece culese de ea.

Cei care continuă în prezent tradiţia dansului bulgăresc au fost îndrumaţi în paşii de dans încă de la grădiniţă de către educatoarea Velciov Ella. Copii mici fiind, ei au fost invitaţi să reprezinte comunitatea bulgară la diferite festivaluri ce au avut loc în oraşele: Arad, Cluj, Timişoara, Brăila.

Fiind elevi de gimnaziu, ei au fost preluaţi şi îndrumaţi de Pavel Velciov, actualmente referent cultural şi Elena Doiceva, care începând cu anul şcolar 2004-2005 a fost trimisă de către Ministerul Învăţământului din Bulgaria pentru a revitaliza cântecul şi dansul tradiţional bulgăresc.

Pe lângă dansuri, aceşti copii şi adolescenţi talentaţi continuă tradiţia în ansamblu a vieţii culturale, fiind implicaţi în toate activităţile organizate în cadrul Căminului cultural: cor, teatru, grupuri vocale şi orchestra.

După 1990 a luat fiinţă Uniunea Bulgară din Banat şi ea a fost cea care în decurs de 16 ani a sprijinit toate formaţiile artistice atât moral cât şi material, făcând posibilă prezenţa formaţiilor artistice la renumite festivaluri din ţară şi străinătate.

Nu trebuie uitat unul din cei mai longevivi în ale muzicii, prezent parcă dintotdeauna în viaţa culturală comunei şi anume Serbescu Rafael. Acesta provine dintr-o familie de muzicanţi, unde a învăţat să cânte atât la clarinet cât şi la saxofon, însoţind toate echipele de dansuri încă din anii ’60 şi până în prezent. Saxofonul lui a fost auzit la balurile organizate în vechiul cămin, la nunţile din comună şi la aproape toate activităţile organizate până în prezent în cadrul Căminului Cultural.

Pe lângă activităţile de cor şi dansuri populare, a existat din totdeauna interes şi pentru teatru. „Actorii”- elevi şi nu numai, au fost îndrumaţi atât de preoţi cât şi de către dascăli.

In anul 1939 a fost prezentată la Casa de cultură o piesă de teatru pe temă religioasă, piesă ce a fost pusă în scenă de către preotul Nikola Pflanzer şi dascălul Iaku Ronkov.

Ca formă culturală, teatrul a continuat să existe de-a lungul anilor, copiii - actori amatori, fiind îndrumaţi, de obicei, de către profesorii de limba română: Castiov Matei, Tămaş Petronela, Sârbu Petronela în cadrul şcolii, iar în cadrul bisericii, unde se organizau piese de teatru pe teme religioase (în special pentru sărbătoarea Crăciunului), îndrumători au fost preoţii: Kalapiş Karol, Vasilcin Ioan.

Un rol important în viaţa teatrului de amatori l-a avut si Ghergulov Gheorghe. Acesta a scris, a regizat şi a tradus piese de teatru, mai ales cu caracter satiric pentru sărbătorile de Fărşang.

El a fost acela care împreuna cu înv. Bratilov Ioan si prof. Ghergulov Maria au organizat programul cultural pentru evenimentul din anul 1988 când s-au sărbătorit 250 de ani de la stabilirea bulgarilor pe aceste meleaguri.

În prezent, Ghergulov Gheorghe lucrează la conservarea cântecelor populare bulgăreşti împreună cu un grup de muzicanţi mai în vârstă organizat de el însuşi.

În încheiere se cuvine să-i amintim pe toţi aceia care au stat la conducerea Căminului cultural de la începuturi şi până în prezent, fiind atenţi la buna desfăşurare a tuturor evenimentelor culturale ale acestei minorităţi:

1. Ronkov Peru (Lukvicna)
2. Petkov Anton (Kokalcu)
3. Ciocani Peru (Kacna)

4. Markov Nikola (Ganjva)
5. Velciov Peru
6. Velciov Bonaventura
7. Ronkov Ghjuka (Cekva)
8. Barna Ioan
9. Topciov Peru (Kratcul)
10. Chiu Gheorghe
11. Ciobanu Nicolae
12. Raţă Aurel
13. Sofran Ian
14. Boboiciov Anton
15. Velciov Pavel (Pali Mustikcul)

Cântecele bisericeşti bulgăreşti

Cantor Velciov Petru

În rândul bulgarilor din Dudeştii Vechi cântecul lumesc nu prea a fost cunoscut cu toate că firea bulgarilor este optimistă şi încrezătoare, mai ales ca bulgarii din Banat cântă cântece bisericeşti. Majoritatea acestora credincioşii le cunosc pe de rost şi le cântă întreaga comunitate adunate în biserică, dar de multe ori le fredonează şi singuri acasă sau chiar în câmp.

Sunt cunoscute multe cântece pentru fiecare sărbătoare , pentru fiecare sfânt, pentru orice prilej liturgic – liturghie , vecernie, înmormântare, se cântă cântece pentru recoltă bună, pentru ploaie , pentru sănătatea oamenilor şi animalelor.

Prin tradiţie, cântecul bisericesc a fost creat pentru a preamări prin el pe Domnul, pe sfinţi şi nu ca să ne exteriorizăm sentimentele păcătoase sau simţurile care ne pot duce la păcat..

Bulgarii bănăţeni au venit în Dudeştii Vechi catolici, şi deci aveau deja cântecele lor religioase.

Se pare totuşi că pe lângă aceste cântece, dintre care s-au păstrat extrem de putine, au adoptat cântece religioase de la alte minorităţi cu care se învecinau şi acestea îndeosebi şi din cauza faptului că au avut preoţi de alte naţionalităţi care învăţând limba bulgară locală, au introdus cântecele lor, de multe ori adoptându-le şi traducându-le.

Prima colecţie tipărită de cântece religioase bulgăreşti se datorează preotului Andrei Klobucsar , care a fost capelan în Beşenova Veche. El a editat în anul 1860, odată cu „Glasul spiritual "carte de rugăciune şi cântece bisericeşti bulgăreşti.

Această carte de bază pentru cântecul bisericesc bulgăresc are în structură cântece : de Crăciun, de post, de Paşti, de Joia Verde, de sărbătorile Maicii Domnului, despre sfinţi din cursul anului , de recviem, de vecernie în limba latină.

Colecţia se încheie cu un cântec foarte îndrăgit de credincioşii bulgari din Dudeştii Vechi, o rugăciune către Isus răstignit pe cruce („ O Isuse , vidiš li mu").

Majoritatea acestor cântece sunt cunoscute şi se cântă şi astăzi în forma în care au fost scrise înainte cu mai mult de un secol.

O colecţie cu mult mai amplă şi variată de cântece bisericeşti este „Hrană spirituală" (Duhovna rana) compusă de preotul Ludovik Ficher din Vinga în 1887 (care a completat şi corectat „Înălţarea duhului către Dumnezeu", „Vazdiganjetu na duha kantu Boga" a preotului Francisc din 1872).

Aşa cum menţionează în introducere autorul , cântecele sunt luate şi prelucrate din diferite surse : „ Enekkönyv – Zsaszkovszky", „ Vinac - Jajc", „ Duhovin glas – Klobučar - Jäger", Wegweiter, etc.

Colecţia începe cu vecerniile, textele fiind prezentate în limba latină şi bulgară. Continuă cu cântece pentru sărbătorile sfinţilor scrise de asemenea în limba latină şi bulgară. Cântecele bisericeşti propriu zise , în număr de 225 , împreună cu psalmii şi cântece latineşti, sunt sistematizate după ordinea liturghiei şi după anul bisericesc. Această carte de rugăciuni şi cântece a fost editată de trei ori în 1887, 1898 şi 1924.

În anul 1938 în traducerea parohului de Beşenova Veche, Francisc Krištofčak, apare în limba bulgară o carte de rugăciuni şi cântece după Katolischer Gebet. Cântecele prezentate pe un număr de 123 de pagini, sunt cele mai cunoscute şi folosite de catre comunitate, fiind preluate apoi în anul 1988 şi 1990 de preotul paroh din Dudeştii Vechi, Vasilčin Ioan în cartea de rugăciuni şi cântece, unde se adaugă şi cântece noi traduse sau compuse mai recent.

Cântecul bisericesc bulgăresc, face parte din însăşi fiinţa bulgarilor bănăţeni. Prin el exprimându-şi pe lângă credinţa şi iubirea faţă de Dumnezeu şi propriile sentimente , durerile şi necazurile, bucuriile şi fericirea de a trăi , de a fi cinstit şi drept, aşa cum o cere Dumnezeu

Surse: Arhiva Căminului Cultural Dudeştii Vwchi

Colaboratori elevi:

- ***Valcov Luca***
- ***Ciocani Denisa***
- ***Dermeştiov Ecaterina***
- ***Sofran Michi***
- ***Sofran Florin***
- ***Augustinov Daniel***

Primăria

Promotor local Ana Maria Mircovici

Moto:

"Oamenii ne dau uneori vise dar viata le spulbera"
H.P.Bengescu

Din vechi timpuri, oamenii au simţit nevoia de a se grupa în comunităţi. Tot de atunci, a apărut şi căpetenia, conducătorul obştii, care reprezenta acea comunitate în raport cu celelalte. În zilele noastre, căpetenia este primarul. Acesta reprezintă localitatea în relaţia cu localităţile asemănătoare şi cu autorităţile de rang superior.

Primăria este instituţia statului care coordonează şi mijloceşte relaţiile dintre cetăţeni şi instituţiile statului.

Prima atestare a localităţii noastre a fost dată în anul 1238.

Alături de biserică, şcoală şi magazia de cereale, primăria este edificată imediat după anul 1738, când localitatea reînvie.

Tot atunci s-a stabilit ca primar să fie Dobre Fermendjin, căpetenia care i-a condus pe bulgari pe timpul pribegiei. Dobre Fermendjin a fost primar doar doi ani, în perioada 1738-1740. Lui i-au urmat mulţi alţii, aleşi prin vot de către locuitorii din Beşenova Veche:

1740 - 1741 ~ Ivan Manuşov
1741 - 1753 ~ Gjura Nedeljov
1753 – 1758 ~ Căpitan Penčo Goranov
1758 – 1761~ Ivan Rusinov
1761 ~ Petar Budurov
1761 – 1763 ~ Filip Sofranov
1763 – 1764 ~ Gjura Topciov
1764 - 1767 ~ Rafael Dugandžjiov
1767 - 1768 ~ Slav Valkov
1768 - 1769 ~ Bono Ronkov
1769 - 1770 ~ Pavle Salmanov
1770 - 1771 ~ Anton Ciokanov
1771 - 1772 ~ Ivan Budurov
1772 - 1773 ~ Stančo Iončov

1773 - 1774 ~ Ivan Miniov
1774 - 1780 ~ Blazo Maniov
1780 – 1781 ~ Sebastian Lazarov Deciov
1781 – 1783 ~ Gjeno Uzunov
1783 - 1787 ~ Gjura Lebanovici
1787 – 1793 ~ Petar Gasparici
1793 – 1803 ~ Gjura Uzunov
1803 – 1806 ~ Petar Gasparici
1806 – 1808 ~ Gregor Lebanovici
1808 – 1811 ~ Gjura Uzunov
1811 - 1812 ~ Nikola Miniov
1812 ~ Toma Guranov[1]
1894 ~ Petru Telbis
1900 - 1925 ~ Ghergulov Ioan
1925 ~ Ciocani Nicolae
1925 ~ Vichentie Velciov
~ Topciov Sebastian
1945-1949: ~ Petru Anghelov
~ Pavel Babuscov
~ Petru Dragan
~ Rafael Sebastianov
1949 ~ Lazar Vasilcin
1949 ~ Toma Budur
1950 ~ Lazar Vasilcin
1952 ~ Rafael Cucov
1952 ~ Alfred Babuscov
1952 ~ Alexandru Martin
1953 ~ Petru Ilka (Ilcau)
1953 -1956 ~ Petru Uzun
1956 ~ Bono Kelciov
1956 ~ Petru Uzun
1957-1958 ~ Sebastian Sofran
1959-1960 ~ Petru Bartulov
1968-1989 ~ Gheorghe Mirciov
1989 ~ Ioan Branc

[1] Cf. Miletič, Ljubomir, *Izsledvanija za balagrite v Sedmigradsko i Banat,* Izdatelstvo Nauka i Izkustvo, Sofia, 1987, pag. 61

1989-1991 ~ Petru Pavel Uzun
1991-1996 ~ Gheorghe Nacov
1996-1997 ~ Ioan Uzun
1997-2000 ~ Vichentie Ghergulov
2000-2004 ~ Ioan Mirciov
2004 ~ Gheorghe Nacov

În anul 1741 împărăteasa austriacă Maria Tereza accede pe tronul tatălui său, iar imediat după aceea bulgarii încep să îşi caute drepturile, bătând la uşa stăpânirii: „Imediat după asta (înscăunarea împărătesei, n.n.), la 9 noiembrie 1741, o delegaţie în frunte cu Stanislavici şi Kacsamagov, cere să li se acorde privilegiile pe care le-au avut şi în Oltenia, cu anumite adăugiri, sau modificări specifice. Elaborarea acestor privilegii a durat trei ani. Nu ştiau ce să facă cu beşenovenii, care, spre deosebire de vingani, au fost oameni simpli […] şi care n-au avut niciodată privilegii, nici în Oltenia, nici nicăieri. De aceea baronul Engelshofen propune să fie împărţiţi în două categorii: comercianţii (din Vinga) şi agricultorii din (din Beşenova) şi să li se dea privilegii numai celor dintâi. Iar beşenovenii, care n-au avut privilegii nici înainte, să se bucure de aceste privilegii numai dacă se vor muta la Vinga.“[2]

Cu toate acestea, localnicii sunt împiedicaţi să se mute la Vinga. Imediat în anul următor, localitate se măreşte datorită migraţiei, construindu-se 200 de case.

Încă 200 de case sunt construite în anul 1773, la venirea unui nou val migrator. Tot în acelaşi an, datorită ratei crescânde a mortalităţii se delimitează cimitirul satului, iar prima înmormântare a fost făcută pe 19 noiembrie.

În anul 1779, Beşenova Veche este inclusă în judeţul Torontal şi se conduce după legile statului austriac, într-un stil permisiv, democratic, folosind limba bulgară în relaţiile cu consătenii.

În anul 1787 Beşenova se afla sub conducerea lui Gjura Lebanovici, este ridicată de către Iosif al II- lea la rangul de oraş şi primeşte dreptul de a ţine piaţă săptămânală în fiecare joi şi de două ori pe an, în 15 mai şi 15 noiembrie, târg. Tot în perioada cât a fost primar Lebanovici (1784-1787) s-a construit marele pod peste vechea albie a Arancăi, pe drumul ce ducea spre Szeged, astăzi cartierul romilor (Gornija Most).

[2] Castiov, Matei, *Palćenete/Pavlikenii*, Ed. Mirton, Timişoara, 1995, pag. 51

Din anul 1781, prin intercalare succesivă, a fost primar Gjura Uzunov, în timpul căruia s-a construit grânarul din centrul comunei, dărâmat abia în anul 1974. Tot în timpul lui s-a început construcţia marii biserici.

Din păcate, datele privind evenimentele din secolul XIX sunt foarte puţine, multe detalii putându-se descifra doar din creaţia folclorică. În anul 1840 este construită actuala clădire în care funcţionează Primăria Dudeştii Vechi. În anul 1870 se deschide calea ferată dintre Valcani şi Periam. De abia la sfârşitul secolului începem să avem certitudinea datelor. Pe la anul 1894 apare prima filială de formaţiune politică: Partidul Socialist – şef de filială fiind Petru Telbis (Elnika). După pierderea puterii, socialiştii (ţoţuliştii, în limbajul localnicilor) se retrag în America la muncă.

Tot atunci, datorită breslei unite a meseriaşilor, se deschid sucursalele Băncii Populare din Cenad şi a Băncii Agricole „Delridek", precum şi o cooperaţie de credit. In anul 1895 se revarsă râul Mureş, iar în jurul localităţii se construiesc diguri de apărare. În anul 1886 se începe regularizarea pârâului Aranca. De altfel, în chiar anul 1895 a fost cerută o suma pentru construirea a trei poduri peste Aranca, dar cu aceşti bani se construieşte grădiniţa si o fântână arteziană în piaţeta satului.

Ultimul secol este marcat de mari transformări istorice, economice şi sociale. Din punct de vedere istoric, perioada de după anul 1900 este una tulbure în toată istoria Europei. Comuna Beşenova Veche se află la confluenţa a trei ţări. Oamenii se trezesc ba că sunt cetăţeni ai Ungariei, ba că aparţin de Serbia, ba sunt alipiţi României. In anul 1907 se construiesc doua fântâni publice. In anul 1910 sunt preluate de către stat şcolile, iar în 1912 se începe repararea celei din Beşenova.

Din această perioadă avem datele cele mai concludente, putând desluşi atât numele celor care s-au succedat la cârma primăriei, cât şi înfăptuirile acestora.

Până în anul 1920, Beşenova Veche se afla în Ungaria. Primar a fost Ghergulov Ioan (Mînu), unul dintre cei mai bogaţi paori din sat:

„În aceste condiţii a domnit peste locuitorii comunei Mînu Birăul, care a fost unul dintre cei mai bogaţi pauri din sat, având o moşioară, la marginea localităţii între drumurile de ţară, ce duceau înspre Valcani şi Teremia. Şi avea birăul o casă, la colţ de stradă, nu departe de primărie, aproape de Aranca. Pe vremea aceea beşenovenii ştiau de doi mari conducători, Mînu (la ei în sat) şi Franz Iosef ca şef de stat. Şi mai ştiau de frica lui Dumnezeu,

reprezentat de Krištofcsak (patronul lor spiritual) şi de Papa Pius de la Roma."[3]

Ca orice primar care se respectă, Ghergulov avea un rival politic, în persoana lui Ciocani Luca, care-l acuza mereu de fărădelegi. La izbucnirea primului Război Mondial, primarul dă dovadă de o autoritate excesivă şi îşi atrage oprobiul public, mai ales în zilele revoluţiei maghiare conduse de Bela Kuhn:

„Atunci Mînu a fugit de mulţimea răsculată, s-a strecurat prin gaura grajdului, prin care se evacua gunoiul, s-a furişat prin tufişurile de pe malul Arăncii şi s-a dus acasă, unde s-a ascuns în pivniţă, ca să nu încapă pe mâinile răsculaţilor. Între timp scaunul lui a fost ocupat (timp de trei zile) de către Gjura Gancivă care se înrolase în Gărzile roşii ale lui Kuhn Bela. Valul de nemulţumiţi l-a făcut pe Mînu şi mai indezirabil, iar blestemele oamenilor l-au ajuns la maximă duritate…"[4]

Inteligenţa populară, izvor nesecat, i-a dedicat acestui primar cele mai multe versuri, care au rămas până astăzi în culegerile de folclor ale bulgarilor.

În anul 1921, Beşenova făcea parte din judeţul Timiş-Torontal, plasa Sânnicolau Mare şi avea o populaţie de 5917 locuitori. Este unul în care se adoptă în administraţie limba română, în detrimentul celei maghiare.

Pe la 1925 în Beşenova era primar Vichentie Velciov.

După acesta a urmat la cârmă veselul Topciov Sebastian (Stanciu), intrat şi el în „gura satului", fiind moale din fire şi influenţabil, atent cu acoliţii, prieten de nădejde al localnicilor în an electoral, ş.a.

În perioada interbelică au fost primari: Petru Kerciov, ing. Ciocani – nu va sta mult, deoarece era filogerman, un anume Herlo - a stat primar până în anul 1945.

În anul 1935, făcea parte din acelaşi judeţ, plasa Sânnicolau Mare şi avea 6119 locuitori.

În anii tulburi de după război, până la cuibărirea definitivă a comunismului, la noi în sat au fost peste 15 primari, unii dintre aceştia ocupând scaunul cel mult câteva luni. Atunci s-au perindat la cârma obştească următorii primari: Petru Anghelov, Pavel Babuşcov, Petru Drăgan – din partea unei organizaţii slave, Rafael Sebastianov – din partea social-democraţilor, Luca Augustinov.

---

[3] Castiov, Matei, *Scrieri fel de fel*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2004, pag. 19
[4] idem, pag. 21

În anul 1949 se instituie „Comitetul Provizoriu“, iar primari pe câte un an de zile au fost Lazăr Vasilcin –din partea P.C.R. şi Toma Budur –din partea P.S.D.

Începând cu anul 1950, se reorganizează organele organizaţiei publice. Conform Legii nr. 5/1950, raionul este unitatea teritorială, operativă din punct de vedere economic, politic si administrativ, care coordonează oraşele de subordonare raională şi comunele din împrejurimi. „Comuna reprezenta o unitate administrativă, economică delimitată teritorial, alcătuită din unul sau mai multe sate apropiate. Comuna era subordonată direct raionului…“[5]

Şi în anul 1950 îl găsim primar pe Vasilcin Lazăr. Atunci începe epoca neagră a beşenovenilor: peste 84 de familii de „chiaburi”“[6] sunt strămutaţi forţat în Bărăgan, lângă Feteşti, iar averile de acasă le sunt confiscate. Timp de cinci ani de zile, bărăgăniştii au trăit în condiţii mizere, în bordeie de pământ, lipsindu-le şi minimul necesar pentru un trai decent.

Şi peste cei rămaşi acasă la Beşenova Veche, traiul nu a fost mai uşor. Sistemul comunist de tip bolşevic îi duce pe localnici la sapă de lemn. Gospodăria Agricolă de Stat se înfiinţează prin comasarea tuturor parcelelor agricole ale localnicilor. Celor din urmă li se confiscă şi animalele împreună cu atelajele aferente şi, pe deasupra, sunt obligaţi să se „angajeze“ la cooperativă.

Legea nr. 6/1950 stabileşte modul de desfăşurare a alegerilor populare; se fac alegeri pentru deputaţii sfaturilor populare, regionale, raionale, orăşeneşti şi comunale.

[5] Ureche, Valeriu, *Administraţia judeţului Timiş la 35 de ani: Timp trecut-1968. Timp prezent-2003*, Editura Orizonturi Universitare, Timişoara, 2003, pag . 34

[6] chiabur = om bogat, exploatator; deţinea pământuri şi animale

În anul 1952 este ales primar Cucov Rafael, care va sta în funcţie foarte puţin timp. Tot în acelaşi an, de la regiunea Arad (de care aparţinea în acea perioadă raionul Sânnicolau Mare şi, implicit comuna Beşenova Veche) vin alte numiri pentru funcţia de primar. Astfel, îi găsim pe: Babuşcov Alfred în 1952, Martin Alexandru tot în 1952, Ilka (Ilcă) Petru în anul 1953 şi Uzun Petru tot în acelaşi an.

În anul 1956, comuna făcea parte din Regiunea Timişoara, Raionul Sânnicolau Mare, iar primari sunt, concomitent, Kelciov Bono şi Uzun Petru.

În perioada 1957-1958 este ales primar (preşedinte) Sofran Sebastian. Tot în anul 1958 sunt date în folosinţă cinematograful şi sala de sport din centrul localităţii.

În perioada 1959-1960 este ales preşedinte Bartulov Petru şi se dă în folosinţă actualul cămin cultural, aflat în centrul civic al localităţii.

Până în anul 1968 se perindă, pentru perioade mai scurte ce-i drept, mai multe persoane. În anul 1964 se alipesc la Dudeştii Vechi localităţile vecine Valcani, Cheglevici şi Colonia Bulgară, foste comune până atunci. Iar tot începând de atunci, comuna se va numi Dudeştii Vechi şi se înfiinţează judeţul Timiş.

Începând cu anul 1968, îl găsim în funcţie pe cel mai longeviv primar din istoria modernă a comunei, Mirciov Gheorghe. În timpul cât a fost primar, au avut loc mai multe lucrări, care au schimbat faţa localităţii: în anul 1970 se începe introducerea reţelei de apă potabilă şi se achiziţionează trei hidrofoare; în anul 1973 se deschide muzeul şi dispensarul veterinar, care funcţionează în aceeaşi clădire; în anul 1975 se construieşte castelul de apă; concomitent, sunt pietruite străzile.

Tot în anul 1968 se fac alegeri pentru Consiliul Popular al judeţului Timiş, deputaţii fiind aleşi din rândul muncitorilor, ţăranilor şi intelectualilor din întregul judeţ.

Astfel, în „legislatura“ 1969-1974, îi întâlnim pe: Zmolea Petru în Comisia permanentă pentru construcţii, sistematizare, drumuri şi Castiov Terezia în Comisia permanenta pentru sănătate, muncă îi asigurări sociale, din partea comunei Dudestii Vechi. În legislatura 1975-1980 Mirciov Gheorghe este membru al Comisiei permanente de industrie, comerţ, cooperaţie şi prestări servicii, iar Iancu Gheorghe este membru al Comisiei permanente plan, buget, finanţe. În anii 1980-1985 Rancov Ecaterina este membru în Comisia juridică şi administraţia locală. Din 1985-1989 Radulov Petru este

deputat, în Comisia pentru învăţământ, cultură, sănătate, sport, muncă şi ocrotiri sociale.

Până în anul 1989 este primar Mirciov Gheorghe. În anul 1989 este primar şi Branc Ioan, iar Uzun Petru Pavel a prins tranziţia de la comunism la democraţie, fiind primar între anii 1989-1991.

Perioada postcomunistă este una de tranziţie, în care se încearcă alinierea localităţii la standarde moderne. Prin noile legi adoptate s-a încercat şi încă se încearcă repararea greşelilor din trecut. Gheorghe Nacov, primar între anii 1991-1996, are privilegiul de a reda terenurile deţinute de localnici, conform primei legi a proprietăţii.

Între 1996-1997 este primar Uzun Ioan. Din anul 1997 până în anul 2000 a fost primar Ghergulov Vichentie, din anul 2000 a fost ales pentru patru ani Mirciov Ioan, iar în prezent este primar Nacov Gheorghe.

Fără a fi părtinitori, fiecare dintre primarii din ultima perioada au avut contribuţii, mai mari sau mai mici, la îmbunătăţirea calităţii vieţii locuitorilor comunei.

În prezent, în cadrul instituţiei funcţionează mai multe servicii: financiar contabil, taxe şi impozite, juridic, camera agricolă, asistenţă socială, stare civilă, serviciul de autofinanţare, cultură. Toate aceste servicii asigura bunul mers al instituţiei, precum şi a scolii şi a grădiniţei, aflate în custodia primăriei. Primăria are în custodie şi întreţinerea infrastructurii din interiorul localităţii.

Conform Legii nr. 215/2001 a administraţiei locale, în localităţile în care ponderea unei minorităţi naţionale depăşeşte 20% din totalul localnicilor, pe lângă limba română se poate folosi, în relaţia cu cetăţenii, şi limba acelei minorităţi. Astfel, în primăria din Dudeştii Vechi se foloseşte şi limba bulgara.

În perspectiva viitoarei aderări la UE, instituţia primăriei face eforturi pentru a se alinia la standardele şi cerinţele care se impun. În prezent, primăria Dudeştii Vechi participă la şedinţele Euroregiunii Dunăre – Mureş - Tisa şi se află în viitorul culoar economic regional. Cel mai mare deziderat al autorităţilor, în perspectiva inte-

grării europene a României, este revenirea la vechiul nume al localităţii, şters din anale de către comunişti, după ce a avut o continuitate de peste 700 de ani.

BIBLIOGRAFIE:

1. Castiov, Matei, *Palćenete/Pavlikenii*, Ed. Mirton, Timişoara, 1995
2. Castiov, Matei, *Scrieri fel de fel*, Editura Eurostampa, Timişoara, 2004
3. Drinovan, Gheorghe, *Micromonografia judeţului Timiş: geografico-istorică si economico-turistică*, Intreprinderea Poligrafica „Banat" Timişoara, 1973
4. Miletič, Ljubomir, *Izsledvanija za balgarite v Sedmigradsko i Banat*, Izdatelstvo Nauka i Izkustvo, Sofia, 1987
5. Ureche, Valeriu, *Administraţia judeţului Timiş la 35 de ani: Timp trecut-1968. Timp prezent-2003*, Editura Orizonturi Universitare, Timişoara, 2003
6. Legea nr. 215/2001, a administraţiei publice locale

SURSE:

Arhiva Primăriei Dudeştii Vechi

Structura demografică a localităţii

Promotor local Ana Maria Mircovici

Moto:

"Învăţătura îţi dă lumină dar nu te înalţi decât prin caracter."
Ov.Denusianu

Când ne referim la structura demografică a unei localităţi, zone sau entităţi mai mari, ne gândim în primul rând la structura populaţiei acelei entităţi.

Studiul asupra populaţiei este necesar atât pentru realizarea unui „recensământ“al acesteia în vederea observării evoluţiei demografice într-o perioadă determinată, cât şi pentru cercetarea factorilor sociali care determină fluctuaţiile populaţiei dintr-o zonă prestabilită.

Timp de mai bine de două secole, datorită conservatorismului excesiv al populaţiei, s-a creat în Dudeştii Vechi un *sistem demografic închis*. În acest fel, componenţa etnică a localităţii a putut să rămână neschimbată timp îndelungat.

Pentru a defini sistemul demografic închis şi în general toate fenomenele demografice, teoreticienii din lumea întreagă s-au pus de acord asupra unor concepte, care nu sunt definitive, studiul demografic fiind perfectibil în timp:

„ Noţiunea de populaţie presupune existenţa unei comunităţi umane bine delimitate în timp şi spaţiu. Această comunitate nu este o «aglomerare» de oameni, ci ea funcţionează ca un sistem caracterizat în principal prin dinamică, integritate, autostabilitate, autoorganizare şi ierarhizare.

[…]

În cazul în care colectivitatea umană evoluează (se reînnoieşte) mereu numai sub efectul mişcării naturale (naşteri şi decese), populaţia respectivă este considerată un sistem demografic de tip închis, fiind expresia completă a modelului populaţiei stabile.“[7]

Dacă cineva ar fi interesat de evoluţia populaţiei, de naştere, căsătorie sau deces, în Dudeştii Vechi are două surse de documentare. Pentru cei care doresc o edificare pentru perioada de după aşezarea bulgarilor pe aceste meleaguri, pot consulta *Historia Domus*, aflată la parohia din localitate. Cei

[7] Vert, Constantin, *Geografia populaţiei şi aşezărilor umane,* Universitatea de Vest din Timişoara, Facultatea de Chimie-Biologie- Geografie, Secţia Geografie, Timişoara, 2000 – pag.109

care sunt interesaţi de studiul populaţiei dintr-o perioadă mai apropiată, pot consulta documentele de stare civilă aflate în custodia primăriei.

În demersul nostru, am cercetat amănunţit actele de stare civilă aflate la Primăria Dudeştii Vechi, pe care le considerăm documente-etalon. Aceasta nu înseamnă că studiul nostru s-a bazat exclusiv pe aceste acte.

Studiul demografic porneşte din anul 1738, dată de la care cunoaştem cu oarecare aproximaţie datele demografice, până în prezent.

În anul mai sus menţionat, pe meleagurile Dudeştiului se stabilesc aproximativ 2300 de bulgari.[8]

În acelaşi an izbucneşte epidemia de holeră care extermină 294 de persoane.

Naşterea este, în sensul pur al cuvântului, un eveniment biologic.

Ca fenomen demografic, aceasta este determinata de factori variaţi ai vieţii (factori sociali, culturali, economici, etc.) şi se referă la frecvenţa născuţilor din cadrul unei populaţii, raportată la numărul de indivizi al acesteia.

O regulă universal valabilă a natalităţii este aceea a numărului mare de naşteri în mediul rural şi în zonele defavorizate, în opoziţie cu nivelul scăzut din mediul dezvoltat, urban.

Timp de aproape două secole, localnicii şi-au dus traiul ghidându-se după reguli proprii, transmise din generaţie în generaţie, nescrise. Instituţia căsătoriei era solidă, media fiind de zece copii de familie.

Naşterea era înregistrată atât în registrele speciale aflate la primărie, cât şi la parohie, unde prin tradiţie se botezau toţi copiii, chiar dacă mortalitatea infantilă era şi ea ridicată.

Teoria migraţiei, potrivit căreia aceasta „este un proces care cuprinde suma deplasărilor populaţiei în spaţiu, determinate de cauze variate, pe distanţe mai mari sau mai mici, însoţite sau nu de schimbarea definitivă (permanentă) a domiciliului.“[9]

În secolul al XVIII-lea au existat mai multe valuri de migraţie. Primul val a fost cel din anul 1742. Atunci au venit în Beşenova aproximativ 200 de familii, stabilite iniţial în Lovrin. Ţinând cont de faptul că o familie număra

---

[8] datele sunt aproximate datorită numeroaselor izvoare de inspiraţie ale surselor noastre bibliografice

[9] Vert, Constantin, *Geografia populaţiei şi aşezărilor umane*, Universitatea de Vest din Timişoara, Facultatea de Chimie-Biologie-Geografie, Secţia Geografie, Timişoara, 2000, pag.128

în medie între 10 –12 persoane, satul s-a mărit cu încă 200 de case. În anul 1773 Beşenova primeşte populaţie încă pe atât cât a primit cu 29 de ani în urmă. Tot atunci se înregistrează şi o creştere semnificativă a ratei mortalităţii, care duce la delimitarea locului pentru cimitir în partea dinspre Valcani. Ca să ne dăm seama de dimensiunea mortalităţii raportată la spaţiul de îngropăciune, nu trebuie să omitem faptul că dimensiunea cimitirului a rămas aproximativ aceeaşi până în zilele noastre. Între timp acestuia i s-au mai adăugat trei cimitire.

Din punct de vedere al emigraţiei, istoria Beşenovei consemnează mai multe valuri.

În anul 1779 se mută din Beşenova la Modoş 480 de persoane. În anul 1784 se mută la Ecska câteva familii. În anul 1820 se stabilesc definitiv la Kanak 380 de persoane din Beşenova Veche, iar în anul 1825 emigrează la Belo Blato şi Lukacsfalva 341 de suflete. Pe la 1840 se mai mută câteva persoane, tot în localităţi din Banatul sârb.

O schismă importantă a populaţiei se produce în anul 1842, când peste 800 de beşenoveni întemeiază satul Breştea, la o depărtare de peste 100 km.

Foamea de pământ din 1845 duce la întemeierea unei noi aşezări – Colonia Bulgară, în care se stabilesc în jur de 350 de persoane.

În anul 1850 pleacă în Serbia, la Ivanovo, 500 de persoane.

Cu toate aceste valuri migraţioniste, Beşenova sfârşitului de veac XIX rămâne cea mai mare aşezare de bulgari din Banat. În anul 1890 Beşenova Veche face parte din Comitatul Torontal, districtul Sânnicolau Mare şi avea 6331 locuitori.[10]

După anul 1895, datele aflate în evidenţa Primăriei Dudeştii Vechi sunt concludente.

Anul	Naşteri	Căsătorii	Decese
1896	197	60	
1997	164	57	
1898	142	71	
1899	191	68	
1900	200	74	130

[10] Drinovan, Gheorghe, *Micromonografia judeţului Timiş: geografico-istorică şi economico-turistică*, Consiliul Popular al judeţului Timiş, Comitetul Judeţean de Cultură şi Educaţie Socialistă Timiş, Întreprinderea Poligrafică „Banat,, Timişoara, 1973, pag. 182

Din tabelul anterior se observă că numărul naşterilor raportate la populaţia din acea perioadă este ridicat, acestea situându-se la aproximativ acelaşi nivel cu numărul deceselor înregistrate în perioada respectivă.

La începutul secolului al XX-lea, nivelul demografic rămâne staţionar, cu nivelul naşterilor şi deceselor ridicat. Naşterile sunt însă, considerabil mai multe decât în perioada precedentă: până în anul 1912 se înregistrează în medie peste 200 de nou-născuţi. Mulţi dintre aceştia nu ajung să depăşească vârsta de trei ani, datorită perioadelor dese de epidemii de enterocolită. Dacă analizăm aspectul naşterii din punct de vedere al apartenenţei etnice, vom constata că majoritatea copiilor născuţi erau bulgari.

De exemplu, în anul 1907 se înregistrează un număr record de nou-născuţi – 226, dar şi de decese – 215. Dacă facem statistica nou-născuţilor, vom observa că: 121 dintre aceştia sunt de sex masculin, 105 sunt fetiţe, iar din total – 214 au părinţii bulgari, 14 au părinţii romi, 6 sunt maghiari, 2 sunt evrei, 2 sunt şvabi şi doar 1 este român. Din punct de vedere al apartenenţei religioase, majoritatea părinţilor s-au declarat romano-catolici şi doar sporadic se înregistrează câte un copil evreu sau greco-catolic, mai ales din etnia romă. Romii, după cum rezultă din actele de stare civilă aflate la Primăria Dudeştii Vechi, sunt populaţie aflată în permanentă mişcare. Fiind doar în trecere prin localitate, naşterea se înregistrează aici, dar locul de domiciliu al mamelor (în cazurile studiate tatăl copilului nu este trecut) este cu totul altul.

Perioada pe care o analizăm este foarte importantă şi prezintă mare interes pentru studiul numelor locuitorilor bulgari. Gerdov, Bratanov, Mravliov, Hupov, Karakov sunt familii care nu mai există astăzi în localitate. Sporadic, mai poţi găsi câte un reprezentant al familiilor: Skulteti, Peniov sau Moniov.

În perioada interbelică se înregistrează o scădere semnificativă a populaţiei, atât datorită emigrării, cât şi datorită războaielor. În anul 1921 Beşenova Veche are o populaţie de 5917 persoane. În anul 1929, din 295 de decese înregistrate, 119 acte sunt transcrieri în baza unor sentinţe judecătoreşti ale persoanelor dispărute

pe front

În anul 1935 creşte numărul populaţiei la 6119 locuitori.

Odată cu venirea comuniştilor, apar şi primele valuri de migraţiune. În anul 1950 sunt duse în Bărăgan peste 88 de familii. Numărul celor plecaţi se micşorează datorită deceselor survenite din cauza condiţiilor precare de trai de acolo.

Dezvoltarea economiei de tip socialist presupune şi migrarea tinerilor dinspre zonele rurale înspre oraşe, în căutarea locurilor de muncă.

În acest context, populaţia din Dudeştii Vechi începe să scadă, rata mortalităţii fiind mai mare decât cea a natalităţii.

Anul	Naşteri	Căsătorii	Decese
1955	51	58	51
1956	93	54	61
1957	79	47	58
1961	53	35	66
1962	60	31	73
1969	78	50	120
1970	59	40	125

Din anul 1964, la comuna noastră mai sunt alipite satele Valcani, Colonia Bulgară şi Cheglevici, statistica prezentându-ne date cumulate, raportate la numărul total al locuitorilor noii comune Dudeştii Vechi. În anul 1966 figurează 5589 de locuitori, iar în 1972 are 5504 locuitori.

După anul 1980 se înregistrează un număr tot mai mic de naşteri în actele de stare civilă. Femeile nu mai nasc la domiciliu, iar numărul relativ al nou-născuţilor se poate afla doar consultând catastifele bisericeşti.

Până în momentul de faţă, rata natalităţii, deşi în ultimii ani se simte o uşoară creştere numerică în rândul populaţiei, este redusă. În catastifele bisericii romano-catolice din ultimii ani se înregistrează anual o medie de 30 de botezuri, iar actele de naştere eliberate sunt traduceri ale certificatelor cetăţenilor veniţi din alte ţări. Mortalitatea are cote ridicate mai ales că încă se mai simte o uşoară îmbătrânire a dudeştenilor.

Statistic vorbind, avem înregistrate: 130 de decese în anul 1981, 107 în anul 1985, 117 decese în 1990.

La recensământul populaţiei din 2002 comuna avea peste 5000 de locuitori. Din martie 2005, când Valcaniul s-a desprins de comuna noastră, populaţia este de 4207 persoane.

Cu toate acestea rata mortalităţii este în continuare ridicată:

- În anul 2000 – 87 decese
- În anul 2001 – 100 decese
- În anul 2002 – 86 decese
- În anul 2003 – 86 decese
- În anul 2004 – 74 decese
- În anul 2005 – 69 decese
- În anul 2006, luna mai – 31 decese.

Privind în perspectivă, putem anticipa o creştere uşoară a ratei natalităţii datorită condiţiilor socio-economice din zonă. Mortalitatea va avea aceeaşi cotă ridicată, mai ales datorită faptului că mai mult de jumătate din localnicii Dudeştiului sunt persoane de vârsta a treia.

BIBLIOGRAFIE:

1. Castiov, Matei, *Palćenete/Pavlikenii*, Editura Mirton, Timişoara, 1995
2. Drinovan, Gheorghe, *Micromonografia judeţului Timiş: geografico-istorică şi economico-turistică*,Întreprinderea Poligrafică ,, Banat,, Timişoara, 1973
3. Miletič, Ljubomir, *Izsledvanija za balgarite v Sedmigradsko i Banat*,Izdatelstvo Nauka i Izkustvo, Sofia, 1987
4. Vert, Constantin, *Geografia populaţiei şi aşezărilor umane*, Universitatea deVest din timişoara, facultatea de Chimie-Biologie-Geografie, Secţia Geografie, Timişoara, 2000

SURSE:

Primăria Dudeştii Vechi - starea civilă

Colaboratori elevi:

Natalia Vasilcin

Andrei Filipescu
Tiberiu Popa
Andrei Trif

Viaţa economică şi socială
Promotor local Ana Maria Mircovici

Moto:

Carpent tua poma nepotes
Roadele (strădaniilor) tale le vor culege nepoţii
Vergiliu

Viaţa economică

Analiza economică şi socială a localităţii noastre nu se poate face fără a studia şi aspectul politic, cel puţin din ultimii 50 de ani. Aspectul economic şi social, pentru Dudestii Vechi, sunt interdependente.

Principala îndeletnicire a bulgarilor, încă de la stabilirea lor în Dudeşti (1738) şi până în secolul XX, este agricultura.

Academicianul Carol Telbizov, în cartea sa despre bulgarii din Banat, dedică o mare parte a sa agriculturii. De la el aflăm că strămoşii noştri veniţi aici nu erau agricultori prin excelenţă. Originari din zona de sud a Dunării, primii locuitori ai Dudeştiului erau, înainte de toate, pescari. Pe lângă aceasta, se mai îndeletniceau cu albinăritul şi cu creşterea animalelor (oi, în special). Cu timpul, ei se adaptează la condiţiile de pustă, specializându-se pe grădinărit şi cultivând cereale:

„…bulgarul este paore[11] din moşi-strămoşi. Ajunşi aici în Banat odată cu şvabii, bulgarii s-au apucat de agricultură după modelul şvăbesc. […] Paor, în adevăratul sens al cuvântului, a fost cel care avea 32 de lanţuri[12] de pământ”[13] Şi trei-patru cai în grajd, porci, vacă şi păsări de tot felul.

Cu evoluţia anilor, agricultura devine modul de existenţă al dudeştenilor. Fiecare familie se ocupa cu lucratul pământului şi avea animale în bătătură:„Cu caii ara şi semăna, vaca îi dădea lapte, unt, telemea şi viţei, pentru a-şi hrăni toată familia, oile îi dădeau brânza, pieile erau pentru îmbrăcăminte; porcii crescuţi şi îngrăşaţi de el îi asigurau pentru un an cârnaţii, şunca, slănina, untura…iar păsările din curte îi dădeau ouăle şi carnea proaspătă, mai ales pentru duminica şi pentru zilele de mare sărbătoare.[14]

---

[11] Paor,e – cel care munceşte pământul, agricultor

[12] lanţ – iugăr, unitate de măsură (1 lanţ = 0,57 ha)

[13] trad. din Castiov, Matei, *Palćenina. Prez taláze i plámaci. Prikasć istensć*, Ed. Mirton, Timişoara, 1998, pag. 49

[14] idem, pag. 50

Aducându-i hrana necesară şi putându-se folosi de animale pentru a-şi câştiga existenţa, societatea beşenoveană devine, prin excelenţă, una agrară.

Timp de mai bine de două secole, viaţa de zi cu zi se derula în funcţie de calendarul romano-catolic, respectat cu sfinţenie, cât şi după anotimpurile anului. De la topirea zăpezii, în februarie- martie şi până toamna târziu, în noiembrie, beşenoveanul era legat de glie.

De la bun început, trebuie menţionat faptul că fiecare familie aşezată pe teritoriul Dudeştiului a primit o parcelă de pământ egală cu a celorlalte familii din sat. Cu trecerea timpului, sub influenţa creşterii demografice, s-a ajuns la fenomenul numit „ foame de pământ“. Acesta s-a evidenţiat pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, când mai multe familii se văd nevoite să plece în alte locuri (Colonia Bulgară, Breştea, Bardarski Geran, etc.). Cei rămaşi, îşi drămuiesc cum pot loturile de pământ pe care le deţin. Sub influenţa mai multor factori de ordin economic, unii se îmbogăţesc, iar alţii rămân fără teren agricol.

Munca grea, de pe câmp, era practicată de mai mult de 90% din populaţia Dudeştiului. Ljubomir Miletič, primul bulgar venit în vizită la beşenoveni în anul 1895, nota la întoarcerea în Bulgaria: „ Bărbaţii arată mult mai bine decât femeile. Aceştia, cei mai în vârstă în general, care erau de faţă aici (în biserică, n.n.) purtau pe feţele lor zbârcite amprenta efortu-

lui din frageda tinereţe, îmbătrânind înainte de vreme. Dar nu este de mirare, dacă luăm în considerare faptul că beşenovenii rezistă în timpul verii la munca de acasă şi la cea a câmpului câte 16 – 20 de ore, până târziu în noapte […].“[15]

Se cultivă în cantităţi mari în special cereale, tutun, viţă de vie, legume. În cantităţi mai mici, se cultivă bumbacul şi orezul.

Pe lângă îndeletnicirile anterior menţionate, în secolul al XIX-lea bulgarii sunt renumiţi crescători de cai: „În acest răstimp beşenovenii continuă să se îndeletnicească cu agricultura şi creşterea animalelor. Ei cultivă cereale, grâu, porumb, etc., în cantităţi mai mari şi cresc cai de rasă, renumiţii cai negri, căutaţi în toată Ungaria. De pildă, când pe la 1848 Kossuth şi-a întemeiat cavaleria, a avut la Beşenova şi la Colonia Bulgară achizitori, care-i procurau cai pentru cavaleriştii săi.“[16]

Imediat după stabilirea aşezării şi delimitarea zonelor pentru ridicarea edificiilor importante, aici s-a construit, alături de şcoală şi biserică, magazia de cereale. Grânarul avea până la colectivizarea forţată, o importanţă majoră pentru dudeşteni.

Dacă iniţial comunitatea îşi stoca parte din producţia de cereale pentru cazuri de forţă majoră (calamitate, război, an cu recoltă slabă), mai târziu apare şi patronul de magazie de cereale. În prima jumătate a secolului trecut, magaziile de cereale din Dudeştii Vechi erau ale evreilor. Cel mai mare comerciant, exportator de cereale din vestul ţării, stabilit în localitatea noastră a fost Moritz Goldsmidt:

„Moriţ este cel mai mare comerciant de grăunţe de la Sânnicolau până la cele două graniţe, cea sârbă şi cea ungară. El preia grăunţele paorilor din aproape zece sate. Domnia sa are mai mulţi slujbaşi-magazioneri care preiau grâul, porumbul…până chiar şi muşeţelul şi penele de gâscă. Ladoczki este mâna dreaptă a lui Moritz, care-i evreu, dar Mikloş este mare ungur…“[17]

Cea mai prolifică perioadă din istoria localităţii Dudeştii Vechi este cea de la începutul secolului XX, până după terminarea celui de-al doilea Război Mondial.

---

[15] trad. din Miletič, Ljubomir, *Izsledvanija za balgarite v Sedmigradsko i Banat*, Izdatelstvo Nauka i Izkustvo, Sofia, 1987, pag. 49

[16] Castiov, Matei, *Palćenete/Pavlikenii*, Ed. Mirton, Timişoara, 1995, pag. 65

[17] trad. din Castiov, Matei, *Palćenina Prez taláze i plámacić Prikasć istensći,* Ed Mirton, Timişoara, 1998, pag. 27

Agricultura rămâne ramura de bază şi principala ocupaţie a sătenilor. Cu toate acestea, nu toţi dudeştenii se pot bucura de propria bucată de pământ. Acest fapt a dus la apariţia diviziunii sociale a ţăranilor.

Înaintea primei deflagraţii mondiale, întâlnim următoarele categorii de ţărani beşenoveni:

1. Marii proprietari – care au suprafeţe întinse de pământ, de peste 100 ha fiecare: Velciov (Gyoperete), Maniov (Pakvite), Petcov (Bogdenete)
2. Proprietarii de suprafeţe de teren de peste 50 ha: Stoianov (Dupniul), Ciocani (Železul), Augustinov (Kiš-Rášku), Velciov (Prèdvite)
3. Bogătaşii propriu-zişi: Nacov (Purkarete), Nacov (Nakvite), Mirciov (Marčinkulete), Leban (Lebánete), Tuturilov (Funderovite), Ganciov (Gáncvite)
4. Aproximativ 70 de paori înstăriţi: Velciov (Huntvite), Velciov (Vèlčvite), Velciov (Mustikčvite), Mirciov (Marčinkvite), Bratilov (Bratilete), Ghergulov (Pašvite), Uzun (Uzunsćite), Ronkov (Brasnivite), Stojov (Šoldinite), Ronkov (Burvite)
5. Semi-paorii, posedau puţine ha de pământ, dar aveau ustensile şi lucrau în parte cu utilajele lor pământurile proprietarilor mai înstăriţi; ei se numeau „jumătari“: Vasilcin (Patunvi), Mirciov (Gičvite), Mircovici (Marijanete)
6. Marea majoritate a dudeştenilor, împărţiţi în: „tretiari“- primeau a treia parte a recoltei; „pătrarii“ - doar prăşeau şi recoltau porumbul pentru a patra parte a recoltei; „cosaşii“ secerau grâul celor bogaţi pentru 100 kg de boabe, 1 kg de slănină (de fiecare lanţ recoltat); slugile – argaţi tocmiţi cu anul, care primeau 300 kg de grâu, o pereche de opinci, o pereche de bocanci, o „cabaniţă“ (şubă mai lungă), plus o infimă sumă de bani.

Tretiarii şi pătrarii lucrau cu ziua şi pe la şvabii din localităţile învecinate, unde câştigau mult mai bine decât acasă:

„…bulgarii cei harnici îşi câştigau bucata de pâine la ei în sat şi în satele vecine. Bulgarii scoteau cartofii la bogătaşii cenăzeni…[…] Întinsele parcele ale şvabilor din Tomnatic, Gottlob, Lovrin erau pline de treierători din Beşenova. Toamna, grupuri-grupuri de bulgari merg pe jos în satele şvăbeşti: Şandra (Şandurhaus, n.a), Biled, Bulgăruş, Jimbolia, unde timp de

câteva săptămâni culeg porumb, dormind în colibele pe care singuri şi le fac din tulei. Viile şvabilor din Teremii tot pe ei îi aşteptau în fiecare toamnă. […]Alţi săraci, ca de exemplu Păţun Şumare şi frate-său Bonu, se tocmeau slugi pe un an în Tomnatic…“ [18]

În această perioadă, apar peste 200 de sălaşe în câmp, locuinţe de vară ale proprietarilor de suprafeţe mari de pământ. Cât timp durau muncile câmpului, gazda îşi lua nu numai argaţii şi zilierii, ci şi animalele pe care le avea acasă.

Tot atunci apar şi primele batoze pentru treierat. În acea vreme în

Beşenova funcţionau pe timpul secerişului opt batoze. La fiecare dintre maşini erau angrenate în muncă aproximativ 100 de persoane. Fiecare batoză lucra în zona cunoscută, ştiută de fiecare proprietar de teren care avea de treierat. Cel mai mare proprietar de batoze din Beşenova acelor vremuri era Mânciu. Fost argat, acesta investeşte toată agoniseala, cumpărând marile maşini. Dând dovadă de hărnicie, argatul ajuns patron nu se sfieşte să se prindă în muncă, cot la cot cu ceilalţi treierători.

[18] trad. din Castiov, Matei, *Palćenina. Prez taláze i plámaci. Prikasć istensć*, Ed. Mirton, Timişoara, 1998, pag. 39

Marile transformări politice, survenite după perioada interbelică, duc la destabilizarea şi, în final, la desfiinţarea orânduirilor sociale şi agricole, care domneau până în acele momente.

Reforma agrară din 1945 este aplicată şi în Dudeştii Vechi. Prin această lege sunt împroprietărite mai multe familii. Cele cinci hectare de pământ pe care le primeşte fiecare împroprietărit provin de la foştii latifundiari cărora li s-au naţionalizat proprietăţile. Cel mai răsunător exemplu de expropriere este cel al lui Ghioper (Gyorgy Velcsov), care pe lângă faptul că este deposedat de avere (sălaş, pământuri, moară), este trimis în altă localitate cu domiciliu forţat, de unde nu va mai reveni niciodată.

Peste câţiva ani, valul colectivizării îi deposedează de terenuri, animale şi atelaje pe toţi locuitorii din sat.

Iniţial, ,,colectiva" presupunea munca oamenilor cu animale şi utilaje proprii, pe pământul ,,ceapeului". Mai târziu, populaţia devine sclava sistemului, obligată fiind să renunţe la animalele pe care le deţinea.

Gospodăria Agricolă de Stat a funcţionat, la început cu două filiale: Gheorghi Dimitrov şi Viaţa Nouă, ulterior cele două unindu-se.

Oamenii, în funcţie de zona în care locuiesc, sunt împărţiţi pe brigăzi. Ei îşi pot alege sectorul în care vor lucra: vegetal (munca de câmp – prăşit, cules, pomicultură, viticultură), zootehnic (se îngrijesc cai, vaci, păsări,porci, oi, se cresc pui, viţei, etc.) sau construcţii (printre altele se construiesc blocurile de locuinţe din centrul localităţii, grajdurile, clădirea cu etaj a şcolii). Pentru munca prestată cooperatorii primesc norme de muncă, transformate la sfârşit de an în produse şi bani.

Tot în primii ani, după modelul impus de Stalin în U.R.S.S., se încearcă instaurarea colhozului[19] -,,întovărăşirea" - dar care nu dă rezultate.

Majoritatea locuitorii din Dudeştii Vechi au fost angajaţii C.A.P. – ului până la desfiinţarea acestuia în anul 1992.

După anul 1990, populaţia îşi reintră în drepturi, mulţi dintre localnici şi dintre cei care au părăsit locurile natale având dreptul consfinţit prin lege de a-şi revendica suprafeţele de teren deţinute cu ani în urmă de către familiile lor.

Astăzi, suprafaţa de teren pe care o deţine comuna Dudeştii Vechi este de 12.700 ha, din care 798 ha intravilan şi 11.002 extravilanul.

[19] colhoz – orânduire socială; presupunea, pe lângă munca în comun şi masa zilnică luată în mod organizat de către toată lumea, precum şi uniformizarea îmbrăcăminţii

Culturile predominante sunt: porumbul, păioasele şi floarea-soarelui. Parcelele sunt lucrate fie mecanizat, fie ca pe vremuri, cu ajutorul calului.

Activitatea comercială era dezvoltată în toate timpurile. În anul 1787, Beşenova primeşte dreptul de a ţine piaţă săptămânală joia şi târg, de două ori pe an, la 15 mai şi 15 octombrie. Se comercializau în piaţă, după cum am mai precizat, animalele (caii din rasa Nonius) de casă, legumele (foarte căutate în judeţ), boiaua (ajunge să-l reprezinte pe ţăranul bulgar) şi cerealele.

Încă din 1895, avem primele date despre comerţul organizat: cel mai bine mergeau, din acest punct de vedere, birturile:

„Ne-am oprit în faţa unei căsuţe cu faţada lată şi cu patru-cinci gemuleţe în faţă. Acesta era „ cazinoul„. În prima încăpere – biliardul şi câteva mese, iar cea de-a doua – mai mică, numai mese şi un pat[…] Şi în cazinou nu se gătea mâncare, deoarece rareori vin străini în sat, şi chiar dacă ar veni careva, acela are cunoştinţe şi prieteni, care au grijă de mâncare. Se poate găti ceva pentru cină sau pentru micul dejun, dar asta doar dacă se face comandă specială. În afară de cele câteva cârciumi obişnuite, în sat mai este şi o berărie, dar nici acolo nu poate omul să mănânce.“[20]

Vechiul „cazinou“ devine peste ani *birtul lui Sodaš*, locul unde se fac şi se desfac toate problemele arzătoare ale Dudeştiului, iar într-un final devine cămin cultural. În perioada comunistă aici a funcţionat frizeria comunală şi secţia de covoare a Cooperaţiei Meşteşugăreşti din Sânnicolau Mare. Astăzi, locul este ocupat de o construcţie nefinisată, care se dorea a fi, în anii '80, un modern centru comercial.

Alt birt cunoscut era cel numit „*Puivă*“ - frecventat mai ales de persoanele care stăteau în cartierul Şiştreg (partea apuseană a Dudeştiului). La începutul secolului aici funcţiona o gheţărie pentru răcirea băuturilor pe timpul verii. Gheaţa naturală, din canalul Aranca era adunată şi stocată în pivniţa rece, acoperită cu trestie.

Birtul lui Babuşcov („*Babuškva birt“*) a intrat şi el în folclorul local. Era situat în centrul extrem al localităţii. Babuşcov vindea sifon şi cele mai bune răcoritoare, la început distribuindu-le cu căruţa prin sat. Activitatea a fost preluată ulterior de Cooperativa de Consum.

[20] trad. din Miletič, Ljubomir, *Izsledvanija za balgarite v Sedmigradsko i Banat*, Izdatelstvo Nauka i Izkustvo, Sofia, 1987, pag. 49

Birtul gării („*Na Čárda*“) era ţinut de o femeie, de la care i s-a tras şi numele. Fiind la marginea satului, birtul avea şi o sală mare de dans, iar în faţa acestuia se încingea de sărbători hora satului.

Pe lângă birturi, mai funcţionau şi magazinele – dughene cu marfă fel de fel, în special chilipirurile (boieli, panglici, fire aurite pentru împodobirea portului popular, aduse special din Cehia), care aveau mare trecere. Prima farmacie din localitate s-a deschis în anul 1879, iar proprietarul a fost Josef Abkarovici.

Cei mai cunoscuţi comercianţi erau: Petru Guran („zlătarul“), Nicolae Mircovici („moş Nicolae turcu“), Aladar Weisz (ţinea birt şi prăvălie), Pavel Babuşcov, Petru Koreck, ş.a.

În perioada menţionată, meşteşugarii erau foarte numeroşi în Dudeştii Vechi. Aceştia sunt foarte uniţi, formând la un moment dat un nucleu puternic împreună cu cei din Sânnicolau Mare. Foarte puţini dintre bulgari făceau parte, în acea perioadă, din tagma meşteşugărească. Meşteşugarii cei mai pricepuţi erau maghiarii şi şvabii, dintre care unii îşi luau calfe din rândul localnicilor.

Lista celor mai cunoscuţi „maistori“ - pomeniţi de cei mai în vârstă şi în ziua de azi, este foarte lungă. Dintre aceştia îi amintim pe: Karacsony – ţinea atelierul de tinichigerie; Bogar Pişta – ţinea atelier de tâmplărie; Nagy Pişta – ţinea atelier de pompe funebre şi avea ucenici; Kurth Nicolae şi Oszter – erau fierari; Nacov Ioan, Mirciov Ioan, fraţii Uzun şi Romanov Anton – erau măcelarii satului; Velciov Gheorghe – morar; Katarov Nicolae – brutar; Ronkov – avea presa de ulei; Jivcov – era cofetar sezonier (vindea pe timp de vară îngheţată şi acadele); Augustinov Luca, Uzun Matei şi Valcov Luca - deţineau ateliere de cojocărie şi argăsire piei de animale; Mirkovics Petronela şi Kalcsov Anna, Caragiov Maria – deţineau ateliere de tricotaje; Mirkovics Ioan – lega cărţi bisericeşti; Telbis Nicolae – deţinea atelier de reparaţii încălţăminte; Horvath, Roncov, Mirciov, Babuşcov, Parvan – deţineau distilerii, cu cazane de mare capacitate (5-6 hl fiecare); cei opt proprietari de batoze, care făceau parte din tagma mecanicilor (ghipnizi) sunt consideraţi la rândul lor meşteşugari; mai existau, la începutul secolului, patru mori de apă, însă nimeni dintre cei intervievaţi nu ştie cine au fost proprietarii, la fel cum se ştie şi despre cele două farmacii din localitate, dar fără a se cunoaşte cu exactitate numele proprietarilor.

Persoanele menţionate anterior nu sunt singurele care au desfăşurat activităţi profesionale în Beşenova Veche. Numele lor se află pe buzele localnicilor şi a nostalgicilor plecaţi de mult timp din sat care, în discuţiile cu

prietenii deapănă amintiri plăcute despre oamenii şi locurile natale. Mai sunt pomeniţi, printre alţii: frizerul, felcerul, fotograful, croitorul, cei care înălţau casele din chirpici, dulgherul, etc.

Comunismul, pornit din U.R.S.S., care a cuprins jumătatea răsăriteană a Europei, este o boală care anihilează individualitatea şi indivizii în sine, reducându-i la o formă de simplitate, soră cu sărăcia şi tirania. Febra comunistă pătrunde şi în Dudeştii Vechi, pe la jumătatea secolului trecut.

Comuniştii anulează în mare parte atelierele meşteşugăreşti existente în acel moment. Toţi întreprinzătorii sunt nevoiţi să abandoneze munca în folosul propriu şi să o adopte pe cea în folosul întregii obşti, prin cooperativele meşteşugăreşti.

Prin cooperaţii se lucrează doar strictul necesar pentru un trai simplist. Cooperatori sunt toţi cei care practică una din aceste meserii şi toţi ucenicii pe care aceştia au dreptul, printr-un contract de ucenicie, să-i formeze. Sunt la mare căutare: rotarii, fierarii, tâmplarii, frizerii şi croitorii. Astăzi, foştii angajaţi ai cooperativelor meşteşugăreşti au rămas singurii care mai practică meseriile, în Dudeştii Vechi.

În zilele noastre, în Dudeştii Vechi activitatea economică este intensă. Cel mai prolific aspect, din acest punct de vedere, este cel de comerţ.

În anul 2006, la serviciul de taxe şi impozite din cadrul Primăriei Dudeştii Vechi, se află în evidenţă aproximativ 40 de autorizaţii de funcţionare[21]. Pe lângă acestea, mai există firme cu filiala în Dudeştii Vechi care, conform legilor în vigoare, sunt luate în evidenţă pe raza localităţilor în care au fost înregistrate autorizaţiile de funcţionare.

Fără *parti pris-uri*[22], vom prezenta doar activitatea ale firmelor din Dudeştii Vechi: industria de prelucrare a lemnului, două farmacii umane, magazine alimentare, magazine cu obiecte de îmbrăcăminte, magazine de încălţăminte, baruri, cofetărie, atelier de vulcanizare, atelier de tâmplărie,

[21] număr aproximat datorită autorizaţiilor noi care pot apărea pe tot parcursul anului
[22] parti pris - părtinire

punct de desfacere a produselor chimice (carburanţi şi pesticide), cooperative de credit, două brutării, firmă de distribuţie programe TV prin cablu, plus filialele marilor companii naţionale – poşta şi C.E.C.

Pentru a putea atrage investitori,în vederea dezvoltării economice a localităţii Dudeştii Vechi, este nevoie de o infrastructură adecvată, adaptată la cerinţele pieţei şi de strategia de dezvoltare pe termen lung a acesteia.

Căile de acces spre localitate sunt:

1. DJ 682 – şoseaua Periam-Saravale-Sânnicolau Mare-Dudeştii Vechi-Beba-Veche
2. DJ 682B – şoseaua Dudeştii Vechi-Valcani-P.C.T.F.-Serbia
3. calea ferată: Sânnicolau Mare- Dudeştii Vechi-Valcani

Reţele de comunicare: reţea de telefonie fixă – cu mai mult de jumătate din locuitori abonaţi, două antene de telefonie mobilă instalate – în curs de perfectare a actelor pentru introducerea celei de-a treia antene de telefonie mobilă, sistem de televiziune prin cablu, posibilitatea introducerii reţelei de internet.

Viaţa socială

Comunitatea din Dudeştii Vechi a fost formată, timp de mai bine de două secole, din bulgari. Societatea era una tip închis, mai ales că orânduirea era de tip medieval, dominată de obiceiuri şi cutume transmise din generaţie în generaţie. Patriarhatul, religia, familia şi naţionalismul erau valorile de necontestat ale bulgarilor.

Într-o societate care se ghidează exclusiv pe valori comune, orice nou venit trebuie să adopte regulile locului. În caz contrar, individul nu este asimilat de acea comunitate. Plecând de la această regulă, putem explica de ce de abia după perioada interbelică, odată cu instaurarea unei noi orânduiri sociale, a început să pătrundă masiv populaţie cu alte valori şi percepte morale.

Oameni simpli, orgolioşi din fire, veseli tot timpul, dudeştenii i-au impresionat în toate timpurile pe cei cu care au venit în contact.

Bulgarii se îmbrăcau, până şi în zilele de muncă, popular. Parada portului popular era cea mai mare extravaganţă pe care şi-o permiteau tinerele căsătorite şi domnişoarele din Dudeştii Vechi. Duminica şi în zilele mari de sărbătoare, corso-ul (strada principală ce ducea înspre biserică) se umplea de femei tinere în haine de gală, care mai de care mai gătite, care luau parte la slujba mare.

Parade se mai făceau şi de Fărşang, când „eticheta“ cerea ca fiecare familie de tineri căsătoriţi să se plimbe prin sat cu căruţa împodobită, iar tinerii să meargă călări pe la fetele nemăritate.

Astăzi se face parada portului popular doar în zilele de sărbătoare – ziua Dudeştiului – sau când ne vin oaspeţi importanţi.

Un alt obicei bine întipărit în conştiinţa fiecărui dudeştean este acela al asistării, duminică de duminică şi în zilele de sărbătoare, la slujbele bisericeşti. Timpul liber îl constituie aceleaşi zile de sărbătoare, plus sărbătorile legale. Mai înainte vreme, iarna era anotimpul de odihnă al agricultorilor. Strămunii noştri se foloseau de timpul lor liber în primul rând pentru întâlniri de familie. A merge musafir pe la neamuri reprezenta un prilej de interacţiune cu restul familiei şi de distracţie. Şi, de ce nu, în „gostii“ se făceau şi propuneri pentru viitoare încuscriri, afaceri, munci, etc.

Birturile erau frecventate doar de către bărbaţi. Până în urmă cu 50-60 de ani, mergeau la birt doar bărbaţii însuraţi. Însuraţi erau tinerii de la 17 ani în sus. Tradiţia cerea ca orice tânăr să îşi întemeieze familia înainte de armată. Cei care nu se încadrau în canoane, nu erau primiţi nici în birturi.

Femeile sunt stâlpul casei! Ele participă la muncile câmpului, ţin casa şi copiii. Cea mai mare transformare din viaţa acestora survine în perioada interbelică. Datorită neajunsurilor, femeile adoptă rochiile de „doamne“ şi lasă la o parte definitiv greul port popular.

În istoria Dudeştiului au existat unde mari de şoc social, care au schimbat viaţa oamenilor.

Calamităţile naturale (holera din secolele XVII şi XIX şi inundaţiile cauzate de revărsările Mureşului) au lăsat până astăzi urme: unul din cimitirele de aici poartă numele de *Kolersćite* (al holerei), iar holera a rămas întipărită, prin viu grai, în conştiinţa bunicilor noştri, născuţi târziu după acel eveniment.

Războaiele mondiale au reprezentat la rândul lor, mari şocuri pentru localnici. Monumentul Eroilor din cele două războaie stă şi astăzi mărturie pentru urmaşi.

Cel de-al doilea Război Mondial a avut un impact mult mai mare, mai ales că aici a fost câmpul de lupta dintre ruşi, maghiari şi germani. Voit sau nevoit, războiul a antrenat în vâltoarea sa întreaga comunitate din Dudeştii Vechi. Preotu8l, şvab, ţine cu nemţii. Alţi săteni, cu nostalgii din primul Război Mondial, îi omenesc pe ruşi; maghiarii fac ravagii prin sat, iar haosul se instaurează pe timpul nopţii, dimineaţa văzându-se urmările:

„…la colţ, la Bălite, s-au oprit trei căruţe pline cu ruşi împuşcaţi. Au adunat toţi morţii din noaptea aceasta groaznică şi îi duc să îi îngroape undeva înspre Cheglevici. De ce nu în cimitir?! Unde-i vor îngropa, nu se ştie… De abia după câteva luni s-a auzit că ruşii omorâţi în acea noapte la Dudeşti au fost aruncaţi într-o groapă pe izlazul lui Kanija, la mijlocul drumului dintre Dudeşti şi Cheglevici. Apoi, ani de-a rândul după terminarea războiului la fiecare 23 August bulgarii erau datori să ducă flori la mormântul eroilor sovietici…“[23]

Oameni nevinovaţi, surprinşi la muncile câmpului, persoane bănuite de colaboraţionism, copii nevinovaţi cad răpuşi de gloanţele beligeranţilor.

După terminarea războiului, o altă mare urgie se interpune peste cursul normal al vieţii: capitalismul înlocuit de comunism. Percepte şi orânduiri, valori şi crezuri sunt zdruncinate din temelii. Cei săraci şi cei mai avuţi sunt şi mai săraci, rămânându-le doar munca pe nimic, pe ternul statului, fost al lor în trecut. Biserica, acest tabu al comunismului, îi adună pe oameni sub acoperişul ei, oferindu-le prilejul de a-şi păstra nealterat spiritul. Şcoala rămâne instituţia care îşi continuă, chiar dacă puţin deviată, menirea ei de formator de oameni. Obiceiurile de altădată sunt abandonate, adoptându-se cele noi, conforme noilor „posibilităţi“.

---

[23] trad. din Castiov, Matei, *Palćenina.Prez taláze i plámaci. Prikasć istensć*, Ed. Mirton, Timişoara, 1998,pag.33

Perioada tulbure a jumătăţii de secol XX a adus numai năpăstuiri tinerilor care se aflau la vârsta armatei. Sistemul tradiţionalist practicat de populaţia din Dudeştii Vechi cerea ca tinerii care împlineau vârsta de 17 ani să-şi întemeieze deja o familie. Familia gata întemeiată, tânărul soţ şi tată era recrutat. In intervalul de aproximativ un deceniu, majoritatea tinerilor plecaţi în armată au fost obligaţi la munci, neefectuând instrucţia de rigoare. Mulţi dintre militarii bulgari au fost siliţi să muncească în condiţii vitrege, fie în sistemul minier, fie în construcţii, ajutând la făurirea „măreţului" Canal Dunărea – Marea Neagră. Imediat după anul 2000, prin lege, statul român recunoaşte efortul la care au supuşi toţi acei tineri, oferindu-le –mai mult simbolic – pensii pentru efortul depus, atât persoanelor care mai sunt în viaţă, cât şi văduvelor celorlaltora.

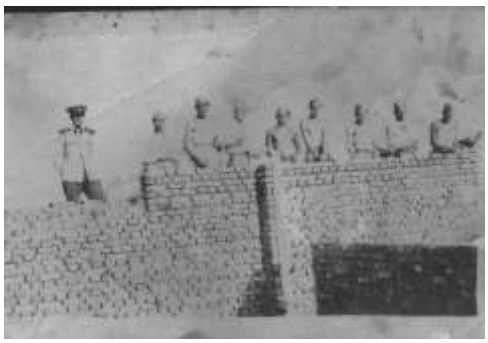

Singura constantă care a rămas peste secole, urgii şi răsturnări ale vieţii, este toboşarul satului. Personaj pitoresc, de o însemnătate vitală atât în trecut cât şi în prezent, toboşarul vesteşte, sâmbăta la piaţă şi ori de câte ori este nevoie, cele mai proaspete „legi" şi noile ordine date de către autorităţile locale.

Căderea comunismului nu readuce decât în mică măsură obiceiurile şi tradiţiile de altădată. Societatea, cuprinsă de febra „vitezei" nu mai are timp de reflecţie. Prin intermediul activităţilor cultural-educativ-religioase, chiar şi prin unele practici de zi cu zi se încearcă încă reînvierea vechilor percepte.

BIBLIOGRAFIE:

1. Castiov, Matei, *Palćenete/Pavlikenii*, Ed. Mirton, Timişoara, 1995
2. Castiov, Matei, *Palćenina. Prez taláze i plámaci. Prikasći istensći,* Ed. Mirton, Timişoara, 1998
3. Castiov, Matei, *Scrieri fel de fel*, Ed. Eurostampa, Timişoara, 2004
4. Miletič, Ljubomir, *Izsledvanija za balgarite v Sedmigradsko i Banat*, Izdatelstvo Nauka i Izkustvo, Sofia, 1987
5. Dr. Telbizov, Karol; Vekova-Telbizova, Maria, *Tradicionen bit i kultura na banatskite balgari,* Sofia, 1960

SURSE:

- Arhiva Primăriei Dudeştii Vechi
- Prof. Castiov Matei
- Castiov Gheorghe
- Mircovici Anastasia
- Peiov Nicolae

Formatia civila de pompieri

Referent cultural Pavel Velciov

Un element de culoare care îşi face simţită prezenţa la fiecare sărbătoare importantă şi în acelaşi timp veghează ca bunurile agonisite de populaţie să fie păzite de foc îl constituie formaţiunea de pompieri constituită pe bază de voluntariat din tineri şi mai puţin tineri.

Anul în care a fost constituită formaţia civilă de pompieri voluntari nu se cunoaşte cu precizie, dar cu aproximaţie putem spune că primul pompier sau cel care a intemeiat prima formaţie de pompieri a comunei a fost Sösö Sandor în anul 1925 – 1926.

Această hotărâre a fost luată pentru a preveni incendiile care până atunci existente nu au putut fi evitate sau stinse la timp.

Aşa s-a ajuns inainte de-a fi întemeiată această formaţie, să ardă casele de pe o întreagă stradă, strada respectivă rămânând iî memoria localnicilor până astăzi cu denumirea de „izgurenata ulca”.

După ce a luat fiinţă formaţia de pompieri, a urmat utilarea şi dotarea acesteia.

În poza alăturată se vede formaţia civilă de pompieri voluntari a anului 1938 din Dudestii Vechi, îmbrăcată în uniforme specifice şi cu

cele două pompe de apă manuale cu care participau la stingerea incendiilor. Aceste pompe au fost utilizate de către pompieri până în 1965, când a fost adusă o motopompa şi după scurt timp s-a primit în dotare prima auto specială „Praga”, care a fost dată în folosinţă de către Armata Română formaţiei civile de pompieri din Dudeştii Vechi.

Începând cu anii 60 au început să fie organizate concursurile profesionale PSI, unde formaţia civilă de pompieri din localitate a participat cu succes la aceste concursuri şi a luat nenumărate diplome, trofee şi medalii.

Începând cu anul 1978 formaţia a fost dotată cu o nouă auto specială, mult mai performantă având o capacitate de 3000 litri de apă, fiind dotată şi cu autotun şi un agregat pentru producerea spumei şi bine înţeles cu toate accesoriile necesare pentru intervenţii prompte în caz de incendii. Această auto - specială este în dotarea formaţiei PSI şi în prezent, fiind în stare bună de funcţionare.

În prezent formaţia numară un total de 25 de persoane ce activează ca şi pompieri voluntari, având vârsta cuprinsă între 18 şi 70 de ani.Aici fiind cuprinşi şi pompierii veterani.

În anul 1988 formaţia civilă de pompieri

voluntari, din surse proprii şi-au procurat costumele de gală, costume cu care s-au îmbrăcat la diferite ocazii festive precum şi la activităţile organizate de către ei cu ocazia sărbătorilor comunei.

În anul 2004 formaţia civilă de pompieri voluntari a fost dotată cu costume speciale de protecţie. Cu aceste costume formaţia a participat la concursul profesional PSI organizat în anul respectiv.

Pe lângă activităţile de intervenţie şi stingerea a incendiilor, formaţia civilă de pompieri voluntari are si si o activitate traditionala in ceea ce priveste organizarea anumitor actiuni de divertisment in cadrul sarbatorilor comunei. In special de sarbatoarea „Dvete nedel", când în parcul din faţa Căminului Cultural se desfăşoara o serie de întreceri din care amintim una din cele mai îndrăgite de către locuitori:" prinderea raţelor cu inele de salcie", ele înotând libere într-o cadă plină cu apă.

Ca să poată rămâne în amintirea înaintaşilor, se obisnuieşte realizarea tablourilor, la anumite perioade de timp, cu toţi membrii formaţiei PSI.

În încheiere îi amintim pe toţi aceeia care s-au aflat la comanda formaţia civilă de pompieri voluntari:

1. Sösö Sandor
2. Lazarov Gheorghe
3. Marcov Stefan
4. Topciov Matei
5. Viruzab Nicolae
6. Velciov Luca
7. Velciov Pavel

Începând cu anul 2005, printr-un ordin al Ministerului Administraţiei şi Internelor, a fost schimbată denumirea, de la „ serviciul public de pompieri voluntari” la „serviciul pentru situatii de urgenta”.

ANEXE

Costumul popular bulgăresc
Comuna Dudeştii Vechi

Prof. Maria Ghergulov

Costumul este din lână toarsă manual cu fusul , fire subţiri , care apoi este vopsit şi ţesut la războiul de ţesut manual , se folosesc stofe şi pânze mai pline de culoare neagră şi albastră.

Accesoriile costumului de gen feminin

Cămaşa (ia) - este din pânză de culoare albastră , cu guler pe gât (tip rusesc) pe care sunt aplicate cusături în forme geometrice cu fir auriu, argintiu şi paiete aurii. Mânecile sunt potrivit de largi şi pe partea exterioară de asemenea sunt aplicate cusături în formă de unghiuri cu fir auriu şi argintiu. Mâneca , jos este răsucită împreună cu un sistem de mănuşă fără degete, din pânză albă fină (pumnaşe) , pe care se aplică dantelă , tot albă. Dantele se împleteşte manual din aţă albă.

Poala - este din acelaşi material şi aceiaşi culoare ca cămaşa (ia) .Jos poala , are aproximativ 4 centimetrii aceiaşi cusătură ca şi pe gulerul cămăşii.

Laibărul (ilicul) – accesoriu pus peste cămaşă, din stofă de culoare neagră, pe care sunt aplicate în faţă câte 3 – 4 rânduri de năsturaşi aurii. În spate, la mijloc , sunt aplicate cusături cu fir auriu şi argintiu.

Cătrânţa din spate (vălenică) – este ţesut din lână toarsă manual , fir subţire de culoare neagră , ţesut la războiul manual . Materialul se plisează mărunt . Pe fiecare pliseu sunt aplicate fire aurii şi argintii., iar în partea de jos cam 15- 20 centimetrii este aplicată mătase roşie sau albă , tot plisată. Pe fiecare pliseu sunt aplicate paiete aurii. Acest accesoriu este strâns în talie care se desface spre partea de jos.

Catrânţa din faţă (cărligatcă) – este alcătuită din acelaşi material ca şi catrânţa din spate , dar care este ţesută împreună cu firele aurii şi argintii. Pe ea sunt aplicate din fire aurii şi argintii , diferite împletituri , găitane de culoare roz, paiete aurii şi argintii , panglici de culoare roz.

Fetele mari şi nevestele tinere , peste aceste accesorii poartă un fel de jachetă trei sferturi , evazată cu mâneci scurte din stofă albastră – **zăbune** . Pe acest accesoriu sunt aplicate aceleaşi modele şi acelaşi material ca la catrânţa din faţă.

Pe cap poartă **baticuri** din pânză fină , mătase , lână de culori roşu , galben , bej gri , cu imprimeuri florale sau fără, în funcţie de vârstă.

În picioare , iarna poartă **ciorapi** de culoare albă sau roz , cu **cizme** de piele vopsite în galben care în partea de jos , a labei sunt aplicate împletituri din fire aurii, paiete aurii şi panglică roz. Vara poartă ciorapi de culoare roz , **papuci** pe care sunt aplicate aceleaşi modele şi cusături ca la cizme.

Accesoriile costumului de gen masculin.

Cămaşa - din pânză plină (ca la feminin) de culoare albastră , cu guler ca la gen feminin însă fără cusături , deci simplu. Mâneci bufante strânse în partea de jos. Peste cămaşă se poartă **laibăr** (ilic) din stofă neagră , cu 2 rânduri de năsturaşi de culoare neagră..

Pantalonii – din stofă neagră , bufanţi , strâmţi pe fluierul piciorului.

În picioare poartă **cizme** din piele de culoare neagră.

Pe cap poartă **clop** din stofă neagră sau **căciuli**. Băieţi mari de însurat poartă clop (tărt)

Pe care sunt aplicate modelele şi cusăturile cele aplicate pe catrânţa din faţă feminină: fire aurii , paiete , mărgeluşe albe şi panglicuţe roz.

Pantofi (cizme)

Câteva consideraţii asupra dialectului bulgar din Banat

Prof. Maria Parvan
Prof. Maria Boboiciov

Bulgarii pavlicheni din Banat reprezintă o minoritate etnică din România şi sunt una din cele mai vechi comunităţi din diaspora bulgară.

Legăturile slabe cu patria mamă în urma emigrării lor după răscoala din 1688 (împotriva turcilor), religia lor catolică şi contactul cu alte civilizaţii în noua lor patrie determină specificul limbii şi culturii acestei comunităţi.

Una din particularităţile acestei comunităţi e limba ei vorbită, aşa numitul dialect bulgar din Banat.

Acest dialect are particularităţile sale fonetice, morfologice şi lexicale care îl deosebesc de limba literară bulgară şi de celelalte dialecte din Bulgaria.

Genetic îşi are obârşia în graiul vorbit de locuitorii din satele cu bulgari catolici din sudul Dunării, care grai la rândul său se trage din graiul vorbit în munţii Rodopi.

În Banat acest dialect se dezvoltă într-un mediu lingvistic nou şi capătă anumite trăsături specifice: căderea vocalelor„u “ şi „i “ de la sfârşitul cuvintelor, dispariţia treptată a perfectului simplu şi imperfectului, împrumuturile lexicale din alte limbi.

După lingvistul Stoico Stoicov care a studiat acest dialect în anii ’60 ai secolului al XX-lea, aceste împrumuturi sunt: din limba română - 6%, din sârbo-croată - 4%, din limba germană, maghiară, germană şi turcă – câte 3%.

Totuşi în cadrul acestui sistem lingvistic există deosebiri fonetice şi lexicale între vorbirea locuitorilor din Dudeştii Vechi (jud. Timiş) şi cei din Vinga (jud Arad). În vorbirea locuitorilor din Dudeştii Vechi predomină vocala „î“, iar la cei din Vinga, vocala „i“.

În acest dialect se vorbeşte acasă, la biserică, la radio, în acest dialect se scrie în cărţile religioase, în ziare, reviste, volume de proză şi poezie.

Interesant este că alfabetul folosit este cel latin şi nu chirilic, care e folosit de bulgarii din Bulgaria. Aceasta se explică prin faptul că primele cărţi folosite de bulgarii din Banat în şcoală şi biserică au fost manuale şi cărţi de rugăciune în limba croată.

Din aceste cărţi au învăţat doar literele, pentru că preoţii şi dascălii vorbeau cu elevii în dialectul pavlichean. Primele cărţi în dialectul bulgar din Banat au fost „Micul catehismus“ din 1851 şi „Glas duhovnicesc“ (cărţi de rugăciuni şi cântece bisericeşti)

Prima a fost tradusă în dialect şi tipărită de Andrea Klobuciar, Beretz Imre şi dascălii Uzun Ianuş, Bono Manuşev şi Budur Rafael. Tot ei au alcătuit şi cartea a două.

Normele ortografice au fost stabilite de Iosif Rill din Vinga (jud. Arad) care împreună cu alţi învăţători au întemeiat o societate de promovare a limbii bulgare pavlichene. Ei au scos cartea „Balgarska pravupisany“ în 1866. Atunci alfabetul avea 36 litere din care, ulterior, au dispărut următoarele litere: à, â, è, ê, í, ó, ú. Alfabetul care se folose;te astăzi este: A a, Á á, B b, C c, Č č, Ć ć, D d, Dz, dz, Dž dž, E e, É é, F f, G g, Gj gj, H h, I i, K k, L l, Lj lj, M m, N n, Nj nj, O o, P p, R r, S s, Š š, T t, U u, V v, Z z, Ž ž.

Principiul de bază în scriere este cel fonetic, adică se scrie aşa cum se pronunţă.

Iată câteva norme ortografice şi ortoepice ale dialectului bulgar din Banat

- litera „a“ neaccentuat se pronunţă **ă** : bišnuvenka, sedenka, vera
- litera „a“ cu accent se pronunţă **a** : škulár, pahár, dicá, mamáč
- litera „i“ fără accent se pronunţă **î** : dite, bil, pesmi
- litera „e“ neaccentuat se pronunţă **e** : teze, telotu, spumeneva
- litera „e“ cu accent se pronunţă **i** : méne, slédnite, kacétu
- existenţa în dialectul bulgar a unor consoane palatale: k´, g´, l´, n´,j´: cvec´, dalgj´, učitelj, pesenj´, džur.
- č se pronunţă ci, ce; dž se pronunţă gi, ge, ž se pronunţă j, c se pronunţă ţ

Trăsătura specifică în dezvoltarea dialectului din Banat este ridicarea lui la rangul de a doua limbă literară bulgară, lucru remarcat şi subliniatz de Blagovest Neagulov în cartea sa „Bulgarii din Banat“ (Sofia, 1999)

Acest lucru se explică prin folosirea acestui dialect în presa scrisă şi vorbită în creaţii literare în proză şi poezie, în traduceri (de ex. traducerea Noului Testament în acest dialect, făcută de preotul Ioan Vasilcin)

Este demn de remarcat că o comunitate de 8 000 – 10 000 de oameni, aşa cum sunt bulgarii din Banat, a reuşit un timp atât de îndelungat (1738 – 2006) să-şi păstreze limba, trăind departe de patria mamă. Aceasta s-a putut întâmpla datorită rolului important al bisericii catolice în păstrarea limbii şi credinţei. În satele bulgăreşti au existat tot timpul preoţi care le-au vorbit oamenilor în limba lor maternă (bulgara pavlicheană) şi i-au învăţat pe copii tot în această limbă. Tot ei au alcătuit cărţi de rugăciuni în limba bulgară pavlicheană.

Familia şi şcoala au jucat şi ele un rol important în păstrarea limbii.

Între cele două războaie mondiale s-a editat ziarul „ Balgarsci banatsći glasnić“ de către intelectuali bulgari din Banat care au militat pentru păstrarea limbii şi a obiceiurilor.

Astăzi în acest dialect se scrie în ziarul „ Naša glas“ se vorbeşte la radio şi se scriu cărţi.

Bibliografie:

1. Blagovest Neagulov – Bulgarii din Banat, Sofia , 1999 (în limba bulgară)
2. Literaturna miselj, 4 broj, 2006
3. Ioan Vasilcin Katuličansći kalindar, 2006

Р Е П У Б Л И К А Б Ъ Л Г А Р И Я

П Р Е З И Д Е Н Т Н А Р Е П У Б Л И К А Т А

П Р И В Е Т С Т В И Е

на Президента на Република България
д-р Желю Желев до участниците в
научно-практическата конференция
"Просвета и култура на банатските българи"
и по повод честването на 250 години българско училище в Стар Бешенов

УВАЖАЕМИ ДАМИ И ГОСПОДА,

Искам първо да благодаря на инициаторите на тържествата и на научно-практическата конференция, посветени на просветата и културата на банатските българи и на създаването на първото българско училище извън пределите на България - училището в Стар Бешенов.

Поздравявам организаторите на тържествата, посветени на 250-годишнината от създаването на училището в Стар Бешенов.

На всички участници в научно-приложната конференция "Просвета и култура на банатските българи" пожелавам успешна и плодотворна работа.

Желю Желев
ПРЕЗИДЕНТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Salutul preşedintelui Bulgariei, Dr. Jelio Jelev, adresat Liceului Teoretic Dudeştii Vechi cu prilejul a 250 de ani de existenţă a şcolii (fragm.)

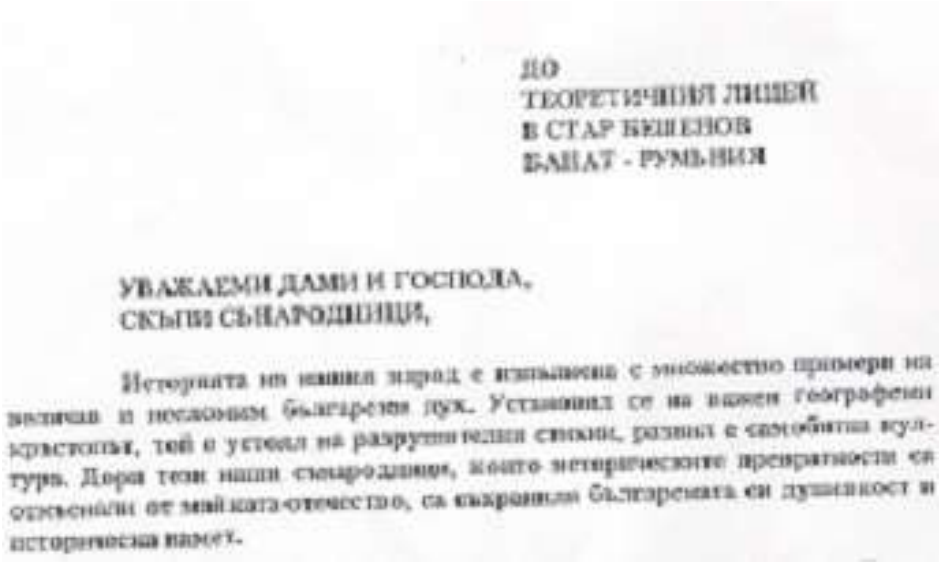

ДО
ТЕОРЕТИЧНИЯ ЛИЦЕЙ
В СТАР БЕШЕНОВ
БАНАТ - РУМЪНИЯ

УВАЖАЕМИ ДАМИ И ГОСПОДА,
СКЪПИ СЪНАРОДНИЦИ,

Историята на нашия народ е изпълнена с множество примери на величав и несломим български дух. Установил се на важен географски кръстопът, той е устоял на разрушителни стихии, развил е самобитна култура. Дори тези наши сънародници, които историческите превратности са отмъснали от майката-отечество, са съхранили българската си душевност и историческа памет.

живота.

А във Вас, скъпи сънародници, виждаме живия мост на добросъседството и разбирателството между българския и румънския народ!

Като Ви честитя 250-годишния юбилей на първото българско училище в Банат, изказвам убедеността си, че то и занапред ще остане вярно на своята родолюбива и ученолюбива традиция.

София, 23 март 1996 г.

ЖАН ВИДЕНОВ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Salutul primul ministrual Bulgariei Jan Videnov adresat Liceului din Dudeştii Vechi cu prilejul aniversării a 250 de ani de existenţă a şcolii (fragment)

Cuprins

Cuvânt înainte,	Ioan Sârbu	III
Prefaţă,	Ana Ronkov	V
Dudeştii Vechi, cadru fizico-geografic,	Iancu Berceanu	9
Din trecutul acestor meleaguri,	Constantin Kalcsov	27
Paulicianismul (Pavlicianismul),	Constantin Kalcsov	51
Catolicismul în Bulgaria,	Constantin Kalcsov	69
Despre locuitorii comunei Dudeştii Vechi,	Ioan Vasilcin	79
Obiceiuri şi tradiţii la bulgarii din Banat,	Maria Parvan, Maria Boboiciov	101
Scurt istoric al învăţământului din Dudeştii Vechi,	Ioan Sârbu	113
Tabel nominal cu personalul didactic care a funcţionat în şcoală de la 1738 până în prezent,	Ioan Sârbu	127
Încadrarea şcolii în anul şcolar 2005-2006 ,	Ioan Sârbu	143
Remember,	Ioan Sârbu	147
Absolvenţii de liceu – cursuri de zi,	Ioan Sârbu	171
Absolvenţii de liceu–cursuri serale şi fără frecvenţă,	Ioan Sârbu	181
Viaţa culturală,	Ecaterina Ganciov, Pavel Velciov	185
Primăria,	Ana Maria Mircovici	197
Structura demografică,	Ana Maria Mircovici	207
Viaţa economică şi socială,	Ana Maria Mircovici	215
Formaţia civilă de pompieri,	Pavel Velciov	231
Anexe		237
— Costumul popular bulgăresc	Maria Ghergulov	238
— Câteva consideraţii asupra dialectului		

Bulgar din Banat — Maria Parvan
Maria Boboiciov 241
— Salutul Preşedintelui Bulgariei 245
— Salutul Primului Ministru al Bulgariei 246